

JESUS 30.

A. 27

Inimicorum telis propositus.

SIVE

 NUCLEATIO

Comm. 27. & 28. Cap. IV. Actor.

CONVENERUNT VERE ADVER-

sus sanctum puerum tuum JESUM, quem unxisti, Herodes
& Pontius Pilatus, cum Gentibus & populis Israël, facere
quæ manus tua & consilium tuum decre-
verunt fieri,

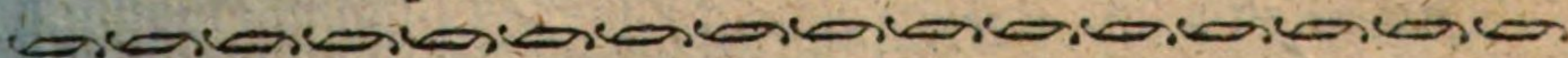
**TRIBUS CAPITIBUS, PHILOLOGI-
CO, THEOLOGICO, & PORISMATICO**

expedita, & necessariis Indicibus
instructa,

Operâ & studio

D. CHRISTOPH. SAM. MARTINI,

Superintendent. Liebenverdens.

D R E S D Æ,

Apud JOH. CHRISTOPH. ZIMMERMANN. Bibliopol.

A N N O M D C C I I I.

JESUS 30. A. 27

Inimicorum telis propositus.

SIVE

NUCLEATIO

Comm. 27. & 28. Cap. IV. Actor.

CONVENERUNT VERE ADVER-

sus sanctum puerum tuum JESUM, quem unxisti, Herodes
& Pontius Pilatus, cum Gentibus & populis Israël, facere
quæ manus tua & consilium tuum decre-
verunt fieri,

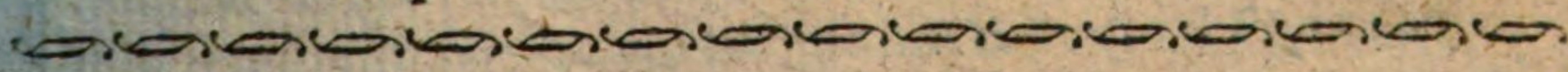
**TRIBUS CAPITIBUS, PHILOLOGI-
CO, THEOLOGICO, & PORISMATICO**

expedita, & necessariis Indicibus
instructa,

Operâ & studio

D. CHRISTOPH. SAM. MARTINI,

Superintendent. Liebenverdens.

D R E S D Æ,

Apud JOH. CHRISTOPH. ZIMMERMANN. Bibliopol.

A N N O M D C C I I I.

TESTIS

NUCLEATIO

CONVENERUNT

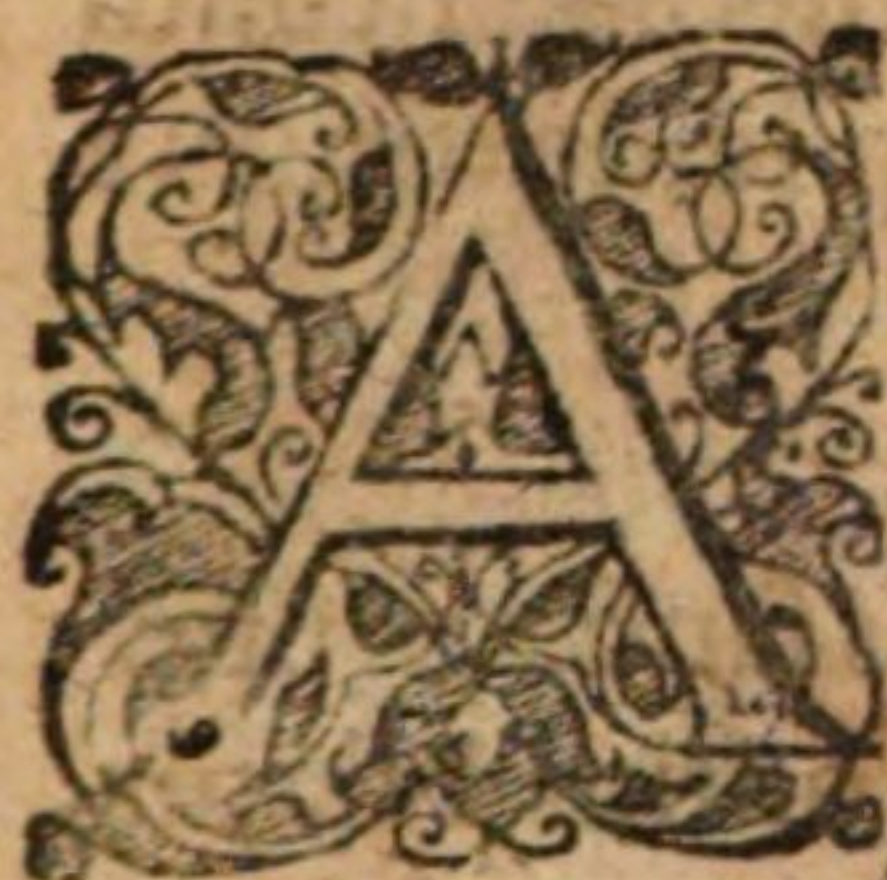
VERE ADVEN-

TRIBUS CAPITIBUS

D. CHRISTOPH. SAM. MARTIN.

I. N. J. A.

Annus labitur octavus, cum authoritate Summæ Rev. Theologorum in Celeberrimâ Wittebergenſium ordinis, de commate 27. & ſeq. quarti Actorum capitis publicè diſſererem, occaſionem exinde naſtus amplam, meditando ulterius egregias atque utiles à Scriptoribus Θεο-
πνεύστοις ſuppeditatas materias. Quas cum impræſentiarum cum *Eruditis* communicare ſit animus, totam rem in tria diſpeſcam capita, & quidem

CAP. I. verba dicti Philologicè explicabo; Subjiciam

CAP. II. analyſin Logicam cum deductione Theologicâ;

CAP. III. deniq; deducam inde potiora πορίσματα, breviter uſum practicum monſtraturus.

Quæ omnia ut feliciter eveniant, devotis DEUM Trin-Unum ſollicito precibus.

Verba ipſa tam quoad Fontes, quàm quoad Verſiones potiores ſic habent;

Textus Authenticus Act. IV, 27. 28.

Συνήχθησαν γὰρ ἐπ' ἀληθείας ἐπὶ τ' ἅγιον παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας,
Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτος, σὺν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ,
Ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βουλὴ σου παρώρισε γενέσθαι.

VERSIO SYRIACA.

v. 27. Congregati ſunt enim verè in Urbe hac ſuper ſanctum filium tuum Jeſum, qui eſt unctus, Herodes & Pilatus cum Gentibus & collectione (Synagoga) Iſraelis.

v. 28. Ut operaretur omne id, quod manus tua & voluntas tua prævertit ſignavit (h. e. præſignavit) ut eſſet.

VERSIO VULGATA.

Convenerunt enim verè in Civitate iſta adverſus ſanctum puerum tuum Jeſum, quem unxiſti, Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Iſrael, facere quæ manus tua & conſilium tuum decreverunt fieri.

TRANSLATIO ARABICA.

Nam congregatus est Verè contra filium tuum sacrosanctum Jesum quem unxisti, Herodes & Pilatus Pontius, unà cum gentibus ac populis Israel, ad faciendum quicquid dextra tua & consilium tuum prædefinivit fore.

TRANSL. B. HIERONYMI.

Convenerunt enim verè in Civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israël, facere, quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.

VERSIO BOHEMICA.

Iste v pravde' sessli se v tomto meste' / proti
swatému sluzebníkú tvému gezissý / kteréhoz
gsý pomazal / Herodes / a Pontský Pilát / s Pohany
a s Lidem Izrahelským. Aby vůnil to / Lož gest
ruka tvá a radda tvá vlozila / aby se stalo.

ITALICA.

Perioche veramente si sono adunati (en questa citta) contra il tuo santo Figliuol JEsu il qual tu hai vnto, Herode e Pontio Pilato, con le Genti e co' popoli d' Israël. A far tutte quelle cose che la tua mano e il tuo consiglio haueua prima determinato che si facesseno.

HISPANICA.

POrque verdaderamen te se juntaron (en esta Ciudad) contra tu Sancto Hijo Jesus, al qual vngiste, Herodes y Pontio Pilato con las Gentes y los pueblos de Israel. Para hazer loque tu mano y tu consejo antes auia determinado que auia de fer hecho.

GALLICA.

CAr de vrai, contre ton saint Fils JEsus que tu as oinct, se sont assembler Herode & Ponce Pilate, avec les Nations & les

les peuples d'Israël. Pour faire toutes les choses que ta main & ton conseil avoient auparavant déterminées d'être faites.

BELGICA.

WAnt in der Waerheyt zyn in dese Stadt verga-
dert tegen u heylich Kint Jesum / dat ghy ge-
salfst hebt / Herodes / en oock Pontius Pilatus / met
de Heydene / en de Volcke Israels. Om te doen al
wat uwe hant ende uwen raet te voren, bescheyden
hadde te geschieden.

B. LUTHERI.

WAllich ja / sie haben sich versamlet über dein heiliges Kind
Jesum / welchen du gesalbet hast / Herodes und Ponti-
us Pilatus / mit den Heyden und dem Volck Israel / zu thun /
was deine Hand und dein Rath zuvor bedacht hat / das ge-
schehen solt.

PISCATORIS.

Dann es haben sich in der Warheit wider deinen heiligen
Diener Jesum / welchen du gesalbet hast / versamlet He-
rodes und Pontius Pilatus / mit den Heyden und Völkern
Israel / zu thun alles / was deine Hand und dein Rath zuvor
beschlossen hat / das es geschehen soll.

CAP. I. PHILOLOGICUM.

§. I.

Rdinem verborum, prout se in Textu offerunt, in
hoc Capite servaturi, primum inter illa locum obtinet
συνήχθησαν, 3. plur. a 1. ind. pass. verbi *συνάγω*, quod ex
σύν & *άγω*, *duco*. Significat autem *συνάγω*, *congrego*,
colligo, *conduco*, i. e. simul duco: sicut *Cicer. Rhet. ult. Vir-*
gines locum in unum conduxerunt, i. e. coëgerunt. Con-
traho quod apertum est, i. e. claudio, glomero, coarcto, conjungo, intendo-
angeo, conqviro, conflo, comparo, committo &c. Passivum *συνάγομαι* sæ-
pius occurrit, *Septuag. inde Interpretes* hanc ipsam vocem exposuerunt duo vo-
ca-

cabula Hebraica, quorum alterum קָוַן (vid. *Buxtorff*. Lex. Maj. col. 167.) Significat colligere ad conservandum, Genes. 6, 21. Mich 2, 12. Alterum verò קָוַן (evolve *eundem* col. 203.) in thesaurum condere, Jes. 39, 6. Non rarò de solenni indictione Concilii usurpatur, Matth. 2, 4. cap. 26, 57. & c. 29, 12. Plus simplici vice tantum in hoc quarto Act. capite occurrit, nempe v. 5. 26. 27. 31, & observetur, nostrum συνήχθησαν non esse simpliciter *convenire*, sed in concionem aut consilium congregari & veluti conspirare; vel, συνάγαγῃ non designat Concionem vulgarem, sed quæ fit consilii capiendi causâ, quomodo accipiendum est celebri illo loco, *ubi duo aut tres συνηγμένοι, coacti* Matth. 18, 20.

§. 2.

Sequitur *Conjunctio* $\gamma\delta$, Gallicè *car*, frequens particula, quæ in oratione semper subjungitur, ut *Latinè enim, namq.* Interdum accipitur $\alpha\iota\pi\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\kappa\omega\varsigma$, aliquando $\sigma\upsilon\lambda\lambda\omicron\gamma\iota\sigma\iota\kappa\omega\varsigma$. Et tum non reddit causam *a priori*, verum *a posteriori*, $\sigma\eta\mu\alpha\nu\tau\iota\kappa\omega\varsigma$. E. g. Matth. 25, 34. 35. inde non ut à causâ suâ dependet, sed tq. è $\tau\epsilon\kappa\mu\eta\rho\iota\omega$ suo patet, *quòd deservi*, Luc. 7, 47. B. D. Pfeiff. Thes. Herm. p. 338. Dn. Krumbb. Cathol. P. II. f. 35. Videtur *superesse* aut meram *emphasin* denotare, ut Matth. 1, 18. Marc. 15, 14. 2. Tim. 2, 7. *Lud. de Dieu* Comm. in Luc. 19, 26. f. m. 474. b. Interdum est *transitiva* particula, ut 1. Cor. 9, 19. *explanativa*; *videlicet*, vel, *exempli gratia*, Hebr. 6, 13. Seb. Schm. Comm. h. l. p. 634. *Inchoativa*, Hebr. 5, 1. ap. Beza in Adnot. h. l. f. 373. *Interrogationi* servit, inquit *Budaus* in Lexic. Servit *declarationi*, 1. Thess. 2, 14. Servit *Epanalepsi*, ut Gal. 2, 6. *Prolepsti*, ut Rom. 4, 2. c. 5, 7. & c. Vid. Leigh in Critica S. N. T. f. m. 63. f. fin. sq. Conf. B. Weller, Annot. in Ep. ad Rom. p. 56. 119.

§. 3.

Succedit, $\epsilon\pi\omega\prime\alpha\lambda\eta\theta\epsilon\acute{\iota}\alpha\varsigma$. Ἐπὶ est *prepositio*, cum Gen. frequenter significat *de*, it. *super*, ut $\omicron\prime\epsilon\pi\omega\prime\tau\omega\upsilon\alpha\pi\omicron\rho\rho\eta\tau\omega\upsilon$, *qui præest arcanis*; *In*, *ad*, *supra*, *coram*. Cum *Dat.* *in*, *coram*; cum quo casu vel non rarò causam denotat, & per *ob*, vel *ex* rectè vertitur, ut Luc. 1, 29. $\delta\iota\sigma\tau\alpha\rho\acute{\alpha}\chi\theta\eta\epsilon\pi\iota\tau\omega\lambda\omicron\gamma\omega\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$, *perturbata est ob sermonem ejus*; vers. 59. $\epsilon\kappa\acute{\alpha}\lambda\theta\epsilon\upsilon\alpha\upsilon\tau\omicron\epsilon\pi\iota\tau\omega\omicron\nu\omicron\mu\alpha\iota\tau\omicron\pi\alpha\tau\epsilon\rho\omicron\varsigma\alpha\upsilon\tau\omicron\text{Za}\chi\alpha\rho\acute{\iota}\alpha\upsilon$, Beza: *vocabunt eum, ex nomine patris ejus, Zachariam*. Cum *Acc.* *super*, *adversus*, *per*, *ad*, *sub*, ut $\epsilon\pi\iota\tau\eta\nu\epsilon\omega$, *sub auroam*, $\epsilon\pi\iota\tau\eta\nu\psi\omicron\nu\tau\epsilon\alpha\iota\theta\rho\omega\pi\epsilon\varsigma$, Joh. 1, 52. Syrus, *ad*, ut tam ad ascendentes quam descendentes referri queat. Cum *Ablat.* est etiam *super*, *ultra*, *præter*, *juxta*, item *post*. Ἐπὶ præsertim cum *Dativo* apud probatos etiam Autores sæpè cum de-

denotare, vide in Thesauro *H. Stephani*. Sine casu est *desuper*. Interdum otium agit in compositione, ἐπὶ μᾶλλον, *multò magis*. Vid. prolix. *Budæi* Dictionar. Græco-Lat. Voc. ἐπὶ, *de Dieu* Critic. S. f. 405. 428. 492. *Schrev.* Lexic. p. 282. b. *Pasor.* Man. p. 175. *Leigh.* Critic. f. 113. Annotavit verò *B. Seb. Schmid* quod præpositio ἐπὶ nonnunquam etiam *intentionem* aut *conditionem*, sub quâ aliquid fiat, denotet. Quâ ratione accipere possumus Eph. 2, 10. *creati in Christo Jesu ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς*, ut intentio divina, quâ nos in Christo Jesu creamur, significetur, quæ hæc est, ut in illo creati faciamus bona opera, q. d. Ipsius opus sumus, creati in Christo Jesu *eâ intentione*, ut bonis operibus studeamus, sive ut per hoc ipsum nos hic obliget, sibi que debitores faciat ad studendum bonis operibus adque ea exercendum; Colleg. Bibl. post. p. 246.

§. 4.

Plura & ea forsitan non injucunda suppeditabit vox ἀλήθεια, non unum obtinens significatum. Notat enim [α] *sinceritatem & integritatem animi*, oppositam simulationi, mendacio, dolo; quæ significatio in Sacris non infrequens, unicus nunc consulatur locus 1. Cor. 5, 8. ubi vult Apostolus nos ἐοικέναι ἐν ἀζύμοις εὐκλεινείας καὶ ἀληθείας; ad quæ verba *Theophyl.* p. 202. Ἐν ἀζύμοις ἀληθείας, τέττιν, ἐν βίῳ ἀληθεῖ, ἀνυποκρίτω ἀδόλῳ πρὸς ἀντιδιαστολήν τῆς πονηρίας. In azymis veritatis, id est, in vitâ verâ, hypocrisis ac dolo vacante, ut versutiæ opponatur. Atque hanc virtutem nihil est fortius, nihil elegantius. In quam sententiam multa *Chrysost.* Hom. XXVIII, in Ev. Joh. (in Græc. Cod. est XXIX.) Tom. II. col. m. 177. f. Edit. Franc. 1697. Conf. *Rittershus.* Lection. Sacr. lib. κ. cap. 11. *Thom. Hybernici Flores* Doctor. p. 763. f. [β] Notat ἀλήθεια *justitiam*, seu *bona opera*, 1. Cor. 13, 6. Apostolus de charitate dicit: ἡ χάρις ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ; quod *Theodoretus* παραφράζει. Μισεῖ τὰ παράνομα συνάφραται μετὰ τοῖς καλοῖς. Quæ injusta sunt, habet odio, iis autem, quæ bona & honesta sunt, delectatur. En ἀδικία notat παράνομα, *injusta, à lege aliena, legi contraria*: ἀλήθεια verò designat καλὰ, *ea, quæ justa & bona sunt*. Ita II. ad Cor. 13, 8. eodem *Theodoreto* Interprete, ἀλήθεια notat τὰ πρέποντα, *ea quæ decent*, quæ facere convenit, ac proinde quæ bona sunt opera. [γ] Αλήθεια denotat *naturalem notitiam* cum voluntate Dei convenientem, adeoque quicquid lucis ad Dei notitiam in homine post lapsum est relictum. Facit huc quod *Clem. Alex. Strom.* II. p. 393. B. C. ἀλήθειαν ita definit: Ἡ ἀλήθεια ὅτιν ἐπισήμη ἀληθείας, ἡ δὲ ἐξίς τῆς ἀληθείας, ἐπισήμη ἀληθῶν, *Veritas*

tas est scientia veri: habitus autem veritatis, est scientia verorum: Et quod *Basilius M.* in Ps. 14, 3. (Vid. *Expof. Patr. Græc.* in Psalm. Tom. I. f. 258.) veritatis speciem constituit τὴν περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον εἰδησιν ὕγνῃ, *sanam scientiam rerum in hac vitâ gerendarum*; Tandem quod *Damascenus* cont. Manich. p. 228. ἀλήθειαν dicit esse τῶν ὄντων γνώσιν, *eorum quæ sunt notitiam*. Consentit *Greg. Nyssen.* de Vita Mosis, T. I. p. 191. De hac autem cognitione Dei naturali agit Apostolus Rom. 1, 18. [δ] Per ἀλήθειαν doctrina salutis, quæ verbo Dei continetur, indigitatur. Notat ἀλήθειαν δογματῶν, *veritatem dogmatum*, ut *Oecumenius* loquitur in cap. 6. ad Ephes. notat τὴν περὶ τῶν πραγμάτων τῶν εἰς τὸ μακάριον βίον φερόντων κατὰληψιν, *comprehensionem earum rerum, quæ ad beatam vitam deducunt*, ut loquitur *Basilius Hom.* in Ps. 14, p. 152. De hac veritate vid. Joh. 8, 40. 45. f. cap. 16, 13. ad Tit. 1, 1. *Cyrill. Alexandr.* in Cap. LV. Jes. p. 775. docet Joh. 1, 17. etiam hanc veritatem intelligi. Ponitur (ε) Α'λήθεια pro eo, quod opponitur umbris & ceremoniis legalibus. Hoc sensu sumitur in modò citato loco Joh. 1, 17. ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο, alibiqve. Add. *Chrysoft.* Hom. XIII. [XIV.] in Joh. col. 85. f. & *Theophyl.* p. 570. *Veritas vocatur, eò quòd quæcunq; Patres olim in figura vel viderunt, vel locuti sunt, ea clarè hoc, sc. nov. Test. predicarint.* Tandem (ς) ἀλήθεια firmitatem & certitudinem exprimit. Atqve hinc Christus vocatur ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια, Joh. 14, 6. nempe via illa certissima, quæ ad Patrem & vitam æternam ducit; Ad quem locum conf. *Theophyl.* p. 765. & *Ammonius* in Catena in Cap. XIV. Joh. f. 356. qui ita: Christus est ἀλήθεια διὰ τὴν ἀψευδίαν, ὅτι πάντως ταῦτα ἔσται, *veritas, quia in eo non est mendacium, & sine dubio hæc erunt.*

§. 5.

Pergimus ad Epitheton ἅγιος, *Sanctus*, quod sæpè legitur. Significat (ab α priv. & γῆ terra) *extra terram, vel sine terra, non terrenus*, secundum usitatam etymologiam de voce illâ traditam. Sic *Theodoreto* de curandis Græcorum affectibus Sermon. III. Tom. IV. p. 523. ἅγιος dicitur quasi ἄγιος, *qui nihil habeat terreni*. Nobis non in elegans videtur allusio. *Aretio* in Probl. placet [quod tamen pace Grammaticorum cupit pronunciatum] dictos esse ἁγίους ἀπὸ τῆς ἁγίας, quasi activos dicas, & certaminibus deditos. Hinc ἅγιος, & inde interposito ἰῶτα, ἁγιῶς, & spiritu mutato ἁγίως. Pleriq; vocem ἁγίως derivant ab ἁζω colo, veneror, qui ob summam suam integritatem & perfectionem reverendus sit omnibus. *Etymologici M. autor:* ἁγίως παρὰ τὸ ἁζω, τὸ σέβομαι. ἁζίως καὶ ἁγίως, εὐκτὸς, τίμιος, καθαρός, εὐ-

Ἁγίος. Ἁγίος derivatur ab ἁγίζω, quod est veneror, colo: ἁγίζω idem quod ἁγίος, expetendus, preciosus, purus, pius. Conf. Jansen. & Schrevel. Stephano est itidem ab ἁγίζω, non tamen immediate, nam ex ἁγίζω fieri ἁγίος, ex ἁγίος autem ἁγίος. Tribuitur vero hoc Epitheton non tantum hominibus, quâ ratione ἁγίος in genere dicuntur omnes fideles, adhuc in Ecclesiâ militante constituti: ἁγίους τὰς πνεύματι καλεῖ πάντας, verba sunt Chrysostomi Hom. I. in Ep. ad Rom. ad cap. 1, 7. col. 13. Jung. Hom. XIV. in I. ad Tim. col. 499. sq. Hom. X. in Ep. ad Hebr. col. 791. seq. Theophyl. ad v. 1. c. I. Ep. ad Ephes. p. 499. ad v. 13. cap. XII. Rom. p. 124. in I. ad Tim. V. p. 780. in cap. VI. ad Ebr. f. 926. Sed & omnibus Deo, cultui ejus, usuiq; sacro destinatis, tum in genere tum in specie. Evolv. Chrysost. Hom. LXXXI. (in Græc. Codd. est LXXXII.) in cap. XVII. Ev. Joh. col. 521. Cyrillus Alex. ad Joh. X, 34. f. 671. Theophyl. in cap. X. Joh. p. 715. & in cap. XVII. p. 802. Greg. Nyssen. Orat. VI. de Beatitud. T. I. p. 820. Conf. Cædrenus in Constantino Porphyrogen. & L. Allatius de Templis Græcor. recentior. Ep. I. p. 21. Colon. Agrip. A. 1645. in 8vo.

§. 6.

DEUS καὶ ἐξοχήν Sanctus dicitur, est enim naturâ sanctus. Cyrillus Jeros. Catech. Neoφωλ. v. p. 224. Ἀληθῶς εἰς ἁγίον, φύσις ἁγία. Verè unus tantum sanctus, naturâ sanctus. Et Cyrill. Alexandr. in Jes. cap. XLIX, 7. p. 666. Θεὸς ἂν πρέποι τὸ τοῦ, καὶ μόνῳ κυρίως τε καὶ ἰδικῶς. Deo hoc convenit, nempe quod sit sanctus, & quidem soli propriè & singulariter. Non in eleganter quoq; Jobius Monachus in Bibliot Photii, (Græco-Lat. in fol. Rothomagi A. 1653.) Cod. CXXII. p. 605. dicit, παραδηλὸν τὴν ἁγίον φωνήν, ἄνευ συνθήκης παραγομένην, καὶ μηδὲ μεσολαβούντος ἑτέρου προσήματος, ὅτι ἁπλῶς καὶ ἀσύνθετον καὶ ἐξηρημνόν, καὶ ἀβέβηλον τῇ θείας φύσεως, πρὸς πᾶσαν ἄλλην φύσιν τε καὶ ὑπόστασιν, vocem sanctus sine ulla additione prolatam, & nullo omnino alio intercedente provocabulo, indicare simplicem, minimè compositum, excellentem, ac sacro-sanctum divinæ naturæ statum, cum omni alia natura & subsistentia comparatæ. Et paulò post: Τὸ ἐξάρετον ἰόντων, καὶ μεμονωμένον, καὶ πάσης ἄλλης ὑπερῆχον φύσεως ἐπὶ θεῶ καὶ γέλλει τὸ ἁγίον. -- Τὸ ἀφωρισμένον καὶ ὑπεριδευμένον τῶν ἄλλων ἀπάντων, καὶ ἀναχωρητικὸς ἀνυμνεῖ. Excellentiam igitur ac singulare quid, & supra reliquæ creaturæ terminos de Deo nunciat verbum illud, sanctus. -- Distinctam Dei naturam, & cæteris omnibus antecellentem atq; ab iis sejunctam prædicat.

§. 7.

Adjectivo ἄγιος jungitur παῖς, famulus omnis, juxta *Budeum*, cujus opera utimur sive in itinere faciendo, sive aliis. Teste *Erasmio* in cap. XIV, Matth. v. 2. [*Critic. Sacr.* T. IV. col. 422.] complectitur & servos & ancillas, & liberos, omnes denique domesticos, præter patrem & matrem familias. *Puer*, *puella*, Matth. 21, 15. Luc. 8, 54. *Filius*, Act. 3, 26. *Servus*, *famulus*, Matth. 8, 13. Luc. 12, 45. *Infans*, Matth. 2, 16. *Aristophani*, παῖς & *Terentio*, *Ciceroni*, *Horatio*, puer, *servum* significat. Sic & Dominus pater-familias dicebatur. *Philostrophus* in Heroicis ostendit παῖδα minorem esse μερῶν, & sic ad ætatem refertur. Deducunt aliqui à πάσμαι, *acqviro*, *nutrio*, alii à παῖω, *expeditè facio*; vel à πᾶω, *pasco*, quod pascatur ab iis, qui curam illius gerunt. Vid. *Budæi* & *Schrevel.* Lexic. *Scultet.* Delit. Evang. cap. 5. *Bezæ* Adnot. ad Matth. 12, 18. *Leigh.* *Critic.* S. N. T.

§. 8.

Succedit Salvatoris nostri *Nomen præcipuum*, Ἰησῆς, *Jesus*. *Hieronymus* in Comm. in Matth. I. [Tom. IX. Oper. p. m. 7. b. Ed. Bas. Froben. A. 1526.] *Jesus Hebræo sermone Salvator dicitur. Etymologiam verò nominis ejus Evangelista signavit, dicens: vocabis nomen ejus Jesum: quia ipse salvum faciet populum suum.* Consentit *Theophyl.* in Cap. I. ad Gal. p. 410. Vocatur Ἰησῆς, ὡς ἀπὸ τῆ ἀμαρτιῶν σώσας τὸ λαόν. Conf. eundem in Cap. I. Luc. p. 304. *Cyrillus Alexandr.* Orat. in Occurs. Dom. p. 386. dicit, vocem *Jesus* notare σωτηρίαν λαῷ, *salutem populi*. Eadem habet *Basilius* Orat. XXV. T. I. pag. 589. *Chrysostomus* Hom. II. in Matth. col. m. 17. Τὸ Ἰησῆς ὄνομα ἔκ ἐστιν ἐλληνικόν, ἀλλὰ τῇ ἑβραίων φωνῇ ἔτω λέγεται Ἰησῆς. ὃ ἐστὶν εἰς τὴν ἐλλάδα γλῶτταν ἐρμηνεύομενον, σωτήρ. Σωτήρ (δὲ) ἀπὸ τῆ σωσας τὸ λαόν αὐτῷ. *Jesus* non est Græci sermonis vocabulum, sed Hebraica lingua *Jesus* dicitur, quod est in nostro sermone *Salvator*: *Salvator* autem ab eo, quod salutem populo suo præstaturus advenerit. Sic *Justinus Martyr.* in Apolog. ad Antonin. Pium, p. 148. Τὸ Ἰησῆς ὄνομα τῇ ἑβραϊδὶ φωνῇ σωτήρα τῇ ἐλληνίδι διαλέκτῳ δηλοῖ. *Nomen Jesus* Hebraicum, Græcè σωτήρα, h. e. *Salvatore* denotat. Falluntur ergo, lingvæ Hebraicæ ignorantia decepti, qui ab ἰάσμαι deducunt, quibus Ἰησῆς idem esse videtur ac ἰατρός *Medicus*, quasi descendat ex Græco ἰάω, Fut. ἰάσω, unde posset fieri ἰασῆς & ἰησῆς: Eodem concedit *Clem. Alexandr.* *Pædag.* Lib. III. Cap. XII. p. 265. Jung. *Expos.* cap. I. Luc. p. 766. quæ *Titō Bostrensi* tribuitur, Tom. XIII. *Biblioth. Patr. Græco-Lat.* in fol. Parisiis, anno 1644. Committitur μετέβασις εἰς ἄλλο γένος γλώττης, neque enim

enim *Ἰησὺς* origine Græcum sed Ebræum est, ex Hebræo *יְהוֹשֻׁעַ* *Jehoschua*, quod in *יֵשׁוּעַ* *Jeschua* posteriores Hebræi, 2. Paralip. 31, 15. Nehem. 8, 17. Esdr. 3, 2. 8. mutarunt; & denique in *Ἰησοῦ* *Jesu*, more Syrorum literas *η* & *υ* elidentium, contraxerunt. Secuti hanc ioni facilitatem Judæi Græca lingua utentes scripserunt *Ἰησὺς*, ultima circumflexa. Cumq; terminatio illa inusitata Græcis esset, nec casuum variationem admitteret, facilioris constructionis gratia duo casus formati sunt, more Græcorum, rectus addito *σ*, & quartus addito *υ*. Nominis hujus causam ipse Angelus docuit, *Jesum* appellatum iri dicens, quia *σώσῃ λαὸν αὐτὸν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ*, *salvabit populum suum à peccatis suis*, Matth. 1, 21. Propriâ igitur & non injucundâ meditatione, allusivâ autem nominis suavissimi explanatione habendum est, quod de notatione vocis JESU tradunt *Andreas Osiander* in Annot. in Harmon. Evang. *Seb. Castalio* in Ann. ad Matth. 1, 21. [*Critic. T. IV. c. 18.*] & *Kirstenius*, ap. *Glasf.* in Onomat. Mess. Proph. quem præ cæteris de nomine JESU vide, p. m. 65. sq. Ed. in 4. coll. *Joan Pearson.* in Expos. Symb. Apost. à f. 124. ad 140. *Anton. Nebrissens.* Qvinqvagen. seu Qvinqvag. S. Script. locorum Explanat. ord. Alphabet. Cap. 23. *Ang. Caninii* Disquisit. in Loc. aliqu. N. T. obscur. cap. I. de nom. JESU & JOVA, *D. Bebel.* Antiquit. Eccles. Evang. Tom. post. p. 19. sqq. *Voëtii* Disp. Sel. P. III. p. 198. f. cum *B. Pfeiff.* Th. Med. Cat. p. 248. Not.

§. 9.

Explicato paululum proprio Salvatoris nostri nomine, JESU, pergitur nunc ad illam ab officio denominationem, usitatissimè nomini ejus junctam, *Christus*; dicitur enim, *ὃν ἔχρισας, quem unxisti, χριστοὶ καλεῖται* vocantur in genere (α) oleo uncti. *Suidas*: *χριστὸς ὁ κεχρισμένος ἐν ἐλαίῳ*. *Christus*, unctus oleo. *Eusebius* *χριστὸς* appellari docet, Reges, Prophetas & Sacerdotes, Hist. Eccl. Lib. I. c. III. f. m. 12. Ed. *Vales* *ὁ μόνος τὸς δὲ χειρῶσύνη τελεμημένους ἐλαίῳ σκευασῶ* & *συμβόλῃς χριστομένους ἐνεκα, τὸ δὲ χριστὸς κατεκόσμη παρ' ἐβραίοις ὄνομα, ἀλλὰ καὶ τὸς βασιλέας δὲ καὶ αὐτοὺς νέυματι θεῷ προσφῆται χρίοντες, εἰκονικῶς ἵνας χριστὸς ἀπειργάζοντο*. *Ἦδη δὲ καὶ αὐτῶν τ' προσφητῶν ἵνας διὰ χρίσματος χριστὸς ἐν τῷ πᾶσι γεγονέναι παρελήφαμεν*. Non soli summi Sacerdotes utpote qui oleo ad id præparato arcani cujusdam mysterii causâ ungerentur, *Christi* nomine ornabantur apud Hebræos; verum etiam Reges, quos Prophetæ divino incitati spiritu cūm unxissent, typicos quosdam & adumbratos *Christos* effecerunt: Qvin etiam ex Prophetis nonnullos sacro oleo de-

libutos typicè Christos fuisse accepimus. Conf. *Theophyl.* in Cap. i. Matth. p. 4. (β) *Qui ad usum quæpiam à Deo destinantur.* In quam sententiam *Theodoreus* ad v. i. cap. XLV. Jesa. p. 108. Οὕτω λέγει Κύριος τῷ Χριστῷ μου κύριον. Χριστὸς ἡ θεία γραφή προσγορεῖ, ἡ μόνον τὰς χειρῶν, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς τινὰ χεῖραν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν ὅλων ἀφορισμένης. ἔγω καὶ τῶν πρὸς ἐνός πατέρων μνημονεύσας ἔφη, Μὴ ἀπῆλθε τῶν χειρῶν μου. Ἐνταῦθα μὲντοι τὸν Κύριον Χριστὸν ὠνόμασε, διδάσκων ὡς αὐτὸς αὐτὸν ἐχρητόνησε βασιλέα. Sic Dicit Dominus Christo meo Cyro. Christos Scriptura S. vocat non solum eos, qui unguntur, sed etiam eos, qui ad usum quæpiam ab universorum Deo deliguntur. Sic patrum, qui Legem præcellerunt, mentione facta dixit: Nolite tangere Christos meos. Hoc sane loco Christum appellavit Cyrum, docens illum abs se creatum fuisse regem. [γ] ii & fideles. Hinc *Gregorius Nazianz.* Orat. XXI. Χριστὸς, οἷδε καλεῖν ἡ γραφή, τὰς ζῶντας καὶ Χριστὸν. Scriptura eos, qui secundum Christum vivunt, Christos appellare solet. Et *Eusebius Demonstr. Ev. Lib. I.* Illos, qui ante Moysen Deo chari fuerunt, Christos fuisse appellatos reperies, quemadmodum nos Christiani vocamur.

§. 10.

In specie Messias vocatur Christus. *Suidas*: Χριστὸς ὁ κύριος καὶ θεὸς ἡμῶν. Christus, ille Dominus & Deus noster. Messias autem & Christus utrumque ejusdem est significationis, ut patet ex verbis fæminæ Samaritanæ, Joh. 4, 25. ac magis adhuc perspicuè, ex verbis Andreæ ad Simonem fratrem, cap. i, 41. Messias i. iomate *Hebræo*, Christus *Græco*. Α ΠΩΔ unxit in *Hebræo* ΠΩΔ aut ΠΩΔ unctus, *Syriace*, ΝΠΩΔ: Græce Ψ in duplex SS mutato, ac omisso Cheth Gutturali difficilis pronunciationis, additoque in fine sigma, ut usitata terminatione ΝΠΩΔ vertitur in Messias. Hoc idem esse quod Græcum Χριστὸς ac Latinum Christus evidens est. At nihilominus Latini in partibus remotioribus viventes, rituumque Judaicorum ac doctrinæ Christianæ ignari, nomine hoc non satis intellecto, vocabant ipsum Chrestus à Græco χρεστος. Ita *Suetonius* in vitâ Claudii cap. 25. *Judei impulsore Chresto assidue tumultuantes Roma expulsi*; Quod non tantum ipsius error erat, verum in genere Romanorum omnium, primitus ut ipsum Chrestum, sic nos Chrestianos vocantium: *Tertullian.* Sed & cum perperam Chrestianus pronunciatur à vobis, [nam nec nominis certa est notitia penes vos] de suavitate vel benignitate compositum est. *Lactantius*: Sed exponenda nominis hujus ratio est propter ignorantium errorem, qui cum mutata litera Chrestum solent dicere. Quo errore & *Justinus Mart.* utitur ad justificandos tempo-

ris sui Christianos, ἐπεὶ ὅσον γε ἐκ τῆς κατηγορημένης ἡμῶν ἀνάγκης, χρη-
 σότατοι ὑπάρχειν, ac rursus χριστιανοὶ [vel potius χρηστῖανοι] εἶναι κατη-
 γορημέθα, τὸ δὲ χριστὸν μισῆσθαι δίκαιον. Igitur Judaicarum rerum igno-
 rantia Romanis causa erat Salvatorem nostrum vocandi *Chrestum*, vera au-
 tem denominatio est *Christus*, χριστὸς μὲν, καὶ τὸ κεχρησθῆαι *Justinus* inquit;
 τὸ δὲ χριστὸς ὄνομα πρῶτον Μωσὶ τοῖς χριστομένοις ἐπιθεῖναι, Christi nomen
 primum Mosem iis, qui ita ungeretur, imposuisse, asserit *Eusebius* Demonstr.
 Evang. Lib. IV. Cap. XV. p. m. 172. A. Ita Latinis generaliter *Christus* à
Chrismate ac procul dubio χριστὸς à κεχρησθῆαι. *Christus* à *Chrismate*, id est, ab
 unctione nomen accepit; juxta quod dicitur, unxit te, DEUS, DEUS tuus oleo le-
 titiae, i. e. Spiritu S. ita venerab. *Beda* Tom. II. Expos. Act. Ap. fol. CLI. *Aug-*
ustin. verò L. XVII. de C. D. Cap. XVI. T. V. Opp. c. m. 974 Quis tam ru-
 dis est in hac religione, vel tam surdus adversus ejus famam, longe lateq. diffu-
 sam, ut *Christum* à *chrismate*, hoc est, ab unctione, appellatum esse non noverit?
Conf. eund. Lib. I. de Conf. Evang. c. III. L. I. retract. c. XII. & cap. XXVI.
Cyrill. L. I. de incarn. unig. Cap. I. &c. & *Bebelium* l. c. f. 21. f. Quamvis,
 quod non diffitendum, *Pearsonio* videatur primariam vocis hujus inter Græ-
 cos significationem nondum satis haftenus esse discussam, in Expos. Symb. A-
 post. f. 144. Not. quem vide.

§. II.

Nunc ut de *Herode* quædam adferamus, ordo postulat. *Ἡρώδης*, juxta ety-
 mologiam suam est, *pellis gloria*, vel *pellibus glorians*, aut *mons gloria* vel *ar-*
rogantia: aut SYRIACE, *draco ignitus*; LEUSDEN. in Onomast. S. p. 152.
Conf. Salmeron Opp. Tom. XII. p. 232. Tres autem nomine *Herodis* Judææ
 Reges fuere *Herodes* cognomento *Magnus*: *Herodes Antipas*, ejus filius, &
Herodes Agrippa, Magni nepos. De quibus versiculi:

Ascalonita necat pueros; Antipa Joannem,
Agrippas Jacobum, clauditq. in carcere Petrum.

Ad Magnum pertinet *Augusti* jocus, *Macrob.* l. 2 Saturn. cap. 4. relatus.
 Nam cum audiisset inter pueros, quos in Syriâ *Herodes* Rex Judæorum, intra
 bimum jussit interfici, filium quoque ejus occisum, ait, *melius est Herodis*
porcum esse, quam filium. Nempe illic vivebat,

Observant ubi festa mero pede Sabbata reges,
Et vetus indulget senibus clementia porcis,

ubi loquitur *Juvenalis*. Ab eo nomen acceperunt *Herodiani*, lecta Judæo-
 rum, qui *Herodem* M. Messiam esse, eò quod sceptrum à Juda esset ablatum,

illo in regnum evecto, credentes, ei adhærebant, & tributum Cæsari dandum esse, contra reliquos, tuebantur; unde quidam, Herodem Judæum fuisse, collegerunt. Vid. *Scalig.* ad Euseb. p. 150. *Casaub.* com. in Pers. Sat. 5. vers. 180. Idem Exercit. I. in Baron. Sect. 5. & *Grotium* Annot. in Matth. 16, 6. & Marc. 3, 6. denique *Sam. Petitem.* var. lect. cap. 18. Critic. S. T. VII. col. 352. f. qui tamen à cæteris diversus abit. *Herodes I.* cognom. Magnus, seu *Ascalonita*, fit. Antipatri Idumæi, annos natus 27. præfectus Judææ, Cassium Brutumque secutus est; dein M. Antonio totum se dedit, cum Phazaële, fratre, Tetrarcha Judææ factus. Postea Antonio annitente à Senatu Rom. Rex dictus, & Antigonus ejus æmulus, capite mulctatus est. &c. Infanticidio Bethlehemitico & odio nati Messiae, infamis, miserrimè obiit, postquam suis mandasset, ut quicquid inter Judæos eminebat, necaretur, quo publico luctu sibi parentaretur, A. C. 1. Julian. 46. æt. 71. Pater Archelai, Herodis Antipæ, & Philippi successorum. Crudelissimus, injustissimus, sed & fortunatissimus testimonio *Josephi* Antiq. Lib. 14. 15. 16. & 17. 5. Matth. cap. II. & *Morerium* Diction. Hist. *Herodes II. Antipas*, filius Ascalonitæ, post mortem Patris Judææ Tetrarcha. In honorem Tiberii, Tiberiade conditâ, filiam Aretæ Arabum R. duxit. Mox Herodiadem, fratris uxorem rapuit, priore repudiatâ: Hinc sæpius ab Aretâ pulsus. Interea Johannis Baptistæ caput puellæ libidini sacrificavit, Marc. 6. paulò post Lugdunum, jussu Caligulæ Imper. cum uxore relegatus, miserrimè obiit Ann. Chr. 40. vid. *Joseph.* Antiq. lib. 1. & 18. cap. 8. & lib. 2. de Bell. Jud. c. 8. *Herodes III. Agrippa*, aliàs Agrippa M. primus hujus nominis, fil. fuit Aristobuli, ex Berenice Romanam missus, paulo ante mortem Herodis Antipæ, avunculi sui, dexteritate & munificentia sua multorum in aula Tiberii, Antonia inprimis, Drusi uxoris, animos sibi conciliavit: Mox cum pecunia deficeret, Romam reliquit. Sed brevi reversus, cum quibusdam, quos Tiberius suspectos habebat, in vincula compingitur. Inde liberatus à Caligula et aureâ catenâ; in locum ferreæ donatus, illam grati animi contestandi ergò in templo Hierosolymitano suspendit. Mox ditiones Philippi, Herodis quoque Antipæ nactus, à Claudio Imp. Samariam insuper & Judæam accepit. Post neci dein datum Jacobum Ap. in gratiam Judæorum & Petrum in carcerem conjectum, odio Tyrriorum & Sidoniorum Cæsaream profectus, ibi Dei appellationem ab adulatore populo sibi delatam non averfatus est: proin ab Angelo percussus, & à vermibus corrosus A. C. 40. vel 43. Act. 12, 23. Vid. *Job. Jac. Hoffmann.* Lex. Univers. Tom. I. p. 763. Conf. *Job. Lightfoot.* qui totam Herodis antiqui familiam, atq; universam ejus prosapiam notavit, Tom. I. Opp. p. 453.

§. 12.

Neque planè sunt omittendæ particulae, τε & καί, quæ inter se referuntur, Act. 10, 2. Rom. 1, 16. 26. Hebr. 2, 11. & c. 4, 12. Τε conjunctio Copulativa est. Valet idem quod Latinorum *que*. Est dictio *enclitica*, & semper post-poni solet: εἰπε τε, *dixitq;* aliquando apostrophatur, ut τ' ἄρ' & *expletiva* particula est. Aliter tamen Græcè locari solet, quàm *que* apud Latinos, ἰδόν-τες τε ὅσα, &c. cum videatur dicendum, ἰδόντες ὅσα τε, &c. Sic Conjun-ctio καί multa significat: *Et*. Matth. 19, 9. *Aut*, cap. 12, 37. & c. 15, 4. *Sed*, c. 11, 19. & 12, 26. 39. 43. Act. 10, 28. *Ideò, idcirco*, 1. Cor. 6, 2. Gal. 4, 7. Hebr. 3, 19. *Tunc*, Matth. 9, 7. Interdum hæc vocula non tam copulat quàm *inchoat* sermonem ad exemplum præfixi ἢ, apud *Hebræos*, de quo *Buxtorf-*
fius lib. II, Thel. Gram. c. XXI. ait; *videri pleonasmum hujus literæ esse in ini-*
tiis Librorum, capitum & quarumlibet omnino sententiarum, ubi non copulet
sed inchoet sermonem ex usu & proprietate lingvæ. Unde R. Dav. Kimchi in libro Radicum ἢ istud vocat תחלת הדיבור *principium verborum*. Vid. Luc. 1, 23. 59. c. 2, 46. c. 9, 18. c. 14, 1. &c. Aliquando vocula καί *adversativè* ponitur pro *quantumvis* non secus ac *Hebræorum* ἢ. 2. Sam. 9, 11. Zach. 12, 8. ut Act. 7, 5. Hebr. 3, 9. Est item *vocula stomachantis*; καί σὺ κἀδὴ κρινῶν με καὶ νόμον, i. e. *Et tu (cum indignatione) sedes judicans me*, Act. 23, 3. Alibi pro ἀλλὰ ponitur, reddique potest; & *tamen*: ἐν τῷ κόσμῳ ἦν καὶ ὁ κόσμος οὐκ αὐτὸν ἔγνω, i. e. *Et tamen [sed] mundus non agnovit ipsum*, Joh. 1, 10. Qui plura scire desiderat de hisce conjunctionibus, consulat *Budaum, Pas-*
orem, Schrevelium, & Leigh, cum primis verò indices *Piscatoris & Beza* vocum Græcarum Novi Testamenti.

§. 13.

Ad *Pontium Pilatum* devolvimur. Ubi vanos fuisse Veteres nonnullos existimamus, Etymon his nominibus ascribere satagentes, ut Græcis & Ebræis nominibus in Scripturâ contentis facere solent, creduntque ita exprimi indolem vel actiones eorum, qui nominibus his insigniti fuerunt. Ita *Isidorus His-*
pal. Origin. l. 7, c. 10. *Pontius, declinans concilium utiq; Judæorum: accepta*
enim aqua lavit manus suas, ita dicens: Innocens ego sum à sanguine hujus justî: *Eutychius* Patriarcha Alex. *Pontium* dictum vult ab Insula quadam prope Romam, *Pontâ*. *Hieronymus*, quod significat nomen Pilati, id est, *Malleatoris*, id est, *qui doraat ferreas gentes*, ad Matth. 15. *Pilatus* os *Malleatoris*, quia dum Christum ore suo & justificat & condemnat more *Malleatoris* utrinque ferit, *Isidor.* ib. Sed frustra laborabunt invenire Etymon Ebræum, sic-

ut & frustra defudavit *Kirstenius* in notis ad Arab. Paraphr. Matt. p. 129. ut ab *Arabica* nomen Pilati deduceret originatione. cum ipse profiteatur, vix Arabicum esse, & revera Arabicum non sit;] & illud tale quidem, quod exprimeret conditionem Pilati, cum duo hæc vocabula nihil aliud sint, quam Romanorum nomen & cognomen; quomodo Pontius Aquila, Pontius Cominius, Pontius Herennius, Pontius Paulinus, ita quoque Pontius Pilatus; vid. *Glandorpius* in Onomast. Rom. hist. Et *Pontius* quidem nomen est generis, & illius pervetusti. Nomine *Pilatus* verò, ut cognomine, à reliquis sui generis distinguitur. Genere erat *Romanus*, ordine *Eqves à Tiberio* Imperatore missus ad regendam Judæam. Etenim sexaginta propemodum annis ante nativitatem Salvatoris nostri Judæi à Pompejo Magno Romanis vectigales redditi fuerant. At tametsi quamdiu viveret Hyrcanus Pontifex, itemque Herodes ac filius ejus Archelaus, Respublica Romana Judæos suis legibus ac moderationibus regi permetteret, at cum Archelaus ab Augusto in exilium missus esset, à Romano Imperatore præfectos acceperunt, factaque est Judæa pars provinciæ Syriæ, quæ ipsius curæ cesserat. Imperante Augusto tres rebus Judææ præfuerunt, *Coponius*, *Ambivius* & *Ruffus*. Sub initium Regni Tiberii regebantur à *Valerio Gracho*, quo decedente à *Pontio Pilato*. Officium quo Pilatusungebatur hoc erat; ut esset *Procuratur Judææ*, quod certum est ex historia cum *Romanorum*, à quibus eam dignitatem acceperat, tum *Judæorum*, quibus præerat; Cæterum quodnam fuerit *Procuratorum* istis temporibus officium, definiri haud facile potest, quod nuper in Rempubl. Romanam introductum esset. Antequam enim res Romana ex statu Democratico transiret in Monarchicum, nullum ejusmodi officium erat in ullâ aliquâ Provinciâ ac in specie in Judæâ nemo Procurator, nisi demum in exilium misso Archelao aliquot post Salvatorem natum annos. Cum *Augustus* Provincias Imperii in duas distribueret partes, quarum unam suæmet inspectioni subesse volebat, alteram Senatui tradebat, una cum Præside cujusvis Provinciæ, utpote Magistratu primario, mittebat quoque Procuratorem, cujus officium erat ærarii ac tributorum Imperatori debitorum curam gerere. Neque primitus ad ipsos ulla alia jurisdictio spectabat, quam ut redditibus Imperialibus præessent, quo etiam officioungebantur ut inferiores & subordinati Præsidibus, quippe supremis Provinciarum Magistratibus. Cum itaq; Judæa pars esset Provinciæ Syriæ, ac per consequens sub jurisdictione præsidis ejusdem Provinciæ, secundum hanc institutionem peculiaris quoque Procurator eidem assignatus erat disponendis redditibus Imperatoriis. Ac cum gens Judæorum semper

suspecta esset rerum novarum adversus statum Romanum; Præsidi autem, Syriae, qui jus gladii habebat, in aliis Provinciae partibus degendum esset; Procurator Judææ instruebatur potestate vitæ & necis, adeoque omne jus Præsidis exercebat, quod quidem apud Judæos supremum erat. Quod utique observari meretur, ut insigne providentiæ Dei specimen, quo accidebat, ut plena judiciorum habendorum potestas apud Judæos esset in Procuratore. Talis ergo erat Pontius Pilatus, qui Christum bis absolutum, tandem morti adjudicavit, Matth. 27, 2. f. Hic postmodum in Samaritanos crudelissimè sævit, omnibus fermè neci traditis, propterea à Vitellio, Syriae Præside, apud quem superstitibus graviter conqvesti erant, Romam citatus est, ut coram Imper. causam diceret. Sub Caligula dein in exilium pulsus, biennio post, prope Viennam in Delphinatu, sibi ipsi necem conscivisse dicitur, divina sc. justitiâ in illum, ut par erat, sæviente. Idq; à Græcis scriptoribus pròditum est, qui Olympiadum seriem & quæ quibusq; temporibus gesta sunt, conscribere. Huc refer *Niceph. H. E. L. II. c. X. Joseph. Lib. XVIII. c. XI. Antiqu. Euseb. H. E. L. II. c. VII. Conf. Euseb. in Chron. Oros. lib. VII. c. V. Cassidor. in Chron. Baron. in Annal.*

§. 14.

A Pilato mons quidam, (tamen si præsentis nostri instituto cognitu necessarium non videatur) Lucernæ urbi Helvet. imminens, nomen habere dicitur, alias *Mons fractus*, è quo tempestatum indicia certissima petunt *Lucernates. Simler. Comm. de Alpib. Gesnerus* eum descripsit: In hoc laculus quoque est, Pilati lacus dictus, situs in loco paludoso solitario, collibus, à quibus liquescentes nives defluunt, undiq; cincto, à sylvis circumdato, ne à quoquam irritetur. Vulgo enim persuasum est, toti regioni ex tempestatibus & inundatione periculum imminere, si quidquam de industriâ injiciatur. Sed rideat hæc *Gesnerus* in desc. ejus, p. 52. Interim famæ auctoritatem conciliat vicinorum rigor, qui montem conscendentibus sollicitè injungunt, ne paludem turbent. *Joach. Vadian. Comm. in Pompon. Mel. de Situ Orbis lib. 1. p. 34. De eo Paulus Eremita Descr. Helvet. Mirum. inquit, quod de eo lacu vulgus nugatur, sed nec fidem meretur, nec habet. Job. Bapt. Plantinus Helv. Nov. Antiq. Job. Stumpf. Chron. Helvet. lib. 7. cap. 5. f. 649. &c. Jung. Hofm. Lex. Tom. II. f. 168. b. Possent & de publicis Pilati Actis h. l. quædam inferi. Antiqui Romanorum valdè ambitiosè satagebant æternæ memoriæ tradere, quicquid notatu dignum in urbe gestum esset: atque hoc faciebant cum Acta Senatus, tum Acta diurna populi, summa diligentia conscripta ac sedulo con-*

ser-

servata Romæ. Eodem modo Provinciarum Præfecti res omnes memoratu dignas curabant perscribi in Tabulis publicis, quæ essent *Acta* regiminis sui, atq; adeo ex hoc more Pontius Pilatus rerum Judaicarum commentarios scripsit dictos inde *Acta Pilati*, in quibus de Salvatore nostro testatur; [Evolv. *Tertull. Apologet. Cap. XXI. m. p. 67. Edit. Paris. Carol. Moreau T. I. & Baron. Annal. lib. I. Ann. Chr. 34. n. 228. sqq.*] ac in primitiva Ecclesia Christiani ad ea provocabant cum Paganis disputantes, tanquam testimonium omnium maximè indubium. *Iustinus Martyr* argumentum hoc adversus ipsos Romanorum Imperatores urget: καὶ τὰυτα ὅτι γέγονε δύνασθαι μαθεῖν ἐκ τῆ ἐπὶ Ποντίῃ Πιλάτῃ γεγομμένων Ἀκτῶν, ac rursus: ὅτι δὲ τὰυτα ἐποίησεν, ἐκ τῆ ἐπὶ Ποντίῃ Πιλάτῃ γεγομμένων Ἀκτῶν μαθεῖν δύνασθαι, *Apolo. 2. ad Antonin. pro Christianis p. 59.* ac in Christianorum inter se concertationibus utrinque citabantur. Hæc ipsa *Acta* tempore *Maximini* adulterata fuerunt, multisque adversus Salvatorem nostrum blasphemias repleta, ut patet ex *Eusebio Hist. Eccl. L. I. C. IX. f. m. 27. Ed. Vales.* Ex quibus manifestè convincitur commentum eorum qui *Acta* adversus Salvatorem nostrum nuperrimè ediderunt. Et L. IX. C. V. f. 50. *Cum Acta quædam apud Pilatum super Salvatore nostro habita composuissent, plena impietatis adversus Christum; ea per omnes provincias Imperii Maximini ipso iubente dirigunt. Conf. Niceph. L. VII. c. XXVIII. Baron. Tom. 3. An. Chr. 311. n. 47. & Spondanus h. l. atque Bebel, in Eccles. Ev. & Judaic. p. 24.*

§. 15.

Ad latus Pontii Pilati ponuntur *gentes & populi Israel. ἔθνη & λαοὶ* [q. ab ἔθνος, suus cuiq; genti mos est. Alii ab ἐνθα, quasi ἐνθός, quod natio sit hic & illic sparsa,] usurpatur vel *generaliter*, pro omnibus hominibus; ita frequenter in veteri Testamento, ut & in novo Psalm. 47. v. 2. Πάντα τὰ ἔθνη κροτήσωτε χεῖρας; omnes gentes plaudite manibus. Per ἔθνη intelligitur πᾶσα φύσις τῶν ἀνθρώπων, tota hominum natura, inquit *Theodoretus*, Ps. 46, 7. Οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἐπὶ τὰ ἔθνη ἐπιλέπουσιν. Oculi ejus gentes respiciunt. Οὐ μόνον, inquit *Theodoretus* in persona Judæorum, ἡμῶν κήδεται, ἀλλὰ καὶ πάσης προσηθείται τῇ οικουμένης. Non modo nostri curam gerit, verum etiam toti orbi providet. Hæc significatione usurpatur Matth. 21, 43. c. 24, 7. c. 25, 32. & 28, 19. Joh. 18, 35. & alibi frequentissimè. Vel usurpatur *specialiter*, pro populo Judaico, Luc. 7, 5. Joh. 11, 48. 50. sqq. Act. 10, 22. & c. 24, 3. 10. Vel pro Gentilibus, prout à Judæis distinguuntur. Exemplum est Matth. 10, 5. ubi Christus ad discipulos suos, εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθῃτε. In viam gentium ne ab-

abeatis. Per ἔθνη intelliguntur ἔθνικοί, *gentiles*, juxta *Theophylactum*: ἀκρόβυστοι, *præputiati*, juxta *Chrysostomum*. Exempla hujus significationis & in Epistolis Paulinis, & alibi ubique ferè obvia. *Zonaras* ad Can. XX V. Garthag. p. 412. Ἐθνικὸς ἐνταῦθα τῆς ἀπίστεως νοεῖν δεῖ. *Per ethnicos hic intelligendi sunt infideles, vel increduli.* Cur vocentur *Gentiles*, *Pagani*, &c. vide *Vossii* Etymol. in Pagus, *Rittershusium* in Salvianum, pag. 565. *Dilherri* Elect. Lib. II, cap. VI.

§. 16.

Λαὸς, *populus*, q. à λα & αὖω, *sono*, quia λαὸς πολύφωνος; vel à λάω, seu λάυω, *fruo*, quod nati simus ad societatem: vel denique à λάας, *lapis*: ut qui sit ortus è lapidibus retro jactis Deucalionis ævo; Unde Anglicum *laie*, *laie-people*, i. e. laici, idiotæ.

Inde genus durum sumus, experiensq; laborum,

Et documenta damus, quæ sumus origine nati.

Luc. I, 68. τῷ λαῷ, *Plebi*, *Vulg.* *Popul.* *Beza*, *Tremell.* *Laur.* *Valla*, *Latinitatis observantissimus*, mavult *populo*, quàm *plebi*, quod *populus* universos civitatis ordines complectatur, *plebs* infima pars sit. Uti verò etiam Judæos ἔθνη vocari, antec. §, diximus, ita receptius tamen erat, ut Judæos vocarent λαὸς, cæteros ἔθνη, quomodo Hebraic. illi עַם isti אֲמִתּוּב vocabantur. Conf. *Gerhard.* Comm. in I. Ep. Petr. p. 221. Atque ita opposita inter se inveniuntur, λαὸς καὶ ἔθνη, Act. 26, 17. 23. Causa distinctæ appellationis hæc, quòd ἔθνη vocarent quamvis hominum multitudinem, λαὸν autem cœtum jure ac legibus sociatum, quod in Judæos eximiè competebat. Quo sensu DEUS gentes profanas ad Evangelium vocans dicitur sibi comparasse λαὸν ἐξ ἐθνῶν, Act. 15, 14. Rectè autem notavit *Francisc. Ribera* in Cap. I. Mich. num. 17. in Scriptura interdum *Populos* in malam partem accipi, præsertim cùm non de *Gentilibus* sermo est, sed de *filiiis Israël*, qui in bonam partem appellari solent *populus*, ut Ps. 78, 1. alibi. Ita vocantur, cùm vocantur *populus Dei*. Sed quia cùm in Scripturis, tum in profanis libris malè audit *multitudo*; & *multi*, vocantur stulti, peccatores, ac vulgus imperitum; inde populi nonnunquam in malam partem, uti & hoc in loco accipiuntur, maxime cùm ad filios Israel nomen hoc refertur: propterea quòd qui populi singularis, electus, egregius, esse debebant, in viam *multitudinis* atq; *populorum* abierint, & omnia cum illis paria faciant. Ex his igitur intelligimus, populum Judæorum h. l. indicari, qui similes effecti *Gentibus*, merebantur *populorum*, hoc est, infausto multitudinis nomine diffamari.

§. 17.

Additur propterea etiam vocula Ἰσραήλ. Quæ ratio nominis Israël sit, inter Eruditos quæritur? *Josephus* Lib. I. Antiqu. Israël ideo appellatum putat, quod steterit adversus Angelum; quod tamen *Hieronymus* non videtur probare: sicuti contra aliis non placet, quod *Hieronymus* Israël interpretetur *rectum*, seu *rectissimum DEI*, cum ישר rectus scribatur per Schin, Israël per Sin. *Augustinus* de Civit. Dei Lib. XVI. cap. XXXIX. T. V. Opp. c. m. 927. putat dici quasi יסראל ישר vir videns Deum. Sed ישר itidem scribitur per Schin. Hinc ipse Angelus rationem nominis omnium optime exponit: *Israël erit nomen tuum*, quia ישריך princeps fuisti cum Deo, dominatus es Deo. Litera jod est formativa nominum propriorum, ut patet ex Isaac, Jacob, &c. Vid. *Hieron.* Quæst. f. traditiones Hebr. in Genes. T. III. Opp. f. m. 223. Ed. Bas. 1524. *Pagnin.* libr. de interpretat. nomin. Hebraic. *Perer.* Comment. in Genes. f. 829. sq. *Corderii* Annot. in Ps. XLIX, 7. f. 977. *Munster. Clarii, Drusii, aliorumq.* Annotat. ad h. l.. Uti autem nomen Israel Jacobo inditum à DEO ipso, ita omnes ejus posteriores eodem gavisi sunt nomine, & populus Israel, f. Israelitæ deinceps ab Israel cognominati. Conf. *Leusd.* Onom. p. 190. Hinc populi Israël *Grotio* h. l. sunt, Iuda & Benjamin, & qui ex aliis tribubus in Judæa habitabant, de quo pluribus Cap. II. §. 6. 7.

§. 18.

Nunc se nobis offert ποιῆσαι, verbi ποιέω. Quod proprie significat, rem aliquam certis qualitatibus orno; dicitur enim a nomine, ποιῶ, qualis. πᾶς ὁ ποιῶν, omnis peccatum faciens, i. e. quicumque id utlum opus peragit, Joh 8, 34. ἀμαρτίαν ὁ ποιῶν, peccatum non committit, seu facit, id est, non in delictis habet peccatum; vel, non indulget peccatis, i. Joh. 3, 9. vel non ποιῆν ἀμαρτίαν, est non seriò incumbere in peccata, & omnibus viribus & modis studium peccandi intendere, quemadmodum verbum ποιῆν proprie indigitat. Generalem habere significationem observat *Gerhard.* in Harm. Ev. & confirmat *Budeus*, ποιῆν exponens per *facere, agere, effectum præstare, instruere, consicere, constituere, gignere, introducere, fingere, committere, perpetrare, exequi, formare, condere, movere, &c.* Nos impresentiarum unam tantum & alteram, quarum usus in sacris maximè observandus, proponimus. PRIMUM enim ποιῆν significat idem quod διατελεῖν, commorari, tempus exigere. Sic 2. Cor. 1, 25. νυχθήμερον ἐν τῷ βυθῷ πεποίηκα, noctem ac diem in profundo egi. Jac. 4, 13. ποιήσω μὲν

ἐκεῖ ἐνιαυτὸν ἓνα, faciemus (i.e. transigemus) ibi annum unum. Sic Act. 15, 33. ποιήσαντες τὸ χρόνον, cum fecissent (i.e. transegissent) tempus. Act. 18, 3. ποιήσας χρόνον πινὰ, cum fecisset (i.e. peregisset) aliquantum temporis. Act. XX, 3 ποιήσας μῆνας τρεῖς, cum fecisset (i.e. trans-egisset) tres menses. Sic *Syrus Interpr.* Act. XX, 16 pro festinavit, ut die Pentecostes esset Hierosolymis, Syrus habet, ut diem Pentecostes Hierosolymis faceret, i.e. transfigeret. Ita *Seneca* epist. 67 Quamvis paucissimi mos una fecerimus Dies; & *Canon XI. Concilii Nicæni*; τρία ἔτη ποιήσασιν ἐν ἀκρωμένοις; Tribus annis inter Audientes degent: pro quo *Basilii* Can. 57. τρία ἔτη ἐν ἀκρωμένοις διατελέσῃ, tres annos inter Audientes perseverabit. *Cont. Fessel. Advers. Sacr. L. X. Cap. II. §. 6. p. 506. & Glass. Philol. S. p. m. 1372.*

§. 19.

DEINCEPS ποιεῖν significat *creare*. *Nyssenius* Orat. IV. cont. Eunomium, T. II. p. 556. τὸ ποιῆσαι τῷ κλίσαι ταυτόν ἐστι. Ποιεῖν idem prorsus est quod κλίζειν, *creare*. Id verum esse, plurimis exemplis S. Scripturæ probari potest. Septuaginta Interpretes certè indifferenter Hebræum **וַיַּבְרָא** reddiderunt modò per ποιέω, modò per κλίζω. Per ποιέω Gen. 1, 1. 21. 27. c. 5, 1. 2 c. 6, 7. Jel. 42, 5. & alibi. Per κλίζω, Deut. 4. 32. Ps. 104 30. &c. Ποιεῖν pro κλίζειν etiam in Novo Test. Vide Act. 4, 24. c. 14, 15. c. 17, 24. 26. TANDEM observanda est præcipuè illa significatio, quâ ποιεῖν denotat *constituere*: quæ propterea diligenter observanda; quia duo sunt loca in N. T. quibus *heretici quidam* ad destruendam Filii Deitatem, sunt abusi. Prior, est Act. 2, 6. ubi Apostolus Petrus: Ἀσφαλῶς ἔν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι κύριον καὶ χριστὸν αὐτὸν ὁ θεὸς ἐποίησε τῶτον τὸ Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταύρωσατε. Certò sciat ergo tota domus Israël, quòd DEUS hunc fecerit Dominum & Christum, hunc ipsum, inquam, Jesum, quem vos crucifixistis. Hoc loco ἐποίησε, fecerit, est constituerit, & in eam dignitatem evexerit: ut si quis dicatur Rex aut potens imperator factus. Vid. *Veteres* hunc locum ὁμοψήφως interpretantes, *Chrys.* Hom. VI. in Acta, *Greg.* *Nyssen.* Orat. V. c. Eunom. T. II. p. 575. *Basil.* M. Lib. II. c. Eunom. p. 40. *Oecumen.* in cap. II. Act. p. 14. *Cyrill.* *Alexandr.* in Theauro, Assert. XXI. p. 216 *Jung.* *Fewrb.* in Anti-Ost. p. 92. *Hafenr.* LL Th. p. 353. seq. *Gerb.* Exeg. LL. Th. §. 213. *Major.* Exeg. h. l. *Christi Matthiæ* Coll. 2. Anti-Phot. Exc. 5 p. 244. & *Joh. Cameron.* Myr. Evang. p. 291. Alter locus est ad Hebræos 3, 2. κατανοήσατε -- Ἰησοῦν χρόνον πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν.

Considerate *Iesum Christum*, qui fidelis est ei, qui fecit illum. Ex h. l. iterum extorquere conabuntur *ἡγομάχοι* Filium Dei esse *ποιήσα*, vel *κτίσμα*. Ad hic rursus *ποιεῖν* est *constituere*; uti 1. Sam. 12, 6. *Jehovah*, qui fecit *Mosen & Abaronem*, h. e. constituit. Ita vertunt *Erasmus*, *Beza*, *Genevenses*, *Belga*, *Diodatus*. Quibus addendi *Theodoretus*, *Estius*, *Pareus*, *Nostratesq;* *D. Hunnius*, *Gerhardus*, *Balduinus*. *Iustinianus* etiam præferre videtur. Adde *Camerarium & Erasm. Schmidium* h. l. Et hæc de *ποιῆσαι*.

§. 20.

ὅσα est ab *ὅσῳ*, *η*, *ον*, citra interrog. in plur. *ὅσοι*, *ὅσαι*, *ὅσα*, *quicunq;* &c. *ὅσῳ* quotquot Act. 4, 6. verti potest per *qui*, uti & cap. 9, 39. Act. 13, 6. iterum occurrit, *crediderunt*, *ὅσοι*, *quotquot* erant ordinati, quæ in loco non denotare quantitatem seu numerum, sed qualitatem tantum eorum qui credebant, asserit *Eduardus Leigh*. Loci sensus est: omnes illos credidisse in Tempore; quos Deus ab æterno prævidens credituros præordinavit ad vitam æternam. Sed quid opus, pluribus morari in vocabulo satis noto? Plura qui desiderat, adeat *Budaum*, *Pasorem*, *Schrevelium* & alios *Lexicographos*.

§. 21.

Plus habet in recessu *ἡ χεὶρ*, quàm *ὅσα*. Duobus verò modis accipitur maximè *χεῖρ*, propriè nempe, & impropriè. *Propriè*, pro membro illo notissimo corporis humani, vel pro eâ corporis parte quæ *Manus* à *Latinis* vocatur, à *Gallis Main*. *Manus* à manando dicta est, quod ex brachiis manet, vel quod ex ea manent digiti, *Calepin*. *Anaxagoras* manum dixit sapientiæ causam esse, nisi enim fabri haberent organa, neque doceri neque disci ullæ artes possent. De manus natura, utilitate, alapa, chirothecis, vid. *Job. Bapt. Pacibellus* ex prof. 8. *Martin de Roa* p. 380. f. 459. sqq. multis. *Rochefort*. *Main* eleg. Cur manus nobis à Deo sint datæ, passim docent nos Veteres. *Greg. Nyssenus* de Anima & Resurr. T. III. p. 251. *πρός τὸ ἔργον αἱ χεῖρες*. Manus datæ sunt ad operandum. *Chrysostomus* Hom. X. in Epist. ad Phil. c. 101. *Deus tibi manus fecit: illas ipsi posside, non diabolo, non ad rapinas & avaritiam, sed ad mandata & beneficia, & ad assiduas preces eas extendens, ad lapsis porrigendam manum*. Conf. *Greg. Nazianz.* Orat. XL. 666.

§. 22.

Impropriè *χεὶρ* sumitur, sicque *μεταφορικῶς & καταχρηστικῶς* tribuitur (α) DEO. *Manum* vero Dei non tantum esse signum potentiae, sed etiam vindictæ, docet *Didymus* ad v. 11. cap. I. *Jobi*, in *Catena* p. 34. Manus

Manus DEI variè accipienda est: quædam enim est vindex, & ultionis administratio potestas, quæ etiam vas iræ dicitur, de qua scriptum est, manus tua gentes disperdit, Ps. 44, 2. Alia verò potestas ejus, quæ munit & protegit ad quam illud pertinet, formasti me, & posuisti super me manum tuam, Ps. 139, 5. Communiter tamen DEI manus notat ejus potentiam, auxilium, bonitatem, justitiam, &c. *Suidas*: χεῖρας Θεῶ, ὁ Δαυὶδ τὴν Θεῶν προμήθειαν φησι. DEI manus, David ipsam DEI curam & providentiam appellat. *Idem*: χεῖρ, ἡ βοήθεια. καὶ ἡ ἐξουσία, καὶ δύναμις. Manus, auxilium, potestas, potentia. *Theodoretus* in cap. XLV. Jes. p. 109. Τὴν χεῖρα Θεοπεπῶς νοήσωμεν, μὴ σωματικὸν μέλος, ἀλλὰ θείαν ἐνέργειαν. Manum, ut DEUM decet, intelligamus, non corporeum membrum, sed operationem divinam. Conf. *Idem* in Ps. 74, 9. p. 691. in Epitom. div. decret. cap. I. p. 251. seq. *Greg Nyssen*. Orat. VII. c. Eunomium, T. II. p. 629. *Basiliius Cesar.* lib. V. cont. Eunom. p. 133. *Damascen.* Lib. I. Orth. fid. cap. XIV. p. 51. *Cyrell Alexandr.* in cap. XLIX. Jes. p. 674. Lib. III. Glaphyr. in Genes. p. 104. Vide etiam verba *Aristobuli* ap. *Euseb.* Præpar. Qv. Lib. IIX. cap. X. p. m. 377. hujus tenoris: αἱ χεῖρες ἐπὶ δυνάμει νοῦνται Θεῶ. καὶ γὰρ ἐστὶ νοεῖν τὸ πᾶσαν ἰσχυρὰ τὴν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ἐνεργείας ἐν ταῖς χερσὶν εἶναι. Διότι καλῶς ὁ Νομοθέτης ἐπὶ τὸ μεγαλεῖον μετενέωχε, λέγων τὰς συντελείας, χεῖρας εἶναι Θεῶ. Manus ad Divinæ potestatis vim pertinent, quandoquidem universum quoque robur hominum ac vis agendi tota manibus continetur. Rectè igitur omnino Legislator hanc vocem, ad aliquam majestatis significationem transtulit, cum divinæ potestatis opera manus appellavit. Tribuitur (β) FILIO DEI. Sic Joh. 3, 35. Christus dicit: Ὁ πατὴρ ἀγαπᾷ τὸ Υἱόν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ. Ad quæ *Ammonius* in Catena in Joh. p. 115. Χεῖρα αὐτοῦ τὴν δύναμιν καλεῖ, ἣν ἔχει ὁ υἱὸς φυσικῶς, καὶ οὐ μεταληπῶς, ὥς τὸ ἀγαθὸν παντὸς ὑπακούει ὄντι ἐν πατρὶ, καὶ ἐν δυνάμει νοουμένη τὸ υἱόν. Λαμβάνει δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἢ εἶχεν ἐξουσίαν καὶ πρὸς τὴν σαρκώσεως ὡς Θεός. Manum hîc appellat potentiam, quam Filius naturâ suâ, non autem potentiâ habet; Patre nimirum bonum omne essentialiter continente, Filioque per virtutem intellecto. Accipit autem ut homo potestatem, quam etiam ante incarnationem habuit ut Deus. Tribuitur (γ) χεῖρ, Spiritui S. *Protogenes* Episcop. Sardiensis in Concil. Nicæno, part. II. cap. XX. p. 132, Εἰωθεν ἡ γραφή ἢ χεῖρα ἢ βραχίονα καλεῖν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον & Θεῶ. Solet Scriptura vel manum vel brachium vocare Spiritum Dei Sanctum.

§. 23.

Nunc accedendum propius ad vocabulum βελη. Notat autem consilium & locum consilii, senatum, curiam, sententiam. Unde *Sybilla* teste *Servio* *Aeneid* βελη η̄ ἐξ ἀρειοπάγῃς, *Lucianus* in *Anacharf.* curia, *Areopag.* βελη περὶ τῶν προτίθῃσι, de hoc consilium proponit, de hoc refert, *Demosth.* Idem: η̄ βελη κάθιται, *Senatus* sedet. *Grotius* ad *Lucæ* VII, 30. βελη Græcis ut & consilium Latinis significare potest, aut id quod secum quis constituit facere, aut quod faciendum alteri censet. Potest utraque significatio hic locum habere. Sed prior illa à *Syro* agnoscitur qui vertit מַעֲרָא & nī fallor perpetua est nostris Scriptoribus, sive cum de hominibus agitur, ut infra 23, 51. *Actorum* 5, 38. cap. 27, 12. 42. *1. Cor.* 4, 5. sive cum de Deo, ut *Actorum* 2, 23. cap. 4, 28, cap. 13, 26. *Eph.* 1, 11. *Hebr.* 6, 17. Quare tum hic, tum *Actorum* 20, 27. hæc significatio potius sumenda videtur, ut significetur ipsum Dei propositum. Hactenus *Grotius*, cui annuimus, τὸ βελην θεῶν potius de ipso Dei proposito vel consilio accipienti, quàm cum *Lud.* de Dieu aliisque *Calvinianis* de mandato vel voluntate præcepti.

§. 24.

Latissimum dicendi campum daret nobis etiam προώρῃσε, 3. p. f. a. i. verbi προορίζειν. Προορίζειν dupliciter usurpatur in Scripturis; I. de rebus, & sic vel in bonam partem, de divinorum beneficiorum destinatione sumitur, ut *1. Cor.* 2, 7. vel usurpatur de prædefinitione divini consilii, & providentia Dei circa actiones hominum, quæ cum insigni scelere etiam conjuncta sunt, ut *Actorum* 4, 28. II. De Personis, & sic de sola gratuita electione sumitur, ut *Rom.* 8, 30. *Eph.* 1, 5. 11. *Waleus* in loc. com. Significat non simpliciter prædestinare ad aliquid, sed ita prædestinare ad aliquam rem, ut etiam fines & terminos constituas, quibus ad rem consequendam certè deducatur is, quem prædestinasti; puta, media omnia, tempus, loca, & alia id genus, sic *Zanchius*. Significat prius definire, & veluti centro spacioque circumscribere, *Gryneus*. Vox προορίζειν, quæ vulgò prædestinandi vocabulo transfertur, propriè idem non significat, quod destinare, prædestinare, sed potius (ab ὄρος, terminus, finis, meta, limes,) prædeterminare, prædefinire, prælimitare, abstracta qualitate ipsius finis, metæ ac termini ad quem aliquid prædefiniatur seu prædeterminetur. (*Brochmand. Syst. Th.* Tom. I. p. 632.) Destinare autem & prædestinare apud Latinos Scriptores semper involvunt qualitatem finis, ad quem quis, vel quid destinatur. Ut apud *Columellam* de re rustica: Con-

fiderandum est, ut solum, quod excolere *destinamus*, pingve sit. Apud *Ciceronem*: Cæsar de ampliando imperio multa ac majora indies *destinabat*. Sic hora morti *destinata*, aliaque similia. Similiter *Marcellus* Jctu 1. 94. de verb. oblig. ait si cum *destinare* genus & modum vellet, non fecit, nihil stipulatus videtur, h. e. destinatio imperfecta est, quæ modum & genus non determinat. Sic *Goddens* ad l. 167. ff. de verb. sign. num. 4. 12. docet, *destinationem* alicujus rei non haberi pro actu perfecto, nisi rei destinatae forma ac finis in destinatione exprimantur. Si enim destinatio tantum ut causa impellens sese habeat, non censeretur perfectam destinationem &c. De quo consulendi sunt *Lexicographi*, *Scal.* de Caus. LL *Becman*. Orig. *Martinus* in Lex. *Vigel.* in Lex. Jurid. & alii.

§. 25.

Et hæc ipsa causa est, ob quam orthodoxi indifferentem significationem vocabuli prædestinationis ad bonum & malum finem non usurpant, quia vox ipsa qualitatem finis solet exprimere. Quanquam verò fatendum est, *Scriptores Ecclesiast.* non paucos vocem *prædestinationis* pro decreto, tum de servandis credentibus & electis, tum de damnandis incredulis & reprobis, sumere; (quod *Nostrates* neque ignorant neque negant, ut videre est ap. *Meisnerum* P. II. Antrop. Disp. IV. (XIV.) q. 1. t. 8. quæ testimonia exscripsit *Job. Arnoldus Corvinus* in ἐγχειρίδι contra Molineum cap. 12.) illud tamen ἀνύπως & abusivè factum. Id faciunt *Augustinus* Lib. XV. de Civ. Dei, cap. I. Enchir. cap. c. T. III. Opp. f. 715. Tract. 42. 48. in Joh. de peccator meritis & remiss. L. II. c. XVIII. Nec non in libro de perfecti justitiæ cont. Cœlestium, ubi Deum quosdam ad damnationem & sempiternum interitum prædestinasse asserit; *Prosper* in Respons. XIV. & XV. ad Capitula Gallorum, *Fulgentius* L. II, ad Monim. c. XIV. Quanquam quod benè observat *Petavius* T. I. L. IX. Dogmat. c. I. §. VI. f. 568. *Augustinus* frequentius & libentius, ut & ejus discipuli omnes, prædestinationem meliorem in partem interpretentur, ut ad eos nimirum, qui ad vitam æternam prædestinati dicuntur, attineat. Quid? quod *Zanchius* ipse scribere non dubitavit: aliis in locis (præterquam hoc nostro Act. 4.) non legi usurpatam hanc vocem à Spiritu S. nisi cum de electis loquitur. NB. Sic *Augustinus* & alii, *Prosper*, *Fulgentius*, *Honorius Anselmus*, NB. cum definiunt, (quis dicat quando ex professo & accuratè de prædestinatione agunt) *prædestinationem*, ad solos electos eam contrahunt, Tom I. Miscellan. f. 237. Conf. *Keckermann*. L. III. System. Th. f. 296, *Pareus* in Ep. ad Rom. c. m. 742 f. & *Waleus* Disp. de divinâ Prædest. f. 292. Eaque propter *Concilii Arausicani* II. (ann.

(ann. Chr. CCCCXLIV.) Can. Xlll. & *Valentini* (ann. DCCCLV. in Gal-
liis cont. *Hæreticos Prædestinationos* congregati, ut ipsa inscriptio habet)
Cap. lll. nec non *Moguntini* ll. (ann. DCCCXLllX. cont. *Godeschalkum*,
Monachum Rhemensem hæresi Prædestinatorum addictum coacti) cap.
IV. ista sententia est : *aliquos ad malum divinâ potestate prædestinatos es-*
se, non tantum non credimus, sed etiam, si qui sint, qui tantum malum
credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Jung. Tom.
VI. Bibl. Patr. *Bigne, Gerhard Joh. Vossius* totius pene lib. 7. hist. Pelag. part.
4. & ult *B. Hulfem.* Prælect. Acad. in libr. Conc. Art. XLV. S. I. &c.

§. 26.

Supereſt unicum *γενέσθαι* a. 2. inf. m. à verbo *γείνομαι*, seu *γίγνομαι* & *γίνομαι*, fio, nascor, sum, exorior, edor, mano, consisto, contingo, suscipio, intercedo, obtingo, profluo, evenio, occurro, evado. *Demosth.* *γίγνομαι* μετ' σέ, tecum sum conjunctus, contra, ὑπὸ σέ *γίνομαι*, abs de disjungor, *Πρὸς ἀγαθὸν γίνεσθαι*, dicit *Aristoteles* de Mundo, pro commodè cedere, & feliciter evenire. *τί γέγονε;* quid accidit! *Plutarch.* in Publicol. ἐγένετο Φύσθαι, obortus est timor; *γενομένης θλίψεως*, quam inciderit afflictio: *γένετο τῇ πόλει ὄνομα*, nomen urbi inditum est. *Idem* in Themistocle: *γενομένης ἀπὸ πράξεων ἐκείνων*, quam illis negociis finem imposuisset. *Isocrates*, *γενομένοι ἐν ποιήσῃ*, in poësi versati. *Xenoph.* *γίγνομαι* ἐξ ἴσθαι, æquo; *Aristid.* *γίγνομαι* παρ' ἀμφοτέρῃς πράγμασι, utrinque rebus gerendis intersum. *Aristoph.* *γίνεται κακῶς σοι*, tecum malè agitur; *Aeschines:* *γίνομαι ἐπὶ ταύτης τῇ γνώμῃς*, huius sum animi. *Cebes Thebanus:* *πρὸς ἰατρὸν γίγνεσθαι*, ad medicum accedere; *γίγνεσθαι ὑπὸ τοῖς πολεμίοις*, in hostium venire potestatem &c. Legitur præsens verbum in Novo Test. sæpissimè: Rom. 1, 3. ubi de Filio Dei dicitur, ὃς *γενομένης*, & apud interpretes quæritur, utrum melius per, factus est, juxta *Vulgarum*, vel, per natus est, quomodo *Syrus, Arabs B. Lutherus, Valla, Erasmus & alii* st. tuunt, redatur? Sed respondet *B. Seb. Schmid.* Ut verum fatear, non video quid istac disputatione opus: ita namque Filius Dei factus est ex semine Davidis ut natus sit; & ita natus est, ut factus sit, Annot. in h. l. p. 22, Conf. *Commentat. alii.* Reperitur etiam Joh. 1, 12. τέκνα Θεῶν *γενέσθαι*, quo in loco *γενέσθαι* significat vel esse vel fieri. Et quia hæc adoptio potest intelligi, vel de statu Ecclesiæ militantis, vel triumphantis; ideo alii id explicant de hac, alii de illa. Jung. Joh. 1, 6, 10, 30. c. 8, 58. Act. 7, 38. c. 21, 17. 35. c. f. p.

CAP II. THEOLOGICUM.

§. I.

Verba præsentia, spectata *in contextu*, desumpta sunt ex Apostolorum ac fidelium aliorum precatone, quam ad DEUM concorditer instituerunt. Cum enim *argumentum* Capitis Quarti Act. Apost. constitui possit sequens:

Sacerdotes cum Sadducæis, quibus infesta erat doctrina de resurrectione, incarcerant Petrum & Johannem, auditoribus plurimis conversis, qui manè sistuntur Synedrio, atque rogati, quâ potestate ægrum sanârint, in nomine JESU lapidis angularis, ab ipsis Architectis rejecti, id factum, respondent, nec extra illud nomen salutem obtingere ulli: Consultatione initâ, quum miraculo, quod in quodam viro claudo ab utero matris suæ perpetravit Petrus, nihil opponere possent, interdicitur Apostolis, ne JESU nomen prædicent: illi contra magis DEO obediendum dicunt, & cum comminatione dimissi, cum suis unanimi voce prædicant, quod juxta Davidis vaticinium frustra Reges & Principes terræ adversus Dominum & Christum ejus tumultuentur, precantes, ut fiduciam loqvendi concedat, manumque per miracula extendat; omnes Spiritu S. repleti, in unitate & bonorum communione, ad quam nominatim Barnabas pecuniam ex agro divendito acceptam contulit, perseverantes;

Offerunt se in eodem I. Apostolorum in carcerem conjectio II. egregia Petri de Christo confessio III. Sacerdotum ac Concilii admiratio, ac ne ulterius Apostoli de Christo loquantur, severa comminatio. IV. Credentium ardens oratio ejusque exauditio. Summa eorundem concordia ac bonorum communio. Vel, dispesci non incommode poterit integrum caput *in tres Partes*; Quarum *prima*, Petri & Johannis coram Synedrio examinatorum, cum comminatione dimissio, à v. 1. ad 22. incl. *altera* Apostolorum aliorumque ex fidelium numero præsentium, precatio, ad v. 31. inclus. ac denique *tertia*, Ecclesiæ unitas & bonorum omnium κοινωνία, sive communio, usque ad fin. cap. Vid. Cornel. à Lap. Comm. in Act. Apost. f. 100. Christoph. Pelargi method. & brev. expos. Act. Ap. p. 97 sq. Heidegg. Enchir. Bibl p. 710. f. Ed. Amst. In secundâ ergo parte, quam dicimus *precatorem*, trutinanda veniunt [α] occasio, v. 23. [β] ipsa precatio v. 24. [γ] precatioes fundamenta, quorum alterum, Dei potentia, alterum, promissum Dei, v. 24. f. [δ]

narratio de hostium conatibus adversus Christum, ejusque regnum, v. 26. [ε] applicatio ad Christum disertata, v. 27. 28. En locum, circa quem impræsentiarum occupamur! ac denique (ζ) precationis contenta, v. 29. sqq. Quod si verò verba, quæ præ manibus, pensitentur extra contextum, nihil aliud nobis sistent, quam

Gentilium & Israelitarum Christo se opponentium, (vel, ad tollendum Christum) congregationem & confœderationem,
ubi observ.

I. *Subiectum*, seu personæ congregantes & conjurantes,

II. *Objectum*, sive Dominus, contra quem conjurârunt,

III. *Ipsa congregatio ac confœderatio*,
& denique

IV. *Congregationis consequens, seu effectus*.

§. 2.

Conjunctum esse Textum nostrum cum vaticinio præcedentibus verbis proposito, monstrat particula *יד*, *enim, namque*, quæ facit nexum, loletque esse non tantum *causalis*, sed etiam *explanativa*, videlicet, vel, *exempli gratia*. Vid. *Fessel*, Advers. S. L. X. C. I. §. 35. p. 459. Hoc loco indicat, evenire aliquid actu, quod dudum in sinu prophetiarum V. T. delituit, & documento evidenti indicatum est. Delabitur in præcedent. confessus Ecclesiæ Apostolicæ, post laudatum admirandum creationis opus, ad Davidis vaticinium, & ex Apostolicorum periculorum insperatâ vicissitudine, prælucescente S. Spiritus lumine intelligit, illius complementum apparere, & illos fremitus, illa meditamenta vanissima contra Deum & Christum in actum procedere. De Psalmo II. ex cujus 1. & 2. versiculo loquitur confessus Ecclesiæ Apostolicæ, quomodo à *Rabbinis* (*Salom. Aben Esra*, & *Dav. Kimchi*) ad Davidem in solidum, [à *Zvinglianis* & *Pontificiis* (*Pelicano*, *Ar. Felino*, *Calvino*, *Junio*, *Tremellio*, *Corn. Jansenio*, *Saliano*, &c.) ad Davidem ut typum, ad Christum ut antitypum referatur, & cur ad Messiam in solidum sit referendus, egit *B. Dorscheus* in *Pentadecadis Disp.* II. §. 4. f. m. 71. f. Conf. *Æg. Hunn*, Calvin. *Judaiz.* p. 18. f. *Calov*, *Bibl. ill.* p. 932, f. T. I. V. T. *Hefer*, *Com.* in Ps. II, 2, f. 26.

§. 3.

A SUBJECTO itaque ordimur, quod in Textu hicce exprimitur: *Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλάτῳ*, *συν ἔθνεσι καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ*; *Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel*. Nominantur autem tam *Superiores*, quam *Inferiores*. ILLI, *Herodes & Pontius Pilatus*. SYRUS omittit Pontius; ARABS reddit, Pilatus Pontius; ad quæ FR. JUNIUS: *Pilatus ex Pontia Insula oriundus, quæ Italiae adjacet Terracinas versus in Tyrrheno mari: quamobrem proprium nomen Pilati præponit Arabs, gentile secundo loco posuit*. Est ergo persona I. ab Ecclesiâ Apostolica nominata HERODES. Nomen sæpe recurrit in S. Literis. Sic appellatus, qui Johanne & Christo nato regnavit, Matth. 2. Luc. 1, 5. Sic vocatus, qui Johannem jussit interficere, Matth. 14. Cum Christus pateretur, Herodes Rex fuit, Luc. 23. Herodes Jacobum interemit, Petrum in vincula conjecit, Act. 12, 1 sqq. Diver-
sæ tamen personæ sunt, quod genealogia manifestat. Consul. §. 11. Cap. I. Hic *Herodes Antipas*, Herodis M. filius III. Tetrarcha commendatur, qui Johann. Baptistam decollavit, & Dominum in passione albâ veste indu-
tum illudit; qui propriè Rex non erat Jerosolymæ, sed Tetrarcha tantum, etiam si Matth. 14, 9. Rex dicatur, & Marci 6, 22. quoniam fortassis ita à populo ac vulgo [qui solitus est honoris gradus attollere & amplifica-
re] vocabatur.

§. 4.

Persona II. est PONTIUS PILATUS: *τε καὶ Πόντιος Πιλάτῳ*; ubi *Græcis* gemina est conjunctio, & Herodes, & Pontius aut Herodes simul & Pon-
tius. Delectatus videtur hâc congeminatione Paulus quoque. Et omninò ambobus non nihil est affinitatis in ratione sermonis. *Æthiopicus* metaphra-
stes nomen *Pilati* præponit, ut *Arabs* antec. §. à nobis commemoratus, & reddit ad Matth. 27, 2. *Pilato Pontinæo principi Gentium*; videtur existimâsse, Pilatum dictum fuisse Pontium, quod ex Ponto oriundus esset. Est enim *פּוֹנְטִיָּה*, gentilitii nominis forma. Principem verò gentium, seu populorum interpretatur *Ludovicus de Dieu*, quod Pilatus missus esset, ut aliis populis, quam Romano imperaret: qui quidem *Procuratores* dicti, vel potius *ἐπαρχοί*, *præsides*, in Critica S. f. m. 382. Ejus tametsi peregrini, ac tùm à Re-
publ. Judæorum, tùm ab Ecclesiâ Christianâ alieni nomen æternæ memoriæ traditum est in Apostolici symboli N. Articulis. Ut enim Deus Filius de-
terminato suo consilio in mundum missus erat, ut in plenitudine temporis more-
etur; ita Ecclesiæ interest, ut certa sit de tempore, quo mortuus est.

Ac cum mos antiquus sit annos computare ab iis, qui rerum summæ præfunt, hinc ut distinctè nosceremus actiones & passiones Salvatoris nostri, nominatur is, qui tum temporis Judææ præfuit, idque stylo historicis chronologicisve narrationibus proprio, cum dicimus, Christum passum sub Pontio Pilato. At quomodo Judex hic moveri potuerit, ut rem adeo inquam & impiam decerneret, nondum satis perspicuè patet. Innumerae illæ controversiæ circa Religionem Judæorum ad Romanos magistratus nihil pertinebant, neque hi quicquam movebantur frequentibus eorum circa sectas diversas dissidiis. *Sciebat benè Pilatus, quod per invidiam tradidissent*, Matth. 27, 18. & cum interrogasset, eum, nullam causam invenit in eo: ex his, in quibus eum accusassent, Luc. 23, 15. Ter gentem Judæorum interrogabat: *Quid enim mali fecit iste?* Ter disertam hanc confessionem edebat; *nullam causam mortis invenio in eo.* Ipsa ejus uxor in somnis admonita, misit ad eum dicens: *nihil tibi & justo illi*; ac cum audisset quod Filium Dei se fecisset, magis timuit, Matth. 1 c. Joh. 19, 7. 8. Et his tamen omnibus nihil obstantibus condemnabat ipsum, ut crucifigeretur. Hic nobis inspicienda est indoles ac natura Pilati, quæ ipsum ad facinus tam foedum impellebat: Homo erat superbi, crudelis ac irreconciliabilis animi, quomodo describitur à Judæis, ac satis apparet ex ejus regimine, vid. *Philo Judæus*, Lib. de Legat. ad Cajum, f. m. 1033 sub fin. seq. Crudelitati, quâ toties Judæos exasperaverat, accedebat, insuper avâritia, quæ efficiebat, ut placere ipsis studeret; unde facile conjicere possumus, quid moverit ipsum, ut Christum ad mortem condemnaret, quem innocentem conficeretur. Evangelista narrat *Pilatum volentem populo satisfacere, dimisisse illis Barrabam & tradidisse Jesum flagellis caesum, ut crucifigeretur*, Marc. 15, 15. Accusabant eum Romæ omnium insolentiarum ac rapinarum, quas commisserat. Igitur hac ratione placare eos studebat. Cæterum quod Pilatus Jesum cruci addixerit, ait & *Josephus dè xaw-loy*. XII 4. quod testimonium quidem *Ludovicus Capellus* Salmuriensis Prof. in histor. Jud. Com. p. 110 in dubium vocat, sed infelici successu, periculosum quippe censet *B. Dorsch.* contra omnium codicum fidem, bonos autores suspectos facere. Sed hæc de persona Pilati: qui in hoc juridico actu considerandus est ut se tunc Præsides provinciarum instruere solebant; Vide *Guid. Pancirolli* Comm. in Notit. dignitat. Orient. & Occid. cap. 7. p. 5. Plura qui desiderat de ejus cum persona, tum officio, eaque non inrudita, adeat *Jo. Pearf.* Exp. Symb. Ap. à f. 343. ad 354.

§. 5.

Pontifices cum reliquis primanis non exprimuntur, sub λαοῖς tamen Ἰσραὴλ designatos, adnadvertunt *Aliqui*, velut ἄρχοντες λαῶν, v. 26. de quibus etiam v. 5. 6. 8. quibus crucifixio Jesu diserte imputatur, v. 10. 11. quos notat *Oecumenius* in Cat. h. l. Nominantur ἄρχοντες, καὶ πρεσβύτεροι, καὶ γραμματεῖς, καὶ Ἀννας, καὶ Καϊάφας, καὶ Ἰωάννης, καὶ Ἀλέξανδρος, καὶ ὅσοι ἦσαν ἐκ γένους Ἀρχιερατικῶν. De quo plurima notatu dignissima annotavit *Janus Selden* de Success. in Pontif. Hebr. l. i. c. 9. & 12. Superiores hi appellantur Ps. II, מְלָכֵי תְּרָא *reges terræ & principes*, ubi juxta quosdam interpretes indigitantur reges terræ Judææ, Pilatus & Herodes, qui in nece Domini facti sunt amici, Luc. 23, 12. atque Principes Sacerdotum, Annas & Caiphas, non tamen exclusis reliquis persecutoribus Domini ex Primoribus & Senioribus populi. In quam sententiam *Theodoretus* in Ps. II. Οὐ χρεία ἡμῖν λόγων εἰς ἐρμηνείαν πολλῶν, τὰ ἡγευφάις τῶν Ἀποστόλων ἐν ταῖς πρᾶξεσι Ἡρώδης καὶ πόντιον πιλᾶτον, καὶ τὰς ἀρχιερεῖς, καὶ γραμματεῖς, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ὀνομάσαντες. Ad interpretationem hujus loci haud multis verbis opus est nobis, cum Apostolorum princeps in Actis Herodem & Pontium Pilatum, & principes Sacerdotum, & Scribas, & reges nominaverit. Et *Georgius Alexandrin.* βασιλεῖς τῆς γῆς καὶ ἄρχοντες Ἡρώδης τε καὶ Πόντιος Πιλᾶτος, καὶ οἱ τῶν Ἰουδαίων λαῶν ἡγέμενοι. Τῶν γὰρ ἰδικῶς καὶ ὁ Θεωρεῖται Πέτρος Ἀπόστολος ἀπεμνημόνευσεν ἐν ταῖς πρᾶξεσι τῶν Ἀποστόλων, τὸ περιεμνήσθαι χρησιν παραγαγόν. Reges terræ ac Principes sunt Herodes ac Pontius Pilatus, & Præsides populi Judæorum. Horum enim nominatim mominit & D. Petrus Apostolus in Actis Apostolorum, ubi Scripturam hanc citat. *Jung. Calov.* p. 936. *Heser.* p. 26. *Loffium* Annot. in Act. Ap. p. 181. sq. *Sarcerium* in Comm. h. l. Ne quis putet plebem solum imprudentem tam importune furere, ideoque antesignani ejus producuntur reges atque principes, qui non modo tumultus subortos non componunt, sed ipsi etiam suas jungunt operas, astute consultando, comitia instituendo, prætextus varios conquirendo, &c. Vid. B. D. Geier Comm. in Ps. c. m. 16.

§. 6.

Hi, puta inferiores, indicantur cum gentibus & populis Israel. Recepta est hæc lectio, quam etiam amplectitur *Beza* Annot. h. l. f. 448. Syrus tamen Interpres legit σὺν τοῖς λαοῖς, & mox καὶ τῷ συνεδρίῳ Ἰσραὴλ. cum populis & concilio Israel, (vel, cum gentibus & Synagoga Israel) ut &

Arabs, eo excepto, quod habet *συν τῷ λαῷ*, cum populo & cœtu, numero singulari. Promittit eundem dici *populus Israel* & *populi Israel*, observat Jo. Dru-
sius ad Act. IV, 27. ut *populus terræ* & *populi terræ*. Sic, appositus est ad
populum suum, & ad populos suos, eadem sententiâ. Hinc lux Davidi Ps 2, 1.
Quare tumultuatae sunt gentes, & populi meditati sunt inania? quæ illustra-
tus, facile confutabit, *Petrus Galatinum*, ita scribentem, *populus in plurali nu-
mero, Scriptura semper pro iis, qui Judæi non sunt, accipit*. Vid, illum de Arc.
Cath. Verit. L. VIII. c. III. & VI. *Oecumenius* h. l. per gentes & populos in-
telligit *Judæos*, qui velerant incolæ Hierosolymorum & cives, vel ex variis na-
tionibus tum ibi congregati & in eversionem regni à Jesu cœpti conspiran-
tes. Ποῖα ἔθνη ἐφύαξαν καὶ τὸ χρεῖς; τὰ τῶν Ἰουδαίων δηλονότι. Εἰ γὰρ ἐν
Ἰουδαίᾳ ἦσαν πάντες, ἀλλ' ἐν ἐκ διαφόρων ἐθνῶν, ἐν οἷς ἦσαν διεσπασμένοι.
Addens: ἐν Ἱερουσαλὴμ Ἑβραῖοι καὶ Καϊάφα καὶ Ἄννα. λαὸς καὶ Πιλάτος.
In Hierusalem Hebræi cum Caipha & Anna, populi cum Pilato. *Augustinus*
etiam ad solos Judæos restringit, uti & *Prosper* & *Leo M.* Nec desunt ex *In-
terpretibus*, qui ipsos sequuntur. Sic *Calvinus* Comm. h. l. Quæri potest
cur gentes & populos Israel nominet, quum unum esset corpus? Probabile
est, hic notari regionum varietatem, ex quibus Judæi ad diem festum con-
fluxerant: ac si dictum esset, Judæos ex diversis locis oriundos, quasi con-
cursu facto, aggressos esse Christi regnum. Sic *Menochius* in Expos. Act p.
226. Gentes & populi Israel sumuntur pro eodem tanquam Synonyma, nam
in concilio hoc Judæorum, de quo hic est sermo, non interfuerunt gentiles.
Sic *Cornel. à Lap.* Gentes & populi sunt iidem. Nam gentes, sive populi, vo-
cantur hic Judæi: neque enim in concilio & cœtu, hoc Judæorum intēre-
rant gentiles, pag. 106. Add. *August. Marlorat.* Expos. Eccl. in Act. 4, 27. sq.
f. 485. a. cum *Lorino* ad h. l.

§. 7.

Hilarius contra Gentes a Judæis & populo Israel distingvit. Sunt
sanè interdum *συνόνημα* etiam conjuncta ἔθνη καὶ λαὸς, 1. Petr. 2, 9. Apoc.
10, 11. & alibi; Sed hic ἔθνη notant incircumcisos, λαὸς Ἰσραὴλ autem de-
notat Judæos, cum ipsa res doceat convenisse gentes & Judæos ad interfectio-
nem domini Jesu decernendam efficiendamque. Conf. Christi prædictio-
nem, Matth. 20, 18. Marc. 10, 33. Luc. 18, 32. (ad quam h. l. etiam provocat
Isidor. Clarius,) Capitulæ descriptionem, & stylum Lucæ, Act. 26, 17. 23.
Pauli, Rom. 15, 10. Simeonis elogium, Luc. 2, 32. Consentientes habemus
ex

ex Patribus & Commentatoribus non paucos. *Theodoretus* : διδάσκων ὅτι τὸ προσερημένον τῷ ασεβῶν τέλει, καὶ τῶς κτ' τῷ σωτῆρι λυτήσανται, βασιλέας τε καὶ ἀρχοντας, καὶ Ἰσθαίης καὶ ἐθνικῆς ὑποδέχεται. *Docens* (David) supra dictum impiorum finem, reges & principes, Judæosque ac gentes contra Christum furentes manere. *Georgius* : ἡγέμεθα ἔθνη δηλῶς τῶς ἀλλοτρίης τῇ πίστεως ἀνθρώπων. τῶς δὲ λαῶς τῶς ἀπὸ τῶ Φυλῶν τῇ κτ' τομῆς; Gentes arbitramur significare homines à fide alienos, populos vero eos, qui sunt de tribubus circumcisionis, ad Psal. 2. *Luc. Lossius* ad verba, cum Gentibus : primum militibus ethnicis Romanis, & cæteris incircumcisis, qui sunt extra Ecclesiam. Deinde Judæis, qui inter gentes commorantes id temporis Hierosolymis fuerunt, pag. 182. cui nobiscum optimè convenit de eo, quod incircumcisos simul & Judæos intelligat, errat tamen sub populis Israel principes duntaxat Judæorum subministrans. *Erasmus* h. l. Interpretans Psalmum gentes refert ad cohortes Herodis ac Pilati, populos ad Judæos. Ἐθνη & λαὸν hic opposita esse, uti Tob. 14, 8. confirmat etiam *Grotius* per Gentes intelligens Romanos, qui in consilio aut ministerio Pilati erant; per populos Israel, Juda & Benjamin, & qui ex aliis tribubus in Judæa habitabant, Adnot. h. l. Conf. *Job. Coccej.* Oper. Tom. 4. p. m. 336. b. Quæ vero hætenus de personis congregantibus dicta, non sunt interpretanda *exclusivè*, quis enim eximeret hic persecutores Ecclesiæ subsequos, qui & ipsi extinctam semper optaverunt pusillam Christi catervam? Constat namque vaticinium Propheticum perennem quodammodo exhibere nobis chronologiam faciemque regni Messiani, semper in mundo ad mundi usque finem stolidissime oppugnati & oppugnandi.

§. 8.

Ad Dominum vertimur, contra quem conjurarunt & congregarunt: ἐπὶ τῷ ἁγίῳ παῖδά σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχεις, adversus sanctum filium tuum Jesum, quem unxisti. EN OBJECTUM & veluti scopum, contra quem tela diriguntur, & qui tanquam tyrannus intolerabilis tantopere à tot actantis oppugnatur! Nimirum est hic secunda SS. Trinitatis persona: Quæ partim denominatur, partim describitur. DENOMINATUR, JESUS, nomine sc. proprio, Angelo revelante ipsi imposito. Licet enim in V. T. alii etiam hoc nomine appellati fuerint, Esd. 2, 2. c. 6, 36. 40. c. 8, 33. Neh. 3, 19. c. 12, 10. I. Par. 24, 11. 2. Par. 31, 15. (est etiam nomen proprium oppidi, Neh. 11, 26.) tamen Salvatori nostro gratiosissimo κατ' αἰτιονομασίαν καὶ ἐξοχλῶν tribuitur, cā
ratione

ratione quâ in abstracto *ישו* seu *salus ipsa* nuncupatur, *Habuit etiam Judea*, uti scitè *Bernhard*, in *Cant. Ser. XV.* loquitur, *quosdam IESUS, quorum vacuis gloriatur vocabulis. Illa enim nec lucent, nec pascunt, nec medentur. Sed noster Iesus est Salvator populi à peccatis.* *Iesus* (juxta *Lossium* in *Adnot. h. l.*) *Servator* est promissus patribus, & jam exhibitus, per quem solum ab æterno decrevit Pater servare & redimere à peccato, irâ Dei & imperio Diaboli, in humano genere omnes quicumque vera fide in ipsum crediderint, sicut nomen hoc *Angelus Matth. I.* interpretatur, &c. Cæterum memorat *Buxtorf.* *Iesu Salvatoris nostri* fieri mentionem apud *Talmudicos* in libro *Avoda Sarah* fol. 17. 1. & in *Sanhedrin* fol. 107. 2. & fol. 103. 1. edit. *Venetæ*, & in *בית יעקב* fol. 55. 4. & 127. & 153. *Sanhed.* fol. 63. 2. in *Comment. margin. Berach.* fol. 17. 2. in edit. *Crac. & Venet.* *Sota* f. 47. 1. ed. *Ven.* In *Sanhedrin* f. 23. 1. mentio quoque fit quorundam ejus discipulorum; in *Lex. Maj.* col. 992. Ostendit autem *Guil. Schickardus* in *Tarich.* p. 83. & seq. *Talmudicum* *Iesum* longe aliam personam esse, si natales, tempus, discipulos, mores, judicium, locum, &c. consideres quam sit *Evangelicus.* Conf. *H. G. Vorstii* observ. ad *Chronol. R. D. Ganz.* p. 257. sqq. it. *B. D. J. B. Carpz.* *Fun. T. VI.* p. 490.

§. 9.

DESCRIBITUR. Primum, à filiatione, deinceps, ab adjuncto sanctitatis, denique, à collatione donorum. (N) *A filiatione,* Appellatur *παῖς θεῷ.* Sic etiam vocatur *Act. III, 13. 16. & c. IV, 30.* *Syrus, Arabs, Vatablus* *Versio Gallica, Italica, &c.* habent *Filium.* E veteribus etiam *Tertullianus, Prosper;* *Ambrosius* item locum hunc adducens *L. II. de Vocat. Gen. C. V.* *Filium* legit; præterea *S. Hilarius* in *Comment.* quibus hunc enarrat *Psal- mum*, ac rursus *L. II. de Trin.* atque his omnibus recentior *Cassiodorus. Gro- tius* *ὁ υἱός* ubique vertit, quomodo Deus eum appellaverat, *Matth. III, 17.* Sic *Calvinus*: Nomen istud nunc servum significat apud Græcos, nunc filium. *David* autem ideo sic vocatur, quia tam in regendo populo, quam in Prophe- tæ officio fuit Dei minister; in *Christi autem persona* melius quadrat filii nomen, nisi forte cui magis placeat *Lucam* in significatione ambigua vo- cis voluisse ad similitudinem alludere, quam habuit *David* cum *Christo.* *Jung. Beza, Menochium, Cornelium à Lap. h. l.* cum aliis. *Vulgatus* reddit pue- rum, quem sequitur *Santes Pagninus, Ar. Montanus, Seb. Castalio.* Ita *Oe- cumenium* vertit *Felicianus;* ita & habet *Augustinus, Leo M. Maxentius, &c.* Nihilominus quibusdam etiam placet *παῖς* h. l. per servum vertere. *Guil. Estius*

Estius in Acta Apost. Quæritur an idem sit *puer* quod *filius*, quod quidem collatione harum duarum sententiarum hoc eodem loco positarum videri potest. Sed omninò dicendum, *puerum* more Scripturæ positum pro servo. Sic paulò superius in eadem Apostolorum ad Deum precatione: *Qui Spiritu S. per os patris nostri David, pueri tui, dixisti.* Et idem Lucas Cap. I. sui Evangelii in cantico Zachariæ: *Erexit cornu salutis nobis, in Domo David pueri sui.* Unde est & illud in Ps. 102. *Laudate Pueri Dominum.* Christum autem secundum naturam humanam servum DEI vocari, non est infreqvens in Prophetis & Psalmis. Vocatur autem hic ab Apostolis priori loco Servus, quia sermo erat de ejus passione, quam ut homo sustinuit: posteriori, filius; quia prædicationem suam petebant confirmari miraculis, quorum operatio referenda est ad virtutem divinam. Si quis contendat *puerum* idem esse h. l. quod *filium*; is confiteri debebit, Christum ab æterno fuisse *puerum*, quia *filium*. Hoc autem à Scripturis alienum est, & fidelium aures refugiunt. Hæc satis prolixè *Estius* ad v. 27. f. 648. Conf. *Coccej. l. c. p. 335.* Evolve insuper quæ h. l. inter *Erasm. Roterod. Laur. Vallam. & Jac. Revium* disputantur, Tom. IV. *Critic. Sacr.* col. 2165. & 2167.

§. 10.

Παῖς hoc in loco rectissimè reddi *filium*, sequentibus probatum dæmus rationibus. (1.) Quia ita in vaticinio appellatur, cujus complementum dulcissima animadversione deprædicavit Ecclesia Hierosolymitana. Nam Ps. II. hoc nomine *filii* insignitur, vocaturque & יָהוּדָה v. 7. & יָהוּדָה v. 12. (2) Ita LXX. reddunt vaticinium Ps. II. quos ut plurimum sequitur B. Lucas in reddendis sensibus Sanctorum. (3.) Quia hæc est solennis & primaria vocabuli hujus significatio, jam à potiori solet fieri denominatio. (4.) Hoc sensu vocatur παῖς Luc. 2, 43. (5.) Quia scopo Ecclesiæ Hierosolymitanæ propius est, si ita reddatur. Intendit namque illa exaggerare atrocitatem facinoris ab adversariis Jesu tentati: Ex aggeratis fit, si adversus ipsum filium Domini, qui cælum & terram condidit, talia machinati esse dicantur. (6.) Quia sub nomine υἱὸς Judæis illius facinoris atrocitatis parabolice ob Oculos posita fuit Matth. 21, 38. Marc. 12, 6. Luc. 20, 13. Et quidem ita, ut υἱὸς à δούλῳ seu δούλοις distingvatur, (7.) Quia hoc nomine. Dei summa in suo æterno πρῶτον σοφία sapientia & benignitas incomprehensibilis commendatur, quod τὸ ἰδίον υἱὸς ἔκ ἐφείστω, Rom. 8, 32. Conf. *Seb. Schmid. R. Spr.* p. 1587. seq. in marg. Et si vel maximè per παῖδα h. l. intelligeremus *servum*, attamen hoc cum

respectu ad statum exinanitionis ab Ecclesia Hierosolymitana pronunciarum esse, diceremus. Conventus hostium, fremitus hostium, consilia hostium, facta hostium &c. in Christum exinanitum tetenderunt. Illis igitur, ut servus, tum obnoxius fuit. Non video, verba sunt *Erasmii* in Annot. h. l. cur aliqui tantopere abhorreant à *servi* vocabulo. Jesu ut homini tribuendo. Etenim si *servus* est, qui bonâ fide obedit jussis domini, Christus ut homo cur non dicatur servus? Sin Servus est qui malo coactus sum officium facit, non competit in Christum *servi* cognomen. Certè non abhorrebit à *servi* nomine ille, cui stylus Scripturæ est cognitus. Apud *Ebraeos* עֶבֶד quod *Jeſ. 52, 13.* & alibi de Christo usurpatur, semper pro servo, nunquam (quod sciam) pro filio ponitur. Vid. *Buxt. Lex. Maj. col. 1564. min. f. 524. Avenar. Dict. Ebr. p. 550. & Coccej. Lex. col. 585.* Atque ita loquitur ipse Paulus *Philip. 2, 7.* quum dicit, *filium Dei se exinaniſſe, forma servi accepta.* κ. ἐν μέτρῳ

§. II.

(2) *Ab Adjuncto sanctitatis.* Appellatur namque ἅγιος, de quo jam Cap. I. §. 5. sq. quædam in medium protulimus. *Luc. I, 35.* τὸ ἁγίον τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ vocatur Filius Dei. Ex *1. Joh. 2, 20.* ὑμεῖς χρίσμα ἔχετε ἀπὸ τοῦ ἁγίου, constat, quod ὁ ἅγιος. Sanctus, à quo habuerunt Chrisma, sit Christus. Ita namque *D. Hunnius*: Si quidem unctionem habeant, id est Spiritum Sanctum à Sancto illo, nimirum à Jesu Christo, qui est Sanctus Sanctorum *Dan IX.* qui etiam Spiritu S. unctus citra mensuram, de sua plenitudine fidelibus quoque suis communicet. Ita *Estius* in h. l. Sanctum intelligit Christum, qui per excellentiam Sanctus appellatur à Prophetis, & singulariter Sanctus Sanctorum, à Daniele Cap. IX, quemadmodum & justus simili tropo vocatur, *Act. 7. & 22.* Utrumque verò nomen Petrus conjunxit *Act. 3.* dicens; *Vos autem Sanctum & justum negastis*, pag. 1262. Et paulo post: Convenienter autem sic loquitur, unctionem habetis à Sancto id est, à Christo, quia Unctio participata ab eo descendit, qui unctus est præ omnibus consortibus suis; nec unctus simpliciter Sanctus, sed Sanctus Sanctorum, uti *Daniel* testatur. Conf. *Pisc.* & alii. Sanctus dicitur Messias tum ἁγιωδὴς, ratione divinæ, *Leu. II. 45.* tum ὑποσάλυνός, ratione humanæ naturæ, *Luc. I, 35. 1. Pet. 3, 22. Ebr. 7, 26.* tum denique ἐνεργητικός, quia nos sanctificat effective, h. e. quatenus sacrificium pro peccatis nostris oblatus fuit, & sic sanctitas nostra est suâ morte, passione, *1. Cor. I, 30.* it. imputative, seu justitiæ & sanctitatis suæ imputatione, *Joh. 17, 19. Eph. V, 9.* incho-

inchoative, novæ & Sanctæ vitæ donatione, seu *renovatione*, ac tandem *consummative*, puta infutura glorificatione. Memor hujus *Streson* in Act. 3, 14. ita scribit: Christus appellatur *ille sanctus*, idque propter duas causas 1. Quia est ipse sanctitas; 2. Quia est auctor sanctitatis. Nam præter essentialem justitiam Deitatis, & puritatem ac innocentiam humanitatis, est plenus meritis quibus justificantur homines, & plenus Spiritus S. quo sanctificantur homines adeo, ut sit τὸ ἱλασθῆναι, pelvis plenus aquæ reconciliationis, Rom. 3, 25. & puteus, ex cujus plenitudine sumimus nos, Zach. 13, 1. Joh. 1, 16. Sic *Coccejus* ad eund. loc. *Filius est o ἅγιος* quippe sublimissimus, ὁ υἱὸς τῆ δόξης. De Christo, ut omnia ita etiam hoc est διαφωρεῖται ἐν ὀνόματι. & significat sanctificantem, Sanctum Israelis, h. e. cui Israel sanctificatus est. Tom. IV. p. 335. B. *Dorsch.* ex circumstantiis Textus Lucæ probat respectu summæ sanctitatis ἅγιον παῖδα: Quia I. agnoverunt, illum esse παῖδα ἅγιον in intima cum Deo Patre communione, quo oppugnato ipse etiam pater oppugnatur, v. 26. Quia II. agnoverunt, ipsius nomine atque numine fieri θαυματουργήματα, v. 30. imò & ipso συνεργῶντι, Marc. 16, 20. Quia III. crediderunt, in nullo alio esse salutem, neque aliud nomen sub cælo hominibus datum esse, in quo salus sit obtinenda præterquam ipso, v. 12. Hoc autem est credere, Jesum esse filium Dei in summâ sanctitate. Neque vero cum ad Deum Patrem dicunt v. 24. Δέσποτα, σὺ ὁ Θεός ὁ ποιήσας τὸ ἔργον καὶ τὸ γλῶσσαν καὶ τὴν θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, &c. excludunt à maiestate creatoria Christum, aut Christo summam sanctitatem denegant: sed ad statum exinanitionis ejus respexerunt, in quo contra ipsum hostes ipsius convenerunt.

§. 12.

Describitur Dominus, de quo interficiendo conjurârunt Judæi cum gentilibus (1) à collatione donorum, quando dicitur, ὃν ἐχρισας, quem unxisti. Non repetimus hîc sermonem §. 9. & seq. super. Cap. habitum non nullorum tamen Interpretum sermones ad præsentem locum referemus. LUC LOSSIUS: *Quem unxeras.*] In Regem & Sacerdotem non quidem oleo seu balsamo corporali, ut Reges & Sacerdotes Levitici, sed Spiritu S. qui Christo homini abundantius, quam cæteris Regibus prophetis, Sacerdotibus, Apostolis & piis datus fuit, sicut inquit Ps 45. Dictum est autem unxit, pro *elegit*, seu inauguratus, sumpta Metaphora à consuetudine ungendi balsamo Reges & summos Sacerdotes in V. T. sicut de Davide legitur 2, Reg. 2, & 5. & de Aarone, Levit. 8. & filiis ejus; pag 181.

Ὁ χρίσας, ungens Pater: χρίσος, unctus, Filius; χρίσμα, unguentum, Spiritus S. *Strigel.* in Hypomn. in h. l. p. 357. *Piscator*: Quem unxisti, sc. Spiritu S. ad serviendum tibi in munere Prophetico, Sacerdotali & Regio. *Quem unxisti*, unctione gratiæ & unionis hypostaticæ &c. ita *Jo. Steph. Menochius* in brev. Explic. p. 226. Eundem fermè in modum *Cornel. à Lap.* f. 106. *Quem unxisti*) unctione gratiæ, tum unionis hypostaticæ, tum habitualis & infusæ. Conf. *eiusd.* Comm. ad Cap. 2, 36. p. 82. sq. *Grotius* verba, ὃν ἐχρίσας, ita παραφράζει *Quem tantâ potestate ornaveras, sanandi morbos, expellendi demones, mortuos resuscitandi.* Quando autem pergat: *Unctio Christi ut & Davidis suos gradus habuit*; notamus de Davidis unctione Ps. II. nihil haberi: Agit enim Psalmus ille solum de Christo, quod contra *Grotium* in Annot. ad libr. Psalm, evicit B. Dn. *Calovius* f. 934. Unctio verò Christi gradus non habet, quia Spiritus dona, quibus instructus ipse fuit, cum unctus fuit, immensa fuere, unctus enim est ἅ καὶ ἐκ μέγας, Joh. 3, 34. Ubi vero immensitas, ibi nulli gradus. Neque finitâ virtute vel opera miraculosa, vel actus Mediatorii & Redemptorii Christi perfici poterant, sed infinitâ & immensâ virtute opus erat, ut modo laudatus *Calov.* in Exam. doctr. Reform. de pers. Chr. Contr. V. p. 255. ostendit.

§. 13.

Est ergò Christus *singulariter unctus* (ut D. *Augustini* verbis Tr. VII. in Joh. utar,) *precipue unctus, unde omnes Christiani unguntur.* Ratio appellationis tam typica est, quàm propria. *Typica*, quia typi Christi fuerunt Sacerdotes, Reges & Prophetæ V. T. qui uncti fuere oleo Sancto, quod vocabatur שֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה oleum unctionis, & constabat quatuor aromatibus *myrrhâ, cinamomo, calamo & casîâ*; quæ, quid propriè sint, nondum satis inter Interpretes convenit, vid. *Guil. Schickard.* Jus Reg. Hebr. p. 23. f. Quod Sacerdotes uncti fuerint, constat ex Exod. XXIX, 7. & XXX, 30. Quod Reges, ex historia Saulis, Davidis, Salomonis, Jehu, &c. Quod Prophetæ, ex historiâ Elisæ, 1. Reg. 19, 16. Jung. *Justin.* in Dial. cum Tryph. p. 244. *Lact.* lib. IV. Instit. div. cap. VII. p. 202. *Heidegg.* Medull. Theol. Chr. Loc. XIX. §. IX. p. 51. & alios. *Propria*, quia Christus oleo latitiæ, i. e. Spiritu S. unctus fuit *pra Consortibus suis*, Ps. 45, 8. Apparet autem evidens discrimen inter unctionem Regum, Sacerdotum & Prophetarum V. T. & inter unctionem Christi, [a] quidem, *ratione causæ efficientis.* Illi ungebantur mediatè per Prophetas & Sacerdotes alios, hic verò immediatè à Deo ipso. *Cyrillus Jerosol.* Catech. Illuminat. K. p. 99. χρίσος καλεῖται, ὃ χερσὶν ἀνθρώπων καχρίσμεν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πατρὸς αἰδώς, εἰς τὸ ὑπὲρ ἀνθρώπων πῶν.

πον δὲ χειρὸς αὐτοῦ χειροθετός. Christus vocatur, non quod manibus humanis sit unctus, sed à Patre ab aeterno ad subeundum summum pro hominibus Sacerdotium unctus. Idem Catech. III. Νεοφ. p. 202. Oleo vel unguento corporali Christus ab hominibus non est unctus, sed Pater eius designatum Salvatorem totius mundi Spiritu S. unxit. (β) Ratione *materiae*, ungebantur illi oleo externo, hic vero interno & invisibili, quod est Spiritus S. Ductum scripturae hic sequuntur Patres. Theodoretus in epit. div. Decret. Cap. XI. p. 279. Δῆλον, ὡς διὰ τὸ χρίσμα τὸ πνεῦμα τὸ ὀνομάσθη χριστός. Manifestum est, quod propter unctionem Spiritus appellatus sit Christus. Basilius Lib. V. contra Eunomium, T. II. p. 117. χριστός διὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ χρίσμα τὸ ἐν τῷ πνεύματι. Christus Propter Spiritum & unctionem, quæ est in Spiritu. Theophylact. in cap. I. Matth. p. 4. ἐχρίσθη (ὁ κύριος) κυρίως τῷ ἀληθινῷ ἐλαίῳ, τῷ ἀγίῳ πνεύματι. Unctus est (Dominus) propriè vero oleo, nempe Spiritu Sancto. Chrysostom. Homil. I. in Epist. ad Rom. col. m. 7. f. ποίῳ ἐλαίῳ ἐχρίσθη; (sc. Christus) ἐλαίῳ μὲν ἔκ ἐχρίσθη, πνεύματι δὲ. Quo unctus est oleo? oleo certè minimè est unctus, sed Spiritu, Et Oecumenius in Cap. I. ad Rom. p. 245. Τὸ χριστός τὸ πνεῦμα τὸ χρίσμα δηλοῖ Nomen Christus Spiritus unctionem declarat. (γ) Ratione *finis*. Illi ungebantur ad regnum terrenum & mundanum, hic ad coeleste & æternum. Eo tendunt verba Theodoreti Ep. CXLVI. p. 1032. χριστός χρηματίσας δὲ Χερεὺς ἡμῶν καὶ ἀπόστολος, καὶ προφήτης, καὶ βασιλεύς. Christus vocatus Pontifex noster & Apostolus, Propheta & Rex. [δ] Ratione *effectus*. Unctio Christi nobis non exiguam confert utilitatem, quia ab illo tanquam capite Spiritus unctio in nos utpote ipsius membra descendit, & ex ejus plenitudine etiam nos accipimus, Joh. I, 16. id quod de Regibus & Sacerdotibus V. T. dici nequit. Unicum nunc audiemus Theophylactum; sic autem ille in Cap. I. ad Galat, pag. 440. χριστός ἀπὸ τὸ πνεῦμα τὸ χρίσματος, ἦν ὑπὲρ ὑμῶν ἐχρίσθη, ἀγιάσας τὸ φύσιν ἐν τῷ προσλήμματι, καὶ δὲς ἡμῖν ἔτις ὀνομάζεσθαι. Christus à Spiritus unctione, quæ pro nobis unctus est, sanctificans naturam nostram in assumpta natura humana, ac nobis largiens ut sic nominemur. D. Dorscheus ad verba, ὃν ἔχρισας, hanc notam adjecit: Non facta est illa χρίσις [1. in aeterna praordinatione. Neque enim hæc alicubi χρίσις in S. literis dicitur. 2.] non nuda designatione & destinatione. Est enim facta Spiritu S. & virtute Act. X, 38. 3.) non itaque sola manifestatione, quia facta est oleo lætitiæ, Ps. XLV, 7. Hebr. I, 9. 4.) non proinde secundum Deitatem, quia Spiritus S. à

S. à Christo procedit, (5. neque donis tantum finitis, sed infinitis, incre-
atis & immensis donis, & ex patet etiam respectu Dei, Joh. III, 4. omni
plenitudine Deitatis, Col. II, 9. omnibus thesauris sapientiae & scientiae, vers.
3. 8.] non demum anno tricesimo.

§. 14.

Manet ergo hæc sententia firma, Messiae unctionem superasse infini-
te omnium ejus consortium. Nam in momento conceptionis, infinita do-
na ipsi collata fuerunt, ac omnia munera semel suscepit; quod vix alicui
congruit, qui simul fuerit Rex, Sacerdos & Propheta. Imo Rex Regum,
summus Sacerdos, ac summus Propheta Christus fuit. Alii Reges externe
quidem fuerunt uncti, ac Spiritu S ornati; similiter Sacerdotes, ac Pro-
phetae: sed omnes ad mensuram. Præclaras actiones perpetrarunt; ta-
men cum aliquâ imperfectione. Messias autem cum summa perfectione.
omnia egit. Propterea quaecunque, omnes illi sive Duces, sive Reges, sive
Sacerdotes, sive Prophetae habuerunt, cuncta ab eo manasse, neminem inter
Christianos inficiari existimo, ob illud Pauli Gal. IV, 6. *Quandoquidem estis
filii, emisit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra.* Exhinc non tamen se-
quitur, quod Bellarm. de Christo L. IV. c. II. ex Hebr. XIII. 8. confici pu-
tat; sc. *animam Christi à momento conceptionis per universum statum ex-
inanitionis omnia scivisse fuisseque in clara Dei visione.* Distinguendum enim
inter $\chi\rho\iota\sigma\mu\alpha$, & ejus usum atque exertionem. Accepit Christus quia ho-
mo plenissimum & perfectissimum sapientiae divinae unguentum. Sed de
eo semper tantum delibavit & dispensavit, quantum ratio officii poposcit,
usque dum per conditionem gloriosi status plene delibare licuit. Pertinet
enim plenissima illius unguenti delibatio, quo Christus delibutus est, ad
formam DEI, cujus respectu in Christo voluntaria fuit, secundum huma-
nam naturam $\kappa\epsilon\nu\omicron\sigma\iota\varsigma$. Vide de S. lvatoris nostri unctione ex professo dis-
ferent B. Dorsch. Pentadec. Disp. II. §. 7. sqq. p. m. 3. f. Disp. IV. §. 13. sqq.
f. 162. f. D. Brun. in Disp. Inaugur. sub Præs. D. Seb. Schmid. Argentor.
1670. hab. & alios.

§. 15.

Cum autem verum omnino Messiam agnoscere debuissent Salvatorem
nostrum Judæi; [nam cum ita effluerent dona extraordinaria Spiritus, con-
fluerentque tam infinitæ turbae ad Baptismum in nomine JESU, plurimique
pro isto nomine subirent martyrium, indubitatum testimonium est, eum verum
esse

esse Messiam, verba sunt Anglorum Angeli, *Lightfooti*, in Hor. Ebr. ad prior. Epist. ad Cor. p. 157.) communi potius illorum iudicio, in Dominum confirmata damnationis est passio, id quod jam pluribus exponetur confidentibus ipsum CONGREGATIONIS & CONFOEDERATIONIS ACTUM atque MODUM. Συνήχθησαν, inquirunt, οἱ ἴδιοι τῷ Ἀποστόλων. Συνάγειν, συναγαγεῖν & similia, perpetuo fere in sacris literis non solum de coitione, conventionione atque congressu in consiliis, affectibus, finibus atque scopo usurpantur, sed etiam de locali confessu aut congregatione ad objectum tractandum agitandumque, idque non solum in loco quodam communi, sed etiam proximo proprioque; id quod exemplorum inductione liquet. Nisi forte eximendus locus Matth. 24, 28. Luc. 17, 37. cum ait Salvator, ὅπου ἐστὶ τὸ πῶμα, ἐκεῖ συναχθήσονται οἱ αἰετοί: Ubi est cadaver, ibi congregantur aquilae: ubi, quocunque demum modo ad scopum sermocinantis Christi applicetur, de quo videre est apud D. Gerhardum Harm. Qv. C. CLX. p. m. 522. s. ad ὁμόνοιαν spectatur. Σύναξις igitur tam ὁμονοηλική, quam τοπικὴ per præsens verbum intelligitur. Herodes & Pontius Pilatus non quidem loco synedrioque congregabantur interim iudiciis forsan etiam parum consentientibus & ex diversissimis principiis oriundis, & conatibus distinctissime improbis ad unum contendebant scopum. Sicuti etiam Cassiodoro verbum, *adstiterunt* non præsentiam regum significat, sed conjunctam in pravam opus voluntatem. Nec istud male, nam Reges illi duo, rex alter Galilææ, prorex alter Romanorum, neque se mutuo convenerunt, neque supplicio Christi patientis interfuerunt. Satis utique fuit, consensione perpetrasse Deicidium. Syrus habet נְתַבְנָשׁוּ כְנֶס & כְנֶס congregationem τοπικῶς designat ut plurimum, unde כְנֶסוֹת & כְנִישוֹת & נְשִׁיבָה conventus, confessus, congregatio, Ecclesia, & בֵּית הַכְנֶסֶת, quod Syris domus congregationis, Synagoga, in qua Judæi precum & sacrorum causa conveniunt &c. Vid. Buxtorff. in Tiberiad. f. Comment. Masoret. Cap. X. in Lex Maj. col. 1055. sq. Nihilominus hoc vocabulum & ab hac rad. deducta usurpat Syrus Interpres quoque in illis locis, ubi συναγωγή ad mentem magis, quam ad locum pertinet. Tertullianus, Hilarius, Augustin. Prosper Aquitanicus, Leo M. Arabs, Santes Pagninus Varablus & Calvinus Gr. συνήχθησαν transtulerunt, per convenerunt. ARIAS MONTANUS, coacti sunt. ISIDORUS HISPALENS. BEZA, & JOH. BERNHARD. FELICIANUS in versu Oecumen, in Cat. h. l. per congregati sunt, SEB. CASTALIO,

STALIO, coierunt, quomodo etiam reddidit ex Theophylacto LAUR. SIFA-
NIUS. Fontes Psalmi secundi habent: נִסְדְּרוּ יַחַד, consilium agunt unā:
vel secundum Compensem, inito consilio conspiraverunt. LXX. συναχθῆ-
σαν ἐπὶ τὸ αὐτό: ac si dicerent, ἐαυτὰς πρὸς τῶν ἀφωριστῶν, se ipsos ad
hoc dedicarunt. Vid. paraphras. Ps. II. in Expos. Patr. Græc. f. 22. Chaldeus:
יַחַד בְּחֶבְרֵי associati sunt unā: Symmachus: καὶ ὑπαρχοὶ συσκέ-
πτονται ὁμοθυμαδόν. In unum, ita hic Heserus Jesuita, f. 26. b. si ad princi-
pes Sacerdotum referas, certum est, non tantum denotare pravam illo-
rum voluntatem, atque consensum in necem Christi; sed etiam locum,
in quo, mane facto, consilium inierunt adversus Jesum, ut eum morti trade-
rent. Si ad reges referas, non necessum est dicere, convenisse in unum lo-
cum; satis est, convenisse in unam voluntatem: & Merito (inquit Cassio-
dorus) adstitisse dicti sunt, qui sacrilegis mentibus consentientes in uno sce-
lere convenerunt. Sic Jesuita ille. Principes Sacerdotum, Annas & Cai-
phas omnino convenerunt tam in unum coetum, quam in unā pessimam
voluntatem. Ne studia seorsim suscepta langvescerent aut irrita fierent eò
facilius, in conspurationem & congregationem validè fundatam! Ita nam-
que verbum Ebraeum נִסְדָּר fundavit in niphal est, fundatus fuit; quo in
significatu legitur tum Jes. 44, 28. tum Exod. 9, 18. Immobili enim & immu-
bili consilio decreverant perdere Christum Domini, annotat ad h. l. Mun-
sterus. Aliam tamen nasciscitur significationem, ex voce נִסְדָּר arcanum, ve-
luti conflatum, ita ut sit consultare, negotium aliquod certis profundisque
consiliis solidè communire atque sic in actione suā velut fundari. Sicut ita-
que fundamentum alias est initium ac præcipua pars ædificii, ita consilium
quoque arcanum est prima rei agenda dispositio, cui cuncta postmodum
debent superstrui. Quomodo hæc in Christo completa, colligere licebit,
ex conciliis de Christo repudiando, Joh. 19, 22. de eo fraudulenter truci-
dando, cap. 11, 47. 53. disputationibus confundendo, Marc. 12, 13.
Matth. 22, 34. de cursu Evangelii inhibendo, Act. 4, 15. 17. c. 5, 33. de
falso testimonio conquirendo, Act. 6, 11. & ex omnibus illis, quæ cruenta,
passionis cum primis tempore cum Salvatore fuerunt gesta. Et quamvis
totus iste fremitus conjuratio illa sceleratissima gentium Judæorumque
adversus Dominum & Jesum Christum isto quidem conventu ad interfecti-
onem Messiae collimante terminata non sint, sed gravissimis etiam persecu-
tionibus in seculis Ecclesiæ Christianæ sequentibus sese prodiderint, pro-
dant-

dantque adhuc ; magnum tamen prophetiæ Davidicæ momentum in eo consummatum est, quod contra caput fremitus insurrexit & conspiratio facta.

§. 46.

Nostrium jam erit exprimere verbis confociationis hujus & confociationis *modum*, quoniam quoniamvis nobis verbum generale, *convenerunt*, suggerere quoad antenus potuisset, aliunde tamen etiam perpendendus. Itaque congregatio hæc consideranda, ut crudelissima, verissima, copiosissima & impudentissima. Ut *crudelissima*, convenerunt enim hostes, non ut tollerent e medio eam, qui populum seduceret, & legem Mosaicam impeteret & seditiones excitaret, hi enim prætextus erant ; sed potius ut explerent suum odium & invidiam contra sanctissimum & innocentissimum DEI τ&ς ζώντ&ς Filium, totius generis humani Salvatorem exoptatissimum. Ubi certè nihil sceleris aut crudelitatis fingi aut excogitari potest, quod non illi conceperint & exequuti fuerint ! Si crudelitas, teste *Seneca* de clementia ad Ner. minime humanum malum est, indignumque regio animo, si ferina est rabies, sanguine gaudere ; quid mirum, abjecto homine in sylvestre animal transivisse sævissimos Domini persecutores ?

§. 17.

Verissimam fuisse confociationem, adhibita asseverationis formula, ἐπ' ἀληθείας, confirmat. *Tertullianus* cum Cap. XXV. advers. Praxeam, f. m. 439. locum allegat, non repræsentat in sua translatione verba ἐπ' ἀληθείας, nisi quod vocabulum *universi* ejus loco in textum inserit : Sed de Baptismo, Cap. VII p 88 habet particulam *verè* ; uti & interpretatio *Syriaca* & *Arabica*, *Prosper* Lib. II. de Vocat. Gent. Cap. XV. *Leo M. Maxentius*, *Sant Pagninus*, *Calvinus Vatablus*, *Beza*, qui postremus addit, כִּמְעֵת (beémeth) i. e. re ipsa & manifeste. *Hilarius* & *Augustinus* legunt, in veritate ; nec non *Prosp.* in resp. ad excerpta Genueni dub 7 item Versio *Gallica*, de vrai, *Belgica*, Mos. *Amyrald.* *Camero Dietenberg* & *Piscat.* Apud *Syrum* est שְׂרִירָאִי firmiter, certò, verè, constanter : è שְׂרִירָא firmare, confirmare, firmum, ratum, stabile reddere, quod in literis contractum fit subscribendo, testificando, obsignando. Versio *Bohemica* habet giste v pravde / gewiß und in der Wahrheit / oder wahrhaftig ; *Lutherus*, Warlich ; Vers *Ital.* & *Castalio*, profectò ; *Sifanius*, *Felicianus* cum *Anglic.* Vers. revera. Innuit ergò Ecclesia A-

postolica, sicut *in veritate revelationis* & prædictionis divinæ res adumbrata & delineata fuit, quemadmodum sapientissimus David Messiana tempora depinxit, & in illis persecutionum varietatem atque atrocitatem præfiguravit, ita *in veritate facti* omnia repræsentata sunt. Huc tendit *Calvini* commentatio: *Domine, tu dixisti, & nos re ipsa experti sumus verum esse. Revocant autem in memoriam quod quadriennio antè vel circiter gestum fuerat.*

§. 18.

Sistitur hæc confociatio porro, ut *copiosissima*. Nam memorantur Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Israel. Ad denotandam multitudinem, non dicitur gens, sed *gentes*; non populus, sed *populi Israel*. Quam lectionem & sensum non tantum Fontes suppeditant, sed etiam Versiones, utpote *Syriaca, Vulgata, Arabica, Italica, Hispanica, Gallica*, comprobant. Audiamus h. l. verba *Beza* hujus tenoris: Etsi plerumque singulari numero populus Israel dicantur Israelitæ, tamen interdum quoque pluralis numerus usurpatur, non modo propter 12. tribus, quarum singulæ veluti populum quendam distinctum constituebant, ut precatus est Isaac Jacobo, Gen. 28, 3. & Deus ipse dicitur eidem pollicitus, Gen. 48, 4. sed etiam NB. propter ingentem multitudinem: quasi plures simul gentes coissent, ut Jud. 5, 14. Hinc Mos. *Amyrald.* h. l. f. 191. ne unicum quidem ex tribubus Israel exclusum cupit, quando verba, *avec les peuples d' Israel*, ita *παρὰ πάντας*: *car il n'ya aucune de ses Tribus qui n'ait eu part en cette affaire.* Jung. *Matthæi Poli* Synops. Critic. Vol. IV. p. 1350. Convenerunt itaque hic desperatorum hominum flagitiosi greges.

§. 19.

Impudentissimam denique congregationem & confederationem hanc verba innuunt: ἐν τῇ πόλει ταύτῃ; *in Civitate hac* vel *istâ*, quæ inserunt *Codd* nonnulli *Græci Mscr.* quos exprimit edit. *Frobenii* in 4. Basil. A. 1545. Tigur. *Froschoveri* in 8. A. 1559. Paris. *Rob. Stephani* in 12. A. 1559. *H. Stephani* A. 1617. adjecit *Beza* Ann. h. l. cum in editione A. 1565. adhuc omisisset, licet in quinque exemplaribus Manuscriptis se reperisse in prioribus etiam annot. profiteatur. Interpres *Syrus, Vulgatus, Latinus, Chrysostomus, Tertullianus, Hilarius, Augustinus, Prosper, Leo, Maxentius*, cum Versionibus. *Bohemica, w tomto meste*; *Italica*, en questa città; *Hispanica*, en esta Ciudad; *Gallica*, en ceste ville; consentiunt. Conf *Joh. Lorinus*

Lorinus in cap. IV. Act. v. 27. & *Nic. Zegerus* Annot. ad h. l. . Quæ judice *Lightfoot* eò promptius admitti possunt, quòd Judæi longissimè ab ista civitate insurrectionem istam in Dominum & Christum suum amoveant. Nam incredibile iis, in urbe Hierosolymitanâ, aut à Judæis, aliquid rebellioni fieri contra Messiam: Sed hæc dicta sunt de Gog & Magog insurgentibus contra Israelem. *Avodab Zarab* fol. 3, 2. Aut de aliqua regione (Ethnica) rebellante in Messiam. *Midr. Till.* fol 4, 2. Hor, Hebr. in Act. Ap. f. m. 41, Cum autem Manu-Scripta aliquot Græca, *Arias Montanus*, *F. Vatablus*, *S. Castalio*, *Job. Piscator*, *Genevenses* & alii, post *Theophylactum* & *Oecumenium*, verba commemorata non habuerint, neque etiam *B. Lutherus* omissionis temerariæ jure accusari. Aggravat verò conventus, quod in sanctissimâ civitate Jerusalem institutus sit, indignissimum & immanissimum conatum. Debuit loci sanctitas institutis sacrorum effulgens, ab omni iniquitate pessimum quemque arcere. Sed non erubuit fæx hominum inquinare etiam locum Deo gratissimum. Neque intra Urbem constiterunt solum consilia & machinamenta improbata, ad ἐπαρχίαν provinciam etiam dimanarunt, imò ex provincia in urbem defluerunt. Unde *Arabs* ex versione *Fr. Junii*, quam è Bibl. Palatina repræsentavit, habet, *in hac provincia*. Scelestum sane, nefarium ac foedum facinus, atque ejusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse videantur.

§. 20.

Devenimus ad *Consequens* leu effectum congregationis, hisce in Textu verbis expositum: ποιῆσαι ὅσω ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βελὴ σου προέειπε γενέσθαι: Quod, ex proverbio, non immeritò dixeris *Helenam*, pro quâ digladiantur. Quapropter & verba & rem, eum in modum, quem caput hoc postulat, paulò attentius nunc considerabimus. Ποιῆσαι exprimit effectum ex parte συναχθέντων in communi causâ intentum. Quod Christus prædixit instare, juxta Prophetarum oracula Matth. 20, 17. Marc. 10, 32. Luc. 18, 31. nimirum, παραδόσιν, ἐμπαυμόν, ὑβρισμόν, ἐμπήυσιν εἰς τὸ πέσσωπον, μαρτύρωσιν, στυγῶσιν, θανάτωσιν: rejectionem lapidis, qui postea factus est lapis angularis, Ps. 118, 22. Luc. 20, 7. Act. IV, 10. 11. interfectionem filii tanquam hæredis, Luc. 20, 14. Conf. Act. II, 23 36. c. III, 13. 14. id omne etiam fecerunt; & exponit effectus à consultantibus & convenientibus obtentos, Historia Evangelica copiose. Stephanus propterea Judæos summam vocat προδότας καὶ φονεῖς, proditores & occisores, Act. VII, 52,

§. 21.

Verba residua, ὅσα ἡ χεὶρ σὺ καὶ ἡ βυσσὶς περιέσσει γενέσθαι, docent, quid præter consultantium & convenientium intentionem, sanctissima Dei ordinatione & directione effectum sit. Ὅσα *B. Dorscheus* refert ad Sacerdotii Christi in his terris consummationem, adeoque ad ea, quæ ad Cruentam sacrificii propitiatorii exhibitionem pertinebunt, ex parte ministerii præstanda. Observat nihilominus, non esse omninò omnia ὅσα, quæ ad hoc sacrificium constituendum pertinent. Posset, salvis aliorum iudiciis, ὅσα, hinc quoque Atticorum more exponi, *in quantum, quoad, quatenus, quousque &c.* & sic sensum commodissimum subministrare, consultantur *Lexica*.

§. 22.

Ἡ χεὶρ, *manus*, *Oecumenio* in h. l. Cat. significat idem atque consilium; cui enim potentia adest, consilio opus non est, inquit. Τὸ αὐτὸ βέλεται δοιλᾶν ἡ χεὶρ καὶ ἡ βυλῆ. δύναμις γὰρ ὁ πρὸς τὴν εὐχρηστία βυλῆς. Sequitur illum *Bullingerus* h. l. & *Gualth.* qui ipsum decretum duobus illis verbis exprimi putat. Non tamen negligenda est emphasis, quæ in verbis latet, quibus dicitur ἡ χεὶρ καὶ ἡ βυλῆ. *Calvinus* h. l. consilium & virtutem habet. *Pellicanus*, invincibilem virtutem & æternum consilium. *Mos. Amyrald.* manum itidem interpretatur, *ta vertu*, tuam virtutem. *Aretius*: in his est Dei βυλῆ, h. e. infallibile consilium. χεὶρ, quia perverti non potest, qualiacunque sint hostium consilia & studia. *Beza*: Manus tua, ἡ χεὶρ σὺ, *Hebr.* יָדְךָ (iadecha) id est, tu pro tua potestate, tuoque jure. Sic paulò post manum vocat ipsius δύναμιν in edendis signis ac prodigiis, *Adnot.* h. l. p. 448. *Vatablus*, *Camero*, *Malcolmus* & *Grotius* per manum intelligunt *potentiam DEI*; *Loffius* divinam & æternam *omnipotentiam*, addens: quia hoc admirando modo per mortem sc. Filii sui devicisset Satanam, & ex ejus tyrannide liberasset humanum genus, quæ admirabilis & arcana Dei potentia fuit, pag. 182. Placet etiam *Cornelio à Lap.* provocanti ad *Chrysostom.* cui tamen manus in super audit, *providentia & directio, gratia & beneficentia*, ac denique *operatio*, *Comm.* h. l. f. 106. Sed postremum parum aptè, cum operatio Dei à manu sit, non verò ipsa manus, & hæc duo differant, ut causa & effectus. Allusisse Ecclesiam Apostolicam, conjectura est *Hammondi*, ad ritum Lev. 16, 8. ubi Aaron sortes coniecit super duos hircos. Sors una inscripta est *Domino*, sors altera *Azazel*, & utraqve in vas coniecta: unam eduxit Sacerdos manu dextrâ ubi hircus unus erat; alteram fini-

sinistra, ubi hircus alter. Eam vero manum, quæ sortem Domini eduxit, hirco ad latus illud posito imposuit: qui hircus exinde Domino sanctus, & statim mactatus erat. Hæc porro sortium & totius rei dispositio erat à Domino, juxta Prov. 16, v. 23. quod significabatur, Christum ex decreto DEI, instar hirci illius, passurum Deoque offerendum fuisse pro peccatis populi. *Casp. Streson* autem h. l. ita scribit: Per manum Dei duo possunt intelligi: 1. *manus scribens*: præscripsit & prænunciavit in V. T. omnia illa futura esse Christo, quæ facta sunt; 2. *manus operans*. Habuit enim Deus manum concurrentem & cooperantem in peccatis Judæorum, & in tota illa passione, quam hostes Christi impiè inflixerunt, quæ malitiam hostium direxit, ut ita fieret, quod factum est, fol. 164. Manum *scribentem*, in librum divinum ipsum DEI consilium, ex quo in tempore in actum deducitur, quod scriptum est, intelligi h. l. posse, nemo forsitan dubitabit; imò & *dirigentem* & *determinantem*, quæ ad consilium salutis pertinent. Non tamen antecedenter ipsa determinavit omnes actus hominum intrinsecè & per modum efficientis, quos assumpsit aut potius admisit ad hujus consummationem. Imò manus DEI actus hominum, intrinsecè resistentes sibi, gubernatione exteriori, & quæ non influit in malitiam, sed extrinsecus circa eam ordinandam occupata est, ad finem absolutè sibi propositum eam ordinandam occupata est, ad finem absolutè sibi propositum ab æterno dirigere atque ordinare potest. Manui enim Dei resisti posse in finibus particularibus & intermediis, Scripturæ testimonia loquuntur Prov. 1, 24. Jesa 65, 2 Rom. 10, ult. & vel ex hoc ipso cap. 4. Act. v. 26. apparet, ubi Jerosolymitana Ecclesia accusat Herodem atque Pilatum, cum Principibus Sacerdotum, quod manui Dei resistent, quando sc. παρέστησαν ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ τὸ Κυρίου καὶ καὶ τὸ χεῖρ αὐτῶν. D. Dorscheo hoc loco manus notat ipsam vim, auctoritatem, potestatem, largitatem, quæ nititur consilii divini circa consummandum sacrificium magnitudo.

§. 23.

De vocabulo ἡ βλάη egit modò citatus Dorscheus in Interpell. Anti-Trigland. c. 2. §. 1. ad 5. pluribus. Summa est: βλάη θεῶν in S. lit. N. T. nunquam notat propositum Dei, vel reprobandi vel incitandi & impellendi ad causas damnationis, vel damnandi, vel prædeterminandi ad actiones malas, vel etiam ad ipsam malitiam. Nimirum βλάη τῶν θεῶν, cum de regno gratiæ fermo est, aut de negotio salutis, vel est circa homines, vel circa media hominibus communicanda. βλάη circa homines est universale antecedens

Dei consilium & voluntas de salute communicanda omnibus, sed καὶ τὰς, cui ἀντιπίπτουσιν excidunt. De ea agitur Luc. 7, 30. Ad quam respiciens Petrus, ait, quod Deus sit μὴ βεβλόμεν τινας ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι, II. Ep. 3, 9. ideoque neque βεβλήθης est ad ἀπώλειαν. Βεβλή circa media est etiam universalis, quoad mediorum communicacionem, hominibus faciendam, Act. 17, 30. Versatur autem etiam circa causarum salutis ordinationem & exhibitionem. Et de ea æternum est consilium Dei, quomodo Salvator in mundum sit mittendus & consummaturus sacrificium ἱλαστικόν. Ad quam consummationem faciendam Deus ab æterno prævidit, omnem actionum conatumque varietatem, supposito ordine rerum instituto, & permissionibus atque auxiliis divinis decretis, extitutam. Cæterum ἡ βεβλή ab Interpretibus h. l. non unam, sed multifariam passa est versionem & explicationem. Ap. Syrum est, voluntas tua. Vulgatus vertit, consilium, sicut & Versiones Arabica, Bohemica, Italica, Hispanica, Gallica, Anglica & Danica; consentientem habent Cornel. à Lap. qui, pro defendendo suo, hæc adjecit: Redemptio enim nostra æquè ac Ecclesia à Christo fundata, fuit opus summæ sapientiæ & consilii divini, uti docet S. Paulus I. Cor. II. & alibi, p. 106. Eadem licet reperire apud Menochium f. 226. Camero transtulit, sententia tua; Lossius, arcanum & æternum decretum Dei de redimendo humano genere per mortem Filii sui, Malè de hac, voce sentit Streson: Per consilium Dei intelligitur æternum & immutabile ejus decretum & constans voluntas ipsius. Deus ab æterno decrevit, & constanter voluit, ut hostes Christi facerent omne illud malum, quod Christo fecerunt. Benè verò, quod reum confitentem habeamus, ipse enim non diffitetur, multos his loquendi modis offensum iri; & quamvis nominet tantum homines carnales, nominare tamen potius debuisset recte sentientes, cum Orthodoxis facientes, atque sublimem hanc materiam in timore Domini, ad Scripturæ S. ductum in totum perpendentes, etenim horum animus in ejus dictione non immeritò offenditur.

§. 24.

Προώρισε ἡρώεθς, Syrus vertit, prævertit signavit, (h. e. præsignavit ut esset; Arabs, prius definiverat fieri; eundem fermè in modum Beza, ut fierent, edit. post. Santes Pagninus reddit, decreverunt fieri. Arias Montanus, præfinivit fieri. Seb. Castalio, facienda destinasti. Erasmus, præstituerat ut fierent, sive præfinierat futura. Vatablus qui Tigurinam retinet, habet; prius decreverat ut fierent; Calvinus; fieri. Isld, Clarius: Non dixit,

xit, *facere* quæ voluerunt : nam cum impiè quis agit, nunquam divini consilii potest limites transilire. *Hucusq;*, inquit, *collides tumentes fluctus tuos*. Gallicè *Genevenses* sic transtulerunt, *avoient au paravant determinées d'estre faites*. Versiones, *Anglicana*, determined before to be done, antea determinaverat ut fieret. *Italica*, haueua prima determinato che si facesse, no, primum determinaverant ut fierent *Bohemica*, *vlozila / aby se italo*, &c.

§. 25.

περορῆσαι posset videri idem esse ac *προγερῆσαι*, quod nequaquam inscriptionem in album reproborum, sed potius descriptionem à prophetis factam notat, particula *πρὸ* respiciente non ad æternitatem, sed ad tempora. V. T. Vid. Leigh. Critic. S. f. m. 274, Ed. in fol. & jung. Comm. Nostr. in Epist. Judæ P. I. p. 115. Sic & *πρόγνωσις καὶ βεβλήθη θεῷ ὁρμυμένη* vocata esse potest, quia est in verbo revelato demonstrata, definita, explicata, sicut Christus Rom. I, 4. dicitur Filius Dei *ὁρμυθείς* per resurrectionem, non sane *prædestinatus*, sed *declaratus, manifestatus, ostensus, demonstratus*; uti hoc natura vocabuli patitur, *Syriaca* interpretatur & textus circumstantiæ ostendunt. Hilarius verba nostra ita reddens, *quanta manus tua & consilium tuum præscripsit fieri*, Comm. in Ps. II. confirmasse videtur hanc significationem. Neque negandum, quod Deus, quia ab æterno ea, quæ ad salutis nostræ sacrificium constituendum pertinent, definivit sive permittere fieri, sive etiam ipse facere, ideo in tempore Prophetis oraculis eadem etiam exposuerit. Ast cum ita in S. literis *περορῆσαι* in N. T. non sit obvium, omnino actus aliquis æternus in Deo notatur. Nuspiam autem *περορῆσαι* de præfinitione ad malitiam aut actionem malitiæ substratam, sed semper ad sanctissimum finem ac ordinem usurpatur. Nunquam ex divino *περορῆσαι* absolute & antecedenter definiente & determinante fuit mala actio sive materialiter, sive formaliter considerata. Discutramus per loca singula, & videbit, Lector verum, atque uti res est, nos, dixisse.

§. 26.

γενέσθαι igitur nequaquam importare, peccata illa fieri, quibus adversus Christum hostes ipsius tumultuati debaccharique sunt, jam dudum Theologi *γνησίως* Lutherani demonstrarunt, Cum analogiâ fidei & principiis Theologicis non consentire, si dicatur, *Deum velle mala esse, vel, velle mala fieri*, ostendit Dorscheus Interpell. Anti-Trigland. c. 3. § 38. Ergò h. l. fieri non denotare fieri ipsius mali, quod per se ad esse mali & productionem

nem peccati tendit fieri ipsius boni, sc. passionis & mortis pro mundi vita, quod *per accidens*, præterque tendentiam & inclinationem causæ proximæ, ex fieri ipsius mali, DEO dirigente atque ordinante emergit, ex sententia Theologorum allegatorum statuendum est. Sic verò veteres Ecclesiæ Patres etiam loquuntur. *Augustinus* T. VII. de prædest. sanct. c. XVI. m. col. 1252. f. Ed. Basil. 1569. Fr. *Est, inquit, in malorum potestate peccare. Ut autem peccando hoc vel hoc illa malitia faciant, non est in eorum potestate sed DEI dividētis tenebras & ordinantis eas, ut hinc etiam quod faciunt contra voluntatem Dei, non impleatur nisi voluntas Dei. Legimus in Actibus Apostolorum, cum dimissi à Judæis Apostoli venissent ad suos, & indicassent, quanta eis sacerdotes, & seniores dixissent, levaverunt illi vocem unanimes omnes ad Dominum, & dixerunt: Domine, tu es, qui fecisti coelum & terram, & mare & omnia quæ in eis sunt, qui per os Patris nostri David, sancti pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum, adversus Dominum & adversus Christum ejus. Convenerunt enim in veritate, in civitate ista, adversus sanctum puerum tuum Jesum quem unxisti, Herodes & Pilatus & populus Israel; facere quanta manus tua & consilium prædestinavit fieri. Ecce quod dictum est, secundum Evangelium quidem inimici propter vos. Tanta quippe ab inimicis Judæis manus Dei & consilium prædestinavit fieri, quanta necessaria fuerant Evangelio propter nos.* *Prosper Aquitanicus* Episcopus Rhegiensis in resp. ad excerpta Genuens. dub. 7. modò citatum *Augustinum* defensurus, aliis ac præsentis loci, explicationem facientibus, hæc quoque subnectit: Male velle facillimum est malis: & eorum damnabilem voluntatem non dubium est à Dei potestate concludi, ut effectum cupiditatis suæ, nisi ille permiserit, habere non possint. Ut autem sapientiam & justitiam Dei etiam malorum operibus, quæ ex ipsorum prodeunt appetitu ad implenda consilia & judicia sua, nullus vel tenuiter secundum pietatem doctus ignorat, qui videt Dei Patris optimam voluntatem, non parcentis filio suo, sed pro nobis omnibus tradentis eum, pessima traditorum Judæ & Judæorum voluntate completam. Et qui in Evangelicis paginis legit, dicente Pilato ad Jesum, *mibi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te & potestatem habeo dimittendi te?* respondisse Dominum: *non haberes in me potestatem ullam, nisi esset tibi data desuper.* Dividit igitur Deus inter lucem & tenebras; nec ideo inculpabiles sunt tenebræ, quia eis bene utitur Deus,

qui

„qui etiam de opere eorum, quod filiis lucis in bonum procederet, ordinavit: tantum progredi sinens malitiam nocere cupientium, quantum eam sanctis suis vel castigandis novit utilem, vel probandis; ut, hinc etiam, quod faciunt contra voluntatem Dei non impleatur nisi voluntas DEI. Jung. *idem* in resp. ad Capitul. Gallor. 13. & lib. II. de voc. Gent. cap. 15. Conf. *Cornel. à Lap.* Comm. h. l. f. 106. 107. Post Prosperum de isto consilio divino differit *Fulgentius* ad Monimum Lib. I. c. 26. dum ait: Neque vero, sicut prædestinavit Deus sanctos ad justitiam accipiendam sic prædestinavit iniquos ad eandam justitiam amittendam, quia misericors Dominus & justus potuit gratis à pravitate liberare, quem voluit; pravitatis autem operator nunquam fuit, quia pravus nunquam aliquis fuit, nisi in quantum à Deo discessit. Nec discessurum DEUS prædestinavit, quamvis discessurum cognitio divina præviderit. Deus igitur, licet autor non sit malarum cogitationem, ordinator tamen est malarum voluntatum, & de malo opere cujuslibet mali non desinit ipse bonum operari. Nec in ipsis injustæ voluntatis operibus deserit operum suorum justum ordinem, quia & hoc in ipso ordine habet, quod malam justè deserit voluntatem. Quam tamen sic in malis suis operibus à se discedentem deserit ut ibi permittentis dei operatio bona non desit, dum & in peccantis voluntate injusta implet ipse justitiam, & de malo quo peccantem, judicat, quibus ipse vult, beneficium prærogat. *Leo Magnus*, qui vixit circa A. C. 440. Serm. XVI. de Pass. Dom. citatis hisce Lucæ verbis: Quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri: Nunquid, inquit, iniquitas persequentium Christum ex Dei est orta consilio? & illud facinus, quod omni majus est crimine, manus divinæ præparationis armavit? Non hoc planè de summâ justitiâ sentiendum est: quia multum diversum, multumq; contrarium est id, quod in Judæorum malignitate præcognitum, & quod in Christi est passione dispositum. Non inde processit voluntas interficiendi, unde moriendi: nec de uno extitit Spiritu atrocitas sceleris, & tolerantia Redemptoris. Non enim impias furientium manus immisit in se Dominus, sed admisit: nec præsciendo, quod faciendum esset, cœgit ut fieret, cum tamen ad hoc carnem suscepisset, ut fieret. Et interius: Quod itaq; Dominus *JESUS Christus* furorem frementium pati voluit, in nullo auctor eorum criminum fuit, nec egit, ut hac vellent, sed cessit, ut possent: & sic usus est occæcata plebis insania, quomodo & perfidia traditoris, quem ab immanitate concepti sceleris,

Et beneficiis est revocare dignatus Et verbis, assumendo in discipulum, prove-
hendo in Apostolum, monendo signis, consecrando mysteriis, ut cui nihil be-
nevolentiae deesset ad correctionem, nihil occasionis superesset ad crimen.
Job. Chrysostomus post recitatum Psalmi II. locum, ita textum nostrum pro-
ponit & exponit: Καθάπερ σωθήκας ἀπαιτῶντες ὃ θεὸν, ὃ προφητείας
εἰς μέσον ἄγουσιν ἅμα καὶ ἑαυτὰς παραμυθήμενοι, ὅτι ἐκὴν ἅπαντα μελε-
τῶσιν οἱ ἐχθροί, ὃ ἐν λέγουσι, τοῦτο ἐστίν] ἐκείνα εἰς πέρας ἀγαγε, καὶ
δείξον, ὅτι κενὰ ἐμελέτησαν. σωήχθησαν γὰρ ἐπὶ ἀληθείας ἐν τῇ πόλει
ταύτῃ ἐπὶ ὃ ἅγιον παῖδα σου Ἰησοῦν, ὃν ἔχρισας, ἡρώδης τε καὶ Πόντιος
Πιλάτος σω ἔθνεσι, καὶ λαοῖς Ἰσραὴλ, ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου, καὶ
ἡ βουλή σε περὶ ὧρας γυνέσθῃ. καὶ τὰ νῦν, Κύριε, ἐπίδε ἐπὶ ταῖς ἀπειλαῖς
αὐτῶν. Ὁρᾷς ὃ φιλοσοφίαν. καὶ πῶς ἐχὶ καταρμήρων ἐστὶ ταῦτα. Prophe-
tiam in medium afferunt, tanquam pactum à Deo exigentes, & se ipsos in-
terim consolantes, quod in vanum hostes meditentur omnia. Hoc au-
tem est, quod dicere volunt: illa in medium profer & ostende, quod va-
na meditati sint. Congregari enim sunt revera in civitate hac contra san-
ctum puerum tuum Jesum, quem anxisti, tam Herodes, quam Pontius
Pilatus, cum gentibus Et populis Israel, ut faciant, quaecunq; manus tua Et
consilium tuum fieri præfinivit: Et nunc, Domine, vide in minas illorum.
Vides Philo'sophiam, & quomodo his non imprecantur mala. in N. T. Tom.
III. in Acta Ap. C. IV. Hom. XI. c. m. 103. § fin §. Theophylactus itidem
post dicti nostri recitationem, sequentia suppeditat: Τοῦτέστι, ἐκ αὐτῶν
ἰχουσιν, ἀλλὰ σὺ εἰς τὸ πᾶν ἐπιτρέψας καὶ εἰς πέρας ἀγαγὼν, ὃ εὐμήχαν-
ος καὶ σοφός. ὃ τοῖς ἐχθροῖς εἰς τὸ βέλημά σε χρησόμενος, σωήλ-
θον γὰρ ἐκείνοι ὡς ἐχθροί, ἐποίησεν δὲ ἅ σὺ ἐβούλου. Ex versione Si-
fanii, h. e. non ipsi potuerunt, sed tu es ist, qui quicquid accidit, fieri per-
misisti & ad finem perduxisti, qui facile rem quamque expedire & explica-
re scis, qui sapiens & solers es, qui inimicorum tuorum, in iis, quæ decre-
veras, opera usus es. Coierunt enim illi, ut inimici, faciebant autem, quæ
tu volebas. Non dissentit ab eo Oecumenius in h. l. Cat. Ποιῆσαι ὅσα ἡ
χεὶρ σε, τοῦτέστι, ἐκ αὐτῶν ἰχουσιν, ἀλλὰ σὺ εἰς τὸ πᾶν ἐπιτρέψας, καὶ
εἰς πέρας ἀγαγὼν, ὃ εὐμήχανος καὶ σοφός. σωήλθων μὲν γὰρ ἐκείνοι ὡς
ἐχθροί καὶ Φονικῇ προαιρέσει. ἐποίησεν δὲ ἅ σὺ ἐβούλου. Quod Job. Bern-
ard. Felicianus ita reddidit: ut facerent, quaecunq; manus tua & consi-
lium tuum fieri prædestinarat, Hoc est, non ipsi potuerunt, sed tu es, qui
omne

omne id permisisti & ad finem perduxisti, qui potens & sapiens es. Con-
venerunt enim illi ut hostes & inimici animo cædem inhiantes, & tamen fe-
cerunt, quæ tu voluisti.

§. 27.

Nunc, missis Patribus, lubet consulere *Nostrates*, strictim & solidè ex-
plicantes vel vindicantes huncce locum. Primas damus *Ægidio Hunnio*,
qui Artic. de Prov. Dei & æterna Prædest. p. 55. s. ita: Non inquit Aposto-
lus Petrus, Deum decrevisse, ut facerent hæc, Herodes, Pontius Pilatus, &
Judæi: sed ut ista fierent. Quod verbum respicit finem, ob quem decrevit
Deus permittere Pilato præsidii & Judæorum turbæ, ut Dominum gloriæ
crucifigerent, videlicet ut hoc mediò redimeretur genus humanum. Non
ergò decrevit Deus scelus Judæorum, ut talia patrarent & facerent: sed de-
crevit permissionem illam, quæ toleraturus erat, ut talia in hunc quem di-
xi, finem fierent, & hoc salutari usu terminarentur & corrigerentur. Cum
quidem Judæi finem longe alium sibi haberent propositum, perdendi videli-
cet Christum, unde excusati minime sunt, quod divinæ providentiæ subser-
viunt inscii: Hunc enim salutarem finem ipsi minime spectabant, qui non
aliunde quàm ex benefica dispositione Dei secutus est. Verum cum de cru-
cifixione Christi quæritur, num eam probet Pater cœlestis, accurato studio
hæc crucifixio respectu agentis & patientis est discernenda. Nam is quidem
qui infert injurias, peccat coram Deo, is verò qui illatas patienter suffert, gra-
tum Deo præstat opus: quemadmodum hi, qui trucidarunt sanctos Dei mar-
tyres, inferendo eis mortem, atrocissimè peccarunt: ipsi verò martyres piè
illam sustinendo, hoc testimonium sortiti sunt, quod pretiosa sit in con-
Domini mors sanctorum ejus, Ps. 116. Multò verò magis hos discrimen,
quod ab agentis & patientis disparitate pensatur, regnare judicandum est
in opere passionis Christi: ut videlicet crucifigentium actio, seu crucifixio
sit scelus Deo enormiter invisum & abominabile, dum illi manus suas sangui-
ne gloriosissimi Filii Dei commaculare, & Dominum gloriæ crucifigere non
exhorruerunt: at sufferentis Christi passio sit opus coram Deo longè gra-
tissimum, & hostia fragrantissima, quam etiam DECRETO suo destinat.
Deus Pater in hunc præstabilissimum finem, ut sit propitiatio pro peccatis
totius mundi. Secundus à *Hunnio Hasenrefferus*, eundem plane hujus di-
cti sensum judicat, quem superioris. (Act. II, 23) Dum enim voluntatis &
decreti, seu prædefinitionis divinæ mentionem faciunt discipuli, satis aper-
tè innuunt, se istis verbis minimè ad sceleratum Judeorum Gentiumque fa-
ctum

ctum, sed ad definitum Domini consilium respicere, quod hostium crudelitate ad reparandam generis humani salutem clementer direxerit. Quam ob causam non dicunt, Domini consilium prædefinivisse, ut Herodes, Pontius Pilatus & Populus Hebræus ista facerent, sed illos convenisse in unum ad faciendum id, quod manus & consilium Domini prædefinierit FIERI, hoc est, hostes proprio & implacabili odio suo furiosè æstuentes perfecisse id, quod omnipotens Deus definito Redemptionis consilio fieri permiserit. Nisi enim optimus & misericordissimus Deus optimum illum & saluberrimum salutis nostræ finem sibi habuisset propositum, manus utique, hoc est, omnipotentia ipsius Filium dilectum tam scelestæ crudelitati tradendum nunquam permisisset. in Comp. Theol. Loc. de Prov. Q. 16. *Frider. Baldvini* Comm. in Ep. I. ad Cor. C. II. P. alt. Text. Qv. IV. p. m. 305. ad nostra verba delatus, sic ea declarat: Decretum Dei non respicit ipsum actum sceleratum crucifixionis, sed finem, salutem nimirum generis humani ex crucifixione oriundam. Deus enim non decrevit, ut gentes & Judæi Christum crucifigerent, sed crucifixionem illam Filii permittere decrevit, ut in salutem nostram fieret. Potuit igitur decretum Dei de salute nostra fieri, licet crucifixio facta non fuisset. Non enim dependet salus nostra à scelerato facto hominum. Quod autem Filius Dei in mortem crucis traditus fuit, id quoque non quidem absque consilio & decreto Dei factum est, ut nimirum maledictum à nobis in se devolveret: Maledictus enim qui pendet in ligno, Deut. 21, 23. sed fuit decretum permissionis non efficaciam: ipsam enim occisionem Filii voluit, non promovit. Hic ergo locum habet illud *Fulgentii* Lib. I. ad Monim. *Deus licet autor non sit malarum cogitationum, ordinator tamen est malarum voluntatum.* Ita licet autor crucifixionis Filii sui non fuerit, fuit tamen ejus ordinator, nimirum ut cederet in redemptionem generis nostri. Idcirco mors, quatenus λύτρον fuit, & amara Christi passio, æterno Patri placuit, non autem quatenus scelerata Judæorum atque Gentium actio. Actio displicuit, passio grata fuit. Quicquid autem Deo displicet, de eo decretum efficaciam non fecit: occisio Filii respectu sui actus, displicuit Deo: eam enim in Judæis punivit, quemadmodum Christus prædixit Matth. 22. Ergo de occisione seu crucifixione Filii decretum efficaciam non fecit. Unde sequitur, decretum Dei de morte Filii impeditum non fuisse, si maxime Judæi Christum non interemissent, potuisset enim Christus aliter in mortem tradi: crucifixio Judæorum, proditio Judæ, damnatio Pilati necessaria non fuere. Postquam autem Deus, cui omnia futura sunt

iunt præsentissima, ab omni æternitate crudelitatem illam hostium vidit, decrevit utique hoc ipsis permittere, sine hoc salutare & longe gloriosissimo, ut salus humano generi repararetur. Ex *Theodori Thummii* Impiet. Phot. hoc excerpi meretur. Verum est, ex decreto necessario Christum oportuit mori, sed non necessario debuit à Juda prodi, & à Judæis occidi. Potuisset enim mori, nulla ullius hominis malitia vicariam manum præbente, sicut Moſen integrum virum & integri vigoris hominem mori fecit Dominus. Sic omnes Judæi debuissent osculari filium, Ps. 2, 12. quippe qui omnes volebat colligere, Matth. 23, 37. Matth. 11. Verum quandoquidem Deus vidit eos nolituros, & semper restituros Spiritui sancto, Christumque persecutores odiis indefinentibus, & Judam avaritiæ crimine in tantum defectus a Christo scelus esse transi-
 turum, *idcirco decrevit*, hanc malitiâ per se ex prava hominum voluntate futura uti ad interficiendum Christum, sicque liberandum totum genus humanum, & *post factum decretum*, quia homines malitiam non erant mutaturi suam, nec Christus amplius, ut Moſes interfici potuit; fol. 316. Accedit nominatis Theologis *B. Gerhardus*, in enodatione Act. II, 23. & IV. 27. accurate distinguens inter ipsum factum proditiſionis, condemnationis & crucifixionis Christi, & inter ejusdem crucifixionis saluberrimum finem; factum ipsum fuit impium & iniquum, unde Petrus diserte dicit, quod *ὁ ἡγεμὼν ἀνθρώπων* Christus sit crucifixus, Act. 2, 23. & Johannes, *quod Satanas in cor Judæ miserit, ut Christum proderet*, Joh. 13. v. 2. ideoque ad illud Deus nec impulit Judæos nec illud approbavit, sed severissime totius Urbis excidio vindicavit: quia verò Deo futurorum præscio mala voluntas Judæorum ab æterno fuit cognita, ideo quod illi erant facturi pessimè, illud ad redemptionem generis humani ipse convertit optimè & sapientissimè: quo pertinet egregius locus ex *Leonis* Serm. 16. de passione supra theſi 99. allegatus. Salutaris passionis fructus meritò refertur ad divinæ sapientiæ consilium atque *decretum*, sed injusta Christi excarnificatio serpentis antiqui insidiis & Judæorum crudelitati tribuenda: inde est, quod D. Petrus consilium & præscientiam Dei conjungit, quia illud Dei de redemptione generis humani per passionem Christi consilium, comitem vel potius præviam (non temporis, sed ordinis & nostri conceptus respectu) habuit divinam præscientiam, quæ malas satanæ & Judæorum voluntates in conspectu præsentissimo Deus ab æterno est intuitus. LL. Th. T. II. Art. de Prov. §. 131. p. 99. *Dan. Cramerus* in Schol. Proph. Class. V. in explicatione vati-

cinii *Zach.* 13. leviter quoque tangit nostrum locum ; *Act.* 4. v. 27. testantur discipuli unanimiter, Herodem, Pontium, Pilatum, cum gentibus & populis Israel fecisse, quæ manus & consilium Dei decrevissent fieri. Fuerunt ergo hostes Christi organa, quibus Deus uti voluit in reparationem salutis totius generis humani. nihil igitur factum est, quod præscientiam Dei effugerit, & consilium divinum exceßerit, pag. 909. *Brochmand.* T. I. Syst. p. 632. ambignam voculæ Prædestinationis significationem evolvens, notat, vocem prædestinationis, Deo tributam, *generalissimè* significare decretum DEI, de omnium rerum gubernatione. Cum enim Deus omnia per certa media ad suos fines convenienter ordinet : inde est, quod vox Prædestinationis aliquando extendatur ad res & personas, denotetque divinum de omnium rerum administratione decretum. Hoc ut probat, ex divinorum monumentorum effatis, provocat quoque ad *Act.* 4. v. 27. 28. *Justus Feurbornius*, dum quæstionem: *A quibus Christus sit afflictus, & num illi sint excusabiles?* prolixè ventilat, diligenter etiam scrutatur dictum nostrum, in quo explicando & in suam sententiam pertrahendo, adversarii, & potissimum *Piscator* mirè desudat, & quasi re benè actâ, tantum non exultat; sic verò ille: Valdè emphaticè Spiritus S. loquitur, dum testatur, divinam βελήν præfiniisse γενέσθαι, fieri illa, quæ Pontius Pilatus, Herodes, gentes, & Israelitæ præstiterunt. Quâ phrasi observabili Spiritus S. idèò usus est; Quia voluit nobis suggerere distinctionem inter facti *essentiam*, & facti *circumstantiam*. Deus & homines peccatores suo modo simul concurrerunt in Christi interemptione & crucifixione, quando illa consideratur ut factum aliquod, ὁπωδιῶς spectatum. At in eadem convenerunt *valde dispariter*, quando ipsius *circumstantie adhaerentes* ponderantur. Judæi enim & gentes *peffimo animo & fine* noxio Christum interfecerunt: Deus Pater verò voluit sui Filii crucifixionem optimo animo & fine nempe in redemptionem generis humani. Vel puer igitur intelligat grandem inconsequentiam in hac collectione: Herodes & Pontius Pilatus, &c. convenerunt ad faciendum, quæcunque manus & consilium Dei prædefiniverunt γενέσθαι, fieri, E. fuit *absoluta* Dei βελή, necessitans, & necessitate inevitabili instigans, urgens & impellens illos ad Christum trucidandum. An enim divina βελή est statim *absoluta & simplex*, & *inevitabiliter necessitans*? Annon divina βελή respicit Christi crucifixionem quatenus fuit salutifera & opifera generi humano? An divina,

βλαη incitat homines ad patranda peccata: V. Feurb, Op. Fasc. II. Disp. II. th. 24. -- 2. p. 180. 191. B. Hülsemann. Prælect. Acad. in libr. Conc. p. 693. ad objectionem Calvinistarum ex hoc loco, respondet: *Herodes & P. Pilatus fecerunt, quicquid manus tua, & consilium προώρισε γενέσθαι, prædestinavit, ut fieret*; id nequaquam Deo tribuit destinationem mortis Filii ad finem malum; videlicet ad Herodis interitum, sed potius ad Herodis & Pilati salutem, quia & in cruce pro his Christus oravit, Esa. LIII. ult, Mich. Waltherus in Harm. Bibl. existimat, locum nostrum esse parallelum superiori cap. II. Act. v. 23, non solum quâ sensum, sed etiam quâ subortum dubium, dum Apostoli ajunt: *Convenisse Herodem --- decreverint fieri*. Quum neque præscientia neque providentia Dei, rebus illis. antequam essent gesta, ut gererentur, ullam impulerit vel causam, vel necessitatem, fol. m. 626. De illo autem loco p. 624. ita disserit: Disertâ fit mentio & definiti consilii, & præscientiæ divinæ; hæc respicit factum Judæorum. illud verò salutarem passioni finem. non enim duntaxat est passus Filius Dei, quod Deus præscivit, sed & definito consilio passus est, ut videlicet passione suâ genus humanum exitio liberaret. Hoc ergo dicere vult Apostolus, exponente Gerlachio: Non occisus est, quod non posset mortem, aut manus vestras effugere, sed quia voluit Patri cœlesti parere quia is præscivit & in sacris literis prædixit mortem Messiæ, & certo suo consilio tradidit eum in mortem temporalem, nimirum ut ille aliis impetraret vitam æternam. Non autem Deus definivit, aut præordinavit odium Judæorum erga Christum, sed præcognoscens illud, constituit eo bene uti, ex præcognitione mali consilium de genere humano per mortem Christi redimendo ordinavit. Brevissimè Prosper, Actio displicuit, Passio grata fuit: Ad illam pertinet præscientia, quæ nullam imponit malè agendi necessitatem, ad hanc definitum consilium, quod generi humano impertit incolumitatem. Dannhæwerus differentiam insinuans inter voluntatem ac decretum divinum absolutum & hypotheticum, post alia, eandem ex hoc loco illustrat: In Christi passione, το ἀδικεῖσθαι est decreti absoluti, indepreca bilis ac immobilis, Act. 4, 28. At quod ea passio ab Herode, Pilato, Judâ inflicta fuerit, pertinet ad decretum hypotheticum. Si Herodes, Pilatus, Judas Christum cruciabunt, Ego decerno id permittere. Exsunt hic confatalia, non enim necessariâ, passioni fuit Herodis, Pilati, Judæ manus socia: potuisset Pater cœlestis Filium immediate cruciare, mactare, sacrificare, sicut Abraham, Isaacum; in Hodosoph, Christ, Phœnom, III. p. (215.) m. 305. seq.

seq. Vix alia mens *Kromayeri*, qui hic distingvit inter decretum συγχω-
 εἶσεως, i. e. permissionis & εὐδοκίας, i. e. beneplaciti, ut & inter
 facta scelerata Pilati & Herodis, & opus redemptionis, quod ex passio-
 ne Salvatoris emerfit. Circa facta scelerata Pilati & Herodis decretum
 permissionis, circa opus redemptionis decretum beneplaciti occupa-
 batur. Inprimis vocabulum manus, quæ directionis est organon, hic ve-
 nit attendendum. Sensus est; Deum decrevisse scelerata ista facta Herodis
 & Pilati permittere, sed permissa ita direxisse, ut opus redemptionis, quod
 approbando decreverat, inde resultaret. Vel, quod idem, inter decretum à
 priori & à priori & à posteriori distingvendum. Nec in textu est, ut fa-
 cerent, (quia non fuerunt executores decreti divini de redimendo humano
 genere) sed ut fieret, quod manus tua decrevit; in Theol. Posit. Polem.
 Art. V. p. 323. sq. *Job. Christoph. Seldius* in Topica Calvin. p. 559. aliqua
 exempla referens, in quibus certæ personæ introducuntur tanquam causæ
 per accidens, subjicit *Christi hostes*, quos itidem Petrus ceu causas per ac-
 cidens executionis (consilii divini) distingvat à Deo ceu causa per se, Act.
 IV, 27. & citat Dn. D. *Jacob Martini* Disp. VIII. §. 5. *Idem Seld.* præsens
 testimonium Scripturæ adductum à *Chamiero*, suam suorumque senten-
 tiam de peccati causa stabiliente, explicat de *divina permissione*, non qui-
 dem *nudâ*, sed cum metæ præfixione & directione ad salutarem finem
 conjuncta, pag. 719. Clarius *Arcularius* concludit: Quod hic dicitur im-
 pios occidendo Christum, fecisse quæcunque manus & consilium Dei pri-
 us decreverant, ut fierent: ad amoliendum offendiculum pertinet, quod ex
 morte Christi concipi poterat, ne quis existimaret, Christi hostes Deo esse
 potentiores, qui quem ipse Regem constituisset, eum illi necârint. Do-
 cent igitur fideles, Deum admirabili suâ providentiâ conatum & violen-
 tiam hostium Christi ita moderatum fuisse, ut eventus ac finis fuerit
 bonus: illosque impia conspiratione sua adeo nihil profecisse
 adversus Christi regnum, ut illud potius promoverint, quamvis in-
 scii & aliud agentes. Strictim etiam nostrum locum ventilavit *Rappoltus*
 in Colleg. distinct. theol. cont. Calv. Per προσερισμὸν Act. II, 23. IV, 28.
 intelligitur decretum permissionis, si ad *modum passionis* respicias: *Manus*
tua & consilium decreverunt fieri; i. e. decreverunt permittere, ut fierent,
 prævisa nempe hominum malitia. Τῇ προγνώσει γὰρ ἐκδοτέῃ, Act. II, 23.
 Sin ad *passionem ipsam*, decretum beneplaciti, Opp. f. 1245. *B. Scherze-
 rus* ita hunc locum παραφράζει: *Herodes & Pontius Pilatus* [libere,
 non

non coacti aut à Deo impulsī, alias is esset peccati autor, quod absurdum) fecerunt, quæ (ὅσα ἡ ἐκείνη, seu quovis) manus & consilium (providum) Dei prædeterminaverat [modum, quousque malitia horum progrediretur, ponendo: & actionem malam in finem bonum dirigendo] γένεσθαι fieri (non εἶναι sive esse) Act. IV, 28. in Brev. Hülf. enucl. c. IV, p. 216. Conf. Syst. Def. L. XII. §. IV. f. 479. D. Gottfr. Olearius Annot. Bibl. p. 320. verbis Leonis, jam citatis, nostrum edisserit dictum, superaddens ex Röbero: Subordinatio hic est malarum voluntatum hominum & diaboli, ad optimum finem libera, sapientissima, sanctissima; unde Deus decrevisse dicitur, non ex absoluta, sed hypothetica voluntate. Verba B. Calovii in Annot. ad h. l. f. 848. de hac materia ita habent: Vox *πρόορις* non notat hic reprobationem ad aeternum exitium, ut in aprico est, neque etiam predestinationem ad malum: Sed *πρόορις* eorum, quæ ut fierent, Dei manus & consilium decreverat: qui non ipsam mali operationem, vel impulsum, aut motionem ad malum, nedum talem motum, qui necessitatem malitiæ importet, indicat, sed directionem malitiæ istius prævisæ & præmissæ, ad finem salutarem, redemptionem humani generis, quo de in LL. CC. T. II. System. Theol. fusius egit. Qvenstedt in Syst. Theol. distinguit hic inter traditionem Christi activam & passivam. Illam Deus non decrevit, sed hanc. Actum enim Judæorum non voluit DEUS, passionem vero Christi voluit, inquit Lombardus lib. 1. dist. 48. Actio displicuit, passio grata fuit, ait Prosper. Decrevit non impedire, sed permittere, ut fierent, quæ ipsi Judæi nefario ausu facere parati erant, non vero decrevit, ut facerent. Distinguit porro, inter præparationem & impulsu impiorum, & directionem pessimi criminis ad salutarem finem, non illa. sed hæc Deo tribuenda. Illud, quod Deus *πρόωρισε γένεσθαι*, fieri decrevit, ab eo, propter quod hostes Jesu *συνήχθησαν ποιῆσαι*, diligenter secernendum est. In actionibus enim hostium latet Dei actio, non absolutâ necessitate eas prædeterminans, sed permittens, usurpans & ordinans manu suâ ad consilii sui benignissimam executionem. Consilio suo decrevit Deus Filium suum ab illis affligi, quia cum illos ad affligendum paratos prævidisset, non voluit prohibere, sed decrevit permittere, eorumque malitiâ benè uti. Part. II. Cap. II. f. 101. Dn Hannekenius cum Maresio de peccatis agens, quomodo iis providentia divina interveniat, Act. IV, 28. h. m. vindicat: Sævitia Judæorum & gentium non tribuitur Deo prædestinanti ejusque consilio efficaci, sed ipsa Filii Dei in victimam mundi traditio. V. Observ. in System, Mares. L. IV. obs.

ad §. XXIV. D. *Christoph Franckius* Exerc. I. Anti-Wendel. §. XXXIII. p. 51 postquam *Wendelino* ita respondisset: Hoc dicunt Apostoli: *Congregati sunt in hac Civitate vere adversus --- ut facerent*, (quod non de intentione hostium Christi, sed de eventu intelligendum, Conf. Act. I. 25.) *quæcunque manus tua --- præsumit*, sc. ex permissione divina, metatum constitutione, & salutaris in finem directione, fieri; ad illustrandum verum hujus sermonis Apostolici sensum, monet adhuc, non hoc velle Apostolos verbis illis, Herodem & Pontium Pilatum cum gentibus & populis Israel congregatos esse adversus Jesum, ad illum crudeliter tractandum, crucifigendum, occidendum: multo enim ante crucifixus & occisus fuerat Jesus: sed significare potius, Herodem & Pilatum cum reliquis congregatum esse adversus Jesum, ad extirpandam ejus doctrinam, & ad persequendos occidendosque Apostolos & discipulos, doctrinæ illius propagatores, (vid. Act. XII, 1. 2. 3.) in quibus se ipsum peti Christus profiteur Act. IX, 4. 5. XXII, 4. 7. XXVI, 14. 15. *Saul, Saul*, inquires, *quid me persequeris?* Evolv. etiam *Hutter*. in LL. Th. p. 246. f. 763. *Gerhard*. Hom. Acad. P. II. p. 133. *Eckard*. in Fasc. Controv. Calv. c. 10. qv. 2. obj. 12. p. 225. c. 15. qvæst. 1. obj. 1 p. 302. *Hafenreiff*. LL. Th. p. 117. sqq. *Flaci*. Clav. Script. P. II. p. 388. *Bechmann*. in Theol. Polem. p. 359. sq. *Prückner*. in Vindic. h. l. p. 29. *Heunisch*. Thes. Disp. p. 277. a. & p. 284. a. & c.

§. 28.

Cum etiam in rem nostram esse existimem, audire ex aliis quoque Scholis viros, aliquos tantum, haud incelebres inter suos impræsentiarum nominare sat erit. *Th. Beza* ad v. 28. hæc annotat: Referendum est verbum *πρωτοῦ* non ad consilia & voluntates Herodis & Pilati, sed ad ipsorum consiliorum eventum, quod etiam à nobis annotatum est supra I, 25. de Juda. Habenda denique ratio est non operis illorum, qui scelerati fuerunt homicidæ & profani veritatis hostes, sed operis DEI, quod illi nihil tale cogitantes peragebant. Hæc autem distinctio recte observata, moderatis omnibus ingeniis satisfaciet, ut Dei consilium ac decretum à præscientia nunquam separent, & tamen scelerum culpam totam in secundis causis, diabolo videlicet & homine, constituent; f. 448. Cum eo concordat *Piscator*. *Bullingerus* ita suam exponit sententiam: Ne quis Deum impotentem esse suspicaretur propter impiorum violentiam, subjungit, quod ea omnia non impiorum artibus & vi, sed divino patrata sint consilio. *Calvinus*: Ut etiam palam fiat, adeo illa conspuratione non eversum fuisse Christi regnum

ut

ut tunc verè effloruerit. Hic tamen continetur insignis doctrina, Deum arcano suo consilio sic moderari omnia ut per impios etiam exequatur quod statuit. Non quod sponte illi manus ad tale ministerium prabeant: Sed quod eorum consilia & conatus retrorsum agit: ut distinctè hinc æquitas & summa rectitudo, inde scelus & iniquitas appareat. *Henr. Hammondus* breviter & in transcurso dicit: decrevit [DEUS] quod hæc fierent, non quod Judæi hoc facerent: hoc enim duntaxat prævidit. Prolixior hic est *Moses Amyraldus* paraphrasten agens, nam cum ad v. 27. dixisset, Judæos atque Gentiles fœdus iniisse, ut JEU nocerent, eumque de dignitate, quam Pater ipsi destinaverat, deicerent, illicò pergit: *C'estoit là proprement leur dessein, & non pas d'exécuter ta volonté, ny de servir aux arrests de ta Providence. Et neantmoins ta Providence est si sage en sa conduite, & si puissante en, l'employ de ses instrumens & de ses moyens, qu'encore qu'ils suivent leurs passions ou leurs inclinations naturelles, en fin pourtant l'exenement monstre qu'ils te sont absolument assujettis, tellement qu'ayant simplement égard aux succès de leurs entreprises, & non pas aux motifs de leurs conseils, ils font si ponctuellement ta volonté, que l'on diroit qu'ils n'ont eu autre but devant leurs yeux, ny autre chose dans la pensée. C'est pourquoy nous ne craindrons pas de dire que tous ces gens là se sont assemblés pour faire toutes les choses que ta main, c'est à dire, ta vertu; & ton conseil, c'est à dire, ta sagesse, auoyent auparavant, & dès les temps éternels, déterminé devoir estre faites.* Post hæc monstrare satagit, DEUM non agere ex more hominum, quæ solent esse præcipites consiliis & factis, unde eadem plerumque exitus habere aut experiri infelices; vel, potentes suis nimis indulgere cupiditatibus, neglecto rationis consilio, hinc eorum cœpta & confusione & audaciâ merito accusari, &c. fol. 191. 192. 193. *Evolv. in super Contr. Pellicanus Comm. h. l. (Tig. t. 1582.) Petrus Viretus (Gallicè edit. 1561.) Dan. Tossanus (Hanov. 4. 1604.) Bened. Aretius, Jo. Boisius in Collation. in Acta veteris Interpretis cum Beza alii que recentioribus (Lond. 8. 1655.) Job. Jacob Grynæus (Basil. 4. 1583.) Franc. Junius (Lugd. 8. 1578. Franc. 1618.) Libert. Fromondus (4. Lovan. 1654.) Walaus (Leydæ 4. 1653.) Nicol du Bois (Lovan. 4. 1666.) Dav. Pareus Opp. Th. T. III. Job. Coccejus T. IV. Opp. Criticor. S. T. IV. Matth. Polus in Synopsi Critic. Vol. IV. Aug. Marlorat. Expos. Eccles. h. l. Conf. Job. Hoornbeck in Theol. Pract. Part. I. p. m. 181. Thesaur. Disp. Th. Sedan. p. 117. 130. Arnold. Lux in tenebr. p. 261. Apertè & planè etiam locum nostrum explicat Simon.*

Episcopus in Oper. Th. sensum quem suppeditat cæteris præferri posse autu-
mans. quod non sit quæsitus, quod sit facilis, analogiæ fidei consentaneus, &
quod præcipuum est, nullo modo obnoxius ullis cavillis, nedum obtre-
ctationibus tam enormibus, qualibus communis interpretatio obnoxia ha-
ctenus fuit, obnoxia adhuc est, & obnoxia semper erit, ut ipse loquiamat.
Cum primis pro certo supponit, hoc in loco non agi de morte & crucifixio-
ne Jesu Christi, tanquam à Deo prædefinita: cum jam multo ante Christus
crucifixus fuisset; nedum de actionibus istis malis ac sceleratis, quas in cruci-
figendo & occidendo Christum, Herodes, Pontius, Pilatus, & gentes ac po-
pulus totus Israel exercuissent, tanquam à DEO prædefinitis; sed tan-
tum ad summum de eo, quod Apostolis Jesu Christi, & sic ipsi Jesu Chri-
sto, tum temporis evenisset ex divina ordinatione & prædefinitione, juxta
id quod Christus ipse dicit Act. 9, 4. 5. *Saul, Saul, quid me persequeris?*
Nec in textu hoc dici, coactos fuisse tum eos, qui illic nominantur, ut
facerent, quæcunque Deus prædefiniverat ut facerent; sed tantum, quæ-
cunque prædefiniverat γενέσθαι, id est, fieri: quæ duo sane multum differ-
rent. Aliud enim esse, prædefinire passionem sive afflictionem Apostolo-
rum, aliud actionem sive persecutionem affligentium Apostolos. Illam præ-
definire potuisse Deum, & prædefinivisse per se: hanc non potuisse præde-
finire, nec prædefinivisse, nisi per accidens, quatenus eventus ejus afflictio,
à Deo per se intenta, & sic per se bona; sed istis, qui eam inferebant, à Deo
permisssa, & sic per se mala & culpabilis. Hisce præmissis, ita procedit *E-*
piscopus: Posito etiam verba hæc sic exponi, ut dicatur, Deum aut divi-
nam χεῖρα καὶ βελὴν prædefinivisse, ut non tantum fierent seu evenirent
discipulis filii sui ea quæ tum iis eveniebant, sed ut ea etiam facerent ii,
qui in textu nominantur: tum nihil vetat verba ista exponere ex hypothesi
malæ & pessimæ voluntatis eorum, qui ista discipulis inferebant, ut sensus
sit: Coacti hîc sunt Herodes & Pontius Pilatus, &c. ut faciant, id est, ex-
sequantur ea, quæ exsequi firmiter apud animum suum constituerunt, & ex-
sequi tamen non possent, nisi Deus prædefinivisset, ut, quia ita volebant, ea
etiam exsequerentur: Quia ita volebant & velle eos liberrima voluntate
Deus videbat, inquam, non ut non possent ea non velle, aut in iis volendis non
perseverare. Prædefinitio enim divina non est actio transiens, aut extra De-
um per potentiam aliquid efficiens, sed actio immanens in Deo, proinde ni-
hil operans aut efficiens in istis hominibus de quibus hîc agitur. Non ita
multo post facere non potest dictus *Episcopus*, quin nobis sententiam decla-

ret suam hoc modo: Quia τῇ βουλῇ τῇ Θεῷ hic jungitur ἡ χεὶρ ejus, addo, nihil esse quod admodum obstet, ut verba hæc paulo aliter legamus aut connectamus, quam legi & connecti hætenus solita sunt, hunc videlicet in modum; coacti sunt in hac urbe Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, contra sanctum Filium tuum Jesum, quem unxisti, ut [ipse sc. Jesus] faceret quæcunque manus tua & consilium tuum prædefiniverat fieri, sive ut ipse faceret. Trajectio tantum hic est levicula, & quæ non quæsitæ est, sed per se ex ordine & naturâ reitantum non fluens; quam si omnino ea non admittatur, nihil vetaret, verba illa, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, tanquam parenthesi, inclusa legere, absque ulla sensus læsione: & sic cum verbo ἐχρυσας, conjungere vers. sequentem, ποιῆσαι ὅσα &c. multo sane majore cum specie, quam si verba, ποιῆσαι ὅσα &c. per trajectionem connectantur cum verbo συνήχθησαν, prout hætenus factum est, ut ut est, sensus, qui ex hac trajectione nostra sequitur purior, evidentior, & minoribus (ausim dicere nullis omnino) difficultatibus obnoxius est, quam qui ex vulgatâ trajectione sequitur; & quod caput rei est, scopo loci accommodatissimus. *Scopus* enim eorum; quorum hæc sunt verba, est indicare partim temeritatem, partim vanitatem hostium suorum. Nempe hoc volunt, istos hostes suos id operam dare & eo contendere ut Filium tuum Jesum, id est, doctrinam, memoriam & nomen ejus, à quo Religio ejus Religio Jesu Christi denominatur, pessumdent & funditus extirpent; atque idcirco subinde consultare, congregari, & comitia ex comitiis facere, &c. sed frustra tamen esse: quia quicquid moliuntur, id omne contra sanctum Filium tuum est, quem tu unxisti, id est, gloria & honore Regio supra omnes Reges ac Principes coronasti, ut omne id invitis omnibus hostibus suis exsequeretur, quod pro tua divina sapientia decrevisti ut fieret, & quod manu tuâ, id est, potentia tua invicta exsequi per eum constituisti. Et huic quidem sensui optime conveniunt sequentia: *Nunc igitur, Domine, intueri --- Filii tui JESU.* Instit. Theol. Lib. IV. Cap. XV. f. 396. seq. Edit. Londin. in f. 1678. Vix aliter de nostra Apostolica assertionem sentit *Philippus à Limborch*, ostensurus enim, nullum ex Scripturâ S. locum proferri posse, in quo Deo ejusmodi circa peccatum actio tribuatur, quâ positâ non posset non sequi peccatum, præsentem quoque vindicat, Adversariorum objectionem. ita respondens: I. Locum hunc non agere de morte J. C. & de consilio scelerato Pilati, Herodis & Judæorum, eum occidendi, quasi hæc omnia decreto divino

divino prædestinata fuerint: &c. Quod ex toto contextu liquet: cum enim narrassent Apostoli miracul. sam claudi hominis sanationem & Seniorum interdictionem de non prædicando in nomine Jesu, gravesque ipsorum comminationes unanimiter omnes ad Deum levaverunt vocem suam: Quod evincit, eos in precatatione illâ respexisse ad conventum circa illud tempus convocatum, & deliberationes contra se institutas. II. Non dicitur Deum decrevisse ut Herodes & Pilatus &c. facerent, quæ fecerunt: sed ad summum, ipsos fecisse quæ Deus decreverat fieri. Atqui hæc duo multum discrepant. DEUS decrevit, ut Ecclesia sua non nisi per crucem & afflictiones ingredia- tur in regnum cælorum: non verò ut persecutores Ecclesiam persequantur: Solummodo hominibus improbis ac à Religione christianâ alienis mundi gubernacula tradit: qui potestate sibi tradita voluntaria malitia abu- tuntur: & religionem cupiditatibus adversam persequantur: atque ita faciunt, quod DEUS decrevit fieri. III. Possunt etiam hæc verba per exiguam verborum trajectionem paulo aliter legi; & tum continebunt sen- sum longe ab eo qui vulgo illi attribuitur diversum, hæc ratione: congre- gati sunt in civitate ista Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populo Israel, adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti ad faciendum (seu ut faceret) quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri. Ita verba ποιῆσαι ὅσα, &c, per exiguam trajectionem connectentur cum verbo ἔχουσας si non majori, æquali certè jure, quam si connectantur cum primo verbo συνήχθησαν, prout communiter fit. Et ejusmodi trajectiones fre- quentes sunt in N. T. Sic Apoc. 13, 8. Adoraverunt bestiam omnes, qui inhabitant terram: quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ agni, qui occisus est ab origine mundi: quæ verba ultima non connectenda sunt cum immediate præcedentibus, sed remotioribus: *scripta sunt*, hæc ratione: quo- rum nomina non sunt scripta ab origine mundi in libro vitæ agni qui occisus est. Tales trajectiones, quæ etiam aliquando adhibita parenthesi insinuan- tur occurrunt Luc. 2, 34. 35. c. 4, 5. & interprete Beza, etiam Act. 13. 27. c. 20, 32, & alibi. Et tum sensus horum verborum erit egregius: nim. non quod Herodes & Pontius Pilatus sint congregati ad faciendum quæ manus & consilium Dei decreverunt fieri; sed quod Deus Pater Filium suum Jesum unxerit, ad faciendum, seu ut faceret, quæ manus & consilium ejus decre- verunt fieri: Et non tantum fidei analogiæ consentaneus, sed & apprimè scopo precantium accommodatus. Ostendunt quippe fiduciam suam in Deum, & omnes inimicorum suorum conatus ac molitiones irritas esse;

eo quod insurgant adversus DEI Filium Jesum Christum, h. e. doctrinam, divinam ab ipso primo annunciatam; & ab ipso denominatam: Atqui fieri nequit, quin ejusmodi conatus successu suo destituantur; Quoniam DEUS Pater Filium suum unxit, honore ac gloria exaltavit, ut invitis omnibus regibus exsequatur id, quod manus ac consilium DEI decreverunt fieri. Hactenus *Limborch* Theol. Christ. Lib. II. Cap. XXX. num. XVII. p. 166. Ed. Amstel in 4. A. 1686. Cui, cæteris nunc missis, trajectionem Apoc. XIII, 8. non assentimur, firmiter persuasi, πὴν, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου debere constitui cum τὰ ὄντια ἐκ Φαρυγγῶν, & non cum ὧν ἐ γέγραπται. Vindicias loci habes in *Nostr.* Meditat. Passional. XII. Not. p. 487. f. Conf. *Nortonii Knatchbull.* Animadvers. in Libr. N. T. f. m. 132. seq.

§. 29.

Si ad Pontificio Interpretes jam delabamur, quantam tunc conspiciamus catervam testimoniorum, de malitia & peccato Judæorum ex præfenti loco insolidum loquentium! omnia gratæ brevitatis ergo non allegabimus, potiora tantum. *Alfonsus Salmeron* Tom. XII. Oper. f. 119. *Objectioni*: Quid ergo peccarunt Judæi; si Dei consilium & beneplacitum, occidendo Christum, impleverunt? sequentibus obviam it: Deum omnia manu sua agere quæcunque fiunt, præter peccatum, nihilque fit, aut fieri potest absque sapientia ejus & consilio, ut videlicet priusquam fiant, inveniat decretum DEI ut fiant, & eo modo quo nata sunt fieri, contingant. Illa ergo, quibus causas aptavit necessarias, necessario eveniunt; at quibus contingentes dedit, & liberas, voluit ut libere & contingenter evenirent. Quia ergo DEUS in suâ æternitate animos Judæorum paratos vidit ad mortem Christi, cum posset sua manus, id est, potentia impedire, noluit pro sua sapientia, quo ex tanto malo ingens bonum, i. e. gloria Dei & electorum salus exoriretur. Non ergo Deus illud occisionis Christi peccatum aut per se voluit, aut suo decreto statuit, sed permisit, & ex permissione tantam salutem elicuit: nisi enim Dominus permisisset, nunquam factum fuisset. Quare singulariter Luc. non dixit, quæ Deus decrevit facere, vel quod decrevit ut illi facerent; sed dixit, decrevit fieri, & supplendum est, illis volentibus, & paratis sua prava voluntate ad inferendam mortem. Id ipsum quoque servis Christi fit, scilicet nihil aliud, quam quod consilium DEI decreverit: quod profecto magna est consolatio. *Guilielmus Estius* in Act. Apost. c. IV, v. 28. *Facere quæ manus tua & consilium decreverunt fieri*, hæc subministrat: Non hinc sequitur decretum DEI esse causam peccati, quia Deus
non

non de reverat fieri peccatum illorum ; sed passionem & mortem Filii sui ; quam & fecit. Fecerunt autem & illi, sed mala voluntate & peccato suo, quam fecit Deus sanctissima voluntate & consilio suo ; sicut eleemosynam facit Dominus sancta intentione, quam eandem interdum servus facit intentione perversa. f. 648. *Job. Lorinus* Comm. h. l. provocat ad versum 18. capitis præcedentis, & 23. secundi, addens : Non refertur hoc decretum ad peccatum crucifigentium Christum, sed ad fructum passionis ejus, & actus virtutum, quos in ea Christus exercuit, ut præter *Chrysostomum* & *Oecumenium* hoc loco, rectè declarant *Leo* & *Prosper*. *Cornelius à Lapide* pag. 106. ita dictum nostrum interpretatur ; Dicit S. Petrus, Deus passionem & necem Christi jam antea ab æterno decreverat, sed prævisis prius per præscientiam conditionatâ perversis Judæorum voluntatibus, quod sc. Pontifices & Scribæ superbi, avari & impii Christum essent occisuri, si Deus illum eis objiceret vitia eorum & scelera redarguentem ; atque ex vi hujus decreti jussit Christo, passionem hanc à Judæis excipere, patique crucem & mortem. *Secundò*, DEUS etiam decrevit positive permittere scelera Judæorum, & vim quam illaturi erant Christo, uti Christus pati posset, itaque Ecclesiam redimere, quod erat arcanum Dei consilium, Judæis, imo & dæmonibus incognitum. DEI enim providentia & decretum positivum, non tantum versatur & attingit id quod positive ab ea decernitur ; ut ipse vel per se, vel per creaturas faciat ; sed etiam id, quod ab ea decernitur, ut permittatur fieri ab impiis. Quæ dicta deinceps perspicua & clara facit ex *Leonis* Serm. 16. de Pass. super. §. 26. allegato. Consul. *Hugo Carenfis*, f. de S. Caro Tom. VII. in Epist. & Actus Apostol. (f. 1645. Lugd.) *Nicol. de Gorram*, *Johan. Ferrus* aliàs *Wild*. *Job. Gagneus* (Parisi. f. 1552.) *Ben. Pererius*, *Gasp. Sanchez* vel *Sanctius*, & *Antonius Perez* h. l.

§. 30.

Nunc has Doctorum ac Interpretum sententias in pauca contractas æqui Lectoris ponamus ob oculos, ut uno quasi intuitu perspectas & comprehensas suis queat momentis perpendere, & vera à falsis dijudicare. Vexatissimum esse hunc locum, quantum ad versionem, interpunctionem, explicationem, apertè & ingenuè confessi sunt *Magni viri*. Non tamen videtur loqui præcisè de Christi morte & crucifixione, vel de actionibus istis malis ac sceleratis quas in crucifigendo & occidendo Christo exercuerunt hostes, tanquam à Deo prædefinitis ; sed de aliis contingentibus sive fu-

turis

turis post Domini resurrectionem, quæ Apostolis tum temporis, & sic ipsi Jesu Christo eveniebant ex divina ordinatione & prædefinitione. Concedamus verò, esse ita, cum soleat provocari ad Act. 2, 23. seu locum parallelum, ubi dicitur, *quod Christus definito consilio & præscientia DEI sit traditus ad crucifixionem*; distinguendum certe erit inter traditionem *permis- sivam & effectivam*; illa, non hæc obtinebit, cum Christus dicatur traditus, non quod DEUS efficienter ipsum tradiderit, sed quod permiserit: Textus præscientia traditum dicit, non voluntate antecedente. (1.) Deus prævidit & præscivit, quid homines impii, si Filium mitteret in carnem, cum ipso essent acturi: Quoniam vero præviderat illa omnia quæ postmodum evenerunt, imo plura quam evenerunt, consultavit (2.) an omnia velit permittere? & statuit (3.) se hæc tantum velle permittere, quæ evenerunt, non omnia, plura enim evenissent, aut saltem alia si Deus Judæos suæ voluntati permisisset, v. g. lapidassent eum, Joh. 8, 59. de monte præcipitassent, Luc. 4, 24. sed Deus noluit. (4.) Illa quæ statuit permittere postmodum suis Prophetis revelavit, quia ea prædixerunt, unde illud Luc. 24, 26. *Oportuit hæc Christum pati*, necessitate hypothetica non absoluta emollitur.

§. 23.

Solent aliàs Theologi in præsentī negotio, præscientiam à decreto sive voluntate distingvere, quæ ut latius & angustius differant. Conf. *Lombard.* l. 1. sent. dist. 6, sect 2. *Damasc.* L. 2. Orth. fid. c. 30. addentes, Deum præscivisse pessimum Judæorum factum, minimè tamen decrevisse seu voluisse, Consilium igitur & voluntatem ad salutarem tantum finem hinc referenda: solam autem præscientiam ad Judæorum scelus, quod ex antea dictis & adductis non potest non liquere. Sed quid obstabit? si distinguamus inter decretum *permisivum & dispositivum* atque *effectivum*, prius, quod solà permissione absolvi potest, admittentes, posterius verò, quod præter permissionem effectivum influxum requirit, negantes; Distincta enim sunt *decernere fieri, & decernere facere*, prior hinc intelligitur sensus, non posterior. B. Dannhæwerus consequentiam Reformationum: *Convenerunt ad faciendum quodcunque consilium suum, & manus prius definitæ fieri ita infringit*: Ergò facere. Quid si permittere, quid si pati? quid si crucifigi? quod, abstrahendo à malitia, & abnormatione crucifigentium, per se malum non est. Quid si fieri (non malum sed) bonum passionis salutaris, mortis vivificæ, ideo sacrificii hilastici? quid si fieri illud mysticum Dei consilium, ubi Deus

I

fecit

fecit quod suum est, hominibus facientibus quod suum est? Hodom. Spir. Calv. P. I. Phant. IV. p. 103 r. Et licet obvertatur, expresse dici in textu: *ad faciendum quod decrevisti*, attamen vel ad hoc responsio est in promptu nimirum, *ad faciendum* non referri ad decretum DEI, sed ad Pontium Pilatum &c. Ad decretum Dei verò referri tantum *ad fieri*. Jam verò, quod decretum pro objecto habet *tantum fienda ut sic*: non vero facienda ut sic, illud non est decretum effectivum, sed permissivum, aut ad summum dispositivum. Taceo, *ad faciendum* connecti etiam posse *cum priori JESU*, non debere præcisè *cum remotiori*, *ad convenerunt*; ut sensus emergat: convenerunt adversus JESUM, quem unxisti, ut faceret, quæcunque tua manus prædefiniverat, h. e. tueretur Ecclesiam suam tum afflictam. Sequitur in contextu: *nunc igitur, Domine, intueri in minas eorum* &c. h. e. fac pro officio tuos o Christe, ad quod es unctus. Sensus hic respondet scopo precantium, congruit syntaxi, quia nominativus præcedit suum verbum.

§. 32.

B. Scherzerus locum nostrum accuratissimè scrutatus, sensum planissimum fecit in Collegio quodam MSC. cujus Præceptoris, ante hos viginti, & quod excurrit annos, nostri, ductum nunc sequimur. Deus juxta præscientiam demum fecit decretum permittendi, & quia permissionem decreverat, fecit postmodum decretum effectivum de filio mittendo; sic Christus *misit discipulos in medium luporum*, Luc. 10, 3. non ut interficerentur, sed quia erant lupi illi, ad quos mittebantur discipuli. Expresse enim Act. 2, 23. dicitur, *Christum esse traditum secundum præscientiam*; i. e. quia Deus præsciverat Judæos ipsum interfekturos, ideo decrevit eum ipsis tradere, h. e. in mundum mittere, & permittere ut ipsi eundem in horto capiant, tandemque cruci affigant. Citat egregia in hanc rem apud Athanasium, de Incarnat. Verbi p. 54 seq. Christus igitur 1. Obtulit se ad mortem; 2. Pater consensit in oblationem; 3. prævidit an Judæi interfekturi essent ipsum? 4. Vidit, quod sic! 5. Decrevit quousque vellet permittere: hic nullus influxus aut decretum effectivum peccati, sed permissivum tantum. Offerre enim se ad mortem, non est peccatum; permittere oblationem, non est peccatum: non impedire interfektionem eo modo, non est peccatum, sed ad illum, qui interficit, omne omni-

omnino tendit peccatum unicè. Haudquaquam verò Apostoli absque gravi consilio hic commemorant, quod Herodes & Pilatus cum Judæis ac militibus Romanis convenerint ad faciendum quod manus & consilium DEI prius decreverant fieri, tum ne quis existimet, quasi vel fortuito hæc evenerint, vel quasi Christus rabiem Judæorum effugere non potuerit.

§. 33.

Postremum, cum ex instituto de hoc Argumento disseruerit sub rubrica: *De interfectione JESU Christi vivifica*, (Argent. 1646. impress.) Celeberr. Theolog. Dorscheus, ex eo sequentes impræsentiarum conclusiones, ex modo formaque dictionis divini Scriptoris erutas, dare visum est. I. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum præfinivit absolutè omnia*; quasi nullus respectus, nulla προῦνοια antecellisset. II. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefiniivit in tempore determinare antecederet ipsas actiones Pontii Pilati, Herodis, Pontificumque quatales sunt*. III. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefiniivit ipsam pravitatem ut, facerent illam*. IV. Non dixit S. Lucas: *Manus tua & consilium tuum prædefiniivit ipsam pravitatem, ut fieret*. V. Non dixit S. Lucas: *Herodes & Pilatus &c. convenerunt, ut facerent*, quia *præfinivit*, seu ex vi ipsius præfinitionis; sed quæ *præfinivit*. Illustrat hoc duobus non inelegantibus similibus, quorum primum ita habet: sit aliquis, qui lethale apostema habet, velletque illud incidi modo convenientissimo. Superveniret aliquis districto ense, animo interficiendi & latrocinandi, enssem adversus ægotantem distringeret, incidere præter suum consilium apostema, quæ incisione salus ægro compararetur. Sanè ille æger dicere posset, ille me obruit ad faciendum id, quod ego dudum volebam & in consiliis votisque habebam. Interim ille apostematis incisor & vulnerationis autor suum ductum sive impetum secutus, licet feliciter & salutariter egerit, per accidens tamen & extrinseca ordinatione ita egit, ut in & per se sceleratè operatus & latronis publici poenam meritus fuerit. Sic incidi voluit & vulnerari pro orbis redemptione Filius Dei: obvii erant Judæi & Gentiles ad violentiam & per se nequaquam medicam incisionem. Filius Dei admisit. Deus Pater incursum permisit. Sic facta est Filii incisio & decreta vulneratio pro salute orbis, licet Deus illam violentam & sangvinariam incursionem non decreverit, verum illa tantum in

suo decreto faciendorum & fiendorum pro mundi salute uti designaverit.

VI. Non dixit S. Lucas; *Omnia, quæ Pontius Pilatus, Herodes & ceteri JESU hostes, fecerunt, decrevit manus & consilium Dei fieri.* Fecerunt in isto furore plurima pessima & horrenda, sed ista decrevisse Deum, ut fierent, nequaquam dicendum est. S. Lucas ait, istos fecisse, quæ Deus volebat manu consilioque suo fieri. Unde nequaquam sequitur; omnia quæ illi fecerunt, Deum decrevisse fieri. VII: Non dixit S. Lucas: *Omnia, quæ fiebant ex illo conventu Gentilium & Judæorum, DEUM manu sua suoque consilio voluisse facere.* Fiebant tum multa, quæ Deus non volebat fieri, quia nefaria sunt & truculenta. Interim, quæ Deus volebat fieri, sanctissimè fiebant & innocentissime. Unde non omnia, quæ ex illo conventu scelerato fiebant, Deus manu sua consilioque suo potuit voluisse facere. IIX. *Prædefinivit igitur Deus opt. Max. ipsam passionem, & exodo filii sui ad illam.* Hanc voluit perfici seu fieri. Circa hanc manus Dei operata est. Circa hanc consilium Dei fuit efficax. IX. *Prædefinivit denique omnia, quæ quovis modo ab ipsis fiebant, aut isti Domini nostri hostes fecerunt permittere.*

CAP III. PORISMATICUM.

Porisma I.

Scriptura per Scripturam est explicanda.

Cont. Pontific.

§. I.

EX Connexione hoc πορίσμα elicimus, quæ ad anteced. textus nostri nos ablegat, in quibus Apostoli precantes ad DEUM, expresse provocant ad Psalmi secundi prædictionem, ac confestim in præsentis oraculo Domino ostendunt, hoc ipsum esse tempus illud, quo maximè tumultuantur gentes, nunc hoc suo tempore planè talem esse tumultum hostium contra Deum & Christum, de quali David suo tempore fuerit conquestus. Vides, quod eo Spiritu, quo fuerunt inspiratæ, intelligendæ quoque sint Scripturæ. Ut enim aliàs in humanis quilibet suorum verborum optimus

mus est interpretres : Ita multo magis Spiritus S. de quibus nos certiores fecit in Scripturis, optimè fuit interpretatus, cum obscuriora, ceu videntur, per clariora, prædictiones & vaticinia per eventus & complementa, uti h. l. pauciora per plura declaravit.

§. 2.

Ex hoc verò apertissimè etiam colligitur, Psalmum secundum litera-
liter non de Davide, sed de Filio Dei salvatore nostro opt. Max. intelligen-
dum. Nam si plane nullum hujus rei suppleret argumentum aliud, Apo-
stolum Petrum h. l. testem omni exceptione habemus majorem. Sic infra quo-
que Cap 13, 33, Apostolus Psalmum 2. ad Christum retulit, ex quo rectè in-
ter alia colligit *Rivetius* Comm. h. l. p. 18. quod tum temporis apud Judæos
constiterit, Psal. secundum propriè ad Messiam pertinere, cum credibile non
sit Apostolum locos aut controversos, aut difficiles accommodat attulisse apud
Judæos quippe qui ea ratione illos in errore potius confirmasset. Quæ no-
tanda contra *Calvinum* sunt, qui juxta cum recentioribus Judæis negat in
Psalmo II. propriè de Christo agi.

Porisma II.

Ingruentibus periculis ad DEUM nos per preces
recipiamus.

Verba nostra desumpta sunt ex Apostolica precatione; hanc oportet
trahere in exemplum, & nos armare eadem parihesia, quâ usi sunt illi, & per
iteratas preces in omnem nos parare eventum. Cum sentimus periculum,
prima cura esto confugere ad DEUM. Cum bellum ingruit, paremus favo-
rem Dei, prius quam arma. Sic cum morbus, non prius pharmaca, quam re-
conciliationem cum Deo. *Frustra enim paratur equus ad prælium sine Deo,*
Ps. 33, 17. Ad quem locum sapienter D. AUGUSTINUS: *Cum tu vides, in-*
quit, equum bene formatum, bonis viribus, magno cursu præditum, ista omnia
velut promittunt tibi de illo salutem: sed fallunt, si Deus non tuetur, Oper.
Tom. II. m. p. 150. *Frustra viget custodit urbem sine DEO, Ps. 127, 1.*
Quod effatum generatim sumtum res omnes omnino complectitur, publi-
cas & privatas, sacras & profanas, quæ in humana vita geri providerique so-
lent. In singulis illarum singularis Dei requiritur bonitas, qui omnia be-
ne evenire jubeat, ac secundet. Illius igitur opem, præsidium, atque gratiam
implorare necessum est: quo promovente, salva sunt omnia; quo deserente

te, nihil exurget, & quæ steterē, corruent. Jung. *Ludovicus Molina* de concordia lib. arbitrii cum gratia Disp. VXII. ap. *Hes.* h. l. f. 543. Idem suggerit jam laudatus *Augustinus* alibi: *Ad Dominum omnes, in Deo omnes. Spes tua Deus sit, fortitudo tua Deus sit, firmitas tua Deus sit, exoratio tua ipse sit, laus tua ipse sit, finis in quo requiescas, ipse sit; adjutorium cum laboras ipse sit.* O utinam hoc consideremus, ne solis mediis humanis nos armemus contra vitæ pericula, sed ad Deum unicè & constanter confugiamus. Deus sine mediis omnia potest, media sine DEO nihil possunt. Conf. de efficaciâ precum prolixè agentem *Gerb.* Schol. Piet. it. Apohor. Pract. tit. Oratio; *Olear.* Gymnas. Patient. p. 403. 454. & *Forsteri* Comm. in Iesa. pag. 417.

Porisma III.

Potest Ecclesia (etiam quivis pius,) in precibus suis Deo quasi digito ostendere hostes de quibus quæritur, & à quibus sibi metuit

Putabimusne Spiritum S. sine causa annotasse, quod Apostoli adeo nominatim suos hostes apud Deum detulerint? Non debemus quærere favorem eorum, qui contra Christum insurgunt, nec debemus dissimulare, quos habeamus pro hostibus Ecclesiæ nec ne sed eos apertè confiteri, & apud Deum accusare, ne in precibus nostris inveniatur aliqua hypocrisis species aut quædam cum impiis collusio. Nam si dico me odisse omnes falsos & sanguinolentos, & interim neminem volo pro sanguinolento agnoscere quantumcunque faciat mali, hypocrisis est. Sicut igitur Esther Ahasvero quærenti: *quis est iste, & ubi iste est, quem provexit eo audacia animus ipsius, ut faceret ita?* respondit, *Vir hostis & inimicus Haman pessimus, iste est,* Esth. 7, 5. sq. Ita Ecclesia quoque Deo debet dicere: hi sunt nostri hostes. Sic fecit HISKIAS, Jes. 37, 17. Sic David suum *Schiggajon* (quod *Bellarminus* ait propriè ignorantiam significare; *Genebrardus* vero interpretatur oblectationem; ac si esset genus carminis ab oblectando sic dictum,) scripsit contra *Chus*, (pro quo *Aquila*, ut refert S. Hieron. *Æthiopem* habet, *Genebrard.* autem & *Lorinus* sic volunt *Saulem* vocari, ob tetros mores atque crudeles; qua locutione *Horatius* Lib. I. Serm. Satyr. IV. canit:

--- *Hic niger est, hunc, tu Romane, caveo.*)

Psal. VII, Sic Psal. LII, exdresse contra *Doëgum* precatus est: Et Paulus de adver-

adversario quodam suo Alexandro specialiter conqueritur, 2. ad Tim. 4, 4. Vid. *August* L. XVI. cont. Faust. Manich. cap. XXII. ut alia exempla precum omittam, in quibus Sancti catalogum texuerunt suorum hostium; contra quos precantur. Ratio hujus rei non est, quasi Deus indigeat aliqua detectione nostrorum hostium, sicut Ahasverus indigebat, sed ut nos publicè confiteamur & manifestemus, nos abhorrere à consilio impiorum, & eos habere pro nostris hostibus, ut publicè nota sit aversio animi nostri ab hominibus impiis. Vix aliter atque Deum, quamvis ipse antequam petamus novit, quibus indigeamus etiam benedictionibus suis quandoque nos præveniat, & citra preces nostras largiatur nobis omnia, vel maximè orandum atque invocandum esse, invictè demonstratur.

Porisma IV.

Christus & à Judæis & ab Ethnicis passus est.

§. 1.

Passus Salvator etiam est à *Deo Patre*, qui omnium nostrum peccata in ipsum conjecit, Jesa. 53, 6. & ob peccata hæc nostra ira in eum exarsit. Zach. 13, 7. ipsum tradidit, Rom. 8, 32. & sic contereere voluit, Jesa. 53, 10. cujus gratia derelictum se à Deo conqueritur, Matt 27, 46. *A Diabolo*, qui Calcanem ejus infensissimè petiit, Gen. 3, 15. *Ab Apostolis*: Ex his namque Judas ipsum suo osculo pacis nefariè prodendo, Matth. 26, 49. Petrus temeritate nimia Malcho Pontificis servo auriculam amputando, Jahan XIX. 10. horrendà execratione Dominum tertiam vice abnegando, Marc. XIV, 71. Petrus, Jacobus & Johannes in horto villæ Gethsemane in medio ipsius agone stertendo, Matth XXVI, 40. 43. 45. Discipuli denique ad unum omnes fugà ipsum derelinquendo, Matth. XXVI, 56. non parum passionum passionibus Christi, addiderunt. Hoc autem loco nominantur *inimici* Christi; Judei cum Gentilibus; vides enim & magistratus & populum utriusque generis, Herodes magistratus Judaicus, Pilatus Ethnicus: Milites Romani, populus Ethnicus; plebs Israëlita, Judaicus populus; à singulis quid Dominus perpeffus sit, singulatim passio in Historia suis quodcunque locis innuit.

§. 2.

Habet hæc res non exiguum *solatium pro nobis Gentilibus*. Sapientissimè Deus eo tempore voluit pati Christum, quo Hierosolymæ Ethnici dominabantur Judæis, ut ab utrisque pro utrisque Christus mactaretur sacrificium. Ideò ab utrisque mactatus, ut pro utrisque mactatus intelligeretur, Sicut Judæi non
salvan-

salvantur sine Christo, ita salus eadem quæ Judæis, Ethnicis quoque parata est. Conf. Act. 15, 11. Lavimus manus in ejus sanguine, ut sanguine ejus lavaretur nostra anima.

§. 3.

Cæterum hæc exaggerant (1.) *passionis Dominicæ gravitatem*. Ecqui isti sunt, à quibus Christus patitur? Omnium ordinum ac statuum, societatis humanæ promiscuæ, promiscui socii sunt Judæi ac gentiles, Pontifices, Sacerdotes, Reges, principes, primores, præsides, militum cohortes, populus, turba, qui ut universum genus humanum repræsentant, ita summam universi generis humani ingratitudinem erga Christum arguunt. Erat is *agnus Dei tollens peccata mundi*, Joh. I, 29. *Propitiator peccatorum totius mundi*, 1. Joh. II, 2. *Salvator omnium*, 1. Tim. IV, 10. At ecce detestandam ingratitudinem, ille ipse, quem reconciliatum venerat, mundus ipsum odio prosequitur, in mortem ignominiosissimam crucis, præviis passionibus innumeris, tradit. Heu scelus! heu dedecus! Quid hæc ingratitudine terra pejus producere, quid infernus deterius evomere potuisset? Hoc, hoc erat, quod passionem ejus aggravabat. Ecqui isti sunt, à quibus patitur? Judæi sunt, *semen Abrahæ sunt, populus Dei sunt, cognati ejus secundum carnem sunt*, Rom. IX, 5. quibus ipse jam olim promissus, Gen. 12, 3. & 18, 18. *in temporis plenitudine missus*, Gal. 4, 4. *veluti pastor ad oves perditas Israël*, Matth. 15, 24. *veluti Medicus ad animarum ipsorum vulnera curanda*, Matth. 9, 12. *Pertulit omnes infirmos eorum*, quæ Augustini verba sunt in Ps LXIII Tom. IIX. f. m. 445, *curavit omnes languidos eorum, predicavit regnum Cælorum, non tacuit vitia eorum, ut ipsa potius eis displicerent, non medico, à quo sanabantur*. His omnibus curationibus ejus ingrati, tanquam multâ febre phrenetice insanientes, in medicum, qui venerat curare eos, excogitaverunt consilium perdendi eum. Heu scelus! heu dedecus! Et hoc demum erat, quod passionem ejus vel maximè aggravabat. Ecqui isti sunt à quibus patitur? Pontifices maximi & Sacerdotes Domini sunt, *quorum labia scientiam custodire debebant, è quorum ore lex requirenda erat*, Mal. II, 7. qui ipsum promissum Messiam è lege alios ante agnoscere, agnitum populo commendare debeant, Atqui in domo Domini maximi, hi in persecutione ejus primi. Heu scelus! Heu dedecus! Et hoc passionem Domini vel maximè aggravabat.

§. 4.

Demonstrant (2.) *nefandam delicti Judeorum in Christum admissi abominationem*. (Quid hoc ipso perpetrare potuissent scelestius, quid abominandum

dum magis? Horrendum scelus parricidæ commitunt, qui vel parentes vel liberos, vel fratres, vel principes, Reges, Imperatores trucidant. At hi nostri non agnatum solum, sed *gloriæ Dominum*, I. Cor. II, 8. sed vitæ ducem, *sanctum illum & justum*, Act. III. 15. sed filium Dei Jesum trucidarunt, cujus proditores & occisores facti sunt, Act. 7, 52. Inde factum, ut & *sanguis ejus super ipsos & super ipsorum filios venerit*, Matth. 27, 25. & *h. micidæ bi perditæ, & urbs illorum incensa*, Matth. 22, 7. solo adæqvata, in hunc usque diem in cineribus suis sepulta jaceat, id quod Christus Luc. 9 44 prædixerat, filiis five posteris ipsorum à gratiæ fœdere exclusis, ac per totum orbem terrarum dispersis, vide Rom. 9, 7. seqq.

Porisma V.

Hostes Christi antiquum obtinent.

Quales fuerant tempore Davidis, tales erant tempore Christi. Hic enim est scopus nostrorum verborum, ut ostendant hoc tempore ita fremere hostes contra Jesum, ut olim fecerunt Davidis tempore. (α) Sicut Diabolus non mutatur, sed manet antiquus Draco, ita nec instrumenta ejus mutantur, sed retinent suas proprietates, scilicet quod sunt insolentes sicut equus in pugnam irruens. (β) Sunt vigilantes & fabricantes perniciem. (γ) Sunt concordēs in malo, & (δ) omnes suas intentiones contra veram Christi Ecclesiam dirigunt. Ne igitur speremus emendationem. Speramus quidem meliora, sed deteriora sequuntur. Serpens pellem sæpe deponit, sed nunquam venenum. Ita hostes Ecclesiæ subinde variant extrinsecam speciem propter necessitatem temporis, sed cor retinent idem. *Alligatus est quidem diabolus, ne faciat quantum potest, ne faciat quantum vult, tamen tantum tentare sinitur, quantum expedit proficientibus. Non nobis expedit esse sine tentationibus, nec rogamus Deum ut non tentemur sed ut non inducamur in tentationem, ut Augustini sententiam huc accommodemus, l.c. f. 444,*

Porisma VI.

Homines contra Ecclesiam insurgentes, contra ipsum Christum, imò & ipsum DEUM insurgunt.

§. I.

Monuimus supra, Ecclesiam h. l. ex mente nonnullorum Interpretum,

tum, non loqui de illâ proprie insurrectione Ethnicorum & Judæorum contra Christum, quâ ipsum in diebus carnis illius occiderunt, sed de illâ, quæ fiebat post exaltationem Christi contra Ecclesiam. Unde *πρόσωπα*: Quando homines insurgunt contra Ecclesiam, insurgunt contra Christum ipsum. Hoc patet etiam ex Ps. II. ubi dicuntur contra Christum insurgere, cum contra Ecclesiam insurgerent. Sic Christus Ecclesiæ caput ad Saulum dicit, *quid me persequeris*, persecutionem sustinentibus membris, Act. 9, 4. 5. Facit huc regula *Ticonii* ap *August.* L. III. de Doctr. Christ. c. XXXI. *Quædam in Scriptura S. dicuntur de Christo tanquam de Capite, & intelligenda sunt de corpore.* Christus est Rex Ecclesiæ: qui regno dampnum inferre conatur, Regem offendit. Ridiculi vero *Pontificii* sunt (vide *Becanum* Manual. Controv. lib. I. Cap. I. §. 14. *alios*) quando ex hujusmodi dictis, ubi, quæ de membris intelligenda sunt, de capite dicuntur, Scripturæ S. obscuritatem adstruere conantur. Etenim (1. *dist.* inter fidei dogmata, ad salutem cuiusvis creditu necessaria, quæ nos perspicue in Script. S. proposita affirmamus; & inter facta historica, quæ præsens exhibet locus. 2) Ex contextu facile intelligi potest, quomodo hujusmodi locutiones intelligendæ sint, num de capite, an vero de corpore mystico. Quod vero Christus sibi facta reputet, quæ fidelibus fiunt, clarè patet ex Act. 4, 26. s. Matth. 25, 40. 45. adde 2. Reg. 19, 27. Ps. 105, 15. Zach. 2, 8. Unde *Petrus Blesensis* Homil. de convers. Pauli ait: *esse verba hæc irati, pro suis membris in quæ ut collata beneficia, sic illatam injuriam propriam deputat.* Gemella habent Interpp. ad Act. 9, 4. communiter, ac alii Veterum, uti *August.* L. XVII. de Civ. Dei c. IX. *Prosper.* in Ps. CII. *Ephrem.* T. III. in Encom. in omnes Martyres, *andr. Cesariensis* in Apoc. &c. Huc transferri solet quod Christus obviam factus Petro, cum ex Roma fugeret, quæsitusque ex eo: *Domine, quo vadis? Romam iterum crucifigi.* Narrant *Ambrosius* in epistola vel oratione, quæ in Auxentium de basilicis tradendis invehitur, suosque ad tolerantiam exhortatur; *Gregorius* Gr. in Ps. IV. de poenit. *Egesippus* Lib. III. de Excid. Hieros. 2. *Athanasius* Apol. de fuga, *Baronius* & epitomator *Spondanus* an. LXIX, 3. De qua tamen relatione quid habendum, docuit nos B. D. *Bebelius* in Programm. quodam Argentorati perscript. MDCLXXVII. d. IV. mens. Aprilis,

§. 2.

Ex dictis porro inferimus: Qui contra Christum & Ecclesiam ejus in-
sur-

furgunt, contra ipsum Deum insurgunt. Ratio duplex in textu redditur.
 (1.) Quia Iesus est Filius DEI. Si quis insurgat contra Regis hæredem, insurgit contra Regem ipsum. Sic qui in Christum, Regem a Deo constitutum, prævaricatur, etiam peccat adversus Patrem ejus. Qui negat Filium, nec Patrem habet; & qui recipit eum qui misit illum; Matth. 10, 40. Idcirco qui Christum oppugnat, in Patrem impius est. Ita ve frementes, & inania meditantes, & adstantes in unum, visi videntur operati esse adversus Christum solum; verum tamen æstimati sunt illud primario fecisse adversus Patrem, quam obrem dicuntur hæc egisse *adversus Dominum, & adversus Christum ejus*, Ps. II, 2. (2.) Quia DEUS eum unxit & omnibus præfecit cum mandato obsequendi, *Osculamini Filium*, v. 12. sc. Messiam, q. d. Dei Filio homagium præstate, quod manum ac pedum deosculatio-
 ne fieri solet, in signum subjectionis & obedientiæ. Nam sicuti Deus Pater regnare vult per manum Filii sui, & in ejus persona gloriæ suæ notas & insignia insculpsit: Ita hæc nostræ erga eum obedientiæ & pietatis legitima est probatio reverenter amplecti, quem nobis Regem præfecit. *Ut omnes honorificent Filium, sicut honorificant Patrem.*

Porisma VII.

Nihil avare, nihil injuste, nihil incontinenter
 faciamus.

Personæ congregantes & conjurantes contra Dominum, dicuntur. Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, de quibus omnibus & singulis constat, quod rem iniquam & impiam decreverint, ex avaritia, injustitia & incontinentia profectam. Non tantum Herodes sed cum primis etiam Pilatus homo erat superbi, crudeli ac irreconciliabilis animi, quod satis apparet ex regimine eorum. Crudelitati, quæ toties Judæos exasperaverat Pilatus accedebat insuper avaritia, quæ efficiebat, ut placere ipsis studeret; unde facile conjicere possumus, quid moverit ipsum, ut eum ad mortem condemnaret, quem innocentem confiteretur. Quæ omnia imò & plura, exasse in Judæos & reliquos foederatos quadrante. Nostrum itaque est evitare avaritiam cum primis, quæ est metropolis omnis improbitatis, ut *Bion Sophista* dixit; Quæ fidem, probitatem, cæterasque

artes bonas subvertit, juxta *Sallust.* Bell. Catil. Quæ, ex sententiâ *D. Bernardi* sup. Cant. Serm. LI. *rotis vehitur quatuor vitiorum, quæ sunt pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis oblivio, porro jumenta trahentis, tenacitas & rapacitas, & his unus auriga ambobus præsidet habendi ardor*: hæc evulsa, extingvetur atque delebitur non modo injustitia & incontinentia, verum etiam stirps ac semen malorum ac vitiorum omnium.

Porisma VIII.

Filio Dei in carne manifestato nomen JESUS & titulus CHRISTUS mandato Patris fuerunt attributa.

§. I.

Quemadmodum Christus, teste Paulo, in Epist. ad Hebr. V, 5. nequam sibi alcivit pontificium munus, ita ex Evangelicâ historiâ cognoscitur, ipsum neque nomen Jesus, neque titulum Christi, sibi usurpasse: verum æterni Patris decreto & expresso mandato iis ornatum fuisse. Ad nomen Jesu quod attinet, & Matthæus & Lucas luculenti sunt testes angeli præscripto ipsi fuisse attributum: & ne id aut fortuitum aut alienum cuiquam videri posset, diutis verbis à cælesti illo nuncio justissima ratio adjecta fuit. *Ipse, inquit, servabit populum suum à peccatis eorum*, hoc est, nomini huic res ipsa respondebit: ne quis inane figmentum esse arbitretur. Quid multis opus? Æterni Patris decretum per cœlestem nuncium patefactum Mariæ matri, & patris locum divino consilio tenenti Josepho, per quos illud impletum fuisse nominatim testatur Lucas sicuti etiam de Johanne præcurfore, piis omnibus sufficere satisfacereque debet.

§. 2.

Ad titulum autem *Christus* quod spectat, ipsum quoque eidem; auctoritate eadem, fuisse attributum, uno consensu scripta & Prophetica & Apostolica testificantur. Quæ enim de Messia illa prædixerant & promiserant, hæc præstita esse isto exhibito passim docent. Hæc verò cum sint notissima, quid attinet ea commemorare? Pauca tamen adhuc quæ ad instituti hujus plenioram explicationem facere videntur, dicam. *Primum* quidem, quod nomen Jesu est Filii Dei in carne manifestati, propria appellatio: uti vox Johannes proprium est præcursoris nomen. Nam ex Luca constat utrumque nomen mandato Dei & Angeli monitu, utrique fuisse impositum

positum. At vocabulum Christus, titulus est dignitatis officium notans sicuti vocabula Propheta, Præcursor, Baptista, notant Johanni impositum à Deo munus. Id quod, ut observatione non indignum, ab eruditis piisque Patribus persæpe annotatum est. *Deinde* sciendum etiam est, titulum istum, ante adventum Filii Dei in carnem aliis plerisque citra ullam dubitationem fuisse attributum quatenus isti typum hujus gerebant, in aliqua officii ipsius parte. Ea ratione Moses, Aaron, David, Prophetæ, Christi olim appellati fuerunt, singulari tamen ratione hic utpote omnium caput, fons & scopus, isto titulo est à patre ornatus. *Tertio* multo magis observatione dignum est, incredulos Judæos nullam movisse Christo de nomine Jesu controversiam: imo ultro ei tribuisse, ut testis est Historia Evangelistarum. At Christi titulum tantum abest ut ipsi detulerint, ut quotquot deferebant, à sua Synagoga excluderent: quæ de re ipsorum decretum extat apud Johannem capite nono. Rectè verò à Luca laudatur Apollo Judæus in Prophetarum scriptis probe versatus, quod Judæos redargueret, ostendens per Scripturas Jesum esse Christum, Act. XII, ult. Sic Petrus & Martha in confessionibus quas ediderunt, dictante cœlesti Doctore, diserte professi sunt ipsum esse Christum Filium Dei, Matth. 16, 16. Joh. 11, 27. à quibus ne dissensit quidem Satan ipse, si verba spectemus, quæ apud Lucam extant, Cap. 4, 41.

Porisma IX.

Nomina JESUS & Christus sunt personalia, & utramque naturam designant.

Nomen JESUS per suam originem dicit Jehovah, unum verum Deum, atque adeò divinam naturam. Quid enim יהושע *Jehoschua*, ut sua lingua, h. est. Ebræa scribitur? nisi ישוע יהוה vel יהוה ישוע *Jehova Salus*, nostra scilicet. Et annon propterea homini ex Maria nato ex circumcissione impositum est, ut proprium ipsi fieret, tanquam illi, qui pro salute nostra natus esset, & salvaturus populum suum à peccatis ejus. Noluit Dominus, interrogaturus, quid de se homine tum Judæi, tum discipuli crederent, hoc Nomine suo uti, quod nomen utrumque cum officio involvat naturam: Postea verò prohibuit discipulis, ne revelarent, quod JESUS esset, seu Christus, in significatione utrumque nomen exæqvans. Jam porro Nomen *Χριστι* Christi, quod Ebræis משיח dicitur, unctum dicit se ipsum

ipsum ungentem Spiritu suo. Qvi in hoc ab aliis, qvi typi erant, Sacerdotibus unctis, Regibus & Prophetis distinctus, qvòd hi alieno unguento ab alio, ille suo à se unctus est. Vid D *Gerlachius* T. II. Dispp. Th. Disp. VIII. §. 39. & B. *Gerb.* Dispp. Ifag. L. de Perf. & off. Chr. c. II. §. 8.

Porisma X.

JESUS Christus verus DEUS & verus homo est:

Vel, qvòd idem

verus Filius hominis, & verus Filius DEI.

Utrumque ex Scriptura tum Vet. tum Novi Testamenti probare in charta hac superfedemus. In nostro loco manemus. Viderat Petrus eum cum reliquis Apostolis coram se in vera humanitate, in qua non per unum annum cum ipsis versatus erat: Audierat humanâ voce secum loquentem: Noverat Matrem ejus Virginem ex quâ natus erat, vid. v. 13. 20. hujus IV. Cap. Act. Nunc commemorant, qvòd unctus sit à Deo, qvòd Divinitati non competit, recensent passionem ejus, qvòd adversus illum impii congregati sint, ποιῆσαι. Quid? Qvòd Ipse Christus prædixit instare, juxta Prophetarum oracula Matth. 20, 17. Marc. 10, 32. Luc. 18, 31. nimirum παράδοσιν, ἐμπαιγμὸν, ὑβρισμὸν, ἐμπίυσιν εἰς τὸ πρῶτον, μαρτύρωσιν, σταύρωσιν, ἰαννάτωσιν, Unde: Qvi inter homines, ut verus homo versatus, visus, auditus, ita ut origo à Deo unctus est, qvi ejus ex vero homine, Matre Virgine nota esset: Qvi traditus est Gentibus, & illus, & contumeliis affectus; & consputus & flagellatus, crucifixus denique & mortuus: Is verus est homo. Atqvi JESUS CHRISTUS. Ergo. Porro primitiva Ecclesia Hierosolymitana hunc hominem confitetur esse etiam *sanctum Dei Filium*, in propriissima significatione, in oppositione ad filios adoptivos & nudos homines; cum respectu ad veram humanitatem, cui non minus vera divinitas copulanda: Ergo hic homo verus quoque est DEUS, sive, verus Filius DEI. Conf. Psalmi II, Vaticinium & Cap. II, §. 10. Add. *Hvetii* Demonstr. Ev. f. 801. sqq.

Porisma XI.

JESUS non tantum quia JESUS, sed etiam quâ JESUS, est adorandus.

Contra SZYDŁOW.

Videntur Sancti primigeniæ Ecclesiæ gradatim ascendisse in propositione

sitione objecti conjurationis vel interfectionis, dum illud vocarunt 1. Filium Dei. 2. Filium Dei illum sanctum & summum. 3. Filium Dei sanctum Jesum & Salvatorem. In quo sc. non tantum relatio inter Patrem & ipsum sit attendenda, nec sublimitas & eminentia sanctitatis, sed & relatio ad nos tanquam in summa miseria merfos & salute indigos. Est enim Jesus unus, universalis, omnium temporum; omnium locorum. Jesus etiam Pilati, Herodis, gentium Judæorum. Jesus non supplicio, sed supplicatione dignus & adorabilis. Etiam *quæ JESUS*, non tantum quia Jesus. Posterius contendit *Szydlovius* in Vind. quæst. aliquot. difficultium p. 51. Nos & prius volumus. In eo enim, quia Filius Dei Jesus est, maximopere omnis sublimitas & ὑπερβολή immensæ majestatis operosæ radiat. Ait *Szydlovius* contra virum illustrem ex Polonia, urgentem onomatthesian Angelicam, Matth. I, 21. in quâ ratio formalis adorabilitatis exposita sit: *Aberatur hic à stopo & statu controversiæ. Ut autem hoc præteream, Jesum sive Salvatorem esse relationem & officium in Christo, totum quod ostendit Ill. Vir largimur, neque tamen sic quicquam obtinetur. Quis enim negat, Christum esse Salvatorem? aut quis inficias ibit, Salvatorem non posse esse, nisi Deum? Sed cum & Deus absolute salvet, & Mediator salvet, ideo dicimus, Christum quia Deum efficienter salvare, quia Mediatorem meritorie, ita ut hic locum habeat distinctio causæ meritorie ab efficiente sua principali. Redditur ergo ratio nominis Jesu ab Angelo, quia sc. salvaturus erat populum suum, hoc est, ut Deus efficiendo, ut Mediator merendo; hæc ille. Nos Jesum ut Deum & efficienter & meritorie ad salvationem nostram sese habere contendimus. Meruit enim omnino non ut homo tantum, sed etiam ut Deus. Actiones Mediatoriæ fuerunt θεανδραγαθία Dei viriles. Hinc Mediator noster dicitur Christus secundum utramque naturam, (Cont. Pontificios, qui docent Christum esse Mediatorem tantum secundum humanam naturam, Bellarm. L. V. de Christo cap. I. f.) Atque hic est illud ἀρρητον καὶ ἀκατάληπτον, quod Christus ut Deus cum Patre & Spiritu S. efficiens sit salutis nostræ causa. Idem tamen ut Deus & ut homo, sit causa meritoria. Et quia non alia gloria hic effulset, quam supereminentissima, divina & immensa, quanquam aliter & sub alio respectu, propter eandem non minus hoc, quam illo intuitu adorabilis est. Vid. *Dorsch.* c. *Szydlov.**

Porisma XII.

Qv. An Nomen Salvatoris etiam in V. T. Messia fuerit attributum?

JESUS significat Salvatorem, est enim à Rad. יָשַׁע in Hiphil יָשַׁע *salvavit, servavit, liberavit*. Vid. *Buxtorff. Lex. Maj. col. 991. & Coccej Lex. col. 347.* Hinc *Hieronymus* in Comm. in Matth. l. T. IX. Oper. f. m. f. 7. b. ita: *JESUS Hebræo sermone Salvator dicitur. Etymologiam vero nominis ejus Evangelista signavit, dicens: Vocabis nomen ejus JESUM: quia ipse salvum faciet populum suum.* Eodem concedit *Chrysostomus* Homil. II. in Matth. col. m. 17. *Quæritur ergo: An hoc nomen Salvatoris etiam in V. T. Messia attributum fuerit?* Quidam volunt non solum Judæis & Prophetis sed etiam gentilibus nomen JESU fuisse cognitum, cum Sibyllæ multa de Messia & ejus nomine JESU prædixerint. Quidam contra statuunt, ab Angelo in N. T. illud primum fuisse revelatum, quò accomodant dictum Jesa. 62, 3. Quidam mediam amplectuntur sententiam, fuisse sc. hoc Messia nomen piis non quidem gentilibus, interim tamen piis V. T. manifestatum in *typis* æque atque *promissionibus* ac *vaticiniis*. Vid. quæ *Augustinus* in Ps. 68, 21. commentatur, L. XVII. de C. D. C. XVIII. T. V. Opp. p. m. 979. Nos hic distinguendum esse censemus (α) inter *rem* nomine expressam, & *nomen ipsum* formaliter acceptum. Res nomine JESU denotata fuit piis V. T. nota, i. e., Messiam revera salvatorem fore crediderunt & salutem ab eo sperarunt, sed formaliter ac peculiariter nomine יְהוֹשֻׁעַ ipsum appellandum esse, non adeo exactè noverunt. (β) inter nomen *proprium* & *appellativum* יְהוֹשֻׁעַ habens sub י zere & sub י patach est nomen proprium, sed יְהוֹשֻׁעַ sub י habens scheva & sub י cametz est appellativum generis foeminini, significans salutem & liberationem. Illud non fuit piis V. T. eo modo notum quo posterior. Nunc ex dictis inferimus, novum esse nomen JESU (1.) *ratione peculiaris impositionis*, quia ab Angelo fuit nostro Salvatori impositum, & cœlesti curia in terras delatum. (2.) *ratione clarioris patefactionis*, quia vis hujus nominis plenius ac penitus in Nov. Test. innotuit. (3.) *ratione significationis*, quia talis Salvator, qualis Christus est, nondum fuerat in V. T. neque alius in N. T. erit. Jung. *Petri Dan. Huetii* Demonstrat. Evang. Prop. IX. Cap. XI. f. 736 sq.

Porisma XIII.

Ufus nominis JESU apertè conspicitur in Apophthegmate
Petrino Act. IV, 12. & est consolato-
rius.

Cùm hoc nomen Messiae sit proprium ac peculiare, omniumque be-
neficiorum à Christo ad nos descendantium thesaurum complectatur, ideo
omnis veræ ac solidæ consolationis fundamentum in hoc nomine nobis pro-
ponitur. *Galatinus* Lib. III. Cap. XX. *Reliqua Messiae nomina ab ipsius sal-
vationis sumuntur effectu & vel tantum principium vel tantum medium vel
tantum finem salvationis significant, hoc verò nomen JESU totum salutis
nostræ processum, principium scil. medium & finem sufficienter continet &
exprimit, quare reliqua omnia includit.* Nomen JESUS est monile ex
variis gemmis & margaritis contextum, quod coelestis Sponsus sponsæ
suæ donat, in quo effigiem suam ad vivum ipsemet expressit. Nomen JE-
sus est cordis nostri Paradisus, in quo intuemur florem caritatis, rosam
humanitatis, violam humilitatis, liliū puritatis, hyssopum emundationis,
myrrham incorruptibilitatis, palmam victoriæ, oleam misericordiæ, vitem
lætitiae balsamum sanationis. In hoc animæ nostræ Paradiso vides arbo-
rem vitæ, virgam Aaronis, surculum ex radice Jessæ, germen Davidis, vitem
vivam, fasciculum myrrhæ, florem campi & liliū convallium, fontem salu-
tis & vitæ, quicquid enim in hisce figuris proponitur, illud omne in nomi-
ne JESU ἐπιτομικῶς continetur. Ex verbis Act. IV. tractari posse, *de
Salvatoris nostri majestate, de nominis JESU preciositate, de fontis salutis
unitate*, Autor est, *B. Glassius* in *Onomatolog. Mess. Proph.* p. m. 66. sq.
commendans simul, quod ad salutarem nominis JESU πρᾶξις & christia-
num usum pertinet, *Bermelii* Superintend. Schwartzburg. de *Nomine
JESU* habitas & Jenæ evulgatas meditationes sacr. sive Conciones,

Porisma XIV.

Nova Jesuitarum secta perperam sibi à nomine Jesu deno-
minationem dedit.

De origine Jesuitarum, & quo consilio secta illa recens instituta sit
egit ex professo *B. Chemnitius* in præcip. Capitib. *Doctrinæ Jesuitar.* pag.

1. sqq. cum *nonnullis aliis*, quæ me repetere nihil est opus. Effugere autem non possunt novi istius cognominis fabricatores & usurpatores crimen sacrilegii, & profanati sacrosancti nominis JESU. Hoc enim Filio Dei in carne manifestato, uti proprium ipsi: & mysterium longe maximum, huic personæ peculiare, designans, cœlestis Patris jussu, inditum fuisse, est demonstratum. Quæ ergo isti audacia, quæ fronte, imo quæ conscientia id sibi sumunt, & quod Deus ob signatum voluit, resignant, quod proprium, communicant, quod sanctum, contaminant? At fortasse dicturi sunt, id se finxisse & assumxisse cognominis, quo significarent, nomineque ipso profiterentur, se esse JESU cultores, hoc est, in eum credere, ipsi fidere, omnemque suam salutem ab eo expectare. Ego verò respondeo: quæ est non curiositas aut vanitas tantum, sed etiam iniquitas, id quod omnibus piis est commune, & christiano cognomine continetur, ac auctore cœlesti spiritu significatur, paucos sibi vindicare, ejusque rei causa, privata auctoritate novum sibi confingere & asciscere titulum? Annon id in profanis rebus pro furto haberetur, in sacris igitur, cur inter sacrilegia non censeatur? Si quid vero privilegii aut prærogativæ obtendit novus hic ordo, diploma proferat vere Apostolicum, id est, non à Romana sed cœlesti curia profectum: & omnibus quorum interest (interest autem omnium) examinandum judicandumque exhibeat. Quod si novum istum titulum ipsis interpretari placet non passivè, sed *activè*, hoc est, ut aperte loquar, non servatos, sed *servatores*, ut qui in rebus afflictis & velut desperatis salutem alioquin perituris se adferre profiteantur (uti legimus Deum olim Israelitico populo à suis hostibus oppresso servatores excitasse ac misisse) est de calcaria in carbonariam, ut dici solet, transire. Attamen ad eam interpretationem accedere videtur hujus cognominis non ita pridem inventa periphrasis: & à quibusdam in ipsorum scriptis, asperitatis, absurditatisque, quantum conjicere licet, leniendæ gratia, præfixa, nimirum *Societas Jesu*, quasi ipsos Jesus allegerit in collegas & socios ad salutem miseris hominibus impertiendam. Ego rursus ab ipsis requiro hujus suæ electioni firmum testimonium, authenticumque instrumentum, alioqui ipsis obijcietur, neque id immerito, hunc ipsos sibi assumxisse honorem: quod ab ipso etiam Christo factum esse negat Apostolus Hebr. V, 5. Et hoc sane furum, raptorum, luporum esse, sacræ testificantur literæ. Solus Judas JESU *ἑταῖρος* socius, Matth. 26, 50. hoc est *אִישׁ כַּעֲרָךְ* homo iocundus, *paris estimationis*, Pl. 55, 14. à Jesu ipso appellatus est, [S. Patres enim communiter hunc vers., cum anteced. & consequ. de proditore Christi

Christi Judæ accipiunt. Videatur *Josephus à Costa* Lib. II. de Christo revelato, Cap. VI. num. 1. ubi multorum adfert testimonia,] sed ironia, ut multivolunt, non proprietate vocis. Manet proin immanis & intolerandus fastus Lojolæ sociorum, qui Jesu sociorum, seu Jesuitarum nomen rapuerunt; cum ex sententia *Heideggeri*, non Jesu, sed *Lojole*, h. e. לִי לַיְלָה noctis socii & filii, adeoque *tenebriones* rectius dicantur. Vid. præter citat. *Chemnitium Höpffner*. Saxon. Evangel. fol. 639 s. *Gerhard*. Comm. in Act p. 440. *P. Boqvini* Assertion. veteris ac veri Christianismi adversus novum & fictum Jesuismum seu societatem Jesu, C. V. seqq p. 143. seqq. *Heideg* Medull. Theol. Christ. Lib. II. Loc. XIX. §. IX. f. 49. Conf B. Dn. D. *J. B. Carpzov*. Funebr. T. II. p. 1134. & *Gisbert. Voëtium* in Disp. Sel. Jesuitas hinc illinc notantem.

Porisma XV.

Christus quia Mediator est adorandus. Contr. *Szydlov*, in

Vindic. Qv. aliqv. difficil. c. 5. p. 71.

Incongruè contra nos concludit *Job. Szydlovius* l. d. Christum quia mediatorem non esse formale objectum adorationis, imò non esse divino cultu; quia ad primam tabulam pertineat, venerandum, quia mediator est, quia esse Mediatorem non dicit nisi dependentiam, & Christus quia Mediator colendus est ut servus Dei, qui ut infinitis modis distat a DEO ita Cultus ipsi respondens infinitis partibus est infra cultum DEI, cum cultus respondeat nature rei; non esse igitur rationem, cur civilis cultu si-ve secundæ tabulæ Christo quia mediatori non conveniat; esse autem civilem cultum non unius ejusdemq; gradus: nam ut unaquæque natura est excellentior aut minus excellens, ita cultum ipsi deberi: titulos autem istos Mediatoris, Regis & capitis Ecclesiæ, etsi notent quid in ordinem, præstantiam & potestatem in suo genere, tamen non excludere dependentiam ad Deum absolutè, imò ponere: esse enim caput & Regem subordinatum Patri, 1. Cor. XI, 3. Ps. II, 6. Nos enim facile largimur, ut esse servum non esse in Christo formalem rationem adorationis. Formalis enim ratio adorationis est majestas summa divina non ἀεργία, sed ἐνεργία. Servitus autem ad statum exinanitionis pertinet, quorum & forma servi. E propter servitutem Christus quia homo fuit in κένωσις adorabilis majestatis divinæ plenè usurpandæ. Non autem ipsa ἐνέργεια, aut ἐνεργίαι τὰ sunt objectum, sed causa impulsiva adorationis. Mediatoris autem officio &

conditioni non est perpetuo conjunctum, esse servum. Desiit enim Christus esse servus secundum humanam naturam, & *factus est Dominus universaliter Dominans*, Act. 2, 36. quæ de re disputavit B. Dorscheus Pentadecadis Disp. XV. §. 3. & 19. p. m. 529. f. In statu ergo exaltationis non amplius habet nomen servi, sed *nomen super omne nomen*, Phil. 2, 9. Unde est *in plenario majestatis omnidominæ usu*, Eph. 4, 10. Estque *Mediator ad dextram Dei, supra omnes angelos & omne nominabile*, Eph. 1, 20. fqq. Neque desiit esse Mediator, quia non amplius servus. Nunc enim Mediator est & mediat, non *κυριοδικτικῶς*, seu *δολοκυριακῶς*, per humilium & sublimium *ἐνεργειῶν κοινωνίαν*, sed mediat *κυριακῶς* sublimiter, divineque, si statum respicias: *mediat enim ad dextram Dei*, Rom. 8, 34. *ἐν ζήσῃ παντὸς πληρώματι* & *θεότητι* & *σωματικῶς ἐνοικῶν*, Col. 2, 9. Et quando etiam secundum humanam naturam, in statu servitutis seu exinanitionis Christus adoratus fuit particulariter, pro modo *φανερώσεως & οἰκονομίας* fuit hoc factum, sub ratione majestatis summæ in ipso eatenus non quiescentis, sed operantis, Joh. 2, 11. & Matth. 4, 11. Itaque civilis cultus, aut cultus creaturis rationalibus debitus, hoc loco & in adoratione mediatoris non attenditur. Dependentiæ non desiit in Christo, sed illam, sive in genere entis, sive in genere moris consideretur, non indivise & inseparabiliter comitatur servitus. Non sanè omnis *ὑποταγή* servitus est. Imò Spiritus S. in sacris Lit. dum *ὑποταγῇ* de Christo quæ homo est proficitur etiam in statu gloriæ I. Cor. XV. non tamen *δολείαν servitutem* statui gloriæ Christi includit, sed opponit: Christus ergo Mediator jam adoratur etiam secundum humanam naturam, ditatam ipsa infinita divina majestate, in mediatoriis actibus sese plenissimè nunc exerente, quam ditationem quamdiu negant cum *Szydlovianis Calvinianis*, non possunt obtinere Christum etiam secundum humanam naturam esse adorandum; non enim ipsam divinam adorabilitatem in humana natura per realem *κοινωνίαν* collocant; Heidegg. Medull. Theol. Christ. L. II. p. 53. Vid. Dorsch, contra Szydlov, & jung. Gerb, Exeges. f. 1188. &c.

Porisma XVI.

Filius Dei etiam in V. T. adeoque ante incarnationem vocari potuit Christus.

§. I.

Quidam hoc negant (1, quia in plenitudine temporis post factam sc, incar-

incarnationem hæc unctio ipsi obtigit Dan. 9, 24. *Septuaginta hebdomades definite sunt, ut ungatur Sanctus Sanctorum*, juxta Grotium h. l. Dominus Jesus fiat *Χριστός*. 2.) Quia hoc nomen utramque naturam ungentem sc. Deitatem & unctam humanitatem complectitur. *Irenæus Lib. III. Cap. XX. p. 209. In Christi nomine subauditur qui unxit & ipse qui unctus est & ipsa unctio in qua unctus est. Et unxit quidem Pater, unctus verò est Filius in Spiritu S. qui est unctio* Jung. *Atbanas. Orat. V. cont. Arian. p. 321. Damasc. Lib. III. Orthod. fid. C. III. pag. 182. de salut. adv. Christi p. 494. & alii.* Quare cum in V. T. humana Christi natura nondum extiterit, utique etiam unctio nondum locum habuit, & per consequens nec Christus dici potuit.

§. 2.

Dantur aliqui, qui volunt, ante incarnationem ex Virgine animam unitam esse Deo verbo, & ex eo tunc vocatum esse Christum. Hunc errorem, perstringit merito *Damascen. lib. IV. orthod. fidei, cap. VI. p. 288.* Πότε ἐκλήθη Χριστός; Οὐχ ὡς τινες ψευδηγοῦσι, πρὸ τῆς ἐκ παρθένου συρρώσεως ὁ υἱὸς ἠνώθη τῷ θεῷ λόγῳ, καὶ ἐκτοτε ἐκλήθη Χριστός. Τῷτο, τῷ ὀργένῃς ληρημάτων τὸ ἀτόπιμα, πρὸ ὑπαρξίν ψυχῶν δογματίσαντ'. *Quando vocatus est Christus? Non, ut quidam falso adstruunt, ante incarnationem ex Virgine anima unita Deo verbo, & ex eo tempore vocatus est Christus. Hæc enim est ex Origenis deliramentis absurda sententia, qui præexistentiam animarum docuit. Vide ibidem reliqua.* Quamvis autem humana natura, juxta quam Christus in temporis plenitudine unctus est, in V. T. nondum extiterit, nihilo tamen minus Salvator noster etiam V. T. tempore & vere fuit ac dici etiam potuit Christus, unde etiam ante incarnationem hoc nomen ipsi tribuitur, ceu patet ex I. Cor. 10, 9. Eph. 1, 4. Hebr. 3, 8. idque (α) ob personæ unitatem, Joh. 8, 38. (β) ob decreti divini, de Salvatoris unctione eternitatem. Conf. 1. Petr. 1, 20. Apoc. 13, 8. (γ) ob vaticiniorum in N. T. de Messia editorum, veritatem, Dan. 9, 25. (δ) ob efficaciæ qualitatem. Neque enim efficacia unctionis hujus ad V. minus, quam N. Test. sese extendit. Cum propter Christum, plenitudine Spiritus S. unctum, credentibus tum in V. T. obtigerit, & in N. T. adhuc obtingat salus. Pulchrè hac de re *Petrus Chrysologus Serm. VII. Sicut Reges triumphorum suorum titulis nuncupantur, & subjectarum gentium nominibus conquirunt numerosissima cognomenta: ita Christus bonorum suorum titulis nuncupatur: à*

*Chrismate enim vocatus Christus, qui divinitatis unguentum aridis mortalium membris pius Mediator infudit, & ut à Chrismate CHRISTUS, sic JESUS vocatus est à salute, qui ob hoc nos divino infudit unguento, ut aegris certam salutem, perditis perpetuam redderet sanitatem. Potest addi (e) ob typorum concinnitatem. Præfigurata enim isthæc Christi unctio fuit in V. T. per unctionem Regum Prophetarum ac Sacerdotum. Quà de itidem consulendus laudatus Chrysologus l. c. Serm. LIX. Nomen itaque **ἁγίου** secundum suum ambitum Christo in V. T. non ita tribuitur, quasi jam Christus id omne esset, quod ea appellatio involvit. Tribuitur tamen secundæ personæ Trinitatis ob immutabilitatem personæ, unctionis præfigurationem, certitudinem & efficaciam loquendo cum *Dorscheo* Pentadec. Disp. I. ad fin. §. 13. Vel, ut *Seb. Schmid.* rem expedire solet, Nomen non tam participaliter de eo, qui jam unctus est, quam nominaliter de eo, cui unctio competit, accipiendum est: unde & sub Vet. Testamento Filius Dei Messias & Christus recte dici potuit, quod ei ex decreto SS Trinitatis unctio jam competeret, licet nondum facta, sed suo tempore in assumpta carne facienda esset; Disp. Th. de Christo ex Matth. 16, 16. Argent. 1664. hab. *Evolv.* insuper *Gerb.* in Exeg. f. 1124. *Bebel.* Antiqu. Eccl. Tom. II. p. 22. *Suicer.* Thes. Eccles. T. II, col. 1552. coll. *Voët.* P. III. Select. Disput. p. 198.*

Porisma XVII.

Officium JESU Christi triplex est, Propheticum, Sacerdotale & Regium.

§. I.

Audimus JESUM esse unctum. Ad quid autem unctus est? Ad officium mediatorium. Effectus enim unctionis fuit collatio donorum officii; *Regnum perpetuum, & Cæli diadema* *Doraino* nostro cum unguenti majestate collatum est, ait *Julius Firmicus* de error. profan. relig. c. XXIV. & *Greg. Nyssenus* de perf. Chr. form. T. III. f. 277. *Christi nomine regium* significatur imperium, & officium sacerdotale. Triplex Christi est officium, [quod alitamen ad duo membra revocari posse autumant] *Propheticum*, quo voluntatem Dei Patris de salute nostra nobis hominibus reveat; *Sacerdotale*, quo tanquam Mediator humani generis tum satisfactionis me-

merito, tum intercessionis virtute nos Deo Patri suo reconciliat; Et *Regium*, quo omnia in Cœlo & in terra, imprimis vero Ecclesiam suam gubernat: quod triplex officium suum non secundum divinam naturam tantum, nec secundum humanam tantum, sed *secundum utramque* administrat. Utrique naturæ Christi, hoc est, divinæ & humanæ officium Messianum competere, bono fundamento dicitur ex nostris verbis, ex quo fundamento hoc certum est, quod officio Messiano Filius hominis per se solus satisfacere non potuerit, ut Filium Dei esse oportuerit. Sed & contra Filius Dei solus sine humanitate officio Messiano fungi non potuit, eò, quod cum omnem virtutem & potentiam ad id necessariam habere, humilitatem tamen, quæ non minus requireretur, non habuit: unde hominem nasci oportuit, in quo humilitatem suam faceret sibi, atque sic opus redemptionis compleretur.

§. 2.

Cum verò Christus nobis datus in *Prophetam*, ergo nos simus ejus discipuli. Agnoscamus nos cœcos, abnegemus propriam rationem, & subjiciamus nos ejus revelationi. Ab ipso solo discamus voluntatem Dei & media salutis. Cum nobis datus in *Sacerdotem*, simus nos ejus clientes. Coram tribunali Dei Sacerdos est id, quod Advocatus sive Sponsor coram foro civili, qui clientes habet. Quæramus igitur in ejus patrocinio omnem nostram justitiam. Ne suscipiamus propriam satisfactionem pro peccatis, ne imaginemur propria merita cœli. Hoc enim est negare totum Christi Sacerdotium, videlicet satisfactionem illius & intercessionem illius. Cum denique nobis datus sit in *Regem*, simus nos quoque ejus subditi. non rebellantes ejus gubernationi, nec diffidentes ejus defensionis; *Subditos decet, non morigeros tantum esse sed amantes etiam magistratum*, ergo & nos unice diligamus Regem nostrum. Si tales nos gesserimus, non solum Jesus erit Christus, sed etiam nos erimus veri Christiani, & unctionis ipsius participes. Erimus *Prophetae*, qui annuntiabimus mysteria, opera & laudes Dei: *Sacerdotes*, qui offeremus Deo sacrificium gratum eucharisticum: *Reges*, qui dominabimur corruptioni nostræ, & tandem post pugnam superabimus diabolum atque mundum, eosque in ultimo judicio judicabimus ac condemnabimus cum Christo, & tum cum ipso in æterna gloria triumphabimus. *Stres. h. l. p. 163. f.*

Porisma XIIIX.

Unctio Christo non secundum divinam, sed humanam duntaxat naturam competit.

Contra *Pezelium* & *Grabbium*. Conf. *Sonnium* T. II. in Art. III. A. C. p. 240. *Jacob ad Portum* in Def. Orth. fid. c. VII. & XXII. *Polanum* Syn- tagm. L. VI. c. XIII. p. 363. *Wendelin*. L. I. T. C. c. XLIX. p. 292. *Grynæum* Disp. de forma Dei & servi th. XII. p. 334. *Massonium* P. I. Anatom. p. 957. & alios ex *Calvimanis*.

Nostra sententia est, unctionem secundum eam naturam factam, juxta quam Christus habuit consortes, nempe humanam; quia Deitati nihil potuit accedere; quod *Athanasius* confirmat in Orat. Cont. Arrianos, verba ejus sunt: *Assumpta caro à λόγῳ, & in eo inungitur & latificatur*. Huic accedit *Cyrill*. lib. de recta fide ad Regin. *Quod unctio sit secundum humanitatem, nemo qui recte sapere solet, dubitavit*. Et Comm. in *Jesa*. LXI. *Christus, Deus cum sit idemque homo, dat spiritum creaturæ, Deitatis ratione, accipit autem illum à Deo Patre, ratione humanitatis, hanc unctionem dicimus*. Hæc ille. Ac *Irenæus*, his antiquior, L. III. adv. hæreticos, c. X. *Secundum id, quod verbum Dei homo erat, ex radice Jesse, & Filius Abrabæ, secundum hoc, requiescat Spiritus Dei super eum, & ungebatur ad evangelizandum humilibus*. Novit Pater ille veri germanique Christi, quem exultationis oleo præter consortes suos perfudit, uncta per divinitatem humana natura, ut utraqve unum faceret, ait *Greg. Nazianz.* Orat. XIX. & ei consensiens *Basilius*, caro Domini, inquit, vero chrismate uncta est, nimirum super eam adveniente Spiritu S. quod quidem exultationis oleum vocatur. Comm. in *Ps*. 45. f. 258. Sic *Theodoretus* in epitome divin. Decret. cap. XI. p. 279. ἐχρίσθη ἡ σαρκὶς ὡς θεὸς, ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος. Unctus est Christus, non ut Deus, sed ut homo. Conf. *Idem* Epist. CXLVI. p. 1032. *Athanasius* exponit aliquam rationem, cur secundum humanam naturam fuerit inunctus: *Salvator*. inquit, quamvis Deus esset, tamen nunc in præsentia inungi dicitur, ut iterum, cum sicuti homo spiritu inungitur, nobis hominibus, quemadmodum in exaltando, & resuscitando fecit, ita quoque istis spiritus incolatum contuberniumque conciliet. Orat. II. adv. Arian. f. 353. A. *Eusebius* etiam addit, nempe, ut fragrantia ungenti foetorem peccatorum nostrorum extinguere contra Deo, pridem à nobis averso; Lib. IV. XV.

Dem.

Dem. Ev. f. m. 171. 172. Vid. *Ægid. Hunnii* Præf. ad Comm. in Epist. ad Eph. *Kromay. Theol. Pos. Pol. Art. Ill. th. Ill. p. 198. Bebel. Antiqu. E. p. 23. Tom. post. Jung. Gerb. Comm. in Act. f. 131. Exeg. p. 1123. Catem. Patr. Tom. I. fol. 851.*

Porisma XIX.

Unctio Christi non est facta demum anno tricesimo.

Cont. quosdam *Calvinn.*

Franc. Gomarus tract. de scientia Christi, Oper. Tom. I. p. 262. inquit: *Ad dicta Ps. XLV, 8. Iesa. LXI, 1. Act. IV, 27. & Cap. X, 38. respondent nostri, unctionem personæ, non autem tempus unctionis notari. Nec enim ullo locorum eam Christi unctionem factam esse, in ipsa conceptione, indicatur. Imò potius id evenisse anno trigesimo ætatis, cum super eum (ut muneri prophetico obeundo inauguraretur) descendit Spiritus Luc. III, 22. 23. ut etiam Hieronymus exponit, Ies. LXI. & à Christo satis declaratur, Luc. IV, 8. Deinde licet de conceptione ageretur, potuisse tamen postea augeri sapientia & gratia, ut asseritur Luc. II, 52. non negaretur: quemadmodum etiam Baptista in utero matris repletus fuit Sp. S. Luc. I, 15. neque tamen profecisse negari potest. Ita Christus accepit Spiritum variorum donorum: sed dona pro ætatis & officii obeundi ratione suum habuerunt incrementum. hæc Gomarus. RESP. (α.) Tempus unctionis Christi est generatim indicatum, Dan. 9, 24. speciatim illud explicat Luc. I, 35. circa quem versiculum tres sunt sententia, non admodum sibi adversæ; quidam enim ante vel sub ipsam salutationem angelicam concepisse Mariam putant: Quidam censent, B. Virginem simul & auribus accepisse vocem angeli, & in utero concepisse: Quidam arbitrantur B. Virginem concepisse quidem ea hora, quæ hæc illi dicta sunt, at non eodem momento, verum quando voluit Deus. Nobis momentum in momenti tanti mysterio designare temerarium videtur. *Casar Baronius* in Appar. ad Annal. Eccles. pronunciat, Christum conceptum esse in utero octavo Kal. Aprilis, eadem die, quæ formatus est Adam. Verum incerto nititur *Baronius* fundamento de principio conditus mundi Conf. *Casaubon. Exerc. I. Sect. XXVII. p. 125.* (β) Si anno demum 30. Dominus Iesus unctus fuit, non dixisset Angelus ad Pastores Luc. II. *Natus est vobis hodie Salvator, qui est Christus Dominus. Quid est Christus, nisi unctus?* Jam tunc erat unctus, & Christus jure dici poterat, cum ex*

Virgine nascebatur. (γ) Si alio tempore, quam in conceptione facta est unctio, maxime si in anno tricesimo factam dicamus, necesse est, quando descendit super eum Spiritus S. At tunc non est facta. Nam, ut *Augustinus* dicit Lib. XV, Trin. Cap. XXVI, absurdissimum est dicere, Christum anno 30. accepisse Spiritum S. cum ejus præcursor acceperit in utero matris suæ. Neque obstat, quod *Hieronymus* in cap. LXI. Jesa. dicit, unctionem Christi expletam esse anno 30. voluit enim *Hieronymus* dicere, Christum, qui fuerat unctus in conceptione sua invisibiliter, fuisse unctum in baptismo visibiliter, id est, manifestatam tunc fuisse exteriori signo unctionem Christi, quam intus antea jam acceperat. *Rob. Bellarm.* L. IV. de Christo C. II.

(δ) Actio illa descensus Spiritus S. super Christum nullibi vocatur unctio. Quemadmodum vox Patris filium dilectissimum, in quo beneplacuit Deo, non constituēbat, sed testabatur, Matth. 3, 17. Marc. 1, 11. Luc. 3, 22.

(ε.) Christus procul dubio semper μετόχος suos, cum quibus συνεργός καὶ αἰμαῖα μετέχε, superabat etiam unctione sive donorum Spiritus S. acceptione. Non itaque demum anno trigesimo ætatis cœpit id, de quo è P. 45, 8, ad Hebr. 1, 9. scribitur, Ἀγ. τῷ, (in eum finem, ad eum scopum scil. ut justitiæ amorem & iniquitatis odium profiteretur, ut justitiam plantaret, peccatum extingveret in officio suo prophetico, sacerdotali & regio) ἔχρισε αὐτὸν θεός, ἔλαιον ἀγαλλιάσεως, παρὰ τῶν μετόχων.

(ζ) officii cumprimis, Sacerdotalis actus non demum cœperunt anno tricesimo, sed post ἐνσάρκωσιν ex ipsa κενώσει & λήψει μορφῆς δόξης emanarunt. Sic ipse *Gomar.* in Ep. ad Philip. II. T. II. Opp. p. 190. b. At nullus Sacerdotalis actus Christi a nondum uncto Sacerdote profectus est. Secus aliquis sacerdotalis actus non esset ad salutem generis nostri. (η) Sapientia aucta realibus incrementis & non ipsa usurpatione actuque χερίσεως non sunt πάντες ἡγούμενοι σοφίας καὶ γνώσεως, qui nunquam non fuerunt in Christo ἀποκεκρυμμένοι, Col. 2, 3. gratia similiter accessione perfectio intrinsecæ cumulata non est πληρότης χάριτος καὶ ἀληθείας, quæ gloria unigeniti Filii Dei manifestata eluxit inter homines, Joh. 1, 14. non est illud πλήρωμα ἐξ ὃ πάντες λαμβανόμεν χάριν ἀντὶ χάριτος, v. 16. non est πᾶν πλήρωμα τῆ θεότητος, Col. 2, 9. cujus ἐνοίκησις à momento conceptionis in Christo fuit. Hæc autem potissimum sapientiæ & gratiæ perfectio unctioni illi ad officium mediatorium assignatur. Finita in Christo dona propter statum κενώσεως cumprimis ei data sunt. Infinita & immensa dona ad apotelesma officii & exaltationis fastigium spectant

runt. De his egit *B. Dorsch.* in Pentad. Diff. Theol. Diff. II. §. 7. -- ad 13. p. 73. sqq. Diff. IV. §. 13 -- ad 21. f. 162 -- 166. & Diff. de ætern. Chr. Maj. ad Hebr. XIII, 8. §. 13. 14. 15. 16. 17. 18.

Porisma XX.

In CHristi unctione fundatum est Mysterium SS.
Trinitatis.

Ungens est Deus Pater, ad quem concorditer sustulit vocem Ecclesia Hierosolymitana, non tamen cum exclusione reliquarum SS. Trinitatis personarum. Unctio enim non est proprietas characteristica Patris & opposita Filio & Spiritui S. relatio, ut generatio Filii. Neque est *actio ad intra*, quæ in ipsa essentia divina terminatur: sed est actio, quæ rem aliquam *essentialiter* à natura divina distinctam divinissimo modo perficit. Attribuitur vero hoc ungere Deo Patri ut fonti, Scriptura, quia quancquam idem indivisibile simplicissimeque & Filio & Spiritui S. competat, tamen quia per æternam generationem Filius, & per æternam spirationem S. Spiritus divinam essentiam habent, ungendi etiam potentia & virtus unctrix ab eadem origine, & in Filio & in S. Spiritu est. *Unctus* est Christus, secundum eam naturam, secundum quam missus est ad Evangelismum, Jesa. 61, 2. Clare enim textus noster duas personas in Divinitate asserit: *congregati sunt adversus Filium tuum sanctum, quem tu unxisti*, Patrem ungentem, & Filium unctum. Ungventum quidem h. l. non exprimitur, non incommode tamen subintelligitur; nam ubi ungens & unctus, ibi & ungventum oportet esse, quod est S. Spiritus cum immensa divinorum *ἀνχηματων* plenitudine, *oleum letitie* appellatus P. 45, 8. Atque sic habemus tertiam personam SS. Trinitatis. Quemadmodum etiam *Gerhard.* cum Trinitatem ex V. l. probare conatur, hunc locum allegat cum Ps. 33, 6. cujus hæc sunt verba: *Propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo letitie præ consortibus tuis. Hic mentio fit ejus, qui ungit, id est, Dei Patris, ejus, qui ungitur, id est, Dei Filii, & ejus, quo ungitur, id est, Dei Spiritus S.* Exeg. L. III, §. 161. p. 1099.

Porisma XXI.

Credentes in Christum, Spiritu S. auctore, jam inde ab initio collectæ Ecclesiæ appellati sunt Christiani.

§. 1.

Apostolos variis titulis ornasse eos, qui per Evangelii prædicationem Christo crediderant, ipsiusque gregi, h. e. Ecclesiæ se adjunxerant, ex ipsorum monumentis est notissimum. Ex his autem ipsis etiam cognoscitur, tandem ipsos quoque dictos fuisse primum Antiochiæ *Christianos*. Act. II, 26. *Suidas*, *Ignat.* in Ep. ad Magnesios, p. 58. & *Epiphan.* hæres. XLII. p. 161. *Theophilus Antiochenus* Lib. I. ad Autolycum, pag. 248. Gr. inf. Tiguri 1560. Christianum à *Chrismate* vult definire, quod cupide amplectitur *Bellarmin.* L. II. de Confirm. Cap. II. §. 15. Similiter *Jesuita Salmeron* T. XII. tr. XXXIII. p. 218. monens, quod *Christianus* ter ungatur extrinsecus, 1. per Baptismum. 2. per confirmationis Sacramentum. 3. per extremam unctionem. Sed de externa hac a Pontificiis tantopere deprædicata unctione nil scit Scriptura S. Quod spirituales unctionem attinet, nos quidem illam haut negamus: an vero ab illa fidelibus nomen hoc primum cesserit, merito dubitamus. Sane *Jo. Drusus* in Præter. ad h. l. p. 178. *Critic. S. T.* IV. col. 2266. scribere, non dubitat, illos, qui existimant *Christianos* ab unctione spirituali primum dictos, toto cælo aberrare, & vel ex b. l. refelli posse. Nam, pergit, ab unctione hac non Christiani, sed potius Christi vocandi juxta illud: nolite tangere Christos meos. Non aliunde sic dicti quam à Christo, cui nomen dederant & cujus discipuli erant, Christiani à Christo, ut ab Augustino Augustiniani, & à Hieronymo Hieronymiani. It. *Grotius* hinc observat, quod Christiani ita dicti fuerint Græcorum more, qui à Magistris discipulos nominabant, ut Pythagoreos, Platonicos, Aristotelicos &c.

§. 2.

Veri Christiani definitionem tradit *Justinus M.* Apol. II. pro Christ. p. 149. Οἱ αὖ μὴ εὐρίσκονται (πιστεύοντες καὶ) βιῶντες ὡς ἐδίδαξε (ὁ Χριστός,) γνωρίζεσθαι μὴ ὄντες Χριστιανοί, καὶ λέγωσιν διὰ γλώττης τὰ τῷ Χριστῷ διδάγματα. Qui non ita vivere comperiuntur sicut Christus docuit

cuit, certum id documentum est, eos non esse Christianos, quamvis doctrinam Christi lingua profiteantur. Conf. *Balsamon* ad CXL. Can. Cod. Eccles. Afric. p. 729. *Isidorus Pelusiota* L. IV. Epist. XXXIV. p. 430. *Anastasius & Cyrillus* in compendiar. orthodoxæ fidei explicatione, p. 425. *Ambrosius* Lib. de dignitate Sacerdotii, cap. III. *Cyprianus* Tract. III. de Concord. prælat. seu de unitate Eccles. Christiani vero nominati ita a Christo, cui nomen dederant, vel quem induerant. *Theodoretus* in Cap. LXII. *Jesaja* pag. 134. Qui crediderunt in Christum, novam appellationem susceperunt, non ex Abraham vel Israel Judæi nuncupati, sed ex ipso Christo Domino nomen adepti. Christiani quippe ab omnibus nominantur, ut qui per sanctissimum baptismum Christum induerunt. Vid. *Thom. Gatakerum* in *Cinno* p. 100. Et occurrit hoc nomen non nisi ter in N. T., puta hic, Cap. XXVI, 28. ac, 1. Pet. 4, 16. quod notandum cont. *Rittershusium* Lib. V. Sac. Lect. c. IV. scribentem: *nomen hoc nusquam alibi in toto N. T. extare quaterquam Act. XI, 26. & apud Petrum I. Ep. IV, 16.* Nulli autem dubitamus, id nominis profectum esse à Spiritu S. Ecclesiæ Doctore & Rectore. Nam ex eo tempore quo hæc egressa fines Judææ, apud diversas nationes longe lateque sparsa coepit crescere, hac appellatione vulgo significatam fuisse multitudinem profitentium nomen Christi, evidenter cognoscitur tum ex altero ejusdem historiæ loco, in quo narratur, Agrippam Regem vehementia orationis Pauli utrumque commotum ei respondisse: propemodum mihi persvades ut fiam *Christianus*: Tum ex Petri verbis, quibus hortatur pios ad tolerandas patienter afflictiones, ne quis vestrum inquit affligatur, ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inspector, sed si ut *Christianus*, ne pudeat, imo glorificet Deum in hac parte. Satis aperte ostendit hic Petri locus, titulum hunc jam vulgo fuisse & notum & usu receptum significandis iis, qui Evangelii doctrinam sequebantur, ac palam profitebantur: simulque fuisse exosum quasi impietatis reum, imo damnatum, secumque (uti Cœcias, quod dicitur, nubes) traxisse omne genus afflictionum. Quod intelligere licet ex antiquissimis optimisque Scriptoribus, *Athenagora, Justino Martyre, Tertulliano, Eusebio, atque similibus.* Sic illis temporibus, quibus maxime vigeat & florebat Evangelica doctrina sentiebant de Christiano nomine homines profani. At piorum sensus longe erat diversus, ut quibus isto titulo nullus erat aut gratiofior aut jucundior aut honoratior. Agnoscebant enim Auctore Deo inventum impositumque ipsis esse. Hinc Martyres, & alii viri sancti, inter-

rogati, quoniam essent? responderunt, se Christianos esse, inque hoc nomine summam quæsiuerunt gloriam.

§. 3.

Cur autem *Christiani*, ac non æque *Jesuani* sive *Jesuitæ* dicamur, illius ratio hæc est, quia Christus *Spiritualis unctionis participes nos reddendo*, 1. *Job. 2, 20. Ebr. 1, 9 nos fecit Reges & Sacerdotes*, *Apoc. 1, 6.* non vero redemptores vel Salvatores, quod infert nomen *JESUS*, *Matth. 1, 21.* Nomen *JESUS* est nomen proprium, verba sunt *Ludolphi Carthusiens* de vita Christi C. X. ex *Augustino*: Nomen Christi est nomen commune & sacramenti: Item, Nomen Christus est nomen gratiæ, sed nomen *JESUS* est nomen gloriæ. Sicut enim hic per gratiam Baptismalem a Christo dicimur *Christiani*; sic in cœlesti gloria ab ipso *Jesu* dicemur *Jesuitæ*, id est, salvati. *Panormitanus* *Clar. Juris Canonici* Interpretes in cap. decet de imm. *Eccles.* perstringens sectam eorum, qui à *Jesu* nomine se denominabat *Jesuanos*, *Christiani*, inquit, nomen recte assumptum. Nam & unctionem Christus nobis communicavit. At *Jesuani* recte dici non potuimus, quoniam Servator unus ipse est. Testatur quidem *Epiphanius* in hæres. *Nazaræor.* vocatos fuisse aliquos de nomine *Jesu*; *Jessæos*: & sub tali nomine celebratos fuisse Christi discipulos in *Ægypto*, è *Philone* *Judæo* probat. Sed si *Christiani* unquam ita dicti, potius ab aliis ita appellati sunt, quam ut sibi met ipsis id nomen arrogarint, & brevi admodum tempore nomen illud duravit. Cogitemus modo nos ac solliciti simus, dum à Christo ceu Magistro nostro, præclarum adepti nomen sumus, quo ita nos geramus, ne propter nos Christi nomen male audiat, & ignominia afficiatur. Nomen *Christiani* est officii, non naturæ nomen, juxta illud *Veterum* & imprimis *Tertulliani* in *Apolog.* Cap. XIX. (Conf. ej. Lib. de testimonio animæ, cap. I. *Hieronym.* Ep. VII. ad *Lætiam* Tom. I. Opp. C. *Vigilantium* Ep. LX. T. II. Opp. & *Augustin.* *Quæstion.* ex V. & N. T. Qv. LXXXI. in Append. Tom. IV.) *Non nascuntur, sed fiunt Christiani.* Fiunt scil. quoad Sacerdotalis, Regiæ & Propheticæ dignitatis per Christum participes facti dignos se exhibent tantis nominibus, tantisque per eadem significatis virtutibus, nec *Christiani* tantum sunt τῶ λέγεσθαι, sed & τῶ εἶναι, ceu eos describit *Ignatius* Epist. II. ad *Magnesium*. Hoc urget *Greg. Nyssenus* de perfecta *Christiani* forma, T. III. p. 277. Ἐπειδὴν τὸ μέγιστον καὶ θειοτάτον καὶ πρῶτον τῶν ὀνομάτων γέγωνε παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ δεσπότου ἡμῶν κοινωνία, ὥστε τὰς τῇ ἐπωνυμίᾳ τῷ μεγίστῳ τιμῇ-
θέντας

θέντας χριστιανὸς ὀνομάζεται. ἀναγκαῖον αὖ εἶναι, πάντα τὰ ἐρμηνευτικά
 τῶν τοιαύτης Φωνῆς ὀνόματα καὶ ἐν ἡμῖν καθαρῶς. ὥς μὴ ψευδώνομον
 εἶναι ἡμῖν εἰ τὴν κλήσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς βίης τὴν μαρτυρίαν ἔχειν. ὃ γὰρ ἐκ τῆς καλῆ-
 ὤτης ἡ τοῦ εἶναι γίνεται ἀλλ' ἡ ὑποκειμένη φύσις, οἷα δὲ ἂν ἴσῃ τύχη, διὰ τὴν
 προσφύει τῷ ὀνόματι σημασίας γαρεύεται, Cum omnium maximum,
 & divinissimum, & primum nomen Domini nostri bonitas nobis impertive-
 rit, ut Christi cognomine decorati appellemur Christiani, necesse est, ut
 omnia nomina, quæ vocem hanc interpretantur, in nobis item conspici-
 antur expressa, ne falso vocati Christiani videamur, sed ex vita testimo-
 nium habeamus. Neque enim ex appellatione res fiunt, sed earum
 subjecta natura, quæcunque tandem illa sit, apti nominis significatione
 declaratur.

Porisma XXII.

Christus innocentissime passus est.

§. 1.

Ὁς δicitur ὁ ἅγιος κατ' ἐξοχήν, Sanctus Sanctorum, i. omnium
 sanctissimus, ille innocentissime passus est & mortuus. Atque Christus,
 per loca Act. 3, 14. c. 4. 27. 30. coll. Dan. 9, 24. Ergo. Respectu sui sanc-
 ctus est Christus quoad Deitatem & Humanitatem. Quoad Deitatem
 κατ' ἐξοχήν Sanctus dicitur, quod in se sanctus sit, imo essentialiter san-
 ctus, auctor atque fœturigo sanctitatis, non quod ipse sanctificetur, vel
 sanctitatem aliunde accipiat uti rectissime annotavit Origenes cum, sola, in-
 quit, Trinitas substantia est, quæ non extrinsecus accepta sanctificatione,
 sed sui natura sancta est: omnis vero creatura vel dignatione S. Spiritus, vel
 virtutum ratione sanctificata, sancta dicitur. Atque hanc ob causam Han-
 na, mater Samuelis: Nullus est sanctus ut Jehova, merito exclamat, 1. Sam.
 2, 2. Huc referendum quoque τρισάγιον illud Angelicum, Jesa. 6, 3. Quo
 Deum Trinum, adeoque Filium etiam Dei venerabantur, uti Joh. 12,
 41. vidisse tūm Prophetam Christi gloriam, & locutum de eo esse, mani-
 festis verbis asseritur. Quoad Humanitatem Sanctus est Salvator noster,
 & quidem solus. De solo Christo, immediata Spiritus S. operatione ē
 sanctificato virginis sanguine nato, Paulus ait, quod sit sanctus, (in omni
 bonitate præcipuus est, ut Ambrosius hanc vocem exponit,) ab omni ma-
 cula alienus, (h. e. ab omnibus vitiorum & peccatorum sordibus liber &
 inta-

intactus.) Hebr. 7, 26. Unde vitam etiam sanctissimam vixit, & munere suo sancte in his terris defunctus est, 2. Petr. 2, 22. *Sanctus* quoque Christus est *in omnibus operibus suis*, quæ ab omni reprehensione absunt, Psal. 145, 17. Ps. 51, 6. Marc. 7, 37. *Respectu nostri & Ecclesie* bifariam Christus appellatur sanctus, (1) Quia in Redemptorem nostrum sanctificatus est, Joh. 10, 36. quæ sanctificatio alibi *unctio* appellatur, Jesa. 61, 1. (2) Quia nos sanctificat, unde *sanctificatio nobis à Deo factus* dicitur 1. Cor. 1, 30. De quo supra §. II. cap. II. pluribus.

§. 2.

De sanctitate vero Salvatoris nostri, cum tot ac tanta argumenta habeamus, pervasissimos nos etiam esse oportet ac certissimos de innocentissima ejus passione, Imo hoc certiores esse oportet, quia hostes ejus infestissimi contra innocentiam ejus nihil proferre potuerunt, Judæos dico. Horum si scripta excusserimus, nihil profecto inveniemus, quod innocentiae optimi Salvatoris opponant. Hæc gloria omnibus Judæis prærepta est, quod ne ex antiquissimis suorum Patrum monumentis producere possunt ullum malefactum, scelus, vitium, cui obnoxium Jesum nostrum Salvatorem fuisse, possint confirmare, reumque peragere. Et sane, nisi in summa innocentia pro nobis & passus & mortuus fuisset Salvator optimus, nihil pro nobis quicquam meruisset. Finge, in minimo non fuisse innocentem Jesum; omne ejus pro nobis meritum destruxisti. Hinc Divus Petrus Apostolus 1. Epist. cap. 3, 18. *Christus*, inquit, *semel pro peccatis passus est*, *δικαιῶν ὑπὲρ ἀδίκων*, *justus pro injustis*, *ut nos ad Deum adduceret*. Ad quid addidit; *δικαιῶν ὑπὲρ ἀδίκων*? Recte respondet *Magnus Theologus*, factum esse, ut quoque causam exponat Apostolus, quare passio Christi potuerit expiare nostra peccata; nimirum quia ipse fuit perfectissime justus, ac in personæ unitate Dei Filius. Maneat itaque nobis, in innocentia Domini Jesu satisfactionem atque meritum, prorsusque salutem nostram, fundari. Interim innocentissimo Salvatori nostro pro innocenti passione gratias agamus, *O Salvator innocentissime!* *Ejusmodi Sacerdos maximus Salvatorque nos decebat*, nobis necessarius erat, qui ὁ ἅγιος, ab omnibus peccatoribus separatus, impollutus esset atque innocens: ut innocentissima sua passione, pro nocentissima nostra nativitate & vita satisfaceret. Tu solus ille es. Tuam itaque innocentiam collaudamus: Tuam satis.

satisfactionem deprædicamus : pro innocenti passione eternas Tibi gratias agimus.

Porisma XXIII.

Dantur etiam sancti homines in hoc Mundo.

§. I.

Homines *sancti* dicuntur non tantum, quorum persona inviolabilis; verum etiam, quorum vita moresque incorrupti ac integri à labe. *Cicero* pro Dejotaro p. 819. B. *Ex hominis gravissimi & sanctissimi disciplina.* Sic *veteres & sanctos viros*, *Salustius* dixit. *Curtius* L. III, c. VIII. Edit. *Popmæ.* At *Darius*, ut erat *sanctus & mitis*, se vero tantum facinus negat esse facturum. *Sanctus*, i. e. alienus à vi, dolo atque injuria. *Idem* eod. libr. cap. XII. *Virgines & Reginas excellentis formæ, tam sancte habuit*, i. e. sine ulla injuria. *Muretus* Lib. XIII. Var. Lect. Cap. XII. *Senecam* vocat *Sanctum*: respiciens ad probitatem & integritatem ex scriptis relucentem. Vid. *Voss.* Lib. V. Inst. Orat. p. 336. seq. Verum nihil nunc moramur hunc vocabuli *sanctus* significatum, utpote *politicum*, sollicitiores pro *Theologico*.

§. 2.

Hic *Christus* dicitur *ὁ ἅγιος*, addito articulo, ut aliqua singularitas intelligatur, ac si dicas, *ille sanctus*, quemadmodum non sine causa & emphasi Articulus *ὁ* præmissus reperitur, quando Salvator cum pastore se confert, ut amorem & fidelitatem suam nobis comprobet: Ego sum *ὁ ποιμὴν ὁ καλός*, Joh. X, 12. Et sane R. *Abraham Schalom* in Libro *Nève Schalom*, popularium suorum, ut videtur, vestigiis inhærens, sanctissimum omnium Messiam fore docet. V. *Huet.* Dem. Ev. pag. 888. 889. De hominibus reliquis, quotquot eorum sunt, fuere, vel futuri sunt, verè *Job*: *Quis edat mundum ex immundo? ne unus quidem*, Cap. XIV, 4. Et tamen vel hominibus nonnunquam *sancti* nomen tribuitur. Apud *Mosen* populum *Israeliticum* vocari *populum sanctum*, frequens est & solenne, *Exod.* 19, 6. *Deut.* 7, 6. &c. Dicebantur autem *Israelitæ* populus sanctus, tum quia erant ab immundis gentilibus separati & in populum Dei sanctum electi, tum quia in legibus Ceremonialibus externa, legalem Ceremonialem sanctitatem in delectu ciborum, in variis lectionibus &c. Deus ipsis præscripserat, quæ de interna

terna & spiritali sanctitate moneri debebant, unde etiam promulgationi legum Ceremonialium hæc clauula frequenter præmittitur vel subjicitur: *Sancti eritis, vel sancti estote, quoniam & ego sanctus sum.* Sicut ego „juxta Origenem, segregatus sum, & longe separatus ab omnibus quæ ad-
„runtur, vel coluntur sive in terra, sive in cælo: sicut ego excedo omne n-
„creaturam atque ab universis quæ a me facta sunt, segregor: ita & vos se-
„gregati estote ab omnibus qui non sunt sancti, nec Deo dicati. in Levit. Cap. XX. Homil. XI, f. m. 160. Parili modo Viri N. Testamenti ad voca-
tos scribentes, tales nempe qui fidem receperant, inque eam baptizati fue-
rant, nomine *Sanctorum* omnes impertiunt, tales quodammodo ipsa vo-
catione & baptismo existentes. Recto vere pii, credentes & fideles appel-
lantur *קדושים בארץ* *sancti, qui in terra sunt*, Ps. 16, 3. Vid. Com-
ment. *Patr, Græc.* f. 267. & alibi passim. At sanctitas illa aliunde origi-
nem trahit, nempe à Christo, qui nos sanctificat, idque dupliciter, [N] *san-*
ctitate imputata, dum scil. sanctitas ejus & justitia per fidem nobis imputa-
tur, Joh. 17, 19. Hebr. 10, 10. 14. unde Jerem. cap 23, 6. & cap. 33, 16-
צדקנו *יהוה* appellatur. [B] Quando virtute Spiritus S. vim & *ἐγχεῖται* sanctitatis suæ in nos derivat, ut & ipsi in nobis sanctificemur, i.e.
ab inquinamentis mundi hujus segregati, & spiritu & corpore Deo servia-
mus, 2. Cor. 7, 1. Apoc. 22, 11. Scilicet indissolubili nexu copulatæ sunt
imputata & inchoata sanctitas, 1. Cor. 1, 30. c. 6, 11. ita tamen, ut inter
hanc & illam *maximum sit discrimen*. Illa (sc. imputata) in judicio Dei
peccatorem absolvit; hæc (scil. inchoata) minime Ps. 130, 3. Illa pa-
cem affert conscientiæ; hæc eandem sequitur: Illa simul semel perficitur;
hæc per gradus: Illa fit per donationem; hæc per conversionem; Illa fi-
nem habet cum hac vitâ; hæc durabit in seculum. Jung. *Magnif. Dn. D.*
S. B. Carpzov. in Exam. novæ prax. f. 462. fq.

§. 4.

Unde hominum sit sanctitas? ita edisserit *Origenes* Lib. I. Cap. III. de
„Principiis seu *περὶ ἀρχῶν*, p. 677. Deus Pater omnibus præsta ut
„sint: participatio verò Christi secundum id quod verbum vel ratio est, fa-
„cit ea esse rationabilia. Ex quo consequens est ea vel laude digna esse, vel
„culpa, quia virtutis & malitiæ sunt capacia. Propter hoc consequenter
„adeſt etiam gratia Spiritus sancti, ut ea quæ substantialiter sancta non
„sunt participatione ipsius sancta efficiantur. Ergo, primo ut sint, ha-
bent

„bent ex Deo Patre, secundo, ut rationabilia sint, habent ex verbo, tertio ut „sint sancta, habent ex Spiritu S. *Cyrillus Alexandr.* de Dei hominum-
que sanctitate junctim loquitur hunc in modum: Θεῷ δ' ἂν πρέποι τὸ το, καὶ μόνῳ κυρίως τε καὶ ἰδικῶς. Εἰ γὰρ καὶ εἰσὶν ἅγιοι πολλοὶ, δυνάμεις τε λογικαῖ, καὶ μὲν καὶ ἐπὶ γῆς ἄνθρωποι, ἀλλ' ἔν ἐκ μετοχῆς τὸ καὶ Φύσιν αἰνῆς, καὶ μόνον τὸ το ὑπάρχοντ' ἀληθῶς, ἅγιοι χεσματίζουσιν. Deo hoc convenit, nempe quod sit sanctus, & quidem soli proprie & singulariter. *Et si enim multi sint sancti, virtutes etiam rationales, in ipsa etiam terra homines, verum participatione ejus, qui natura sanctus est, quique id solus & verè est, sancti vocantur.* Quæ ex aliorum quoque Patrum scriptis exponere ulterius facillimum foret, si præcipuam in prolixitate quærendam esse commendationem arbitraremur, Vid. *Pearf* Expos. Symb. Apost. p. 623. f. Conf. B. Dn D. *Carpz.* Fun. T. II. p. 502. sq.

Porisma XXIV.

Pontifex Rom. non potest dici Sanctus, nec etiam Jesuita.

§. I.

Crepat Papatus Papas & Pontifices ut sanctitate repletos. Papam divino imperio uti, & in gubernanda Ecclesia Divinitatem affectare, res ipsa loquitur & clamat. Nam & Dei nomen sibi tribui æquo animo fert; & se fecit ac passus est, quæ augustissimi illius nominis mensuram impleret, adeoque ἀποδείκνυνται, ὅτι Θεός ἐστι, demonstrat, quod DEUS sit, seu Deum se facit, 2. Thess. 2, 4. Quod ex divinis attributis pluribus, quæ sibi vindicat nefarie, nec non cultu divino & religioso, quo se affici patitur, clarissime à Nostratibus probatum, & ad liquidum perductum est. Inter hæc non ultimum obtinere debet locum ejus sanctitas, quæ sit supra omnem aliam, quæ nominari possit, collocata, minimeque cum illa comparanda. Ast commodè monet Jesuita *Lorinus* ad Act. 3, 14. quod Pontifex Romanus vocetur sanctissimus, & nomine abstracto sanctitas, quibuscunque tandem sit moribus. Siquidem & Ethnici Imperatores & Poëta gentiles, (quos spurcissimos fuisse constat,) sancti quandoque vocentur, & impii à Paulo Act. 26, 26. optimi. Bene omnino! Non invidemus sane hunc titulum Pontifici Romano, si eo hunc Papicolæ sensu ac

jure tribuere illi velint, quo scelerati Imperatores Ethnici ac molliculi Poetae gentiles *sancti* vocantur, veram interim Deoque placentem sanctitatem ipsi constanter denegantes.

§. 2.

Si porro seculo primo Jesuitarum a *societate Flandrica* edito, & Bibliothecae Jesuiticae *Philippi Alegambe* fides habenda, socii illi cum opinione sanctitatis vulgariter & vivunt & moriuntur. Aliter tamen de eorundem sanctitate testantur *Ludovicus Sotelus* Minorita in relatione de statu Eccles. Japonicae ad Urbanum VIII. & *Juniperus de Ancona* Minorita, in consultatione &c. qui duo tractatus cum astro inextincto *Gasparis Scioppi* excusi sunt A. 1634. Ut nunc *Sorbonam* & *supremam curiam Parisiensem*, *Senatum Venetum*, *Academiam Cracoviensem* & *Lovaniensem*, *Melchiorem Canum* aliosque in medio Papatu Jesuitarum sanctitatem oppugnantes, praeteream.

Porisma XXV.

Duplex de Jesu Christo notandus est status, quorum alter *κένωσως*, alter *ὑπερψώσως* insignitur.

C. Socinn.

§. I.

Prior est, in quo se ipsum ita exinnavit, ut forma servi assumpta, inque similitudine hominum existens, in humilitate voluntaria obediens Patri factus est, usque ad mortem crucis. *Posterior* verò, in quo, exaltato à Deo donatum est Nomen, quod est supra omne nomen, ut in nomine Jesu omne genu se flectat supracaelestium & terrestrium & subterrestrium. Ultramque Definitionem subministrat Apostolus Paulus Philipp. 2, 5. sqq. Verba verò nostra ostendunt. Nam consilia & machinationes Judaeorum, de quibus Apostoli conqveruntur, in Jesum Christum exinanitum & humiliatum, quippe ut hominem & in similitudine hominis sic versatum eo ipso tempore, ut postea Matth. 20, 28. dicere potuerit; *Filius hominis non venit, ut sibi ministraretur, sed ut ministraret, & daret animam suam pretium redemptionis pro multis*, tetenderunt. Confessi autem sunt iidem Apostoli, Christum sanctum Filium in intima cum Deo Patre communione, quo oppugnato ipse etiam Pater oppugnatur. Agnoverunt ipsius nomine atq; numine fieri

fieri σημειοι & τερατα, v. 30. & sicut ipsi ante nostrum textum, creationis coeli & terræ opus tribuerunt, atque ita verum & æternum esse Deum crediderunt; v. 24. ita in subsequ. μεγάλη δυνάμει, virtute magna edebant testimonium resurrectionis Domini Jesu, v. 33. satis clare hac ratione utrumque Christi statum exponentes.

§. 2.

Notanter autem dixi in Porismate *duos tantum esse status*, non tres, aut, ut recte *Nostrates* ex Socinianorum hypothesebus observant, quatuor; secundum quas *primus* Socinianorum audit, ut ex *Enjedino* videre licet, qui tres statum Christo revera assignat, status *dignitatis*, secundum quem, juxta *eiusdem* assertionem, Expl. LL. f. 07. Christus in forma Dei à nativitate usque ad mortem constitutus, h. e. regia dignitate, titulo regio & majestate donatus atque Rex Israel designatus, magnifica opera divinaque miracula potenter patravit effecitque. *Alter exinanitionis* sive *humilitatis*, qui juxta *Schmaltz.* cont. Franz. Dis. III. f. 69. incipit tunc, cum Christus, formam servi susceptam, descendit ad inferos, semet ipsum capiendum, ligandum, cædendum, conspuendum & crucifigendum tradidit, nec non mortuus, sepultusque in corde terræ tribus diebus fuit. Hoc enim est apud illos, vocabulis figuratè sumtis, descendere ad inferos, Conf. *Socin.* de invoc. Chr. cont. Francis. Dav. cap. IX. Part. X. Tom. II. app. f. 730. *Tertius*, qui exaltationis audit, initium in resurrectione, complementum verò in ascensione habuisse dicitur, nihilque aliud esse potest, quam essentialis immutatio, ita ut Christus, Cælo jam ingressus Deique beneficio Deus declaratus, animal rationale dici non potuerit, *Crellius* Tom. IV. Oper. Socin. f. 541. Et cum hunc statum, interprete *Schmalz.* Exam C. error. not. 32. f. 14. & *Crellio* in I. Cor. 15, 25. Tom. I. Opp. f. 135. concedentibus eque dem utrisque, oportere Christum regnare, donec omnes inimici (en elegantem explicationem! nonne etiam tunc Christus diabolos & impios sub pedibus suis habebat?) positi sub pedes ejus; verum cum aboletus hostis regni finem affuturum affirmantibus, &c. in fine mundi finiendum esse censeant, non immerito Theologi N. eis *quartum*, *degradationis* scil. adscribunt, imprimis quia illum revera asserunt, licet illi tres tantum profiteantur status. Conf. *Scherz.* Colleg. Anti-Socin. Disp. LXVI. p. m. 541. *Calov.* Socin. profl. m. p. 677. sqq. Peccant itaque hi Doctores pessimi, tum in excessu, duos adjiciendo spurios, tum in defectu, quando ratione

duorum genuinorum & in quantitate & in qualitate deficiunt, cum Scriptura duorum tantum faciat mentionem statuum. Nec ullus in eadem locus hactenus ab Adversariis inventus fuit, ex quo possit ostendi, exinanitionem in Regiæ formæ vel gloriæ depositione constituisse ita ut exinanitione facta *gradus dignitatis*, & Christus Rex esse desierit, Conf. Joh. 18, 36. Ubi Christus expresse, in ipso etiam exinanitionis statu, coram Pilato *se Regem* esse profiteretur. Et nonne juxta Petri ac Pauli effatum Christus ut *autor vite*, Actor. 3, 15. & *Dominus gloriæ*, 1. Cor. 2, 8. fuit crucifixus & interfectus? Jung. Calov. System. Th. Tom. VII. Qv. III. de statu exinat. p. 625, cum *Feurb.* Fascic. III. Disp. II. seq.

Porisma XXVI.

Christus in statu exaltationis servus dici nequit.

C. Tannerum & alios.

Contendit *Tannerus* Jesuita, T. IV. Disp. I. Qv. VII. Dub. I. p. 444. & alii, in statu exaltationis consideratum Christum sub ratione illius status *proprie servum* dici posse. Agit autem *Tannerus* de servitute, quæ fundata est præcisè tantum in necessaria & essentiali dependentiâ & subordinatione, quam omnis creatura habet ad Deum, ratione cujus plane subditur potestati Dei, & ad eum velut supremum finem refertur. De hac verò non est Quæstio in sacris Literis, Jes. 42, 1. Matth. 12, 18. Jes. 45, 4. c. 49. 3. 6, c. 53, 11. Zach. 3, 8. quæ dicta proponunt cum *Tannero* alii. Loquuntur enim hæc non de illa necessaria & essentiali subordinatione CHRISTI secundum humanitatem ad divinam Majestatem, quæ semper minor est, cui, subditur, ad quam velut supremum finem refertur: sed de servitute laboriosa & operosa, in salutis nostræ negotio occupata, conjuncta cum obedientia activa & passiva. Hæc cessavit Christo secundum humanitatem exaltato ad plenarium usum divine Majestatis omnipresentis, omnipotentis, omnisapientis, omniscientis, omniprovidentis, omniadorabilis. Vid. *Dorsch.* Meditat. §. 16. Pulcherrimus est locus *Johann Damascen.* Lib. III O F. Cap. XXI p. 163. qui huc pertinet: Sciendum, quod neque servum Christum dicere debeamus. Nam servitutis & Domini nomina non nature sunt nomenclatura, sed ad aliquid: quemadmodum paternitatis & filiationis nomina. Hæc enim non substantiæ, sed habitudinis sunt indicativa. Et post: Serva est caro, nisi unita esset Deo verbo.

verbo. Semel autem unita secundum hypostasim, quomodo serva erit? Unus enim existens Christus non potest servus sui ipsius esse & Dominus. Nam hæc non simpliciter dictum, sed ad alterum. Cujus igitur erit servus? Patris? Ergo non omnia. quæcunque habet Pater, & filii sunt: siquidem Patris est servus, sui ipsius nequaquam. Quomodo autem de nobis dicit Apostolus; quare non amplius est servus, sed filius per ipsum in adoptionem filiorum, siquidem ille servus? Appellationem igitur servi tulit, non quod ipse sane existat hoc, sed quod propter nos formam servi accepit, & servus nobiscum factus. Impassibilis enim existens, propter nos subditus passionibus & minister nostræ salutis est. Conf. Nicetam Choniata in Thes. orthodox. fid. L. V. c. LIII. p. 529. Feurb. Falc. III. Diss. Th. p. 89. & Gab. Vasquez. T. II. in tert. part. Thomæ, Disp. LXXX. Cap. II. & seq. cum aliis, quos ipse refert.

Porisma XXVII.

CHRISTUS vocari tamen potest servus cum respectu ad statum exinanitionis.

§. I.

Nam sæpe sumitur pro servo, & sæpe de Christo dicitur, quod sit servus DEI, Jesa. 42, 1. c. 52, 13. c. 53, 11. &c. licet vel maxime hic noster locus sit eximendus. Operose autem per XII. capita disputat Vasquez l. c. non tantum in statu exaltationis, sed etiam in statu exinanitionis Christum, etiam juxta humanam naturam, non esse, vel potuisse vel debuisse dici servum. Cap. II. refert ea de re sententiam Elipandi Tolentani Episcopi. Cap. III. refert, Concilium Alexandinum, & imprimis Francofurdiense, & in ejus directione Adrianum Papam ex professo definivisse, Christum non esse servum dicendum. Job. Lorinus Comm. h. l. laudat quoque Genebrardum, qui censet, potius dicendum Christum puerum, quam servum, propter Christi decus, qui, inquit, etsi sit servus Dei Patris humane formæ ratione, at propter illam in unitatem personæ divine inseparabiliter coalescentem, aptius dicitur puer, sive Filius Dei: ubi enim locutio est periculosa, & intelligentia lubrica, difficilisq., vel proprie est loquendum, vel aliquanto communius ac magis universe ut subesse possit distinctio.

Et quamvis ipse concedat, posse in aliquo sensu Christum nominare servum, attamen ita concludit: Denique quamvis multi sint Patres, quos commemorare superfluum puto, qui Christum servum nominari posse affirmant: tamen qui pro Christi honore & gloria omne certamen subire debent, ab hoc vocabulo quod semper utilitatem illam conditionis legitime præ se fert, debent abstinere, & si aliquando puerum appellare contingat, nunquam eum tamen servum nominare: potiusq; Concilio Francofordiensi, quod diserte id prohibuit adharere, quam rigore Scholastico se tueri, qui cum a paucis forte intelligatur, errandi aliquam ansam præbere posset, & saltem pias aures hoc nomine fere jam insveto offendere, quod pace eorum dictum velim, qui ad conditionem humanæ naturæ spectantes, ratione cuius hoc nomen de Christo intelligi posse, non dubito, non tam publice quam intra scholas, eum sic dici posse profitentur. Hæc Lorinus. Conf. Cent. VIII, Magdeb. Cap. V. & IX.

§. 2.

Nunc non attenta vocabuli *servus* derivatione, an dicatur à servando, uti *Becmanno* visum, sive quod servet ac liberet, sive quod servet & custodiat, vocabulum Hebr. עֶבֶר & Græc. δούλος generaliter omnibus servis competere, & ut plurimum hominem infimæ notæ, seu vilis & abjectæ conditionis, qui vel aliis se subijcit & ministrat, vel opus servile peragit, significare arbitramur, à Rad. עֶבֶר servivit, ministravit, operatus est, fecit; (qua ratione filius Chami illusoris Canaan, à Noa prædicitur futurus עֶבֶר עֶבֶר *servus servorum* i. e. vilissimus Gen. 9, 25. ut adeo Pontifex Rom. nominando se servum servorum à genuina Ebrææ phraseos significatione aberret) & q. à δύνη, calamitas, vel quasi ligatus, à δέω, ligo, uti & Anglicum *bondage* captivitas, venit à *bond*, ligare; vel quæ δειλός, timidus. Consul. *Lexica*. Cum ergo Messiam vocari עֶבֶר deprehendimus, eo ipsi ejus notari *humilitatem*, *fidelitatem*, & *sedulitatem* autumamus. Humilitatem in subijciendo; fidelitatem in serviendo; sedulitatem in redimendo. Quod ipsum is declaravit statu Exinanitionis, præcedentibus Porism. XXV. verbis descripto, juxta quem contemptus, dolores passus, vulneratus, castigatus, mactatus, angustatus &c. dicitur: sive quem in summo contemptu, in summis doloribus, in summa obedientia & patientia perverso Judæorum judicio, obnoxius, sustinere Messias Deus Israel voluit.

§. 3.

Quomodo comparata sit servitus Christi tam respectu Dei, quam respectu hominum, ex verbis Dei Patris, qui Messiam non servum nostrum sed, suum appellat, ostendit *Dan. Cramer.* in Schola Proph. f. m. 281. f. Duo sunt in omni servitute, obedientia & administratio. Christus autem Deo Patri servus factus fuit, ut & obedientiam & ministerium non tantum debuerit, sed & præstiterit; secus vero respectu hominum. Soli enim Deo obligatus fuit ad obedientiam & commissi ministerii opera, ita ut ne quidem sui ipsius, sed solius Patris voluntatem se facere aliquoties pronunciet, Joh. 4, 34 c. 5, 30. c. 6, 38. & ad hoc ipsum voluntatis divinæ obsequium se ex pacto obligat, Ps. 40, 8. Hebr. 10, 7. Jesa. 50, 4. unde liquet, quod Jesus Christus servus soli Deo tam ratione obedientiæ, quam ministerii servus fuerit. Nequaquam autem hoc modo quoque servus est hominum: non enim subjecit se hominum voluntati aut dominio, ut illis morem gereret, quibus sæpe è diametro coactus est esse contrarius sicut Joh. 17, 15. aperte inquit, *ego non sum de mundo*; sed ratione hominum servus fuit, ut illis usum duntaxat ministerii salutis præstaret, ut ipse inquit Matth. 20, 28. Utilitas ergo commodum & ususfructus servitutis Christi cedit tantum hominibus non jus obedientiæ aut Domini in Christum. Vid. *idem* Class. II. Explic. V. Vaticinii Jel. 42. p. 257. *Glass.* Onomat. Mess. Proph. p. 62, 63. *Dorsch.* in detect. malæ fid. Papal. circa prob. SS. Trin. Part. I. Cl. III. S. X. p. m. 140. sqq. *Pentad.* Disp. Ac. D. IV. §. 32. f. *Meditat.* in h. l. §. 16. *Hülsem.* laborios. serv. Filii Dei, ad Jel. c. 43. & 53. *Qv. 3. in 0. 4.* *Habichorst.* Serv. Dei just. ad Jel. 53, 11, p. 29. sq.

Porisma XXIIIX.

Abstinendum est Magistratui ab omni crudelitate.

Crudelissimam fuisse adversus Christum factam conjurationem, supra ostensum est. Haud immerito itaque *Cicero* singulare beneficium pronunciat, à nefario crudelitatis scelere se abstinere. Qui, cum alibi docuerit, Prætorem decere non solum manus, sed etiam oculos abstinentes habere, nonne insimul omnem crudelitatem, quæ aliàs *hominum natura maximè est inimica*, abesse voluit à hujusmodi persona publica? Cæterum

rum crudelitate insignes *Sidonius* initio Burgi Leontiani recenset. Conf. *Barth.* ad Stat. Sylv. p. 109.

Porisma XXIX.

Scriptura S. est infallibilis & *αὐτόπιστος*.

Beatissimus David propheticis oculis prævidens tumultum, furorem, fremitum ac rabiem inimicorum atque hostium regni Jesu Christi, spiritu Dei impulsus in hæc verba prorumpit: *Cur fremuerunt gentes & populi meditati sunt inania. Astiterunt reges terræ & principes convenerunt in unum adversus Dominum & adversus Christum ejus.* Hanc Prophetiam in passione Christi coepisse impleri & quotidie paulatim impleri, Regibus & Principibus infidelium in ejusdem Christi membra favientibus, dubitare nos non sinant h. l. Apostoli, verba Davidica ante nostrum textum non modo repetentes, sed etiam ab initio nostri textus confirmantes, adhibita formula asseverationis, *ἐπ' ἀληθείας*, verò, certò. Sic enim *לֵבָנָה* affirmandi adverbium Hebraicum in gravissima illa fratrum Josephi asseveratione Gen. 42, 21. *Chald. Paraphras.* transtulit *בְּקִשְׁתִּי*, i. e. *ἐπ' ἀληθείας*. Atque ita R. David in Lexico, *לֵבָנָה עֲנִי* significatio ejus veritas. Hinc vero concludimus, Canonem S. esse infallibilem & *αὐτόπιστον*. Et quid mirum? cum sit mens *Jehova* (1. Cor. 2, 16.) quæ in se ipsa, & à se ipsa, & ut est ipsa, sive quatenus talis, fide digna est, non vero externis credulitatis fulcris, causis ac testimoniis opus habet, instar humani verbi. quod *αὐτόπιστον* non est & fallere potest; quippe *omnis homo mendax*, h. e. vanus est ac ferme pro re nihili habendus, præsertim ubi ferendum oppressis auxilium; tunc enim vel non præstat, vel præstare nequit promissa, cui proinde non fidendum. Psalm. 116, 11.

Porisma XXX.

Concordiam & unitatem in omni vitæ statu commendatam nobis habeamus.

S. I.

Hostium Christi conspirationem & concordiam, præsens textus non reticuit

reticuit, de *copiosissima* consociatione loquens. *Quam discrepantia congreget diabolus*, inquit *Theophylactus* in Cap. XXIII, Luc. f. 139. B. *solum ut Christo mortem pręparet*? Judæi & gentes, Pilatu & Herodes, turba & milites, Judas & Sacerdotes parium studia alebant, inter se odio plusquam Vatiniano dissidebant, in necem Christi, ad unum omnes, quam amicissime conspirabant. Eadem tragœdia, mutatis saltem personis, etiamnum agitur: ubi infensissimos hostes natione, origine, vita, professione, studiis ac fortunis dispares, adversus Christum & Evangelium ejus amice nimis conspirare videmus. Scilicet hæ sunt vulpes Samsonis, caudis ad caudas ligatis, in medio facibus conjunctis, in perniciosam segetis Evangelicę concremationem dimissę, Jud. 15, 4. *Unum alteri adhaeret; ita ut ventus non veniat inter ea*, sic de squamis Leviathanis loquitur Ijobus, docens, quod tam arcte cohæreant, ut nihil intervenire possit, & addit, quod inseparabiliter, ut altera ab altera nec sponte discedat, nec divelli queat: *Vir fratri suo agglutinati: tenent se invicem, nec à se invicem separantur*, Ijob. Cap. XLI, 7. 8. Allegoria de Satana & Anti-Christo & dolis eorum apte compositis, non inepta est, ut etiam *Mercerus* post alios hinc annotavit. Cum ergo maxima sit & indissolubilis Spirituum & hominum malorum in obfirmando regno suo & edendis sceleribus, consensio; sumus & nos in obfirmanda unitate *per vinculum pacis invicti & unanimes*, Eph. 4, 3. *eodem animo mutuo affecti*, Rom. 12, 16. *Idem sentientes, in pace agentes*, 2. Cor. 13, 11. Quemadmodum enim fasciculus unus quibuslibet vinculis alligatur; ita omnis sanctorum coetus una eademque fide, spe & charitate ad invicem adstringitur. Ut autem membra unius corporis licet inter se distincta ac diversa, amice nihilo minus in unum & idem corpus conspirant: Ita & nos licet distincta ac diversa sumus unius Ecclesię membra, amice nihilo secius in unum ejusdem corpus fide, charitate, pace, unanimitate conspirabimus; ut *DEUS pacis nobiscum sit*, 2. Cor. XIII, 11. Nam *DEUS non est DEUS dissensionis, sed pacis*, 1. Cor. XIV, 33.

§. 2.

Nullum regnum, nulla urbs, nullus conventus, nulla domus, si adversus se divisa sit, stare potest, Luc. 11, 17. Quid ergo in omni vitę statu magis colendum concordia? Sapienter agnovit id *Menenius Agrippa*, ideoque eleganti Apologo de dissensione membrorum, Senatum
O 2 & po-

& populum Rom. dissidentes composuit; Vid. *Liv.* Decad. I. L. II. p. 55. I. K. Itemque *Mycip'a* Rex, qui moriturus filios, ut concordessent, paterno affectu monens, aureis semper literis scribendam sententiam addidit: *Concordia parvæ res crescunt, discordia magnæ dilabuntur.* ap. *Salust.* de bello Jugurth. p. 57. Vid. etiam *Stob.* Serm. 84. de amor. frat. p. 503. *Horat.* L. I. Carm. Od. XIII. v. 17. *Felices ergo tæ & amplius, quos irrupta tenet copula.* Sic enim gloria inhabitat in terra nostra, misericordia & veritas obviant sibi, justitia & pax osculantur se. Veritas de terra oritur, & justitia de Cœlo prospicit, etiam Dominus dat bona, & terra nostra dat proventus suos, Ps. 85, 10. seqq. Add. Ps. 133, 1 pertot. Syr. 25, 1. 2. Probant id exempla, in *regimine Politico* quidem, *Salomonis*, 1. Reg. 4, 20. seqq. *Spartanorum*, quibus absque mœnibus civium concordia centuplex murus erat. *Plut.* in Lacon. Apophth. P. I. Moral. p. 375. & *Erasm.* L. I. Apophth. 31. p. 15. In *regimine Oeconomico Abraham & Loti*, Gen 13, 8. *Fidelium*, Act. 2, 44. 46. & c. 4, 32. Quapropter hoc agant tam magistratus quam subditi, ut paci ac tranquillitati communi studeant. Conf. *Supplém.* nostr. ad B. *Mulmanni* Comm. in Libr. Jos. p. 413. seqq. & 514. f.

Porisma XXXI.

Sceleratos nec loci sanctitas à malo proposito detertere potest.

Hierosolyma in Palæstina terra illa decoris sita, ipsum decus erat omnium regionum, Ezech. 20, 15. Fluens melle & lacte, *umbilicus* erat totius regionis *Egesippo* teste, Lib. III. Cap. VI. p. 314. regni metropolis, *Urbium orientis*, quod *Plinius* Nat Hist. L. V. Cap. XIV. f. 47. scribit *clarissima anima Dei dilecta*, Jer. 12, 7. *Civitas Dei*, Ps. 87, 3. *requies Dei in seculum*, Ps. 132. 14. *foculus & caminus Dei*, Jesa. 3, 9. *Civitas Regis magni*, Ps. 48, 3. *Jung. Adrichomii* Th. terræ sanct. p. 148. n. 1. 8. 17. 121. 212. 250. Hinc κατ' ἐξοχὴν Civitas sancta dicitur, & tamen hic locus tam sanctus, tam illustris, ab agitato scelere non potuit Judæos avocare: nam ibi maledictum illis nascitur conclusum & decretum: verbum seu crimen, qualia homines Belialis, crucis & mortis rei dignique committunt, cum variis calumniis & dolis effundatur in Messiam à nobis, & imputetur illi etiam in publi-

publicis judiciis, ut ignominiosissimo & crudelissimo supplicio afficiatur, ex Ps. 41, 9. Sicut Sathanas unigenitum Dei Filium tentaturus, ut illum vana gloria ad temerariam confidentiam extra legitimæ vocationis metas, sub fucata protectionis divinæ specie, sollicitaret, eum subduxit in *Civitatem sanctam*, Matth. 4, 5. Ita quoque Diaboli membra, Judæi, persequentes eundem Christum, in illa ipsa sancta Civitate convenerunt, & mente conscelerata ac nefaria crucifixionem Salvatoris cupiverunt, Dicas eos non immerito ex classe hominum, *quos sceleris & infamiae suae neque pudeat neque pigeat.*

Porisma XXXII.

Providentia divina ex hoc dicto classico egregie stabilitur & corroboratur.

Nostrum argumentum hoc est: Si Herodes, Pontius Pilatus &c. convenerunt facere ea, quæ manus & consilium Dei prædefinivit fieri, sequitur nihil fieri, etiam mali absque voluntate divina. Atqui prius est. Ergo. *Maj. Conn.* prob. quia ubi prædefinitio ex consilio, ibi aliqua voluntas, neque dici potest, aliquem prædefinire consilium, nisi quod vel voluit facere, vel voluit fieri atque permittere. *Min. h, l.* Quæ *Calviniani* excipiunt, undique infirma sunt, & post paulo discutientur Porism. XLII.

Porisma XXXIII.

Providentia divina complectitur tres actus.

Forma providentiæ tribus quasi actibus, *πρόγνωσις*, *προθέσις* & *διοκνήσις*, sive, ut *Hugo de S. Victore* effert *scientia* dirigente, *voluntate* imperante, & *potentia* exequente absolvitur. *Πρόγνωσις* est exacta & æterna Dei notitia circa res omnes. Qui enim singulis prospicit, & omnium, etiam ratione futurorum contingentium, exactam nec in minimo fallentem aut falsam curam gerit, eum exactissima singulorum notitia & perspicacissimo, qui nihil non præsentiat, intellectu præditum esse oportet. Huc pertinet dictum Ps. 139, 2. *Domine, cognoscis sedere meum & surgere meum: intelligis cognitionem meam à longinquo.* *Πρόθεσις* est voluntatis decretum exequendi & permittendi ea, quæ præscientia divina quasi direxit; siquidem nihil

sine voluntate Dei fieri potest, quod non Deus ab æterno decrevit fieri. Et huc referri debet etiam hoc Apostolorum effatum: *Convenerunt adversus Filium tuum sanctum Jesum, quem unxisti, Herodes & Pontius Pilatus, ut facerent, quæ manus tua & consilium tuum decreverunt fieri.* Διοίκησις est decretorum executio, quæ proprie providentiæ nomine venire solet, posita tum in *conservatione*, sive reali ac immediato influxu conservatio in essentias & operationes creaturarum, in quantum naturales sunt; tum in *gubernatione*, quæ omnia ad bonum finem, justitiam, gloriamque Dei ostendendam, dirigit. Urgenda hæc sunt hæc & similia divinarum literarum testimonia Act. 17, 28. Hebr. 1, 3. Vid. *Brohman*. T. I. Syst. p. m. 516. *Matthias* in Syst. Th. min. p. 94. sqq. *Scherz*. Syst. f. 126. *Hülsem*. enucl. Breviar p. 217. D. D. J. B. *Carpz*. Funeb. Tom. II. p. 999. *Bajer*. Comp. Th. pos. p. 294. f. Conf. *Franck*. Exercit. Anti-Wendel. p. 2. f. *Calviniani* etsi communiter tres actus Providentiæ admittunt, in modo tamen, cum *πρόγνωσις*, *πρόθεσις* & *διοίκησις* absolute & irresistibiliter fieri comminiscuntur, graviter impingunt. Conf. *Ferr*, de Providentia cap. XIIIX. *Sam. Rhetorfort*. Disp. Scholast. de Provid. c. I. & omninò eisdem confutantem *B. Hulfemann*. Annot. h. l. Op. posth. fol. 1137.

Porisma XXXIV.

Manus non uno eodemque semper in S. Literis venit significatu.

§. I.

Manus Dei hæc mentio injicitur, quando in precibus primitiva Ecclesia Hierosolymitana inquit, facere, quæcunque *manus tua* & Consilium tuum & c. Ergo manus tribuuntur Deo, quibus potentia ejus intelligitur, exserens se, vel in potentissima & miraculosa operatione, Num. 11, 23. Job. 10, 8. Ps. 8, 7. Ps. 95, 5. & c. Vel in forti & gratiosa protectione; Sic Christus Ps. 31, 16. *In manibus tuis sortes meæ*, manus vocat potentias protectrices, in quibus ait omnia simul contenta esse juxta judicium divinum; scil. pati, aut liberari. Conf. Ps. 144, 7. Joh. 10, 28. 29. Act. 4, 30. Vel in poenarum inflictione, unde etiam metonymice, pro ipsa poena divinitus inflicta accipitur. Exempla passim obvia sunt;

sunt : *Immittam manum meam super Ægyptum*, ait Dominus Exod. 7, 4. Sic etiam Ruth de se dicit : *Egressa est manus Domini contra me*, Ruth. 1, 13. Eandem à se amoveri rogans Job, *Manum*, inquit, *tuam longe fac a me*, Job. 13, 21. Similiter David sibi gravem expertus ; clamat : *Gravata est super me manus tua*. Ps. 32, 4. & passim alibi. Quam significationem illustrans D. Ambrosius in Ps. cit. *Manum*, inquit, *Dei virtutem intelligimus puniendi*. *Hæc manus Regem Ægyptiorum*, propter Abrahæ injuriam, ob tentatam Saræ pudicitiam flagellavit. *Hæc manus Ægyptiorum curus*, equos & populos, rubri maris demersit profundo. *Hæc manus mentem gravavit Regis Saul*, ut gratiam sui Conservatoris odisset, & gladium in se suum converteret ; ne captivus senex viveret, filius & regno superstes, Ubi etiam advertit, plagam manu diaboli immittam, aliquando *manum Domini* vocari ; quod Deus ad puniendam, tanquam manu sua, diaboli ministerio utatur. Vid, Eusebii Præparationis Ev. L. VIII. Cap. X. Corderii Annot. in Ps. 20, 9. Glass, Phil. S. Lib. V. Tr. I. Cap. VII. Seb Schmid Comm. in Ijob. 1, 11. & cap. 19, 21. B. Carpz. Funebr. T. IV, Conc. II. Lorini Comm. ad Act. IV, 28.

§. 2.

Quoniam vero manus, ceu aptissimum & efficacissimum ad opera instrumentum, significat potentiam, seu potentem vim & efficacem, inde est factum, ut transferatur etiam ad inanimata. Sic enim vocatur in Scriptura *manus gladii*, h. e. vis ac potentia ejus, vel ictus vehementior, Job. 5, 20. quemadmodum ei tribuitur os, & devorandi aviditas ; nisi per hypallagen dictam manum gladii velimus pro gladio manus, h. e. manu apprehenso, vel certe pro manu, ut ita dicam, gladiata & armata. Lege *Pinedam* in Cap. V. Ijob. v. 20. n. 5. Simili ratione tribuitur manus *iniquitati*. Ijob. 8, 4. & *malo*, Habac. 2, 9. sive *tribulationi*, & dimitti aut tradi in manu eorum, est tradi potestati eorum, tanquam tortorum, &c. Præterea in manu alicujus esse, vel tradi, est permitti liberæ potestati ejus. Quæ ratione Ijob. 1, 12. Cap. 2, 6. DEUS Satanæ dixit, *universa quæ Ijobus haberet, in manu ipsius esse*,

Porisma XXXV.

Non est consilium contra Dominum.

Conjungit textus noster manum Dei & *consilium ejus*. Non putandum, Pilatum & Pontifices tantæ fuisse vel potentiae, vel prudentiae, ut potuerint suis viribus Christo vel pilum de loco suo movere, id quod probavit toties è manibus eorum elapsus: sed *Dei consilium* ita statuerat, ut Filius ejus in manus iniquorum ad tempus traderetur, donec supplicio suo pro mundi peccatis satisfaceret. Nisi enim Deus præscivisset, mortem Filii sui maximum emolumentum & summam salutem orbi fore, nunquam tradidisset eum morti, ac ne tantillum quidem doloris potuissent ei omnes adversarii ejus inferre. Libet hinc cum *Scribanio* in hujus mysterii meditatione exclamare: O fatui Filii hominum! & *quod consilium esse potest contra Dominum?* aut quæ fraudes illum fallere, qui circumvenire doli, cui nota sunt omnia, & quem latere nihil potest præteritorum, præsentium, futurorum? aut quid latere illum potest, cui intima cordium nostrorum certius quam nobis ipsis nota? aut quæ prudentia aut eruditio illum docere, apud quem absconditi sunt omnes sapientiae & doctrinarum thesauri; & à quo, quicquid ubique prudentiae aut eruditionis est, divite vena fluit? Aut denique, quid effugere illum potest, apud quem regeſtus est numerus etiam capillorum nostrorum? O nimis stolidæ cogitationes hominum, mittere insidiatores, qui fallant Deum, mittere qui Deum impellant in structas ante insidias! Potuit aliquid stolidius excogitari, quam sperare in ignoratas præcipitare posse Deum insidias? Hæc est prudentia humana, quæ Deo fucum se posse facere arbitratur; O quoties hæc videmus!

Porisma XXXVI.

Datur distinctio voluntatis DEI.

Est βελή, quod legitur in fontibus, notæ significationis vox, significat & *consilium* & *voluntatem*, & esset convenientius, juxta rationem *Oecumenii*, h. l. voluntatem ponere quam consilium. Hac vero ratione dici aliquid potest de *voluntate Dei*, seu quatenus essentia divina habet se per modum potentiae appetitivæ, tendentis in bonum ab intellectu cognitum, ut volendum; & ad malum cognitum averſandum: quamvis essentia
Dei

Dei & voluntas, ejusque actus, inter se & ab intellectu divino quoad rem non differant, sed realiter unum sint atque idem. Distingvitur autem voluntas Dei in *naturalem* & *liberam*; (*Alii tamen paulo aliter procedunt, Vid. Scherz. Syst. p. 47.*) *Illa* dicitur Deus velle, quod non potest non velle. Hæc velle dicitur, quod etiam posset non velle, aut velle oppositum. *Priore* ratione seipsum; *posteriore* ratione res creatas velle dicitur. Conf. B. Calov. T. II. Syst. f. 453. Voluntas Dei libera distingvitur (1) in *Efficacem*, quæ dicitur, quæ Deus aliquid vult, tanquam efficiendum, sive sequatur effectus, vel finis obtentus obtineatur, sive non: quæ ratione Deus, cum omnium hominum salutem intendat, non tamen penes omnes obtinet: Et *Inefficacem*, quæ Deo aliquid placet secundum se, licet non intendat illud efficere; Sic Christus *Ἰησοῦς* voluit conservationem vitæ humanæ & declinationem mortis imminantis, Luc. 22, 42. quippe quod ea secundum se placeret: ut tamen non mutaret voluntatem moriendi pro hominibus. Quamvis *aliqui Theologorum* nolint inefficacem dicere, cum voluntas inefficax non sit principium operandi, sed in simplici displicentia mali, vel complacentia boni conquiescat, sed *efficientem*, magis notanter vero *impeditam* & *non impeditam*. (2) In *absolutam*, quæ Deus aliquid vult simpliciter & absolute sine conditione, quæ est aut erit in creaturis; hæc mutari nullo modo potest, sed semper impletur, Jes. 46, 10. Rom. 9, 19. Et *conditionatam* non nisi impleta conditione adimplendam, hinc non semper impletur, eique resisti potest. Quæ ratione Deus vult homines electos salvare, nempe per media gratiæ. (3) In *primam* seu *antecedentem*, quæ vult aliquid ex se solo, seu ex nativa sua inclinatione præcise, nec dum habita ratione circumstantiarum; & *secundam* seu *consequentem*, quæ aliquid vult, consideratis circumstantiis, seu intuitu alicujus aut conditionis, ex parte creaturæ, cui aliquid vult, spectatæ. Manifeste utraqve hæc voluntas Dei traditur Matth. 23, 37. ubi Christus *Ἰησοῦς* testatur, voluntatem suam *primum* sive *antecedenter* terminatam fuisse ad salutem populi Judaici: idque velut ex nativa & paterna inclinatione aut affectu: deinde vero, seu *consequenter*, habita prius ratione incorrigibilis eorum impietatis, terminari ad excisionem & interitum Judæorum. Licet ad voluntatem consequentem *Nostrates* referant non solum eam, quæ ad incredulorum damnationem; verum & hanc, quæ ad salutem finaliter credentium ut talium seu prævisa finali fide in Christum terminatur. Et ista quidem distinctio *non est nova aut Veteribus inaudita*, sed primus quidem

dem *Damascenus* L. II. O. F. C. XXIX. (Vid. *Menzler. Pelarg.* in Not. ad h. l. & *Voss. Hist. Pelag.* L. VII, P. IX,) eam his terminis (προηγούμενος ἢ ἐπο-
 μένος θελήματι, f. 150) protulit, non tamen primus quoad rem (Vid. *Orig. c. Cels.* L. IV. *Chrysost.* Hom. I. in Eph. I. *Hieron.* in h. l. &c.) do-
 cuit. Occurrit etiam distinctio voluntatis divinæ in voluntatem signi &
beneplaciti. Illa dicitur, quando effectui voluntatis divinæ tribuitur
 nomen voluntatis; sc. tanquam signo alicujus voluntatis in DEO.
Hæc denotat actum ipsum divinæ voluntatis, quo aliquid vult, vel non
 vult. Unde patet, distinctionem esse analogicam, quam *B. Lutherus* T. VI.
Witteb. f. 98. Comm. in Gen. VI. approbat, & *B. Meisner. Anthrop. Disp.*
 XII. vindicat. Cavendum autem, ne voluntatem signi talemingas,
 cui voluntas beneplaciti, quam signum ex instituto significare debet, repu-
 gnet. V. g. si cum *Reformatis*, Scholasticorum vestigia deferentibus, di-
 cas, Deum velle omnium salutem voluntate signi; non autem hoc ipsum
 velle voluntate beneplaciti: aut, præcipere homini conversionem, nec ta-
 men serio velle, ut is convertatur. Hæc enim sapientiæ, bonitati & æqui-
 tati divinæ repugnabunt, ac certitudinem Scripturæ tollent, &c. Plura no-
 scere cupiens de distinctione voluntatis Dei, adeat *Meisner. Anthrop. S. Dec.*
 II. Disp. II. *Phil. Sobr. P. I. Sect. IV. Cap. ult. Qv. VI. VII. p. m. 626. sqq.*
Gerb. Exeg. Loc. II n. 267. sqq. *Hunnius Tract. de Prov. & Comm. in 2. Tim.*
 2, 5. *Mus. Di p. de Vol. D. antec. & Conseq. quæ annexa est Tractatui de usu*
princip. rat. in Ph. Tract. de ætern. El. D. C. XL §. CCCXVI. sqq. p. 253. sqq.
Dannb. Hodom. Calv. Ph. II §. 10. Hülsemann. Vind. S. p. 87. Prælect. ad
Brev. C. IIX. p. 1178. Scherz. Brev. Hülfs. enucl. cap. IIX. f. 436. & 458. sqq.
B. Carpz. Harm. Evang. Bibl. P. II, p. 112, f. Bechm. Th. Pol. p. 523. f. Hen-
nisch. Th. Disp. p. 76. sqq. & alias.

Porisma XXXVII.

Prædestinatio Articulo Creationis non est præmit-
 tenda.

C. Calvin. *Bezam* Tr. de Prædest. non procul ab init. *Hoornbeeck. Instit.*
Th. c. IV. f. 138. C. V. f. 169. Maccov. aliosque Supralapsarios passim.
Plerosque item Papistas modernos; Sic Thomas P. I. Qv. XXIII. XLIV.
XLV. quem sequuntur Commentatores. Conf. Petav. T. I. Dogm. Theol.
& Becanum Th. Schol. Tr. I c. XIV. Tract V. C. I, Vid. B. Hülsem. Auxil.
Gr. f. 166. 308. §. 2. &c.

Prædestinationem Creationis articulo non esse præmittendam, postulat cum aliis *decretorum & executionis harmonia*. Quo ordine Deus reparationem hominis in tempore exequitur, eodem etiam ordine, causalitatis & nexus eam ab æterno decrevisse credendus est. De hoc enim ordine, quando nihil distincte revelatum est, aliunde quam ex serie temporalis executionis, sciri non potest. τὰ ἀόρατα τῶ Θεῷ ex operibus cognoscuntur, Rom. I, 20. Sicuti ex deliberationibus actionibusque Herodis, Pilati ac Phariseorum apparuit, quid, quantum, quousque, quo ordine consilium Dei fieri decrevisset, h. l. Deum vero in tempore hoc ordine exequi decreta, palam, & penes Adversarios in confesso est. Conf. Scherz. Breviar. Hülsem. enucl. f. 983. lin. ult. seq.

Porisma XXXIIX.

Prædestinatio sensu biblico nunquam pro reprobatione usurpatur. Sive: Prædestinatio non se habet instar generis ad electionem & reprobationem.

Contra Calvinian.

§. I.

Job. Heinr. Heideggerus in Medulla Theol. Christ. L. V. §. XIV. ita scribit: Ορισμός & προορισμός circa actiones etiam pereuntium versatur, quomodo Herodes & Pilatus Christum crucifigentes fecerunt, quod manus & consilium Dei προώρισε prædestinavit, Act. 4, 28. fol. 100. Hanc sententiam tuerentur communiter Calviniani, Calvinus L. I. Inst. c. XXIV Beza Resp. II. ad Acta Colloqv. Mompelgard. f. 233. Polanus Syntagm. P. II. pag. 664. Sturmius de Prædest. Th. III. Piscat. Comm. ad Rom. II. pag. 43. it. Volum. I. Disp. XIX. th. IX. Bucanus Loc. XXXVI. f. 422. Wendelin. L. I. Th. c. III. th. VII. p. 118. Molinaus in Synod. Dordrac. sess. CXLIII. p. 395. Ursinus in Catecheseo explicat. p. 356. Perkinsus de Præd p. 15. Pelargus, it. Heidelbergenses, distinguentes inter Electionem, quam vocant die Gnade Wahl / & Reprobationem, quam Germanice reddunt die Zorn-Wahl; qui omnes vocem προορισμός generaliter accipiunt, & aliam propugnant esse ad vitam, aliam ad mortem, & sic illam pro

genere Electionis & Reprobationis venditant, Conf. *Sobnius Tom. II. Oper. p. 1002.*

§. 2.

Est quoniam hæc est sententia (1) *Sacra Scriptura contraria* utpote quæ vocibus Prædestinationis & Electionis indifferenter, & ut terminis Synonymicis & æquivalentibus utitur; & nunquam in malam, sed semper in bonam partem nunquam, de reprobis, sed semper de electis hoc vocabulum accipit. Vid. Eph. I, 4. II. 2. Thess. 2, 13. Rom. 8, 30. (2) *Absurditatis nutrix*. Si enim in mala parte pro reprobatione usurparetur, sequeretur Deum ad causas, vel ad media damnationis etiam impios ordinasse, quod absurdum & de Deo asserere maxima foret contumelia. (3) *Quia non pauci ex ipso adversariorum cœtu nostre sententiæ accedunt*, utpote *Keckermannus*, *Prædestinationis*, inquit, *vocabulum proprie non continet sub se reprobationem*; NB. *sed electionem ad vitam æternam natura sua significat*. *Prædestinatio* enim est *ordinatio* ad hominis finem, sive est constitutio & ordinatio mediorum ad finem. *Reprobatio* vero non est constitutio finis hominis, quia omnis finis est rei perfectio, & sic optimum quid. *Reprobatio* vero est *extremum & summum malum*. E. Hæc *Keckerm.* Lib. III. Syst. Theol. f. 296. *Pareus* in Epist. Rom. f. 758. & *Walaus* in Synopsi Theol. Disp. de divina Prædest. f. 292. fatentur, verbum istud in Scripturis *nuspiam damnandi propositum* notare, His adde *Zanchium* L. V. de Nat. Dei c. II/p. 588. *Petr. Martyr.* in L. L. Comm. L. III. C. I. §. 9. *Wittakerum*, *Sedanenses*, & qui sunt alii, usum Biblicum agnoscentes: merito à nobis repudiatur.

§. 3.

Unicum ex Scripturis Adversarii proferunt locum, quo conantur probare, Deum etiam ad peccata (quatenus gloriam Dei illustrent) homines prædestinasse, videl. hunc nostrum ex *Act. Convenerunt Herodes & Pilatus, ut facerent, quæ manus & Consilium tuum πρὸς τὸν γένος*. Ergo (inquiunt) Herodes & Pilatus ad mortem Christi patranda fuerunt prædestinati. Sed respondemus, dictum hoc esse ἀπὸ τοῦ θεοῦ & impertinenter citari ad probandum hoc, quod intendunt Calviniani; non enim agitur de præparatione, vel impulsu impiorum ad Christum occidendum, vel de Pilati & Herodis ad æternam damnationem prædestinatione, sed de directione pessimi facinoris quod Herodes & Pilatus in occidendo Christo patra-

patrarunt, ad bonum & toti humano generi salutarem finem, Prædestinationem dicimus rei, aut personæ ad finem præfixum per certa media deductionem. *Ὁς* h. l. erat humani generis redemptio; ad hunc obtinendum, licet non deessent alia media, Deus sapientissimus utitur permissa Pilati & Herodis præter intentionem eorum malitia. Neque dicunt Apostoli, DEUM prædestinasse Herodem & Pilatum, ut ista fecerent, sed *eos fecisse, quæ manus & consilium Dei prædestinaverant fieri*. Quid multis? *ω ε γ ο ε ι σ μ ο ς* h. l. non accipitur de æterno prædestinationis, de qua hîc agimus, sed de incarnationis & Passionis Christi decreto. Vid. Gerhard. Tom. II. LL. Art. III. c. II. §. 28. 29. Comm. in Act. f. 134. Eckhard. in Fasc. Cont. Calv. c. XV. Qv. I. Obj. I. p. 302. Meisn. Par. I. Phil. Sacr. Sect. I. App. Q. III. p. 393. Feurborn. Syntagm. II. Diss. XX. §. III. p. 606. f. Dannhauser. Hodom. Calv. Ph. II. p. 140. Calovium T. X. Syst. Art. IX. Qv. I. p. 621. Kromayer. Theol. Pos. Pol. Art. VI. th. I. p. 349. f. Brochmand. Syst. T. I. de Præd. Sect. II. p. 632. Hülsem. Vind. Script. p. 693. Scherz. Syst. Def. L. XVIII. §. IV. p. 480. f. Breviar. Hülse. enucl. Cap. XV. Th. I. fol. 970. f. Dn. D. Olear. Diss. Th. de Præd. Lips. 1691. hab. pag. 4. 5. Prückner. Vind. Bibl. h. l. pag. 30.

Porisma XXXIX.

Inter Electionem & Prædestinationem nullum statuum
dum est discrimen.

Disputant *quidam*, prædestinationem factam ab æterno, electionem autem fieri in tempore. Sic *Bucanus* loco de Prædest. pag. 387. *Electio proprie significat separationem, quæ re ipsa fit per efficacem vocationem certorum hominum è perduto genere humano, metonymicè usurpatur pro ipso eligendi proposito*: Sed falsum hoc est, quia in sede ordinaria hujus articuli Eph. I. 4. diserte dicitur *elegisse nos Deus ante mundi constitutionem*, quæ phrasis stylo Scripturæ, ab æterno notat, cum ante mundum non tempus, sed æternitas fuerit. Agnoscit quidem Scriptura electionem quandam, quæ fit in tempore, videlicet cooptationem in populum Dei, vel vocationem ad certum quoddam officium; sed quando de electione ad vitam æternam usurpat, semper de æterno Dei eligentis decreto accipitur. Unicus est locus, qui pro significatione il-

la, quam *Bucanus* propriam esse, contendit, specie aliqua urgeri potest, videl. Joh. 15, 16. *Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & posui vos ut eatis & fructum afferatis*; Sed *Calvinus* ipse in Comm. loci dicit: *non agi hic de communi piorum electione, qua in filios Dei adoptantur, sed de particulari, qua discipulos ad munus prædicandi Evangelii Christus destinaverat*, Joh. 6, 70. Luc. 6, 13. ac docet id ipse contextus. Non quidem illis dicam scribimus, qui dicunt, electionem & prædestinationem *ratione* forte sic discerni posse, quod *prædestinatio* significet præordinationem ad finem; *electio* vero segregationem prædestinatorum a reprobis. *Illa* magis respiciat terminum ad quem, vitam æternam; *hæc* magis terminum à quo, mundum sive statum miseriæ; modo nobis vicissim concedant, prædestinationem cum electione juxta Scripturæ phrasin esse re ipsa *τὸ αὐτὸ π*: modo etiam diserte testentur, *utramque quoad rem* nihil aliud esse, quam decretum DEI, quo is personas singulares ad vitam æternam ordinavit.

Porisma XL.

Differt tamen à providentia & præscientia Prædestinatio.

Ut rectius cognoscamus Prædestinationem, non abs re erit, illam à providentia & præscientia, cum quibus magnam cognationem habet, distinguere. *Præscientia* est, qua Deus simpliciter novit omnia, quomodo, ubi, & quando futura sunt. Unde etiam ad malas non minus, quam ad bonas actiones se extendit. Ubi statim monemus, non nisi improprie & κατὰ ἄνθρωπον præscientiam Deo, cui cuncta præsentissima, nihil præteritum vel futurum, tribui, ut adeo DEUS rectius omnia scire, quam præscire dicatur. *Providentiam* dicimus eam divinæ voluntatis actionem, qua Deus totius universi ordinem in prima creatione institutum, integrum & incolumem conservat, bona omnia clementer promovens, mala vero severe prohibens, metas illis potenter constituens, & ad optimos fines, sui gloriam, piorum salutem & impiorum poenam, sapienter dirigens. *Prædestinatio* denique notat specialem & gratuitam Dei actionem, qua ante tempora secularia credentes ad vitam æternam elegit. His ita positis, quid, & in quo, una Dei actio ab altera differat,

rat, statim apparet. *Præscientia* sc. ambitu suo omnia, tum bona, tum mala tum ea, quæ Deus ipse facturus erat, tum quæ permissurus solummodo, comprehendit. *Providentia* itidem circa universam naturam, cum primis autem hominum actiones, ita tamen versatur, ut insimul potentem ac efficacem earundem gubernationem includat & malitiæ Satanae ac naturæ humanæ metas constituat. *Prædestinatio* vero non nisi Electos respicit, adeoque pars Providentiæ specialis non immerito audit. Adhæc Præscientia per se non causam rerum, sed notitiam saltem importat, adeoque ad intellectum pertinet; *Providentia* utrumque notat tamen, ut in generalibus & externis maneat: cum *prædestinatio* causa salutis æterna sit, & specialis actio Dei, decernens, procurans, efficiens, juvans, promovens, & ad optatum finem educens salutem Electorum. Vid. *Chernit.* Loco de Causa peccati cap. VI. p. 349. *Hunnium* Tom I. Oper. Latin. Loc. de Providentia pag. 703. & T. V. & ult. Disp. XXV. §. 3. seqq. pag. 215. *Calixtum* Disp. XV. Disp. VI. §. 2. seqq.

Porisma XLI.

Non casu aut fortuito, sed divina providentia atque Consilio passus est Christus.

§. 1.

Norunt Christiani è Dei verbo, neminem piorum cruci atque calamitatibus in hac vita casu subjici, sed quæ iisdem adversa accidunt, omnia supremis Numini consilio immitti: *vestri capilli capitis omnes numerati sunt*, inquit Christus Matth. 10. 30. Cum ergo quivis promissum Deum timente coelesti patiantur providentia, quæcunque patiuntur, quanto magis de unigeniti Filii Dei passionibus & doloribus sentiendum est, quod non nisi certo æterni Patris consilio eosdem pertulerit. Quo pertinet, quod hoc loco dicatur, ποιῆσαι ὅσα ἡ χεὶρ σου καὶ ἡ βελὴ σου ἐργάσασθαι ἠθέλησας.

§. 2.

Ergo in passione Christi consideranda venit *peculiaris Dei providentia & singulare Consilium*. Non enim Deus Pater otiosus fuit spectator passionum Filii sui, sed multis variisque modis circa easdem moderandas subinde occupatus. Nam primo *constituit certum tempus*, adeoque horam certam, quæ sævitiae hostium in Filium frena laxaret, quæ cum nondum

dum adesset, frustra eidem struebantur insidiæ. Hoc ipse Salvator innuit Luc. 22, 53. ad Judæos & lictores dicens : *Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum*, ac si diceret : Non defuit vobis hætenus prompta voluntas me comprehendendi, non defuit occasio, non gladii, non milites. Hoc unum vobis obstitit, quod nondum adesset hora, qua Pater meus permetteret sanguinaria vestra consilia in actum deduci : nunc vero adest hora, quæ definito consilio & præscientia Dei vobis quasi tradita est, ut in ea pro libitu mecum agatis, &c. Conf. Marc. XIV, 35. Joh. XIX, 11. Matth. XXVI, 45.

§. 3.

Dernde ipsi hostium furori & truculentia certas posuit metas, quas transgredi nullus eorum potuit. Non progressus longius est perfidus proditor, non etiam vel Judæi, vel Ethnici acerbius sævierunt, quam Deus permisit. Huc iterum respicit Christus ad Pilatum dicens : *Non haberes potestatem adversus me ullam, nisi tibi datum esset à supernis*, Joh. 19, 11. Ubi utrumque habemus, *partim*, quod ne quidem ratione initii aliquid hostes voluerint sine Dei providentia ac permissione; *partim*, quod non, quo voluerint, sæviendo potuerint pergere sed intra certos manere limites fuerint coacti. Qui singula passionis Dominicæ membra accuratius & diligentius expendere, id genus non pauca inveniet, quæ huc apponere nimis longum foret.

§. 4.

Denique inde quoque vis divinæ providentiæ circa passionem Christi elucet, quod præter diaboli & omnium hostium opinionem à pessimis consiliis & gravissimis sceleribus optimum totique humano generi salutarem fructum pro infinita sua sapientia Deus produxit. Olim Jacobi Patriarchæ filii, Josephum fratrem deleturi prorsus ex hominum memoria, vendebant eundem Ismaëlitis, ut in durissima servitute misere periret : At Deus grande scelus, nemine opinante, in totius familiæ Israeliticæ commodum provehendum dirigebat, unde Joseph tandem ad fratres : *Vos inquit, cogitastis de me malum, sed Deus vertit id in bonum*, Gen. 50, 20. Ita Judæi, Christum per Ethnicorum manus interficientes, id quærebant unice, ut crudeli satisfacerent animo, & hominem, cujus non poterant ferre doctrinam, è medio tollerent; Deus autem, cujus sapientiæ non est numerus, hinc elicie-

eliciebat optimum finem, salutis nimirum humanæ acquisitionem, ita ut, quod diabolus per sua organa maximo studio impedire conabatur, id Deus præter expectationem, modoque plane incomprehensibili effectui daret. *Non sineret bonus fieri male, nisi omnipotens etiam de malo facere posset bene*, dicit *Augustin.* Enchirid. Cap. C. & de Civ. Dei. L. XXII. C. I. *multa quidem fiunt a malis contra voluntatem Dei, sed tanta est illi sapientia, tantaque virtutis, ut in eos fines sive exitus, quos bonos & justos ipse præscivit, tendant omnia, quæ voluntati ejus videntur adversa.*

Porisma XLII.

Deus Providentia sua non ita versatur circa peccatum, ut ad illud tanquam causa concurrat, & verum in illud influxum præstet. *Vel: DEUS non est causa peccati.*

Contra Calvinianos.

§. I.

Conqueruntur quidem multi *Calvinian.* sibi affirmativam per calumniam tribui, attamen, si formulæ, quæ passim in scriptis eorum occurrunt, penitus paulo considerantur, si necessitas exercendi actus malos, quam induci dicunt voluntati ex directione & motione divina, perpenditur, non apparet quomodo *Calviniani* ab hac assertionem, *Deus est causa peccati*, se liberare queant. Quod attinet formulas, quibus Deus peccati causa esse asseritur, apud varios variæ occurrunt, *Beza* par. II. Resp. ad Acta Colloq. Mompelg. p. 180. ex ostro loco probare satagit, Deum esse causam peccati, quod nimirum ex decreto ejus *Herodes & Pilatus Christum crucifixerint.* *Chamier* Tom. II. Panstr. Cathol. L. II. C. XII. §. 9. pag. 31. arguit ex h. l. providentiam Dei actionibus hominum inevitabilem imponere necessitatem, quia *Herodes & Pilatus convenerint ad faciendum, quæ manus & consilium DEI ab eterno decreverit fieri.* *Sam. Maresius* de peccatis agens, quomodo iis providentia interveniat, non dubito affirmare: Deum ita agere peccatorem in peccata, uti agit anima membrum claudum, usum naturalem; Provocat eum in finem ad præsens quoque nostrum dictum, hoc modo *Fecisse adversarios Christi saviendo in ipsum,*

Q

qua-

quæcunq; manus & consilium *Dei prædestinaverant futura*, liquet ex Act. 4, 28. System. Theol. Loc. 4. §. XXIV. Jung. *Spanhem.* Dub. Evang. Dub. XXXIII. p. 277.. *Calvin.* L. I. Instit. C. XLIX. n. 1. p. m. 66. b. Ed. Gen. 8. ad Joh. XIX. p. 578. & *Masson.* Anat. Triumph. P. I. p. 1159. Loca alia & verba formalia Adversariorum *Zwinglii, Beuceri, Martyris, Zanchii, Szegedini, Rennecheri, Palatinorum, Parei, Synodi Dordracenæ*, huc spectantia, adducta sunt à *Nostreis D. Ægid. Hunnio* T. I. Opp. Art. I. de Prov. *D. Gerhard.* T. II. Art. de Provid. C. X. *D. Huttero* in Irenico vere Christiano Art. 2. 3. *D. Sigward.* in Refut. Irenici Paræani L. 3. A. 3. c. 3. *D. Menzero* in Exeg. A. C. Art. 19. *D. Meisnero* part. 2. probæ *Calvin.* cap. 3. *Dd. Hasso Darmstadinis* in der gründlichen Ausführung der Casselischen Wechselschriefften cap. 3. Si placet, adde *Bellarmin.* L. II de Amist. grat. Cap. VIII. seqq. *Remonstrantium* scripta dogmatica in declaratione sententiæ circa Art. I. p. 41. seq. It. circa Art. III. p. 48. seq.

§. 2.

Jam, cum respondendum sit nominatis Triumviris & oraculum nostrum ab ipsorum sophisticationibus, prævia divini verbi lampade, vindicandum, respondemus PRIMO *Peza*, distinguendo inter *ipsum factum crucifixionis Christi*, & inter *facti determinationem ad finem bonum*. Ipsum *factum* Herodis & Pilati fuit iniquum, unde Petrus diserte dicit, quod per *manus iniquorum* Christus sit crucifixus, Act. 2, 23. ideoque ad illud Deus nec impulit eos, nec id ipsum approbavit, quia est ἀπειράς & κακῶν, ubi *Scholias* in Medic. Bibliotheca, teste *Priceo*, ἀπειράς & εἰς ἀμαρτίαν, Jacob. 1, 13. Veruntamen factum illud impium istorum hominum Deus direxit in bonum finem, à se intentum, qui fuit generis humani per mortem Christi redemptio. Neque enim in textu dicitur, Deum decrevisse, ut Herodes & Pilatus *hæc facerent*, sed ut *ista fierent*; quod verbum respicit finem, ob quem Deus Herodi & Pilato (non divino instinctu, sed) proprio impulsu & cæco furore convenientibus permisit, ut Dominum gloriæ crucifigerent. Proinde hæc verba *ut fierent*, non absolute, sed limitate sumpta, ratione *facti impii* à Pilato & Judæis patrati, *permissionem*; ratione *finis* autem decretæ in Dei concilio *determinationem* explicant. *Hunn.* Tom. V. Opp. Lat. col. 200. *Hutter.* in LL. Th. p. 246. sq. *Eckard.* in Fasc. Controv. Calvin. c. X. Qv. II. obj. 12. p. 225. Respondemus SECUNDO *Chamiero*, accusando Consequentim (α) enim an divina βγλη̃ statim

tim est *absoluta & inevitabiliter necessitans* ? Annon respicit potius Christi crucifixionem, *quatenus fuit salutifera & opifera generi humano* ? [β] Non, *quia Deus decrevit*, ideo Herodes & Pilatus convenerunt ; sed contra, *quia conventuri erant adversus Christum*, ideo decrevit. Quod si vero ab ista nequitia illi sibi temperassent, tum Deus aliter etiam ab æterno decrevisset redimere genus humanum. [γ] *Duplex est decretum Dei*, permissionis & effectiois, teste *Polano, Sobnio*, & aliis *Reformatis*. Deus autem non decrevit, ut Herodes & Pilatus *facerent cadem Christi*, sed *fieri permittit*, videlicet ut hoc medio redimeretur genus humanum. *Hunn. T. I. Oper. Lat. col. 726. seq. Hutter. l. c. p. 773. Gerb. T. II. LL. CC. L. IX. de Prov. §. 131. f. m. 99. sq. Conf. Seldii Topic. Calv. p. 717. f. Respondemus denique TERTIO Maresio* ; Ubi allegatum dictum non est contra nos, ita concursus talis Dei, qui ex decretorum efficacia dependeat, prorsus in illo non continetur, quoniam sævitia Judæorum & gentium non tribuitur Deo prædestinanti ejusque consilio efficaci. Sed ipsa Filii Dei in victimam mundi traditio. Vid. *Dn. D. Hannecken. Observat. in Mares. System. Th. & Bechm. Th. Pol. Loc. V. de Prov. Dei, Controv. III. Sect. III. §. 15. Conf. Chemnitii Loc. Theol. Loc. V. de Causa peccati, pag. 157. sqq. & A. Conf. Art. XLX. Lubet adhuc ita argumentari* : Si Deus æterno suo decreto, coëgisset vel occulta vi instigasset Judæos ad Christi crucifixionem, utique non fuisset alius propositus finis Judæis in Christi crucifixione, quam Deo ipsi. Jam vero longe alius finis Deo propositus, quam Judæis in hoc opere, quod nulla veritatis specie negari potest. Ergo Deus nec decreto suo coëgit, nec impulsu suo instigavit Judæos ad Christi crucifixionem. *Connexio in majore est evidens, quia actiones æstimandæ sunt ex fine & intentione, cujus diversas actiones variat.*

§. 2.

Calvinianorum circa hanc nostram orthodoxam sententiam Exceptiones sunt sequentes. (1.) Nihil esse si dicatur, Deum voluisse solum passionem Salvatoris ex consilio suo, eamque prædefinivisse : non autem actionem malam Herodis &c. quia hæc duo non possint separari, cum actio & passio sint unus motus ; ut qui velit unum horum, etiam velit alterum. (2.) Non solum adscribi Deo passionem hoc loco, sed & actionem : Dicit enim fecisse Herodem &c. quæ manus & consilium Dei prædefinierat ; plane ut

dicitur

dicitur Rom. 8. Deum tradidisse Filium suum, cum tamen in Actis dicitur: Judæos tradidisse ipsum, ut scilicet intelligeremus, Deum etiam esse causam malæ actionis. (3.) Nihil esse si dicatur, in hoc ipso opere aliud fuisse actionem malam, aliud passionem bonam, hanc decretam, illam præscitam fuisse: nam hoc ipsum esse, quod velint *Calviniani & Calvinus*, quod scilicet unum idemque opus sit bonum & malum, ex varietate finis & relationis diversitate: malum, quatenus fit ab impio, & mala intentione; bonum vel quatenus refertur ad DEUM, qui nil nisi bonum & bene agit.

§. 4.

Ad I. *Resp.* ex præsentī loco constare posse aliud actionem, aliud passionem esse, a.) quia occurrit vox *πρωέρισε; προερισμὸν* vero nunquam esse malæ actionis nec unquam in Scripturis in hac significatione occurrere, ponderavimus anteced. Porism. XXXVIII. b.) Patet ex Scripturæ S. stylo verbum passivum non activum adhibentis; *Vulgata* enim *Versionis* est vitium, cum dicitur in ea: *convenire facere*, quippe in *Græco* habetur notanter, *γενέσθαι*, ceu semel atque iterum jam monitum. c.) Liqueat hoc ipsum ex *Patribus*, *Augustino*, *Prospero*, *Fulgentio* &c. ad quorum mentem actio displicuit, passio grata fuit: Si enim unum idemque est actio & passio, quomodo posset simul esse placens & displicens opus, gratum & simul invisum? Quapropter quamvis non re sed ratione distinguantur actio & passio, tamen discernenda erit consideratio actionis & passionis, secundum suum esse physicum & morale: nam juxta posteriorem considerationem, non qui vult passionem, etiam vult actionem peccaminosam, sice. gr. Martyres in primitiva Ecclesia voluerint istas passiones, & patienti animo susceperunt ustulationes tympanismos, scaphysmos &c. tormentorum genera, non tamen voluerunt peccaminosas actiones tyrannorum & ministrorum, neque idem est injuriam inferre & ferre, occidere & occidi, sed moraliter toto genere sunt discreta. *Dannh. Hodom. Calv. Phaut. IV. pag. 1033.*

Ad II. *Resp.* α.) Traditionem illam Filii posse accipi de suspensione auxilii & defensionis, quatenus non ab injurijs Judæorum & supplicio illato Deus defendit Filium suum. β.) Non solum dicitur Deus Pater tradidisse Filium suum, sed etiam ipse Filius dicitur se tradidisse pro nobis, ut constat ex Gal. 2, 20. non itaque etiam ipse Filius causatus fuit illas impias actiones. γ.) Traditio Deo adscripta respicit non ipsas actiones peccaminosas, per modum causati subordinati, sed bonum intentum ex passionibus: tradi-

dit enim Deus Filium suum, ut nos redimeret, ex amoris vehementia, Filius tradidit semet ipsum ex spontanea obedientia, Judas tradidit ex avaritia, Pharisei ex invidia, Pilatus ex conniventia. Ad III. *Resp. N.*) Non quadrare illam, tum quia quando dicimus actionem esse permissam, passionem vero decretam, non dicimus idem, quod *Calvinus dicit*, hic enim permissionem ridet, & ejus discipuli dicunt: Deum non solum voluisse passionem, sed & actionem voluntate beneplaciti. 2] Nos opera non distingvimus tantum ex fine, quasi unum idemque opus esset in se malum & nihilo minus bonum, quia Deus illo opere malo bonum sibi prævidit finem, quod homo non facit: quod enim malum est causaliter, id ex fine non redditur bonum, cum juxta *Dionysium* bonum sit ex integra causa, malum ex quovis defectu. 3) In isto opere passionis non una vel altera relatio rem conficit, quod vult *Calvinus*, sed juxta nos distingvitur illud opus in actionem & passionem, neque actio in Deum refertur tanquam causam, quæ bona dici possit ex relatione illa ad finem boni, sed actio mala in solidum refertur in Herodem &c. Passio autem tanquam salutare quid, tanquam summum innocentiae & patientiae specimen, tanquam proficuum quid universo generi humano, refertur in voluntatem divinam, & quidem propterea, quia sit actio referretur in Deum, constitueretur causa peccati, voluntas quippe est causa voliti, at posteriori modo nil nisi gloria sapientiae & bonitatis in Deum redundat.

Porisma XLIII.

Judæi ad Christum prodendum & crucifigendum nequam impulsi fuerunt divinitus.

C. eosd. *Calvin.*

§. I.

Hoc πορίσμα, quod cum priori cognationem videtur habere, ideo adducere volui, ut LECTORI ansam de arduam nostram materiam, secundum tenorem divini verbi, ulterius meditandi. Monuimus ante, consequentiam nutare: *Convenerunt ad faciendum quodcumque consilium suum, & manus prius definiverat feri*; Ergo DEUS Judæos ad Filii sui crucifixionem & occisionem impulit, aut occulto modo, pectora, lingvas,

Q 3 & ma-

& manus Judæorum in Christum armavit ? hinc minime nobis probatur, quod *Polanus* habet L. VI. Syntagm. c. XVIII. p. 386. *Deus eunde actum passionis crucifixionis, & mortis Christi voluit, quem Satanas voluit procuravitque impellens Judæos ad interficiendum Christum, Judam ad prodendum.* Quod *Job. Piscator* in Resp. ad Apolog. Bertii scribit p. 144. cainit. *Omnia geruntur ex decreto Dei, ergo omnia geruntur necessitate: nam quicquid Deus decrevit, id venit necessario.* Itaque & Judas prodidit Christum necessario, nec potuit prodendi voluntas in eo mutari, quia prodidit Christum definito consilio & pradecreto Dei Act. 2, 23. Et innox eadem pag circa fin. *DEUM ad peccata, quæ palam prohibet, occultæ ratione homines impellere, docet Scriptura.* Et rursus ad amic. dupl. Vorst. p. 361. *Consentaneum est voluntati Dei, quod injustum est, id est, quod præcepto ejus contrarium est, v. g. homicidium illud Judæorum & proditione Judæ.* Et pag. 411. *Thesis mea tertia affirmat, DEUM voluisse, ut Judas Christum proderet, & ut Judæi ipsum occiderent.* Quarta similiter affirmat, consentaneum fuisse voluntati Dei homicidium illud Judæorum, & proditionem Judæ. Et p. 158. *Duo illa grandia peccata, proditionis sc. Judæ, homicidii & Pilati & Judæorum secundum arcanam illam & efficacem, omnesque causas antecedentem Dei voluntatem admissa fuere.* Item p. 161. *Capitalis culpa fuit, quod Judas prodidit, quodque Judæi illum (Christum) occiderunt, & tamen utrique illi fecerunt voluntatem Dei.* Videatur quoque ejusdem Liber p. 359. sq. & *Rippertis Sixti* in necess. defens. p. 240. 241. itemque *Frider. Brouckerus* antid. f. 43. in Act. dogmat. Remonstr. Syllab. testim. p. 50. & seqq.

§. 2.

Minime, inquam talia nobis probantur, quippe quæ è diametro Scripturæ S. opponuntur, cujus clara in promptu sunt testimonia, quæ ostendunt I. in genere, Deum non velle peccatum, sed odisse eos, qui operantur iniquitatem, & graviter punire, Ps. 5, 5. Deut. 28, 15. seqq. I. Thess. 4, 6. II. Inspecie, (α) de Judæ, quod Satanas eidem persvaserit, ut à Christo descisceret; ut Judæos contra eundem vehementissime exstimularet, ut operam suam in eodem interficiendo promptam polliceretur, Joh. XIII, 2. (β) De Sacerdotibus, quod Christum ex invidia, vel per invidiam tradiderint, Matth. 27, 18. (γ) De Pilato, quod pusillamitate fractus, & ne forte gratia Imperatoris excideret, Christum tradiderit occiden-

dendum, Joh. 19, 13. sqq. Nullum hic, & ne levissimum quidem alicujus divini impulsus ad tam grave scelus conspicitur vestigium, omnia [de ipso peccato, non de ejus insperato eventu loquimur] partim diabolo, partim impiis hominibus adscribuntur. Non etiam opus fuisset oratione Christi in cruce, Luc. 23, 34. *Pater, remitte eis, nesciunt, quid faciunt*; si cœlesti instinctu crucifixio peracta fuisset. Sed non opus est rei manifestæ diutius inhærere, quam etiam adversariorum non pauci hodie nobiscum amplectuntur.

§. 3.

Distinctio voluntatis divinæ in internam, sive absconditam, & externam, sive revelatam, quam *Piscator* cum affectis usurpat. nihil valet ad probandam thesin: *Judeos ad crucifigendum Christum divinitus fuisse impulsos*. Petit namque principium, & nullo vel Scripturæ, vel sanæ rationis fundamento nititur. Nemo sive Prophetarum, sive Apostolorum unquam docuit, Deum occulte velle peccata, & homines ad eadem perpetranda tacito instinctu excitare, quæ palam verbo suo prohibeat. Sane non simpliciter negamus, esse voluntatem aliquam Dei nobis absconditam, minimeque revelatam, juxta quam singularia perficiat opera, quorum nullibi patet, nec assignari potest ratio: Quo referimus vocationem Abrahami ex Ur Chaldæorum, Gen. 12, 1. & similia. Id vero pernegamus, esse in Deo voluntatem arcanam, quæ illi, quam in revelato verbo agnoscimus, sit contraria: quæ ea ipsa peccata, quæ Lex solenniter promulgata prohibet & damnat, velit aut promoveat, cui per omnia conformis fuerit Judæorum furor & rabies, quam in Christum immani crudelitate effuderunt. Ἀθεολογία est ejusmodi distinctio, quippe quam verbum Dei & Scriptura S. unicum & proprium Theologiæ principium plane ignorat. Imo ἀντίρροπον est, & toti Scripturæ adversatur, quæ simpliciter ait: *Deum non velle peccatum*, Ps. 5, 5. Est insuper in Deum injuria, quia eidem contradictorias voluntates tribuit, quod simplicitati & immutabilitati ejus repugnat. Plura non addimus.

§. 4.

Male quoque & impertinenter toties tanta huc confidentia trahuntur loca Scripturæ, Act. 2, 23. *Hunc dñs initio Consilio & præsentia Dei traditum*

ditum per manus iniquorum accipientes & affigentes interemistis, cum hoc nostro Cap. 4, 27. 28. *Convenērunt adversus Jesum Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, facere quæ manus tua & consilium decreverunt fieri.* Falsissimum enim est, per βεβλήωμεν & decretum intelligi tale decretum Dei, quod peccandi necessitatem hominibus injiciat, & peccata efficaciter atque inevitabiliter procuret, quod in specie Judæos ad Christum crucifigendum & interimendum impulerit: Ita falsissimum per προγνωσιν Dei intelligi prædeterminationem Dei causantem, seu causaliter producentem in Judæos crucifixionem Christi. Est autem *definitum Dei consilium & decretum* l. c. aliud nihil, quam actio Dei, quæ ipse constituit non amplius impedire malitiam & furorem hostium Christi, sed illis frenum laxare, & quasi licentiam grassandi permittere, (sine divina enim permissione nunquam perficere potuissent jurati Christi hostes, quod in animo aliquandiu habuerant,) ut inde, hostibus nequaquam opinantibus, generis humani salus eliceretur & instauraretur. Ita *præscientia* est, quæ Deus ab æterno omniscientiæ suæ oculis vidit [ut omnia alia sive bona sive mala, ita] Judææ prodicionem, & Judæorum adversus Christum rabiem, & furorem: quæ præscientia non est ἀεργία, sed providam Dei curam, & omnipotens regimen comprehendit. Deus enim, quæ Judæi & Ethnici gesturi erant, non tantum scivit, sed etiam iis metas præstituit, & ad salutares fines omnia sapientissime direxit, ut ita Christus præscientia Dei non otiosa, sed operosa passus sit.

§. 5.

Illud ergo *definitum Dei consilium & præscientia* minime vel vult, vel approbat, vel ullo modo procurat impium Judæorum & Ethnicorum, Christum tradentium & crucifigentium, facinus, sed DEI dispositionem nobis proponit, quæ ille pro sua omniscientiæ vidit, pro sapientiæ moderatus est omnia hostium Filii sui consilia & actiones quæ decrevit Filium suum tradere crucifigendum & interficiendum, ut amissa salus hominibus restitueretur. *Braviter*, voluit Deus Pater passionem & traditionem [passivam] Filii sui. Judææ autem ac hostium scelus atque prodicionem [activam] non voluit, sed cum Judas diaboli impulsu voluntario Christum esset proditurus, cum Judæi sponte ex detestabili odio omnem operam, & vires suas ad eundem tollendum essent collaturi, cum Pilatus sciens & volens ipsum innocentissimum, ignominiosæ crucis morti esset adjudicaturus, DEUS hæc omnia & vidit & fieri

feri permisit, idque ut pro peccatis mundi satisficeret. Usus est sapientissimus nefando scelere, quod ab æterno scivit ad optimum & excellentissimum finem, quem ab æterno voluit. Unde *B. Augustinus*, cum dixisset de Grat. & Lib. Arb. Cap. XX. *DEUM uti cordibus malorum ad laudem atque adjumentum bonorum*, hoc exemplum subjungit: *Sic usus est Judæis crucifigentibus Christum.*

§. 6.

At, inquit hic aliquis: *Necessaria fuit Passio & Mors*, ad quam idem ab æterno in consilio SS. Trinitatis fuit destinatus. Ergo & necessario excitandi & impellendi fuerunt, qui eandem Christo inferrent. Quomodo voluit Filii sui dolores ac mortem, ita non potuit etiam non velle eorum conatus, qui eundem crucifixerunt. Qua enim ratione alias Messias mori & morte sua homines redimere potuisset? *Resp.* Sunt, qui ajunt, *sic à Deo definitam fuisse Christi mortem, ut vel ipsa Mater Maria eum crucifixura fuisset, si è Judæis & Ethnicis lictores & carnifices defuissent*, quibus cum *Lorinus* Jesuita in Comm. Cap. II. Act. agit. Nos dicimus fuisse omnino Passionem & Mortem Christi Filii Dei necessariam, (de necessitate, quæ est ἐξ ὑποθέσεως, & clementissimum Dei de redimendo genere humano decretum ante se habet, loquimur,) fuisse Christum necessario gravissimis & acerrimis doloribus cruciandum & occidendum, nequaquam autem absolute & simpliciter Judæ, Phariseorum, Pilati, militum impiorum, vicariam operam fuisse necessariam. Voluit Jehova Messiam conterere, Jesa. 53, 10. Is ergo viam quoque & rationem invenisset, qua id effecisset, si maxime nemo hominum Christum fuisset odio persecutus. Quia vero DEUS ab æterno vidit, Phariseorum, Pilati, aliorumque contra Filium suum invidiam & furorem, decrevit eodem uti ad liberationem humani generis habens alias plurimas rationes, quibus eundem Filium contrivisset, & ita λύτρον pro peccatis hominum ab eo, tanquam unico sponfore & fidejussore exegisset, qua de re non male *quidam Theologorum* minime ignobilis ita scribit: *Quia DEUS in Messiam decreverat omnium nostrum conjicere peccata, & ipsum conterere, & interficere utique poterat DEUS hoc ipsum in effectum deducere citra omnem intervenientem operam Judæorum vicariam.* Nimirum Pater cælestis hunc Filium suum, spectante tota Judæorum Ecclesia, potuisset advocare in montem Oliveti, ibique doloribus internis & corporeis excruciare maximis, [qualis etiam Christus

sensit

sensit in horto, ut sudorem ipsi cruentum extunderent,] ibidemq; inter maximos cruciatus eidem adimere spiritum seu vitam, eundemq; sepelire, sicut Moſen ſepeliuit, aut ad minimum, ut vere mortuus animadverteretur & predicaretur Iudæis ſepeliendum relinqueret. Hæc, inquam, potuiſſet æternus Pater Filio ſuo noſtri cauſa immittere, etiam dum interim Iudæi Meſſiam pro ſuo impenſiſſime dilexiſſent, aſcendentem in montem effuſiſſime deplorâſſent, ſepeliendum amariffime defleuiſſent, & tam in morte, quam in vita pro ſuo ardentiffime amaſſent. Verum enim vero, quia æternus DEUS longe ante prævidit, Iudæos Meſſiam oſuros, & manibus cruentis impugnatuſſos eſſe, adeoq; occiſuſſos propter veritatis nimis apertum præconium, idcirco decrevit, malorum iſtorum opera in eodem negotio uti ad occidendum pro peccatis totius mundi Meſſiam.

Porifina XLIV.

Nec prædictio Prophetica ſclerum à Judæis atq; aliis perpetratorum cenſenda eſt cauſa.

Coccejus ad Ijob, I. §. 37. Tom. I. Oper. p. m. 389. hæc notat: Nonne gens Romana populus Iudaicus, in eo Sacerdotes, eorum mores, & opinionēs, ipſa quæ Chriſto inflixerunt vulnera, & ἀνίσται, proditor Iudas, tempus & qualitas temporis, ipſa hora paſſionis, voces blaſphemantium pridem delineata fuerant, &, quæquam nomina hominum non designarentur, omnia tamen, quæ fecerunt, & quæ illis adfuerunt, ita depicta ſunt à Prophetis, ut & hos homines ad tale iudicium & has ipſas actiones atq; atq; hæc eventa, ut præcantata ita à Deo deſcripta eſſe, fateri neceſſe ſit. Verum ei jam pridem reſpondit, elegantiffimeq; hac de re diſſeruit S. Athanaſius, Archi-Epiſcopus Alexandrinus, Tom. I. p. 787. ſeq. Serm. in Paſſion. & Crucem Domini, ita inter alia ſcribens: Multi qui incidunt in Evangelia, audiuntq; illam vocem, ut implerentur Scripturæ, arbitratii ſunt, nulla alia de cauſa illa facta eſſe, quam ut Scripturæ adimplerentur, atq; iſt binc opinionem collegerunt, eos, qui iſta egerunt, extra culpam eſſe, atq; adeo laude dignos quod ὅτι αὐτοὶ ἀμαρτανόοντες, ἀλλ' ὡς διακονοῦντες τοῖς γὰρ παραμύνοις, non ut delinquentes, ſed ut obſequentes Scripturis iſta facerent: alioqui Prophetarum ſermones non veros fuiſſe futuros, niſi acta iſta ſubſecuta fuiſſent, &c. Caterum hæc atq; huiusmodi opinatio multum à veri-

à veritate destituitur. Neg enim Propheta istis autor est, neq; Iudaei extra culpam: Sed Propheta ea, quae ipsi facturi essent, prospiciens, futura esse denunciavit, illiq; postea id ipsum opere executi, verum esse sermonem Prophetae declaraverunt. καὶ ἔχ' ὡς διακονῶντες τοῖς πρὸ-
 Φητικοῖς ἐτολμων καὶ τῷ Σωτῆρι, ἀλλὰ τῇ πρὸς αἰρέσει θέλοντες
 ἐπεργάζον τὰ πρᾶγμα. i. e. neque ut inservientes Prophetis verbis
 ista contra CHRISTUM ausi sunt, sed suo ipsimet studio, sponte volen-
 tesq; illa perpetraverunt, ut non Propheta istarum rerum autor sit aut
 causa, sed ipsorum voluntas, quin potius ipsi in causa fuerunt, ut ta-
 lia de ipsis Prophetae praedivinarent. Siquidem Propheta proprium est,
 futurum prospicere, & in eo non hallucinari: hominum autem proprium est,
 agere quod velint. Et sicuti oculis contuentes, in contuendo non fallimur,
 neq; aliter videmus, & aliter res geritur: sed ut agitur, videmus, & ut
 videmus, agitur: ita quoque Prophetae futura & praesentia cernunt,
 verum quae cernebant, oportebat fieri: & ea, quae fiebant, non pote-
 rant non videre &c. Gemella habet Job. Chrysostomus hujus tenoris:
 Non praedictio ipsius (CHRISTI) scandala inducere putanda est. Non
 enim quia futura scandala praedixit, idcirco veniunt; sed quoniam
 omnino ventura erant, idcirco praedixit. Non enim fierent, si nol-
 lent ea excogitare nequam homines atque pestiferi: Quod si ventura
 non fuissent, nec ipse futura praedixisset. Ventura vero erant, quia
 multi erant graviter ac incurabili morbo laborantes, qui noluerunt non
 agere maligne, & ipse, quod futurum erat, praedixit. Sed si illi curati
 fuissent, quispiam dicet, ac nemo esset qui scandala faceret, nonne
 hic sermo falsitatis crimine teneretur? Certe si curari sanarique omnes
 voluissent, non dixisset, necesse est, scandala venire. Sed quia sua
 sponte incurabiles futuros perspiciebat, ideo ventura omnino praedixit. in
 Cap. XVIII. Matth. Hom. LX. in N. T. Tom. I. col. m. 644. E. A. Simi-
 lia leguntur apud Augustin. Serm. CI. de temp. ac Serm. III. Dom.
 Pass. Add. Chemn. l. c. Bald. in Zach. pag. 834. Krom. Theol. Pos.
 Pol. f. 324.

Porisma XLV.

Fecit hoc omne DEUS , hominum misericordissimus miserator ,
& in Scripturis revelavit , ut Redemptoris nostri sublimi-
ssimam personam agnosceremus.

§. I.

Æterna persona est Redemptoris , cujus ab æterno præcognita fuit passio. Equidem non omnis præcognitio æternum arguit id , quod præcognitum est , licet ipsa præcognitio æterna sit. At præcognitio , quæ Redemptor præcognitus est , æternitatem præcogniti ipsius Redemptoris omnino infert. Ejusmodi namque præcognitio est , quæ *Φανερώσθαι* opponitur ab Apostolo , qui præcognitum ante conditionem mundi docet immaculatum agnum , manifestatum vero sub extremis temporibus. At si ita præcognitus fuit , tanquam qui jam erat absconditus. Hanc nostram meditationem juvat D. Paulus. ait : *θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί* , *DEUS revelatus est in carne* , 1. Tim. 3, 16. Quomodo namque revelatus est Deus in carne ? Sic utique , ut , antequam revelaretur in carne , esset tamen extra carnem . Ergo , quemadmodum DEUS extitit ab æterno , antequam in carne revelaretur in tempore : ita agnus immaculatus & incontaminatus præcognitus est ab æterno , tanquam qui erat ab æterno , antequam revelaretur in tempore & ipse , & quod de ipso erat præcognitum.

§. 2.

Hinc porro pretiositatem sanguinis cognoscimus , quo redempti sumus. Vere *τίμιον αἷμα* , quod agni *αἷμα* est ab æterno præcogniti , ab æterno existentis. Sanguis omnibus opibus excellentior , auro argento-ve omni præstantior. Nihil hic Cræsi divitiæ , quæ Dominum suum tueri liberareve nequiverunt : nihil totius mundi opes , quæ nec se nec mundum ab interitu vindicare poterunt. Quid namque aurum , quid argentum , quid ipse totus mundus valeat ad incorruptibilis animæ redemptionem , cum ipsa tota sint corruptibilia ? Pretiosius redemptionis nostræ pretium est. Sanguis namque , quo redempti sumus , æterni agni sanguis factus est , agni ante conditionem mundi præcogniti sanguis est. Noli
ita-

itaque mirari, mens devota, quomodo ab æterno, reconciliata Deo sis, qua ratione ante mundi fundament electa sis. Quippe reconciliata es per eum, qui ab æterno & antequam cum sanguine suo revelaretur, extitit: electa es in eo, qui electioni tuæ ante mundum interfuit. Præcognitus quidem; nondum revelatus: sed juxta eam virtutem præcognitus, quam in sui revelatione postea exeruit. *S. Schm. div. gr. Myst. f. 255. f.*

Porisma XLVI.

Redemptor noster præcognitus magna nobis dat solatia.

Præcognitus ipse est ab æterno & æternus: præcogniti & nos sumus ab æterno & in æterno. Ergo quemadmodum nihil ipsi contigit, nisi quod decrevit is, qui præcognovit eum ab æterno: ita nihil nobis eveniet, nisi quod decrevit idem, qui præcognovit nos in ipso æterno. Nihil contra Redemptorem gloriari unquam hostes ejus crucifixoressque potuerunt, quasi prævaluissent in eo, quod fecerunt. Nihil gloriationis Sacerdotes, nihil Rex Herodes, nihil Pontius Pilatus, nihil Judæi, nihil Gentiles habuerunt: pudoris vero plurimum. At nos, qui præcognitum, manifestatum, prædicatum Redemptorem vera fide recipimus, gratias agimus Deo per Jesum Christum, Dominum nostrum. Scimus tandem, quod & *nostra* nobis *crux* sit *præcognita* à DEO. Hic namque est, qui quemadmodum *quos* præcognovit, *eos* etiam prædestinavit, ut conformes fiant *imagini filii in gloria*, Rom. 8, 29. sic prædestinavit, ut conformes fiant in cruce. Ex hac præcognitione & prædestinatione crucem nostram metimur, & sub ea consolationem haurimus. Habeamus & nos Pilatos & Herodes cum gentilibus & populis Judæorum; conveniant hi adversus nos, consilia incant crudelia, summis conatibus sua desideria expleant: nihil efficient adversus nos, nisi quod manus & consilium potentissimi Salvatoris fieri prædestinavit. Hoc nostrum & universæ Ecclesiæ CHRISTI firmum est solatium: pro quo devotas grates nos agere æquum est;

Misericordissime DEUS, Pater Domini nostri JESU CHRISTI, agnoscimus fideli animo ineffabilem tuam erga nos
R 3
beni-

benignitatem, quæ ab æterno miseriæ nostræ præscius de salute nostra adeo cogitasti solícite, ut præcognoveris in impervestigabili sapientiæ tuæ abyssu agnum immaculatum incontaminatumque, Christum, Filium tuum coæternum, eundemque Salvatorem nobis destinasti, qui preciosissimo sanguine & passione præcognita nos ex omnibus miseriæ nostræ malis eriperet; sed & in tempore revelasti, nobisque in eum credere concessisti. Quærimus vero etiam in illo nostri præcognitionem & prædestinationem; rogamusque, ut propter sanctissimam illius passionem, postquam juxta voluntatem tuam nostram nobis præcognitam passionem constanter pertulerimus, in gloriæ imagine conformes ipsi efficiamur, Teque cum eodem Filio & Spiritu S. in seculorum secula celebremus, Amen!

Amen!

FINIS.

Sequuntur INDICES, in quibus
prior numerus CAPUT, posterior PARAGRAPHUM, P. vero
PORISMA in Cap. tertio indicat.

INDEX PRIMUS.

Continens dicta S. Scripturæ partim explicata, partim sic allegata, ut ex ipsa citatione dicti sensus appareat.

GENESIS.
Cap. VI, 21. I. 1.
IX, 25. III. P. XXVII. 2.
XLI, 21. III. P. XXIX
L, 20. III. P. XLI. 4.
LEVITICUS.
XVI, 8. II. 22.
XX, 26. III. P. XXIII. 2.
JUDIC.
XV, 4. III. P. XXX. I.
I. SAM.
XII, 6. I. 19.
JOBUS.
I, 12. III. P. XXXIV. 2.
V, 20. III. P. XXXIV. 2.
XLI, 7. 8. III. P. XXX. I.
PSALM.
II. III. Por. I. 2.
1. 2. II. 2. 6. 15.
12. III. P. VI. 2.
XVI, 3. III. P. XXIII. 2.
XXXI, 6. III. P. XXXIV. I.
XXXIII, 17. III. P. II.
XLI, 9. III. P. XXXI.

XLIV, 2. I. 22.
XLV, 8. II. 3. III. P. XX.
XLVII 2. I. 15.
LV, 14. III. P. XIV.
CXVI, 11. III. P. XX/X.
CXXVII, 1. III. P. II.
CXXX/X, 5. I. 22.

PROV.

XVI, 23. II. 22.

JESAI.

XXX/X, 6. I. 1.
X. II. I. III. P. XXVI.
XLV, 4. ibid.
XLIX, 3. ib.
LII, 1. II. 10.
LIII, 11. III. P. XXVI.
LXII, 3. III. P. XII.

DANIEL.

IX, 24. III. P. XVI. I.

MICH.

II, 12. I. 1.

ZACH.

III, 8. III. P. XXVI.

MATTH.

Cap. I, 18. I. 2.
21. I. 8. II. 8.
II. I. II.
4. I. 1.
IV, 5. III. P. XXXI.
X, 5. I. 15.
30. III. P. XLI. I.
XII. 18. III. P. XXVI.
XVIII, 20. I. 1.
XXIII, 37. III. P. XXXVI.
XXIV, 28. II. 15.
XXV, 34. sq. I. 2.
XXVI, 50. III. P. XIV.
57. I. 1.
XXVII, 2. f. I. 13. II. 4.
XXVIII, 12. I. 1.

MARC.

VI, 17. sqq. I. II.
XV, 14. I. 2.

LUC.

I, 29. I. 3.
35. II. 11. III. P. XIX.
59. I. 3.

LUC.

Index III.

Ammonius	I. 4. 22	Baronius	I. 13. 14. III. P. VI. I. XIX
Mof. Amyrald.	II. 17. 18. 22. 28	Basilus M.	I. 4. 8. 18. 19. 22. II. 13 III. P. XIX
Anastafius	III. P. XXI. 2	Bebelius	I. 8. 10. 14. III. P. VI. I. P. XVI. 2. P. XVIII
Anaxagoras	I. 21	Becanus	III. P. VI. I. P. XXXVII
Andreas Cæsarienf.	III. P. VI. 1	Beda	I. 10
Anglic. Versio	II. 17. 23. 24	Bechmann.	II. 27. III. P. XXXVI. XLII. 2
Anshelmus	I. 25.	Becmann.	I. 24
Aquila	III. P. III.	Belgica Versio	I. 19. II. 17
Arabs	I. 26. II. 3. 4. 6. 9. 15. 17. 18. 19. 23. 24.	Bellarminus	II. 14. III. P. III. XI. XIX. XXI. I. XLII. I.
Arcularius	II. 27.	Bermelius	III. P. XII
Aretius	I. 5. II. 22. 28	Bernhardus	II. 8. III. P. VII
Arias Montan.	II. 15. 19. 24	Beucerus	III. P. XLII. I
Aristid.	I. 26	Beza	I. 27. 12. 16. 19. II. 6. 9. 15. 17. 18. 19. 22. 24. 28. III. P. XXXVII. sq. I. XL. I. I.
Aristobulus	I. 22	Bigne	I. 25
Aristophanes	I. 7. 26	Bion	III. P. VII
Aristoteles	I. 26	Bohemica Versio	II. 17. 19. 23. 24
Arnoldus	II. 28	du Bois Nicol.	II. 28
Athanasius	II. 32. III. P. VI. I. P. XVI. I. P. XLIX. P. XLIV	Boisius Joh.	II. 28
Athenagoras	III. P. XXI. 2	Boqvius	III. P. XIV.
Avenarius	II. 10	Titus Bostrenf.	I. 8
Augustana Confess.	III. P. XLII. 2	Brochmand.	I. 24. II. 27. III. P. XXXIII
Augustin.	I. 10. 17. 25. II. 6. 9. 13. 15. 17. 19. 26. III. P. II. III. IV. 3. P. V. VI. I. P. XII. XIX. XXI. 3. XLI. 4. XLII. 4. XLIII. 5. XLIV.	Brouckerus	III. P. XLIII. I
Autor Etymologici M.	I. 5	Brun.	II. 14
Æ.		Bucanus	III. P. XXXVII. I. I. P. XXXIX
Æschines	I. 26	Budæus	I. 2. 3. 7. 12. 18. 20
Æthiopicus metaphr.	II. 4	Bullinger.	II. 22. 28
B.		Buxtorf.	I. I. 12. II. 8. 10. 15. III. P. XII
Bajer.	III. P. XXXIII	C.	
Balduinus	I. 19. II. 27. III. P. XLIV	Calepinus	I. 21
Balfamon	III. P. XXI. 2	Calixtus	
Barth.	III. P. XXVIII		

Index III.

Calixtus	III. P. XL	Concilium Alexandr.	III. P. xxvii. 1
Calovius	II. 2. 5. 12. 27. III. P. xxv. P. xxxvi	Arausican. II.	1. 25
Calvinus	II. 2. 6. 9. 15. 17. 22. 24. 28 III. P. I. 2 P. xxxviii. I. XLII. I. 4.	Francofurdienf. III. P. xxvii. 1	
Camerarius	I. 19	Moguntin.	1. 25
Camero	I. 19. II. 17. 22. 23.	Valentin.	ib.
Campensis	II. 15.	Corvinus	1. 25
Caninius	I. 8	Josephus à Costa	III. P. xiv
Canus	III. P. xxiv. 2	Cramerus	II. 27. III. P. xxvii. 3
Cappellus	II. 4	Crellius	III. P. xxv. 2
Carpzov. J. B.	II. 8. III. P. xiv. xxiii. 3. xxxiii. xxxiv. 1. xxxvi	Critici S.	I. 7. 8. 11. II. 9. 28. III. P. xxi. 1
Carpzov. S. B.	III. P. xxii. 2	Curtius	III. P. xxiii. 1
Casaubonus	I. 11. III. P. xix.	Cyprianus	III. P. xxi. 2
Cassiodorus	I. 13. II. 9. 15	Cyrill. Alexandr.	1. 4. 5. 6. 8. 0. 19. 22. III. P. xix. xxi. 2. xxiii. 3
Castalio	I. 8. II. 9. 15. 17. 19. 24	Cyrill. Jerosolymit.	1. 6. 8 II. 13
Cebes Theban.	1. 26	D.	
Cedrenus	I. 5	Damascenus	1. 4. 22. II. 31. III. P. xvi. I. 2. xxvi. xxxvi
Chaldaeus	II. 15. III. P. xxix	Danica Versf.	II. 23
Chamier	III. P. xvii. 1	Dannhawer.	II. 27. 31. III. P. xxxvi. XLII. 4
Chemnitius	III. P. xiv. xl. xlii. 2. P. XLIV	Demosthen.	1. 23. 26.
Chrysologus	III. P. xvi. 2	Didymus	1. 22
Chrysostom.	I. 4. 5. 8. 15. 19. 21. II. 13. 19. 22. 26. III. P. xii. xxxvi. XLIV.	Dietenberg.	II. 17
Cicero	I. 1. 7. 24. III. P. xxiii. 1	Dieu	1. 2. 3. 23. II. 4
Clarius	I. 17. II. 7. 24	Dilherr.	1. 15
Clemens Alexandr.	I. 4. 8	Diodatus	1. 19
Coccejus	II. 7. 9. 10. 11. 28 III. P. xii. XLIV	Dionysius	III. P. XLII. 4
Columella	1. 24	Dordrac. Synodus	III. P. XLII. 1
Corderius	1. 17. III. P. xxxiv. 1	Dorscheus	II. 2. 4. 11. 13. 14. 21. 22. 23. 33. III. P. xi. xv. xvi. 1. 2. XIX. xxvi. xxvii. 3.
		Drusius	1. 17. II. 6. III. P. xxi. 1
		S 2	E. Eckard.

E.		Gatakerus	III, P. XXI. 2
Eckard.	II. 27. III. P. XLII. 2	Geierus	II. 5
Egesippus	III. P. VI. I. P. XXXI.	Genebrardus	III, P. III. XXVII. 1
Elipandus	III. P. XXVII. 1	Genevenfes	I 19. II. 19. 24
Enjedinus	III. P. XXV. 2	Georgius Alexandrin.	II. 5. 7.
Ephrem.	III. P. VI. 1	Gerhard.	I. 16. 18. 19. II. 15. 27. III. P.
Epiphanius	III. P. XXI. I. 3		II. IX. XV. XVI. 2. XII. XX. XXXVI.
Episcopiüs	II. 28		XLII. 1. 2
Erasmus	I. 7. 19. 26. II. 7. 9. 10. 24. III.	Gerlachius	II. 27. III. P. IX
	P. XXX. 2	Gefnerus	I. 14
Estius	I. 19. II. 9. 11 29	Glandorpius	I. 13
R. Abben Efra	II. 2	Glassius	I. 8. 18. III, P. XIII. XXVII. 3
Eusebius	I. 8. 9. 10. 13. 14. 22. III. P.		XXXIV. 1
	XIIX. XXI. 2. XXXIV. 1	Goddæus	
Eutychius	I. 13	Gomarus	III. P. XIX
F.		de Gorram Nicol.	II. 29
Felicianus	II. 9. 15. 17. 26	Grabbius	III. P. XIX
Felinus	II. 2	Græc. Patr.	I. 4. III. P. XII. XXIII. 2
Ferr.	III, P. XXXIII	Gregor.	III. P. VI. 1
Ferus	II. 29	Grotius	I. II. 17. 23. II. 7. 9. 12. 22. III.
Fesselius	I. 18. II. 2		P. XVI. 1
Fewrborn.	I. 19. II. 27. III. P. XXV. 2	Grynæus	I. 24. II. 28. III. P. XII. X
	XXVI	Gualth.	II. 22
Julius Firmicus	III. P. XVII. I	H.	
Flacius	II. 27	Habichorst.	III. P. XXVII. 3
Forsterus	III. P. II	Hafenref.	I. 19. II. 27
Franckius	II. 27. III. P. XXXIII	Hammondus	II. 22. 28
Frobenius	II. 19	Hanneken.	II. 27. III. P. XLII. 2
Fromondus	II. 28	Haffo Darmstat. Dd.	III. P. XLII. 1
Froschoverus	II. 19	Heidegger.	II. I. 13. III. P. XIV.
Fulgentius	I. 25. II. 26. III. P.		XV. XXXIII. X. 1
	XLII. 4	Heidelbergens.	III. P. XXXII. X. 1
G.		Heferus	II. 25. 15
Gagnæus	II. 29	Heunifch.	II. 27. III. P. XXXVI. 1
Galatinus Petr.	II. 6. III. P. XII	Hieronimus	I. 8. 13. 17. III. P. III. XII.
Gallica Verf.	II. 9. 17. 18. 19. 23		XIX. XXI. 3. XXXVI
		Hilarius	

Index. III.

Hilarius	II. 7. 9. 15. 17. 19. 25	Krumbholtz,	I. 12. II. 2
Hispanica Verf.	II. 18. 19. 23	L.	
Hofmannus	I. II. 14	Lactantius	I. 10. II. 13
Honorius	I. 25	Corn. à Lap.	II. 1. 6. 9. 12. 22. 23. 26. 29
Höpffner.	III. P. XIV	Leigh.	I. 2. 3. 7. 12. 20. II. 25
Hoornbeeck.	II. 28. III. P. XXXVII	Leo M.	II. 6. 9. 15. 17. 19. II. 26
Horatius	I. 7. III. P. III. XXX. 2	Leusden.	I. II. 17
Huetius	III. P. X. XI. 1. XXI. 2	Lightfoot.	I. II. II. 15. 19
Hugo Carenfis	II. 29	Limborch	II. 28
Hülsemann.	I. 25. II. 27. III. P. XXVII. 3. XXXVI. XXXVII. 1.	Lombardus	II. 27. 31
Hunnius	I. 19. II. 2. 17. 27. III. P. XII. 1. XXXVI. XL. XLII. 1. 2	Lorinus	II. 6. 19. 29. III. P. III. XXIV. I. XXVII. 1. XXXIV. I. XLIII. 6.
Hutterus	II. 27. III. P. XLII. 1. 2	Loffius	II. 5. 7. 8. 12. 22. 23
Thomas Hybernic.	I. 4	Lucianus	I. 23
I.		Ludolphus Carthusiens.	III. P. XXI. 3
Janfenius	I. 5. II. 2	Lutherus	I. 26. II. 17. 19. III. P. XXXVI
Ignatius	III. P. XXI. 1	M.	
Interpret. LXX.	II. 15	Maccovius	III. P. XXXVI. 1
Josephus	I. II. 13. 17. II. 4	Macrobius	I. 11
Irenæus	III. P. XVI. I. P. XII. 1	Magdeburgens. Centuriat.	III. P. XXVI. 1. 1
Isidorus Hispal.	I. 13. II. 15	Major	I. 19
Isidorus Pelusiota	III. P. XXI. 2	Malcolmus	II. 22
Isocrates	I. 26	Marcellus	I. 24
Italica Verf.	II. 9. 17. 18. 19. 23. 24	Maresius	III. P. XLII. 1
Juniperus de Ancona	III. P. XXIV. 2	Marloratus	II. 6. 28
Justinianus	I. 19	Martini C. S.	II. 25. 28. III. P. XXX. 2
Justinus	II. 13. III. P. XXI. 2	Martinius	I. 24
Juvenalis	I. 2. 11	Justinus Martyr.	I. 8. 10. 14. III. P. XLII. 1
K.		Massonius	III. P. XII. 1. XLII. 1
Keckermann.	I. 25	Matthias	III. P. XXXIII
R. Kimchi	I. 12. II. 2	S 3	Matthiæ
Kirstenius	I. 8. 13		
Knatchbull	II. 28		
Kromayer	II. 27. III. P. XII. 1		

Matthiae Christ.	I. 19	Paulus Eremita	I. 14
Maxentius	II. 17. 19	Pearson	I. 8 10. II. 4. III. P. XXXIII. 3
Meisnerus	I. 25. III. P. XXXVI. XLII. 1	Pelargus	II. I. III. P. XXXVI
Menochius	II. 6. 9. 12. 23	Pelicanus	II. 2. 22. 28
Menzer.	III. P. XXXVI. XLII. 1	Pererius	I. 17. II. 29
Ludov. Molina	III. P. II	Perez	II. 29
Molinæus	II. P. XXXI. X. 1	Petavius	I. 25. III. P. XXXVII
Jobius Monachus	I. 6	Petitus	I. 11
Ar. Montanus	II. 9	Petrus Blesensis	III. P. VI. 1
Morerius	I. 11	Pezelius	III. P. XVIII
Muretus	III. P. XXI. III. 1	Pfeiffer.	I. 28.
Museus	III. P. XXXVI	Philo Jud.	II. 4. III. P. XXI. 3
Munsterus	I. 17. II. 15	Philostatus	I. 7
N.		Pineda	III. P. XXXIV. 2
Greg. Nazianz.	I. 9. 21. III. XII. X	Piscator	I. 12. II. 11. 12. 17 19. 28.
Ant. Nebrissenf.	I. 8		III. P. XLIII. 1
Nicephorus	I. 13. 14	Plantinus	I. 14
Nicet. Choniast.	III. P. XXVI	Plinius	III. P. XXXI
Greg. Nyssen.	I. 4. 5. 19. 21. 22. III. P. XVII. 1. XXI. 3	Plutarchus	I. 26. III. P. XXX. 2
O.		Polanus	III. P. XII. X. XXXII. X. 1.
Oecumenius	I. 4. 19. II. 5. 6. 13. 19. 22. 26. III. P. XXXVI		XLIII. 1
Olearius	II. 27. III. P. II	Polus	II. 18. 28
Origenes	III. P. XXII. 1. XXIII. 2. 3. P. XXXVI	Jacob. ad Portum	III. P. XII. X
Ofiander Andr.	I. 8	Pricæus	III. P. XLII.
Ovidius	I. 16	Protogenes	I. 22
P.		Prosper	I. 25. 26. II. 6. 9. 15. 17. 19. 26.
Pacichellus	I. 21		III. P. VI. 1. XLII. 4
Pagninus	I. 17. II. 9. 15. 17. 24	P rückner.	II. 27
Palatini	III. P. XLII. 1	Q.	
Pancirollus	II. 4	Qvenstedt.	II. 27
Panormitanus	III. P. XXI. 3	R.	
Pareus	I. 19 25. II. 28. III. P. XLII. 1	Rappolt.	II. 27
Pafor	I. 3. 12. 20	Remonstrant.	III. P. XLII. 1
		Rennecherus	ibid.
		Revius	II 9
		Rhetorfort.	III. P. XXXIII
			Ribe-

Index III.

Ribera	I. 16	Socinus	III. P. XXV. 2
Rittershusius	I. 4. 15. III. P. XXI. 2	Sohnius	III. P. XII. X, XXXII. X
Rivetius	III. P. I. 2	Sotelus Ludov.	III. P. XXI. V. 2
de Roa	I. 27	Spanhem.	III. P. XLII. 2
Rocheport.	I. 27	Spondanus	I. 14. P. III. VI. 1
Röberus	II. 27	Stephani Rob.	II. 19
	S.	Stephani H.	I. 3. 5. II. 19
Salianus	II. 2	Stobæus	III. P. XXX. 2
Salmero	I. 11. II. 29. III. P. XXI. 1	Sureson	II. 11. 22. 23. III. P. XVII. 2
Salustius	III. P. VII. XXXIII. 1. XXX. 2	Strigel.	II. 12
R. Salom.	II. 2	Stumpf.	I. 14
Sanctius	II. 29	Sturmius	III. P. XXXII. X. 1
Sarcerius	II. 5	Suetonius	I. 10
Scaliger	I. 11. 24	Suicer.	III. P. XVI. 2
Scherzer.	II. 27. 32. III. P. XXV. 2. XXXIII. XXXVI. XXXVII	Suidas	I. 10. 22. III. XXI. 1
Schickard.	II. 8. 13	Symmachus	II. 15
Schmaltz.	III. P. XXV. 2	Syrus Interpr.	I. 3. 18. 26. II. 3. 6. 9. 15. 17. 18. 19. 23. 24
Schmidius Erasmi.	I. 19	Szegedinus	III. P. XLII. 1
Schmidt Seb.	I. 2. 3. 26. II. 10. 14. III. P. XVI. 2. XXXIV. 1. XLV. 2. XLVI	Szydlovius	III. P. XI. XV
Scioppius Gasp.	III. P. XXIV. 2		T.
Scribanus	III. P. XXXV	Tannerus	III. P. XXVI
Schrevelius	I. 3. 5. 7. 12. 20.	Terentius	I. 7
Scultetus	I. 7	Tertullian.	I. 10. 14. II. 9. 15. 17. 19. III. P. XX. 2
Sedanens. Theol.	II. 28.	Theodoretns	I. 4. 5. 9. 15. 19. 22. II. 5. 7. 13. III. P. XIX. XXI. 2. 3
Janus Selden	II. 5.	Theophyl.	I. 4. 5. 8. 9. 15. II. 13. 19. 26. III. P. XXX. 1
Seldius	II. 27. III. P. XLII. 2	Theophilus Antioch.	III. P. XXI. 1
Seneca	I. 18. II. 16	Thomas	III. P. XXXVII
Servius	I. 23	Thummus	II. 27
Sidonius	III. P. XXII. X	Ticonius	III. P. VI. 1
Sifanius	II. 15. 17. 26	Tossanus	II. 28
Sigward.	III. P. XLII. 1	Tremell.	I. 16. II. 2
Simler.	I. 14		V Vadi-
Sixtus	III. P. XLIII. 1		

Index III.

V.	
Vadianus Joach.	I. 14.
Valla	I. 16. 16. II. 9
Vasquez.	III. P. xxvi. xxvii. 1
Vitablus	II. 9. 15. 17. 19. 22. 24
Vigel.	I. 24
Viretus Petr.	II. 28
Voëtius	I. 8. III. P. xiv. xvi. 2
Vorstius	II. 8
Vossius	I. 15. 25. III. P. xxiii. i xxxvi
Ursinus	III. P. xxxiix
Vulgatus	I. 16. II. 9. 18. 19. 23. III. P. xl. 4

W.	
Walæus	I. 24. 25. II. 28
Waltherus	II. 27
Wellerus	I. 2
Wendelinus	III. P. xlix. xxxlii. 1
X.	
Xenophon	I. 26
Z.	
Zanchius	I. 24. 25. III. P. xlii. 1
Zegerus	II. 19
Zonaras	I. 15
Zwinglius	III. P. xlii. 1

INDEX IV.

Rerum & Verborum.

A.	
Aaron olim appellatus Christus.	III. P. viii. 2
Abominatio delicti Judæorum in Christum	III. P. IV. 4
Acta Pilati	I. 14
Senatus & populi Rom.	ib.
Actio differt à passione	III. P. xlii. 4
Agrippæ Apologus	III. P. xxx. 2
Ἀλλήθεια varia notat	I. 4
Argumentum Cap. IV. Actor.	II. 1
Asseverationis formula.	II. 17
Avaritia devitanda	III. P. vii
Pilati	II. 4
Auctor malarum actionum non est Deus	II. 26
Augusti locus de Herode M.	I. 11

B.	
Βᾶλῃ notat varia	I. 23
Dei, vel est circa homines, vel circa media.	II. 23
C.	
Causa efficiens salutis nostræ est etiam Christus	III. P. xi
Chrestum vocabant Romani Salvat. nostr.	I. 10
Christus descendit à Chrismate	I. 10
est Filius Dei & Filius hominis.	II. 9.
III. P. IX. Titulus Filio Dei in carne manifestato, mandato Patris, fuit attributus	III. P. xix. 2. Est nomen personale & designat utramque naturam P. IX. Mediator noster est secundum utramque naturam III. P. XI, Qua Mediator adorandus P. xv.

P. xv. Appellatur sanctus ll. 11.	Consilium quid ? ll. 16. Arcanum.
Singulariter est unctus ll. 13. ad	II. 15. Dei definitum ll. p. XLIII. 4
regnum coeleste & æternum. ibid.	Consilium contra Dominum non est
Non casu, sed divino consilio est	ll. p. XXXV
passus ll. p. xli. Et à Judæis & ab	Conspirare I. 1
Ethnicis passus est P. IV. Passus est	Conventus adv. Christum in urbe Je-
innocentissime P. xxii. Via est I. 4.	rusalem instituitur ll. 19
In statu Exalt. servus dici nequit ll.	Crudelitas Pilati ll. 4
P. xxvi. Bene tamen in statu Ex-	absit à Magistratu P. xxix
inanit. ll. 10, ll. p. xxvii.	Crucifixio Christi respectu agentis &
Christi duplex status ll. p. xxiv	patientis accurate est discernenda
sanguis est pretiosus ll. p. XLV. 2	ll. 27
Christi vocantur oleo uncti. it. qui ad	Crux nostra nobis est præcognita ll.
usum quempiam à DEO destinan-	p. XLVI
tur I. 9. Porro, pii & fideles. ib.	
Christiani credentes in Christum jam	D.
olim appellati ll. p. xxi	David Christus olim appellatus ll. p.
unde sic dicti? ib. Definiuntur ib.	viii. 2
§ 2	Decretum Dei ll. p. XLIII. 4
Christiani nomen exosum P. XXI. 2	non est causa peccati
Christiani fiunt ib. 3	ll. 29
Chus ll. p. lll	Et præscientia differunt ll.
Cientes Christi simus ll. p. xvi. 2	31.
Cognitio Dei naturalis 4	Permission. & efficacæ. ll. 27.
Concordia in omni vitæ statu colen-	ll. p. XLII. 2
da ll. p. XXX	Permissivum & dispositivum
Confoederatio adv. Christum fuit cru-	atque effectivum II. 31
delissima ll. 16. verissima ll. 17.	Absolutum & hypothetic.
Copiosissima ib. 18. Impudentis-	ll. 27
sima ll. 19	Permiss. & beneplaciti ll. 27
Congregationis adv. Christum conse-	A priori & posteriori ib.
quens s. effectum II. 20	Definitio veri Christiani ll. p. XXI. 2
Congregare I. 1	Destinare {
Conjunctio <i>καὶ</i> multa signific. I. 12	Destinatio { quid ? I. 24
Conservatio ll. p. xxxiii	Deus <i>καὶ ἐξ ὧν</i> sanctus est I. 6
Consilium Dei I. 23	non vult mala esse II. 26
	non

- non est causa peccati Ill. P. XLII. seq. 2
- Pater** Christi hostibus certas posuit metas Ill. P. XLI. 3
- Dei consilium** I. 23
- definitum Ill. P. XLII. 4
- Discipuli** Christi nos esse debemus Ill. P. XVII. 2
- Discrimen** inter sanctitatem imputatam & inchoatam Ill. P. XXIII. 2
- unctionem Christi, Regum Sacerdotum & Prophetarum. II. 13
- Distinctio** inter factum crucifix. Christi & inter determination. ad finem bonum Ill. P. XLII. 2
- voluntatem Dei anteced., & consequ., non est nova. Ill. P. XXXVI
- Διόκησις** Ill. P. XXXIII
- Doctrina salutis** I. 4
- E.**
- Ecclesiam** oportet esse certam de tempore, quo mortuus est Christus II. 4
- Efficacia** precum Ill. P. II
- Electionem** inter & prædestinationem nullum est discrimen Ill. P. XXXIX
- Εὐ** usurpatur tam generaliter quam specialiter I. 15
- Evangelicus** Iesus. II. 8
- Exaltation,** & exinanitionis status Ill. P. XXIII
- F.**
- Facinus** scelestum II. 19
- Facio** I. 18
- Filio** Dei in carne manifestato nomen Iesus & Christus mandato Patris fuerunt attributa Ill. P. VIII
- Filius** Dei etiam in V. T. vocari potuit Christus Ill. P. XVI
- Forma** Providentiæ divinæ Ill. P. XXXIII
- Formula** asseverat II. 17
- G.**
- Γὰρ** particula tam causalis quam explanativa II. 2
- Gens** I. 16
- Gentes** & Judæi convenerunt adversus Christum II. 7
- Gentes** & populi interdum sunt Synonyma II. 7
- Gratiæ** sunt agendæ innocentissimo Salvatore Ill. P. XXII. 2
- Gubernatio** Ill. P. XXXIII
- H.**
- Herodis** etymologia I. II
- Tres hoc nomine fuerunt Reges. ib.
- Herodes** M. Antipas & Agrippa II. 3
- Herodes** M. seu Ascalonita infanticidio Bethleh. infamis fuit I. II
- Herodes** II. Antipas Joh. Bapt. decollare iussit. ibid.
- Rex proprie non erat II. 3
- Herodes** III. Agrippa Apostol. Jacob & Petrum in carcerem conjecit. ib.
- Herodiani** secta Judæorum. I. II
- Hierosolyma** Ill. P. XXXI
- Homines** sancti dantur Ill. P. XXIII
- Hostes** Christi antiquum obtinent Ill. P. IV. 4
- Hostes

Hostes nominatim apud Deum deferri possunt,	III. P. III	Judæi rerum novarum suspecti advers.	Rom. I. 13
Ecclesiæ ipsius Dei hostes sunt,	III. P. VI	Non fuerunt impulsæ ad Christi crucifixionem	III. P. XLIII
I.		Et gentes convenerunt adversus Christum	II. 7
Jessæi quoniam vocati?	III. P. XXI. 3	Messiam repudiaverunt	II. 15
JESUS nomen præcipuum & proprium Salvatoris n.	I. 8. II. 8	Nullam Christo moverunt controversiam de nomine JESU	III. P. VIII. 2
etiam in V. T. aliqui hoc nomine appellati sunt	II. 8	Christum vero appellare eundem detrectarunt	ib.
Non est origine Græcum, sed Ebræum	I. 8	Justitia	I. 4
Mandato Patris Filio Dei fuit attributum	III. P. VIII	Justus appellatur Christus	II. 11
Est nomen personale utramque naturam designans	III. P. IX	K.	
Et quia & quia Jesus est adorandus	III. P. XI	καὶ multa significat	I. 12
JESU nomen novum est	III. P. XII	L.	
Usus ejus	III. P. XIII	Λαὸς unde & quid?	I. 16
Jesuani dici non possumus	III. P. XXI. 3	M.	
Jesuitarum cacozelia	III. P. XIV	Male velle malis est facillimum	II. 26
Jesuitæ sancti non possunt dici	III. P. XXIV. I	Magistratus non sit crudelis	III. P. XXVIII
Infallibilitas Scripturæ	III. P. XXIX	Manus in Scriptura varia significat	P. XXXIV
Ingratitudo	III. P. IV. 3	it.	I. 21. II. 22
Injurias inferens peccat,	II. 27	Unde dicta?	I. 21
Injustitia est vitanda	III. P. VII	A Deo cur nobis dat.	ib.
Innocentia Christi	III. P. XXII. I	Tribuitur Deo Patri, Filio & Spiritui S.	I. 22
Integritas animi est Virtus	I. 4	Dei, signum potentia & vindictæ	ib.
Israël unde appellat.	I. 17	Cornelio à Lap. parum apte audit providentia & directio, beneficentia ac operatio	II. 22
Populus sanctus	III. P. XXIII. 2	Manui Dei resisti potest	II. 22
Judæa pars provinciae Syriæ	I. 13	T 2	Maria
habuit etiam quosdam JESUS	II. 8		
Judæi	III. P. IV. 3		

Maria quando conceperit?	III. P. XIX	rectissime redditur filius	II. 6
Martyres Christianos se profitebantur	III. P. XXI. 2	Passio & actio non sunt unum	
Martyrum patientia	III. P. XLII. 4	idemque	III. P. XLII. 4
Messias vocatur Christus	I. 10	Christi fuit necessaria	III. P. XLIII. 6
Idem est quod Christus	ib.	Passionis Christi fructus	II. 27. III. P. XLI. 4
Appellatur sanctus	II. 11	gravitas	III. P. IV. 3
Fuit simul Rex, Sacerdos & Prophetas	II. 14	hora à Deo Patre constituta	III. P. XLI. 2
Messiae an Salvatoris nomen etiam in V. Test. attributum?	III. P. XII	Peccare est in potestate malorum	II. 26
Mons Pilati alias fractus	I. 14	Pii & fideles appellantur Christi	I. 9
Mors Christi fuit necessaria	III. P. XLIII. 6	Pilati etymon, officium, saevitia in Samaritanos	I. 13
Moses Christus olim appellatus	III. P. VIII. 2	Exilium, mors,	ib.
Mycipia filios ad concordiam adhortatur	III. P. XXX. 2	Mons	I. 14
Mysterium Trinitatis in Christi unctione fundatum est	III. P. XX	Acta publica	ib.
N.		Nomen in Apostolico Symb. continetur	II. 4
Nam varie accipitur	I. 2	Pilatum quid moverit ad tam foedum facinus?	ib.
Est particula causalis, item explicativa	II. 2	Poetae Gentiles sancti sunt vocati	III. P. XXIV. 1
Nomen Jesu novum est	III. P. XII	Ποιέω significat commorari	I. 18
O.		creare, constituere	I. 19
Officium Christi triplex est	III. P. XVII. 1	Pontifex Rom. sanctus non est.	III. P. XXIV. 1
Christus secundum utramque naturam administrat	ib.	An servus servorum?	P. XXVII. 2
Oleum unctionis	II. 13	Pontificii Scripturam obscuritatis accusant	III. P. VI. 1
Oleo uncti, vocantur Χριστοί	I. 9	Populus	I. 16
Opus Christi sumus	I. 3	Israel exprimit etiam Pontifices cum reliquis primanis	II. 5
Origenis deliramentum	III. P. XVI. 2	Populi in Scriptura in malam accipiuntur partem	I. 16
P.		Prædefinitio divina	II. 28
Παῖς quomodo sumatur?	III. P. XXVII		Præ-

prædestinare, Prædestinatio quid? I. 24.
P. XL
Prædestinatio in bonam partem tan-
tum interpretatur I. 25.
II. 25
Non est præmittenda Arti-
culo Creationis III. P. XXXVII
Nunquam pro Reprobatione
usurpatur III. P. XXXIX
Ratione potest discerni ab E-
lectione III. P. XXXIX
Differt à Providentia & Præ-
scientia III. P. XL
Præscientia quid? III. P. XL, XLIII, 4
Præscientia & decretum differunt II. 31
Preces ad Deum in periculis fundendæ
III. P. II
Πρόγνωσις III. P. XXXI
Προορίζειν I. 24. II. 24
Πρόθεσις III. P. XXXIII
Prophetica prædictio non est causa
scelerum à Judæis perpetratorum
III. P. XLIV
Prophetæ Christi typi fuerunt II. 13
Propheticum Christi officium III. P.
XVII. 1
Providentia Dei III. P. XXXII. & XL
complectitur tres actus
III. P. XXXII
Quomodo peccatis in-
terveniat? II. 27
Psalmus secundus de Messia est intelli-
gendus II. 2. III. P. 1, 2

Q.

Que Latinorum

I, 12

R.

Redemptor noster est præcognitus III.
P. XLVI
Redemptoris nostri sublimissima per-
sona est agnoscenda III. P. XLV
Reges esse possumus. III. P. XVII. 2
typi Christi fuerunt II. 13
Regium Christi officium III. P. XVII. 1
Romani Salvatorem nostrum voca-
bant Christum I. 10

S.

Sacerdotale Christi officium III. P. XVII. 1
Sacerdotes typi Christi fuerunt II. 13
Sacerdotes esse possumus III. P. XVII. 2
Sancti vocati sunt Imperatores Ethnici
III. P. XXIV. 1
etiam dicuntur homines in hoc
mundo III. P. XXIII
Sanctitas Christi III. P. XXII. 2
imputata est inchoata III. P. XXIII. 2
hominum unde? ib. 3
Sanctus tribuitur non tantum homini-
bus sed & omnibus Deo &
cultui ejus destinatis. I. 5
Est Deus κατ' ἐξοχὴν I. 6
Christus II. II. III. P. XXIII. 2
Quoad Deitatem & huma-
nitatem III. P. XXII. 1
Sanguinis Christi pretiositas P. XLV. 2
Saulem volunt aliqui vocari Chus III. P. III
Scelerati nullo modo possunt detineri
à malo proposito III. P. XXXI
Schiggajon. III. P. III
Scriptura per Scripturam est explican-
da. III. P. I
est infallibilis & αὐτόματος III. P. XXIX
Scripto-

Scriptores Eccles. vocem prædestina-
tionis interdum abusive sumunt I. 25
Serpens pellem deponit. III. P. V
Servus unde dicatur? III. P. XXVII. 2
Christus in statu Exaltat. non pot-
est dici, bene tamen in statu exin-
anitionis III. P. xxvi. sq.
Servus Servorum an Papa? P. xvii. 2
Servitus III. P. XXVII. 3
Simile Dorschei II. 33
Sinceritas animi virtus est I. 4
Solatium pro Gentilibus III. P. III. 2
Ex nomine Jesu III. P. XIII
Ex Redemptore nostro præco-
gnito III. P. XLVI
Spiritus S. dicitur oleum invisibile II. 13
Status Christi duplex est III. P. XXV
non vero triplex aut quadruplex
ib.
Streson per manum Dei duo intelligit
II. 22
Subditi Christi esse debemus III. P. xvii. 2
Συνάγειν quomodo in Scriptura u-
surpatur? II. 15
T.
Talmudicus Jesus II. 8
Te est Coniunct. Copulativa & varie
usurpatur. I. 12
Traditio Christi III. P. XLII. 4
Activa & passiva II. 27
Permissiva & effectiva II. 30
Trajectio II. 28

Typi Christi fuerunt Sacerdot. Reges
& Prophetæ. II. 13
V.
Veritas I. 4
Via est Christus ib.
Ungere dicitur pro eligere II. 12
Unctio Christi gradus non habet. ib.
Christo secundum humanam
naturam tantum competit III. P.
XVIII
Non est facta demum anno
tricesimo III. P. XIX
extrema Pontificiorum rejicitur
III. P. xxi
Unctionis effectus III. P. xvii. I
Unctus est Christus singulariter II. 13
Ratio appellationis tam typica
est quam propria II. 13
Voluntas Dei distinguitur in natura-
lem & liberam, efficacem & ineffi-
cace, in absolutam & conditio-
natam, in antecedentem & conse-
quentem, signi & beneplaciti III. P.
XLII. 3
An possit distingui in in-
ternam s. absconditam & externam
sive revelatam? III. P. XLIII. 3
Unitas in omni vitæ statu colenda III.
P. XXX
Utilitas ex unctione Christi II. 13
Vulgus solet honoris gradus attollere
II. 3

FINIS.

Scriptores Eccles. vocem prædestinationis interdum abusive sumunt l. 25
 Serpens pellem deponit. Ill. P. V
 Servus unde dicatur? Ill. P. XXVII. 2
 Christus in statu Exaltat. non potest dici, bene tamen in statu exinanitionis Ill. P. xxvi. sq.
 Servus Servorum an Papa? P. xvii. 2
 Servitus Ill. P. XXVII. 3
 Simile Dorschei ll. 33
 Sinceritas animi virtus est I. 4
 Solatium pro Gentilibus Ill. P. III. 2
 Ex nomine Jesu Ill. P. XIII
 Ex Redemptore nostro præcognito Ill. P. XLVI
 Spiritus S. dicitur oleum invisibile ll. 13
 Status Christi duplex est Ill. P. XXV
 non vero triplex aut quadruplex ib.
 Streson per manum Dei duo intelligit ll. 22
 Subditi Christi esse debemus Ill. P. xvii. 2
Συνάγειν quomodo in Scriptura usurpatur? ll. 15
 T.
 Talmudicus Jesus ll. 8
 Te est Conjunct. Copulativa & varie usurpatur. I. 12
 Traditio Christi Ill. P. XLII. 4
 Activa & passiva ll. 27
 Permissiva & effectiva ll. 30
 Trajectio ll. 28

Typi Christi fuerunt Sacerdos. Reges & Prophetæ. ll. 13
 V.
 Veritas I. 4
 Via est Christus ib.
 Ungere dicitur pro eligere ll. 12
 Unctio Christi gradus non habet. ib.
 Christo secundum humanam naturam tantum competit Ill. P. XVIII
 Non est facta demum anno tricesimo Ill. P. XIX
 extrema Pontificiorum rejicitur Ill. P. XXI
 Unctionis effectus Ill. P. xvii. I
 Unctus est Christus singulariter ll. 13
 Ratio appellationis tam typica est quam propria ll. 13
 Voluntas Dei distinguitur in naturalem & liberam, efficacem & inefficacem, in absolutam & conditionatam, in antecedentem & consequentem, signi & beneplaciti Ill. P. XLII I. 3
 An possit distingui in internam s. absconditam & externam sive revelatam? Ill. P. XLIII. 3
 Unitas in omni vitæ statu colenda Ill. P. XXX
 Utilitas ex unctione Christi II. 13
 Vulgus solet honoris gradus attollere ll. 3

FINIS.

Martini, Christoph Samuel,

Jesus inimicorum telis propositus: sive enucleatio Comm. 27. et 28. Cap.
IV. Actorum

Dresda 1703

4 Diss. 2305#Beibd.30

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10833215-9

VD18 15006514-001